Koçi Bey
Koçī bey risālesī
1. tab.

کتابخانهٔ ابوالضیا

Koçi Bey

قوچی بك رساله‌سی

Koçi bey risâlesi

نظام دولته متعلق کوریجه‌لی قوچی بکك رابع سلطان مراد خان غازی‌یه تقدیم ایلدیکی رساله‌در .

برنجی طبعی

معارف عمومیه نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

قسطنطینیه

١٣٠٣

مطبعهٔ ابوالضیا

قوچی بك رساله‌سی حقنده اعاظم عثمانیه‌دن بعض ذواتك ملاحظاتی

« کوریجه‌لی قوچی‌بك جنتمکان سلطان مراد خان رابع حضرتلرینه مزایای عدم انتظامی پیرانه بر اداایله بی محابا انها ایتمشدرکه الحق [ابو لنجیب رساله‌سنه] فائق دینمکه لایقدر . »

[تاریخ ـ شانی زاده]

« قوچی بك رساله‌سی مقدمجه اوروپاده طبع اولنه‌رق الیوم استانبولده نشر اولنمقده‌در . مؤلفی کوریجه‌لی قوچی‌بك عصر سلطان مراد خان رابعده سرای همایون اغالری معتبرلرندن اولوب بوکتابی تلخیص، یعنی عرض تذکره‌لری شکلنده قلمه آله‌رق مشارالیهه تقدیم ایتمشدر . فقرات مندرجه‌سنده هرعصرده

جاری اولان بعض قوعد کلیه‌ایله اووقتك اصلاحاتی ایچون لازم گلان بر طاقم تدابیر صائبه ارائه اولنمشدر. طوغریسی مومی الیه دولتنده پك بیوك مأمور اولمدیغی حالده ابراز ایلدیگی حمیت الی الابد خیرایله یاداولنمسنی موجب اولور . » [شناسی]

[تصویر افکار – نومرو ٦٧ – فی ٢٨ شعبان ١٢٧٩]

« مرحوم گوریجه‌لی قوچی بك دیمکله معروف وَفاتح بغداد سلطان مراده محرم خاص اولوب تدبیر دولت وَامور سلطنته دائر بورساله‌یی تلخیصات شکلنده تحریر وَپادشاه مغفوره تقدیم ایتمشدر . قوانین قدیمه‌نك احیاسنه سبب اولوب چوق آثار حسنه‌سی ظهور ایلمشدر . بو جهتله توصیف وتعریفدن مستغنیدر . بو نسخه‌یی عبد الله خلیفه دخی میر مرحومك اوغلندن سنه ١٠٤١ ده یازمش او لمغله سبك واملاسی بلا تغییر عینیله ضبط اولنمشدر . مرحوم اوان طفولیتنده درعلیه‌یه گتورلوب سرای

همایون اغالری زمرەسنه داخل اولەرق مرور زمان
ایله اوطه ضابطی اولدقده پادشاه مغفورك خدمت
مخصوصەسنده بولنوب یڭیچریلرك وسائر اوجاق
عاصیلرینك ید تسلطلری امور دولتدن کسلدوگی
ونظام مصالح عامەیه صره گلدوگی ایامده ورسالەده
ذکراولندیغی اوزره مكهٔ مكرمەده ابنیهٔ علیەنك لزوم
تعمیری وسرای همایونه صاعقه نزوەلی ونهال نورس شجرهٔ
آل عثمان اولان شهزادگانك وفاتلری مصیبتندن بر
ایکی سنه مرور ایلدکده، یعنی تخمیناً قرق بر سنەسی
خلالنده اشبو اوراق تسوید اولنمش وحاوی اولدقلری
نصایحك علی التدریج ظهور ایلدوگی تواریخك ضبط
ایتدوگی عهد سلطان مراد خانی وقوعاتندن دخی
مستبان اولمشدر . مرحوم خیلی زمان معمر اولوب
آخر عمرنده سلطان ابراهیم خان دخی برادری
سلطان مراد مرحومه ویردوگی معروضاتی گبی
کندوسنه رساله یازمسنی فرمان بیورمش اولمغله

سرای همایونه وَقانون ونظام اندرونه دائر طوز زمانه‌یه مناسب بعض فقراتی وَادعیه واثنیه‌یی شـامل دیگر برمجاله یازمشدر. عبرتنمای اصحاب تأمل واختباردر. آنجق تام نسخه‌سی نایابدر. [ا ـ و ـ باشا]

رحمه‌الله تعالی

قوچی بك رساله‌سی

بسم الله الرّحمن الرّحيم

نظام دولته متعلق کوریجه‌لو قوچی بك سعادتلو مهابتلو رابع سلطان مراد خان غازی‌یه ویردوکی رساله‌در .

درر تابندهٔ حمد خدای متعال زیور افزای تاج دیباجهٔ مقال وَغرر صلوة بهترین رسل کرام جبهه پیرای سرنامهٔ مسکی الختام قلندقدن صکره سدهٔ سنیهٔ دولت پناه پادشاهی وَعتبهٔ علیهٔ معدلت دستگاه شهنشاهی‌یه عرضحال بندهٔ ناتوان بودرکه : چوق زماندرکه دودمان بلند ایوان سلطنت علیه دامت محفوظة بالعنایات الازلیه غمخوار وخیر هواهلری اولان علماء اخیار وَکمر بستهٔ اطاعت اولوب نظردن ساقط اولان امکدار قوللریله احوال عالمك بوگونه

تغیر پذیر وَشر وشور وَفتنه وفسادك بیرون حد تقریر
اولمسنك اسباب وعلتن ملاحظه ایدوب سمع همایون
شهریاری‌یه ایصاله فرصت جو ایدك . بحمدالله الملك
المتعال رأی جهان آرای انتظام نمای شهریاری
وَفکر ساطع النور فیض بخشای خداوندگاری قالع
اساس ظلم وفساد وَبسط بساط عدل وداد طرفنه
مصروف بیورلدیغی معلوم عامّهٔ عالمیان اولمغله هرکس
متاع فکر واندیشه‌سن جناب آسمان قباب پادشاهی‌یه
عرضه مبادرت قلدقلرنده بوعبد فقیر ذره سان
دخی بورقعهٔ سواد عنوانی سدهٔ دولت پناه شهریاری‌یه
عرض وانهایه مسارعت ایتدمکه باعث اختلال عالم
وَسبب تغیر احوال بنی آدم نه ایدوگی وَ بعنایة الله
نه وجهله صلاحپذیر اوله جغی مجملاً معلوم همایون
پادشاهی اولوب آناًفاناً آثار جمیلهٔ شاهانه ظهوره گله.

اوّلا، معلوم همایون اولهکه باعث انتظام ملك
وملت وَسبب استحکام قواعد دین ودولت حبل‌المتین
شرع محمدی‌یه تشبثدر . بعده ودایع رب العالمین

اولان رعایا و برایا احوالیله تقید وَعلمیله عامل اولان
علماء دین وَطریق غزاده بزل جان ایدن غزاة
مجاهدین حقلرنده عنایت علیهٔ شاهانه ظهوره گلوب
هر صنفك اخیارینه رعایتلر وَاشرارینه حقارتلر
صدور ایده وَقوانین سلاطین ماضیه بواهم الله
فی جنات عالیه‌که هرامرده دستورالعمل اولوب آنلرك
سیرت حمیده وَطور پسندیده‌لری ایله حرکت بیوریله
مأمولدرکه کارگاه سلطنت علیه فوق‌الحد نظام وانتظام
بولوب گلشن دولت واقبال کالاوّل تروتازه اوله
وَهرامرکه قصد اوله بفضل‌الله تعالی درجهٔ حصوله
موصول اوله . باقی فرمان شوکتلو پادشاه کشورستان
حضرتلرینکدر .

احوال سلاطین عظام عثمانیان اسکنهم الله تعالی فی اعلی
غرف الجنان و احوال وزرا و اهل دیوان و احوال
ندماء ومقربان بیانده‌در .

سعادتلو وَشوکتلو پادشاه دین پناه حضرتلرینك
ضمیر منیر پر انتباهلرینه نهان اولمیه‌که اجداد عظام

سعادت انجاملری اولان سلاطین ماضیه سلطان
سلیمان خان غازی‌یه گلنجه بالذات دیوان همایون
معدلتمقرونه حاضر اولوب احوال و امور ملك و ملت
وَرعایا و برایا وَخزائن واموال وَسائر کلی وجزؤی احوال
ایله تقیّد تام بیوررلردی . بعدهم سلطان سلیمان خان
اسکنه الله فی اعلی غرف الجنان اگرچه بالذات دیوان
همایونه حاضر اولمازلردی لکن عهد سلطنت علیه‌لرنده
واقع اولان غزوات همایونك بعضسنه بالذات توجه
بیورمغله اثنای طریق سعادت رفیقده نیجه احوال
واموره اطلاع بیوروب وَزمان استراحتلرنده محروسهٔ
قسطنطنیه‌ده بالانشین تخت پادشاهی اولدقچه وراى
قفسدن امور دیوانیه‌یه القاء سمع همایون بیوروب
بوجهتدن دخی نیجه احواله واقف اولور ایدی .
وَتدبیر امور مملکته فرط اشتغالدن طبع همایونلرینه
فی الجمله فتور گلسه نمونهٔ جنك و پیکار اولان صید
وشکار ایله گاه ادرنه وَگاه یانبولی شکارگاهلرنده
گشت وگذار ایدوب حضورلرینه وصول بی مانع

ومزاحم اولمغله وهر مظلوم بی واسطه عرضحال
ایتمگله بو یوزدن دخی نیجه احواله اطلاع بیوررلردی.
امور مملکت ایله بو وجهله تقیدلری کمالنده اولمغله
زمان میمنت نشانلرنده ممالك محروسهٔ اسلامیه معمور
وآبادان اولوب صحن جهان پرامن وامان ایدی .
وندما ومقربان اوائل سلطنت مراد خانی‌یه گلنجه
امور دیده وکاردان صاحب رأی وخیر اندیش
برآلای عقلا کمسنه‌لر ایدی . شمسی پاشا وجلال
بك وفرهاد اغا گبی عطایای وافرهٔ سلطانیه ایله
قناعت ایدوب گرك خدما ومقربان، گرك ایچ
وطشره خلقندن وغیریدن کائناً من‌کان امور دولت
علیه‌یه قطعاً مداخله ایتمزلردی . اول تاریخده مسند
نشین وزارت عظمی اولان مرحوم محمد پاشا امر
وزارتده مستقل اولوب بروزیر روشن ضمیر اولمغله
کارگاه سلطنتی اون بش ییل بلا مشارك چوبروب
رأی سدید جهان آراسیله نظام بخش روی زمین
اولمشیدی. وزارت عظمی برمنصب جلیلدر؛ محانه

مصادف اولدقدن صکره بیوجه عزل اولنمیوب نیجه
ییللر مسند صدارتده برقرار وَامورنده مستقل
گرکدر . وَندما و مصاحبانه حضور همایونده احوال
وزرا وعلمادن بحث ایتمگه رخصت همایونلری اولمازدی.
حتی عهد محمد پاشای مرقومده جلال بگدن خطاء
حضور همایونده پاشای مشار الیهی تخفیفه متعلق
بعض ناشایسته اقوال صدور ایتمگله رتبهٔ قرب شهر-
یاریدن ابعاد وَمدینهٔ قسطنطنیه‌دن اخراج اولنوب
مدة العمر داخل حضور همایون اولمدی. وَسلاطین
سلف زمان شریفلرنده وزراء عظام وَ بکلر بگیلر
وَسنجاق بکلری وَاوزنگی اغالرینك خدمتلرنده اولنلر
عموماً عبد مشترالری اولوب پادشاه عالمپناه درلگنه
متصرف برفرد قپولرنده اولمازدی. رعایا قسمندن وَاهل
سوقدن علوفه‌لی خدمتکار دخی او لمازدی . ایکی
جهتدن ضرره مؤدی اولدیغی ایچون؛ برسی بوکه :
رسوم رعیت ویرن رعایا وَاولاد رعایا خدمت وزرا
ووکلاده اولیجق رسوم رعیت ویرمدن قالوب خزانهٔ

عامرهٔ پادشاهی‌یه وَزعامت وَتيمار اربابنه ضرر مترتب
اولور . بریسی دخی بوكه : رعایاكه آته بنوب قليج
قوشانغه معتاد اوله اول لذّت دماغنده جايگير اولوب
تكرار رعيت اوله‌ماز . وَعسكری دخی اولمغه يراماز
بالآخره گروه اشقيايه ملحق اولوب نيجه فتنه وَفساده
باعث اولور . ولايت آناطولیده مقدّما ظهور ايدن
جلالى اشقياسنك اكثر جند وَلشكرى بومقوله‌لردی .
اول جهتدن وزراء سلف بومقوله‌لردن كلّى احتراز
ايدوب عبد مشترى استخدام ايدرلردی . وَپادشاه
قوللری قطعاً قوللنمزلردی وَكندولرينه توابع ايتمزلردی .
وَمقدّما بگلك وَبگلر بگلك وَسائر مناصب پادشاهی
ادارهٔ ممالكده كارديده وَامكدار، مستقيم ودیندار
كمسه‌لره توجيه اولنوب مقابله‌ده برآقچه وَبرحبّه
رشوت وَجائزه آلنمازدی . وَجرم وگناهی ظاهر
اولمينجه برفرد عزل اولنمازايدی. على الخصوص سنجاق
بگلری وَبگلربگيلر يگرميشر وَاوتوزر ييل منصبلرنده
برقرار اولورلردی . اول جهتدن دولت پادشاهیده

قوّت وَ قدرتلری کمالنده اولوب سفر همایون واقع
اولدقجه هر بری یدیشر، سکزر یوز بلکه بیکر مرتب
وَ مکمل مرد جنك آور مخصوص جبه‌لولر ایله عزم
سفر ظفر رهبر ایدوب اغور همایون پادشاهیده نیجه
ارلکلر وَ مردانه‌لکلر ایدرلردی . اطراف ممالك
اسلامیه‌دن برکوشه‌ده دشمن پیدا اولسه دخی خبری
سدهٔ دولت پناهه گلمدن کلّهٔ بی دولتلری واصل
دیوان همایون اولوردی . جمله‌دن بری سلطان بایزید
خان ولی عهد دولت علیه‌لرنده خروات حاکمی گبی
برعظیم دشمن بد خواه لشکر فراوان ایله سرحدممالك
اسلامیه‌یه هجوم ایدوب گلورکن تاریخ مرقومده
بوسنه دخی سنجاق ایکن والیسی اولان یعقوب بك
نام مرد دلاور فی‌الحال اریشوب حملهٔ اولیده
لشکر غوایت رهبرینه شکست ویروب کندینك
سربی سامانن عرصهٔ رزمگاهده غلطان ایلشدی .
ابوالمغازی سلطان سلیمان خان غازی عصر شریفنده
دخی دو بریجه مملکتنده دوزمه‌جه مصطفی نام بر

جلالی ظاهر اولوب اوتوز قرق بیك اشقیا جمع ایدوب قراو قصباته غارت وَ ایصال خسارت اوزره ایکن اول تاریخده میرلواء بندر اولان احمد بك نام مرد دلاور فی الحال ایریشوب حقلرندن گلدی. وَسلطان سلیم ثانی علیه الفیض الربانی عصرنده اسپانیه وَ وندیك دونماسی دونمای همایونه شکست ویروب بعده طقسان پاره چکدرمه وَقدرغه ایله آیا ماوره قلعه‌سنی محاصره ایتدکده یانیه بگی غازی طورخان اوغلی مصطفی بك نام غازیٔ سرباز ایریشوب طو- نمای کفاری تارمار وَ اکثر لشکرین طعمهٔ شمشیر آبدار ایدوب قطعه‌یی یدلرندن تخلیص ایلدی. وَسلطان مراد خان صبت علیه سجال الغفران حضرتلرینك زمان دولتلرنده قزاق عاق برنیجه ممالکت خسارتنه اتفاق ایدوب آقکرمان اوزرینه گلورکن ینه مشار الیه مصطفی بك ایریشوب جمله‌سنی طعمهٔ ضرغام بلا ایلدی. بونلرك امثالی امرادن صدور ایدن ارلکلر وَمردا- نه‌لکلر حددن بیرون وَگمان وقیاسدن افزوندر.

هر بری زمانلرنده نیجه فتوحات ایدوب مال غنایم بیشمار ایله جامعلر وَ مدرسه‌لر وَزاویه‌لر بنا ایدوب اجداد کراملری عهد سلطنتنده شوکت اسلام وَرونق دین گوندن گونه زیاده اولمده ایدی . وَسلاطین سلف زمان شریفلرنده درگاه عالی قپوجی باشلری وَمتفر- قه‌لری سنجاغه وَ بگلر بگیلگه لایق خیر خواه دودمان عثمانی روزگاردیده وَ صاحب رأی وکار ازموده کمسنه‌لر ایدی. وَکتّاب دیوان عالیشان صاحب قلم وَ اهل رقم قانون شناس وَ ماهر وَملوك اطرافه نامه یازمغه قادر کمسنه‌لر ایدی . وَدفتر خاقانی وَ مالیه کاتبلری اهل وقوف واستقامت صاحب شعور وَصداقت اولنلر ایدی. وَدرگاه عالی چاوشلری امور دیده وَ مصلحت گذار ملوك اطرافه ایلچیلگه قادر کمسنه‌لر ایدی. وَهر زمره نك حدّ معیّنی اولوب زیاده وَنقصان قبول ایتمز ایدی . وَبیك بش تاریخنه گلنجه طوائف من بوره ده گدکلو اولمیوب جمله‌سی سفر

همایونه مأمورلر ایدی . وَدرگاه معلی قپوجی باشلر-
ینڭ دفتر اجمالده آرپه‌لقلری اون طقوز بیڭ طقوز
یوز طقسان طقوز آقچه‌یه وارنجه ازدیاد بولوب بر آقچه
دخی زیاده اولمازدی . وَزعامت وَتیمار نامیله کمسنه‌یه
آرپه‌لق ویرلمز ایدی . وَباشمقلق تعیینی لازم گلسه
خواص همایون قریه‌لرندن اون طقوز بیڭ طقوز یوز
طقسان طقوز آقچه‌یه وارنجه تعیین اولنوب زیاده اولماز-
دی. وَقدیمی تیمار وَ زعامت کمسنه‌یه خاص وَ باشمقلق
اولمازدی. وَدلسزلر وجوجه‌لر وَسائر ندماء پادشاهی کملر
اولورایسه علوفه‌لی اولوب زعامت وَتیمار آنلره ممنوع ایدی.
وَحرم محترم همایونه آرنود وَ بوسنه دیوشرمه‌سی وسر-
حد بگلری وَ بگلر بگیلرینڭ پیشکش گوندردیگی
اوغلانلر وَمتوفی اولان وزرانڭ عبد مملوکلری آلنوب
هر بری حرم همایون پادشاهیده نیجه مدت خدمت
ایدوب تمام مرتبه قال اولدقدن صکره قدملری
نوبتیله طشره چیقوب اداب وَارکاندن خارج بروضع
ایتمزلر ایدی . تعلیم وتحصیللری کمالده ایدی .

وَنشو ونما بولدقلری دولت علیه‌ده پادشاه اغورینه بذل جان شیرین ایدرلردی . سلاطین سلف زمانلرنده حال بویله ایدی . باقی امر وفرمان سعادتلو وَشو. کتلو ورفعت ومرحمتلو پادشاه عالیجاه حضرتلرینکدر .

. . . . . .

مقدما ارباب تیمار وزعامتك وفرت وکثرتی وقوت وقدرتی وآنلر یوزندن نه‌قدر خدمات همایون کورلدیکی ونه مرتبه پاك ومضبوط عسکر اولدیغی بیان اولنور .

سعادتلو وَشوکتلو پادشاه کشورکشا حضرتلرینك مرأت طبع مجلالرینه خفی اولمیه‌که سلاطین سالفهٔ عظام اعلی الله درجاتهم فی دار السلام بونجه غزوات جلیله وَفتوحات جمیله ایدوب زمان میمنت نشانلرنده ضرب شمشیر آبدار، ایران وتوران وَترك وتاتار وَهند ویمن وَکفار مملکتلرینه ایریشوب

[مصراع]

طاقت پنجهٔ شیران نبود روبه‌را

مضمونی اوزره اعداء دین ودولتدن کمسنه مقابله‌یه

قادر اولیوب گلبانك محمدی ایله ربع مسکون طولوب
وَهر مملکتك پادشاهی مطیع وفرمانبر اولوب سمعاً
وطاعه دیدکلری وَ بونجـه قلاع وممالکی فتح ایدوب
صیت وصـدای عالم آرالری دنیایه ولوله صالدوغی
زعما وَارباب تیمارك مظاهرتیله اولوب ملوك اطرافدن
باج وخراج آلمشلرایدی. فی نفس الامردین وَدولت
اغورینـه جان و باش ویرن گزیده ممتـاز سرباز
وسرافراز مطیع ومنقاد اول طائفه‌ایدی. وَآنلر مکمل
ایکن واقع اولان غزوات وَمصـافلرده قپو قوللرینه
اصلا احتیاج اولمازدی. خیرخواه دولت پاك ومضبوط
برطائفه ایدی. وَآرالرنده برفرد اجنبی اولمیوب جمله‌سی
اوجاق وَاوجاق زاده‌لر، اباعن جد پادشـاه درلکنه
متصرف کمسنه لرایدی. حتی ارباب تیمـاره اجنبی
دخول ایتمســون دیو ابتـدادن تیمار امری برفرده
ویرلمزدی. قدیمی سپاهی زاده وَقول اوغلی اولنلره
استحقاق امری ویرلدیگی زمان صحیح سـپاهی زاده
وَقول اوغلی قول اولدوغنه ایکی نفر زعیم وَاون نفر

اهل تیمار شهادت ایتمینجه ویرلمزدی . وَشهادتلری شویله‌که: خلاف واقع اولوب قول اوغلی قول اولمازایسه جمله‌سنڭ زعامت وتیماری آخره ویریلوب عبرت‌نمای عالم اولورلردی . وَشهر اوغلانی وَرعایا طائفه‌سی تیمار امرینه طالب اولمق کفره برابرایدی. وَاول مقوله‌لره ویرلمك محال ایدی. وَارباب تیماردن یرارلغی ظاهر اولمیانه وَسفر همایونده باش وَدل گتورمیانه ترقی اولنمازدی. تمام مرتبه یرارلغی ظاهراولوب باش وَدل گتوردکده اون آقچه‌ده بر آقچه ترقی‌انعام اولنوردی. وَبر اهل تیمار سفرهمایونده حددن زیاده یرارلق وَبهادرلق ایدوب اون اون‌بش مقداری باش وَدل گتورسه زعامته مستحق اولوب دولت پادشاهیده زعیم اولوردی . آستانه‌ده برفرده ترقی ویرلمك محال‌ایدی. وَوکلای‌دولتده وَعسکرده گمش رخت وَزیور وزینت یوق‌ایدی. هربرینڭ مطمح نظری ایوآت‌وَکسکین قلیچ وَجبه وجوشن وَنیزه وکمان‌ایدی. وَارباب تیمارڭ هربری زعامت وتیمارلری اولان سنجاقلرده ساکن اولوب

بیراقلری آلتنده موجودایدی. آخر یرلرده اولمق محال وممنوع ایدی. بویله اولماسنك سببی بودرکه: هر سنجاغك سپاهیسی دائما آنده موجود بولنوب بر کوشه‌ده دشمن پیدا اولسه جمله‌سی اوچ کونده حاضر وآماده اولوب هر نره‌یه توجه لازم کلورسه اول طرفه شتابان اولوب خدمات مشکوره وجوده کتورورلردی. وَاطراف وجوانبده محلول زعامت وَتیماری بیکدن یوز بیکه وارنجه هر ایالتك بکلر بکیسی اربابنه توجیه ایدوب دفتر اجماله قید ایله تذکره‌سی آستانهٔ سعادتده برات اولنوردی. آستانهٔ سعادتدن کمسنه‌یه درلك ویرلمزدی. بوسببدن ممالك اسلامیه‌ده برنزاعلو زعامت وَتیمار یوق ایدی. وَاجنبی وَنا اهل مداخله ایتمزدی. وَاگر بکلر بکیلر بر تیماری برطریق ایله نا اهله توجیه ایتسه‌لر مستحق اولنلر استانهٔ سعادته کلوب فریاد وشکوا ایدوب اول بکلر بکی‌یه طرف پادشاهیدن کلی عتاب وَ منصبندن سبب عزلی اولوردی. اول جهتدن زعامت وَتیمار اربابنك النده اولوب هر بری دین ودلت اغورینه جان وَباش فدا

ایدەرك اعداء دین و دولته مقابل اولسه بعنایةالله
نصرت کندولره قرین اولوب غالب مطلق اولورلردی.
اول تاریخده واقع اولان غزوات همایونك جملەدن
بری مرحوم ومغفورله سلطان سلیمان خان علیه‌الرحمة
والغفران حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده نیچه قرالی
گبی بدفعال لشکر فراوان دریا مثال ایله کلید سر
حد منصور اولان بودین اوزرینه هجوم واستیالا
ایلدکده اول تاریخده روم ایلی بگلربگیسی اولان
صوفی محمد پاشا محروسهٔ صوفیەده بولنوب خبردار
اولدقده فی‌الحال ایلغار ایدوب ایرشدکده قلب دشمنه
کندو کندویی صالوب وزین اوروب فی‌الحال یوز
بیکدن متجاوز لشکر کفارك اکثرین طعمهٔ شمشیر آبدار
ایدوب طوپ وتفنك وجبه خانەسن آلوب عسکر
اسلام مال غنایم بیشمار ایله مالامال اولدیلر. کتب
تواریخده بومنوال اوزره نقل اولنمشدر.

بوسنه ولایتی سنجاق اولوب روم ایلی ایالتنه ملحق
ایکن دفتر اجمالده جملەسی اون بیك مکمل قلیچ ایدی.
قانون اوزره جبەلولری ایله قرق بیك گزیده وممتاز

سرباز وسرفراز متعین عسکر ایدی . بعض اوجاق وَاوجاق زاده‌لردن غیرت وحمیت وَنام نیك صاحبلری دولت پادشاهیده قوت وقدرتلری کمالنـده اولمغله حسبةً لله قانوندن زیاده کیمی اوتوز وَکیمی قرق وَکیمی اللی. آلتمش مسلح جبه‌لولر ایله اشوب بو طریق ایله روم ایلی عسـکری یتمش سـکسان بیك قدر مرد شـیر افکن وَدلیر دشمن شـکن اولوب هر قنـده وارسه‌لر فتح وظفر نمایان اولوردی . وَآناطولی ایالتی دفـتر اجمالده یدی بیـك قلیج اولوب قانون اوزره جبه‌لولری ایله اون یدی بیك مکمل ومرتب گزیده متعین عسکری اولوب آنلرك دخی اوجاقلرلری قانوندن زیاده جبه‌لو ایله اشوب جمعاً آناطولی عسکری اوتوز بیگدن زیاده اولوردی . وَدیار بکر ایالتی تابع اولان کردستان ایله یگرمی بیك عسکر اولوردی . وَایالت وانآ کا تابع کردستان ایله اوتوز بیگدن زیاده عسکر اولوردی. وَارض روم ایالتی دخی یگرمی بیك گزیده عسکر اولوردی . وَسائر ایالتلر دخی بووجـه اوزره مرتب ومکمل ایدی . والحاصـل یالکز روم ایلی

عسکری بامرالله نمجه قرالنه وَدیار بکر وَوان وَارض روم ایالتلری عسکری شاه عجمه جواب ویروب غیری عسکره احتیاج اولمازدی . وَروم ایلی ایالتلرنده یگرمی بیك دفترلو آقنجی وَقرق بیك یورکان وَمسلمان وار ایدی . وَآناطولی ایالتنده اوتوز بیك پیادگان وار ایدی . سفر همایون واقع اولدقجه آقنجی بگلری قرق اللی بیك مقداری آته طونه قادر کیمی آقنجی وَکیمی گوکلو شهباز وَدلاورلر ایله اشوب غارت ممالك کفار ایدرلردی. تاتارطائفه‌سنه قطعا احتیاج اولمازدی. وَیورکان وَمسلمان طائفه‌سندن سفر همایون واقع اولدقجه نوبتله بش آلتی بیك نفر آدم تعیین اولنوب مهمات سفریه‌لرین کتمیلر گورلردی . وَطائفهٔ مزبوره‌یه یورك بگلری باش وَبوغ اولوب اول طائفه‌یی سفر همایونه سوررلردی . وَآناطولی جانبنده سفر واقع اولدقجه پیادگان طائفه‌سندن اوچ درت بیك آدم نوبتله تعیین اولنوب بونلره یکیچری اوجاغنده اولان اون درت نفر یایا بگلریکه واردر، باش وَبوغ اولوب اول طائفه‌یی سفر همایونه سوررلردی .

طائفۀ مزبوره‌نك كاری متریس قازمق وَطوپ وَتفنك خدمتن ایتمك ایدی . ارباب تیمار بو مقوله قوللقده اولیوب واللرینه قازمه وَكوره‌ك آلمیوب جنك وحربه حاضر وآماده‌لر ایدی . وَبر قلعه‌یی‌كه محاصره ایتسه‌لر بعنایةالله قبضۀ تسخیره گلوردی. مقدّما حال بومنوال اوزره ایدی . باقی فرمان خاقان كشورستان حضرتلرینكدر .

مقدما علوفه‌یه متصرف اولان طوائفك نه‌مقدار اولدیغی بیان اولنور .

سعادتلو وَشوكتلو پادشاه گردون وقار حضرتلرینك طبع همایون مهرآثارلرینه نهان اولمیه‌كه ٩٨٢ تاریخنده جد بزرگوار عالی تبارلری مرحوم ومغفورله سلطان مرادخان ابن سلیم‌خان علیهماالرحمة والرضوان حضرتلرینك جلوس همایونلری واقع اولوب مسندآرای اورنك شاهی اولدقلرنده موجود اولان علوفه‌لی قول طائفه‌سی بونلردركه علی الاسامی ذكر وبیان اولنور :

عدد نفر	
١٢٤	دركاه عالى متفرقه لرى.
٤٠	جماعت چاشنكيران.
٢٩٠	چاوشان دركاه عالى.
٤	كتاب دفتر خاقانى.
٣١	كتاب ديوان همايون.
١٧	كتاب احكام ماليه.
٥١	كتاب خزينهٔ عامره.
١٠	خزينه دار بيرون.
٣٥٦	جماعت بوابان دركاه عالى.
٢٢١٠	جماعت ابناء سپاهيان.
٢١٢٧	جماعت سلحداران.
٤٠٠	جماعت علوفه جيان يمين.
٤٠٧	جماعت علوفه جيان يسار.
٤٠٦	جماعت غرباء يمين.
٤٠٧	جماعت غرباء يسار.
١٣٥٩٩	جماعت يكيچريان و سكبان و پيادگان و زغرجيان.

عدد نفر	
٧٤٩٥	جماعت غلمان عجميان در استانبول وادرنه وكليبولى وحدايق خاصه.
٤٣٩٦	جماعت اصطبل عامره
٤٨٩	جماعت مطبخ وكيلار.
٦٢٥	جماعت جبه جيان.
١٠٩٩	جماعت طوبجيان.
٤٠٠	جماعت عربجيان طوپ
٢٢٩	جماعت مهتران خيمه.
١٥٨	جماعت مهتران علم.
١١٥	جماعت تبرداران.
٢٧	جماعت پيكان خاصه.
١٨	جماعت سقايان.
٦	جماعت مؤذنان خاصه.
٥٣٧	جماعت اهل حرف.
٥٤	جماعت صويولجيان وقوزيجى.
٢٦	جماعت اطباوجراحان يهود.
٣٦١٥٣	جمعاً يكون نفر

يالكز اوتوز آلتى بيك يوز اللى اوچ نفردر

طوائف مزبوره‌نك هر برینك منوال مشروح اوزره حدّ معینی وَخزینه‌دن وظایف مقرّری‌اولوب زیاده و نقصان قبول ایتمزدی . بونلرك زعامت وَتیمار اربابی اولان سپاهیلره تعلقی یوغیدی . وَآلتی بلوك خالقنه یدی ییلده برقپو اولوب متوفالری دکلو حرم همایوندن اسکی اوغلانلر اخراج اولنوب وَ یکیچری وَ جبه‌جی وَطوپجی طائفه‌سندن یرارلغی ظاهر اولان در دولتــه عرض اولنــوب طائفهٔ مزبوره‌یه الحاق اولنوردی . ابتدادن بلوك ولدش نامیله اولمق ممنوع ومحال ایلدی . وَطـائفهٔ مزبوره استانبول وَادرنه وَ بروسه وَمابیننده اولان قرا وقصباتده ساکن اولوب غیری ولایتلرده اولمق ممنوع ایدی . اول جهتدن طائفهٔ سپاهیدن برفرد برفرده ظلم وتعدّی ایده‌مزدی . وَدرگاه عالی یکیچریلری وَجبه‌جیلری وَطوپجیلری وَسائر اوجاقلرده اولان قوللر عموم اوزره دیوشرمه‌دن اولوب غیری طائفه‌دن اولمق ممنوع ایدی . دیوشرمه دخی آرنود وَ بوسنه وَروم وَ بلغار وَارمن طائفه‌سندن

مخصوص اولوب غیری طائفه‌دن اولمق ممنوع ایدی. دیوشرمه‌دن ابتدا قزل عبا ایله گلان عجمیانی آیین اسلامی وَ ترکی لسان اوگرتمك ایچون آغالری اولان کمسنه‌لر ایکیشر. فلوری‌یه ترکستانه فروخت ایدرلردی. وَ آستانه‌ده بونلر ایچون انشا اولنان سرایلره قورلردی. درت بش سنه‌دن صکره دفتریله اولان یرلردن جمع ایدوب هربر اوجاغه خواهش و میللرینه گوره توزیع اولنوردی. وَ یدی بیاده بر یکیچری قپوسی اولوب متوفالری دگلو اون بش یگرمی چوقه‌لی اسکی اوغلانلر قپویه چیقارلردی. زیاده بر اوغلان چیقمازدی. وَ یکیچری طائفه‌سی عموماً ارگنلر اولوب جمله‌سی اوطه‌لرنده موجودایدی. استانبولدن طشره‌ده برفرد اولمازدی. وَ سفره نیامددن وَیا شقاوتدن برینك علوفه‌سی قطع اولنسه من بعد تصحیح احتمالی اولماز-دی. والحاصل قپو قولی قپوده وَارباب تیمار تیمار-لرنده ساکن اولوب غیری یرلرده اولمق قانون دگل ایدی. قرق نفر طاغ قوریجیلرندن غیری قوریجی

نامی یوق ایدی . صو یوللرینـه مقید اولورلردی .
وَاوتراق دخی اولمازدی . مگر پیر وعملمانده اولوب
سفره اشمگه قوّت وقدرتی اولمیه، اول‌مقوله‌لره اوچ
آقچه ترقی ایله تقاعد احسان اولنـوردی . آندن
صکره تزوّجه اجازت ویریلوردی. اولدخی اوبارق
صـاحبی اولوب دعاء دولت پادشاهی‌یه مشـغول
اولوردی . وَاولادی اولدقـده برقاچ نفر اختیـار
«اوطه‌مز قولی اوغلیدر» دیو شهادت ایتدکدن‌صکره
عجم اوغلانی یازیلوب اوجاغك برینه تسلیم‌اولنوردی.
بعد زمان یوللریله قپـویه چیقـاررلردی وَ ینکیچری
اوجاغندن اوچ چاوش وَاون ایکی سراسر قوشـنان
موجبی‌اولوب زیاده اولمازدی. وَ ینکیچری کتخداسی
وَچاوشـلری یدیشر وَسکزر ییل منصبلرنده برقرار
اولوب بیوجه وَبلا سبب عزل اولنمازلردی . وَسائر
ضابطلری دخی بومنوال اوزره بی‌گناه عزل‌اولنمیوب
هربری منصبنده نیجه مـدت برقرار اولوردی . یایا
باشیلری منصب اولدقلرنده آغالرینه پیشکشلری بیك

آقچه اولوب زیاده برآقچه اولمازدی . وَ بلوك باشیلر تبدیلنـدە آغالره برآقچه یوغیـدی وَ برندن موجب عزل برتهمت صادر اولسـه آغالری دیوان ایدوب جمله اوجاق ضابطلری حضورنده اول کمسنه‌یی عزل ایدوب تکـرار اوجاغه ادخال ایتمزلردی . آنجق دوشـندن استحقـاقنه گوره تیمار وَ زعامت احسـان اولنوردی . حال وقضیه بومنوال اوزره ایدی . باقی فرمان پادشاه عالمپناه حضرتلرینکدر .

- ... -

وزراء عظامك تغیر احوالنه باعث ومناصب پادشاهی‌یه مداخله وتیمار وزعامت احوالنه تغیر ابتدا نه‌جهتدن اولدیغی بیان اولنور

سعادتلو وَشوکتلو خاقان غضنفر صولت حضرـ تلرینك قلب شریف پرجلادتلرینـه نهان اولمیه‌که طقوز یوز سکسان ایکی تاریخنه گلنجه وزراء عظامده استقلال تام اولوب وزرات عظمی صدرنده اولنلرك امورینـه برفرد مداخله‌یه قادر دگل ایدی . قبض

وَبسـط وَعزل ونصب اللرنده اولوب پادشاه ایله
گندیلر بیننده اولان معاملاته کمسنه واقف دگل
ایدی وبر مصلحتـه مداخلـه‌یه کمسنه‌نك زهره‌سی
یوغیدی. تاریخ مزبوره‌دن بری ندما وَسائر مقرّبان
حضور همایون پادشاهیده حیز ورتبـه‌لر بولوب امور
سلطنته مداخله ایدر اولدیلر. وزیر اعظم اولنلره نیجه
نامعقول تکلیفات ایدر اولدیلر. آنلردخی مرادلرینه
مساعده ایتمزلر ایسه جمله‌سی یکدل وَیکجهت اولوب
حضور همایونده فرصت بولدقجه حقلرنده نیجه افترالر
ایدوب تحریك سلسلهٔ غضب پادشاهی ایتمگله بی گناه
کمینی قتـل وَکمینی نفی وَکمینك مال ومنالن آلدروب
کلّی حقارتلر ایتدررلر. جمله‌دن بری مقدّما ممالك
عجم اوزرینه سردار تعیین اولنان فرهاد پاشا طریق
غزا وجهادده کمربنـد اجتهـاد اولوب یمن دولت
علیه‌ده بونجه خدمتلر وجوده گتوروب عرصهٔ ممالکت
عجمدن اون ایکی ایالات یری قبضهٔ تصرّفه گتوروب
ممالك پادشاهی‌به الحاق ایتدکده شاه گمراه

[مصراع]

« الامان ای آصف عالی همم صاحبقران »

دیو طالب صلح وامان اولوب قرنداشی اوغان برنیجه تحف وهـدایا وَ بونجه تفـاریق گران بها ایله مخیم بارگاه پاشای مشارالیه گوندروب تضرّع ونیازایدیجك پاشای مشار الیه دخی مرادینه مساعده ایدوب

[مصراع]

« فتح ونصرت بریمین وبخت دولت بریسار »

استانهٔ سـعادت مدار طرفنه عزیمت ایدوب برادر زادهٔ شاهی بیله سنجه سـدهٔ دولت پناهه گتوروب تسلیم ایتدی. بونجه خدمتلر مقابلهسنده طرف سلطنت علیهدن التفاتلر وَنوازشلر وَانعاملر مأمول ایکن ندما و مقربان وَحسّـاد بد گویاندن بعضیلری مشار الیه حقنـده نیجه افترالر ایدوب بالآخره بی گناه قتـل ایتدردیلر. وَمقدّما سلطان مراد خان وَسلطان محمد خان غازی حضرتلرینك زمان سـلطنت علیهلرنده

طائفهٔ سپاهی سمت اطاعتدن انحراف گوستروب
وکلای دولتله زور بازو معامله‌سن ایدوب روم ایلی
بکلر بگیسی قره محمد پاشایی وَ باب السّعاده اغاسی
غضنفر اغایی استمرز دیو قتل ایتدروب وَنیجه اهل
عرضه تعرّض وَرعایا و برایایه ظلم وتعدّی اوزره اولوب
برفرد دفعهً چاره بولمیوب مرحوم یمشجی حسن پاشا
حسن تدبیر وَرأی جمیلی ایله یکیچری اوجاغن قوله
آلوب علی الغفله استانبول قپولرین قپادوب طائفهٔ
مزبوره‌نك اشقیا واشرارینی برآنده طعمهٔ شمشیر
قهر ایدوب حقلرندن گلمشیکن آنی دخی پادشاه
عالمپناه حضرتلرینه بی جرم وگناه غمز ایدوب بالآخره
قتل ایتدردیلر . وَدرویش محمد پاشا وَنصوح پاشا
گبی دلیر ودلاور مرد بهادر نیجه صاق وزیرلری
بعض اصحاب اغراض نیجه افترالر ایدوب حاشا ثم
حاشا سلطنت علیه‌یه سوء قصدی واردر دیو مظهر
غضب پادشاهی ایتدیلر. آنلردن صکره گلان وزرا
بالضروره ایچ خلقنه متابعت وَ هوالرینه موافقت

ایدوب هر نه مراد ایتسه‌لر دریغ ایتمز اولدیلر . آنلر دخی نیجه اموره مداخله‌یه باشلیوب غزات ومقاتله حقلری اولان نیجه یوز ییل مقدّم فتح اولنمش قرا وَمزارعی بر طریق ایله کیمن باشمقلق وَکیمن آرپه‌لق وَکیمن تملیك ایتدروب وَکندولره استغنا گلدکدن صکره هر بری توابعنه نیجه تیمارلر وَزعامتلر ایتدروب ارباب سیفك درلکلرین قطع ایتدیلر. وَبیت المال مسلمینی اضاعت ایدوب عالمی بو شکله قویدیلر. بوندن صکره ینه قناعت ایتمیوب باب ارتشایی کشاده قیلوب سنجاقلره وَبگلر بگیلگه وَسائر مناصب پادشاهی‌یه مداخله‌یه باشلدیلر. برآلای نا اهل وَنامستحقك لاشهٔ رشوتنه طمع ایدوب کمینه بگلك وَکمینه بگلر بگیلك آلیویروب ارباب استحقاق اولان برآلای کاردیده وَامکدار یرار وَشجاعت شعار قوللر کوشهٔ مذلتده بی نام ونشان قالوب پایمال فقر وفنا اولدیلر. وَارباب تیمار وزعامت بالکلیه یوق اولدی. اول جهتدن واقع اولان غزوات بر واروب برکلمه‌دن بلکه تخریب

ممالك معموره‌دن كنايه اولوب فتح و نصرت بر طرف اولدی ، ضبط و ربط عالمدن قالقدی . علوفه‌لی قول دنيايی طوتدی . وسپاهی گروهنی باصدردی . وناماردلری وكلايه تابع اولوب هر نه قدر فتنه و فساد ظهور ايتديسه بو مقوله‌لردن اولدی . خنكار درلگنه‌متصرف اولنلر وكلا قپوسنده نيلر ، قول قول گركدر . ووكلا قولی عبد مشترالر ايدی ، ينه اويله اولمق گركدر . وحرم همايونه خلاف قانون ترك و يورك وچنگانه ويهودی وبی دين و بی مذهب نيجه قلاش وعياش شهر اوغلانلری گيرر اولدی . بوندن بويله برتدارك گورلمزسه وزعامت وتيمار اربابنه ويرلمزسه بو درمه چاتمه عسكر ايله دين ودولته لايق برخدمت گورلمز ، بر مصلحت تمامه ايرمز . باقی امر و فرمان دولتلو وسعادتلو پادشاه عاليجاه حضرتلرينكدر .

علماء سلف نده نه یرتده اولوب وحالا موجود اولان علماء عصر نه حالده اولدیغی و بینلرنده جاری اولان قانون قدیم نه ایدوکی بیان اولنور .

سعادتلو وشوکتلو پادشاه فرشته شیم حضرتلرینك طبع سلیم پر کرملرینه نهان اولمیه‌که خلفاء راشدین (رضوان‌الله تعالی علیهم اجمعین) دن صکره پادشاهان سلفده عترت طاهرهٔ آل عثمان خلدت خلافتهم الی اخر الزمان گبی برنسل نجیب پاك گوهر و برسلسهٔ شریفهٔ بلند اختر پاك مذهب وپاك ملت عالی قدر وجوان بخت پادشاهلر گلمامشدر . وبونلره میسر اولان غزا وجهاد وبونلره نصیب اولان فتح ممالك وبلاد برپادشاهه میسر اولمامشدر . شرع شریفه ودین مبینه کمال حرمت وعزتلری برکاتیله بونجه الطاف الهیه‌یه مظهر اولمشلردر . ایمدی معلوم همایون اوله‌که شرع شریفك بقاسی علماء‌دن . وعلمك بقاسی علما ایله‌در . اول جهتدن اجداد عظاملری زماننده

علمه وَار بابنه اولان حرمت وعزّت بر دولتده اولما‌مشـدر . وَآنلره اولان رعایت ثمره‌سـیله نیجه آثار جمیله مشاهده ایتمشلردر . انتظام حال علماء مهمات دین ودولتدر . بو اثناده غایت مختل ومشوش اولوب حاللری دیگر گون اولمشدر . اجداد عظام سعادت انجاملری زمان شریفلرنده علما بیننده جاری اولان قانون ورسم بودرکه علمـانك اعلم وافضـلی وَاتقی واورع وَاسـن واصلحی شیخ الاسـلام وَمفتی الانام اولوب آندن اشاغی روم ایلی وَآناطولی قاضیعسکرلری بو ترتیب اوزره استحقاقلرینه گوره رعایت اولنوردی . وَصدر فتوی محلنه مصـادف اولدقدن صـكره من بعـد معزول اولمازدی، زیرا فتوی منصبی عزیز وشریف وَگزیدهٔ مناصب علمیـه‌در . آنك حرمتی غیره بگزه‌مز، عزل ونصب قبول ایتمز . وَهرعالم اول مقامه لایق اولماز. مقدّما شیخ الاسلام اولان کمسنه‌لر منبع فضل کمال اولدیغندن غیری ناطق بالحق اولوب پادشـاه عالمپناه حضرتلرینه دائما نصح جمیلدن خالی

اولمازلردی. وَانتظام دین ودولته ساعی اولوب احوال
عباد الله ایله مقیدلر ایدی. صدر فتوی بویله بر آدم
ایله مشرف اولدقدن صکره مدة العمر عزل اولنمامق
گرکدر. ایولرك قدری بیلنمك گرکدر. ابوالسعود افندی
مدة العمر منصب فتوادن عزل اولنمازدی. وَاستقامت
و دیانتی اولان قاضیعسکرلر دخی اون اون بش ییل
منصبده اولوب معزول اولدقلرنده یوز اللیشر آقچه
تقاعد احسان اولنوردی. بلاد ثلثه قاضیلری وَسائر
حکام شریعت دخی نیجه زمان منصبلرنده برقرار
اولوب بیوجه عزل اولنمازلردی. بعد العزل نیجهلری
وظیفه ایله وَنیجهلری بر مدرسه ایله تقاعد اختیار
ایدوب بقیهٔ عمرلرینی علم وعبادت ایله وَدعاء دولت
پادشاه اسلام ایله بحرلردی. آرالرنده شمدیکی گبی
شهرت وزینت یوغیدی. هربری منصبنده استقامت
وعدالت ایدوب واردقلری یرلرده عباد اللهه رحمت
اولوردی. وَتقاعد اختیار ایتدکلرنده گیجه وَگوندز
علم شریفه اشتغال ایدوب نیجه تألیفات وتصنیفات

وجـوده گتورولردی . خزینهٔ عامرەده الآن نیجه
تألیفلری موجوددر . وَنام جمیللری قیامتەدك السنهٔ
ناسده مذکوردر . وَآماللرینه دخی جناب حق برکت
ویروب نیجه خیرات وحسنات وجوده گتورلردی .
الآن جامع ومسجدلری وَمدرسه ومکتبلری خانقاه
وزاویەلری اطراف ممالك اسـلامیەده موجوددر .
حالا طریق علم دخی فوق‌الحـد متغیر اولمشـدر .
وَ ارالرنده جاری اولان قانون قدیم تنزل بولمشدر .
مقدّما برطالب علم دانشمند اولمق مراد ایلسه علمادن
بریسی متحرّك اولوب اولا آندن مخرج درسی اوقیوب
استعداد ولیاقتن مشاهده ایتدکدن صکره مدرسیندن
برینه گوندررردی . آندن برینه بویله بویله خارجده
وَداخلده وَصحنده نیجه مدت دانشمنـد اولوب بعده
مراد ایتدیگی یرده قرار ایدوب یولی گلدکده ملازم
اولوب روز نامچهٔ همایونه نامی یازیلوردی . یولی گلد-
کده صحن دانشمندلرینك اسـکیلریکه معیـدلردر ،
هر برینه برر تتمه تعیین اولنوب آنده ساکن اولان

سوختگان طائفه‌سنه افادهٔ علوم ایدرلردی . بیك اوچ تاریخنه گلنجه صحن معیدلرینك شمدیکی مدرسلر قدر وقع واعتباری وار ایدی . وَدانشمند اولوب نیجه زمان مدارسده اشتغال علم ایتمینجه ملازم یازلمازدی. وَکیمسه کیمسه‌نك اجازتسز دانشمندین آلمازدی . طریق علم فوق‌الحد پاك ومضبوط ایدی، اول سببدن ایچلرنده جاهـل وَاجنبی اولمیوب هر بری یولی ایله گلمگله اگر قضاة، اگر مدرسین‌دن جمله‌سی علم ودینی مکمل عرض ووقار صاحبی آدملر اولوب مدرسلگی حالنده علم شریفه وَمنصبی حالنده دین ودولته استقامت ایله خدمت ایدوب عباداللهه نفع محض اولوردی. نهایة الامر بیك اوچ تاریخنـدن بری بو انتظام بوزیلوب مقدّما شیخ الاسـلام اولان صنع‌الله افندی برقاچ دفعه بیوجه معزول ارلوب وَقاضیعسکرلر دخی تیز تیز معزول اولمغـله یرینه گلان عزل خوفنـه دوشـوب وکلاء دولت ایله مدارایه محتـاج اولوب حضـور همایونده حق سـوزی سویلمکدن قالدیلر،

وَهر کسك رعایت خاطر یله مقیداولدیلر. امّا دیننده متانتی اولان مؤمن کامل عزلدن دخی قورقمیوب کلام حقی سویلر. صنع الله افندی (رحمة الله علیه) برقاچ دفعه معزول اولمشکن ینه کلام حقی سویلیوب امر دین ودولتده قطعا مسامحه ایتمدیلر ایدی. اول صدر مسامحه یری دگلدر، رعایت محلی دگلدر. گیدەرك هر مصلحته خاطر قارشمغله وَهر امرده مسامحه اولنمغله نامستحقلره حددن زیاده منصبلر ویرلمك اقتضا ایدوب قانون قدیم بوزلدی. قاضیعسکرلر دخی زمان قلیلده بیوجه معزول اولمغله ایچلرنده طمّاع وحریص اولنلر زمان منصبی فرصت وَ فرصتی غنیمت بیلوب مناصبك اکثرین رشوت ایله نااهله ویررلردی. وَملازمتلر دخی یولی ایله ویرلمیوب صاتلمغله باشلیەلی و یوده وَصو باشی کاتبلری وَعوام ناسدن نیجەلری بش اون بیك آقچه ایله ملازم اولوب بعده زمان قلیلده مدرس وَقاضی اولوب صحن علم جهله ایله طولوب ایو، کم بلورسز اولدی. اکثریا ظلم وتعدّی

ایدوب نام علمایی کشیده قلان او مقوله جهله واجنبی‌لردر. یوخسه طریق علمه خدمت ایتمش وَیولی ایله ازیله گلمش علما حاشا که حقدن عدول ایده. نهایت او یولده ایلدکلری مقابله‌سنده رعایتلر وَ کملرده کمالکلری ایچون اهانت اولمامغله وَعالم وجاهل تمییز اولنیوب علمانك قدری بالتمامك ایله علماء عظامك عوام ناس نظرنده رغبتی قالمدی، عزت وحرمتلری کتدی. علماء سلف دین و دیانت اصحابی اولوب طرف حقدن ذره قدر عدول ایتمیوب جناب باری‌نك جلال وجبروتن ملاحظه ایدوب اللهدن قورقق ایله عامهٔ خلق جهان آنلردن قورقرلردی. برمادّه‌ده امر حق بودر دیسه‌لر هرکس سمعاً وطاعةً دیرایدی، کمسه‌نك مخالفته زهره‌سی یوغیدی.

بوعبد فقیر ذره‌سان استانبوله گلدیگمده اگرچه علماء عظام شمدیکی گبی خدم وحشم اصحابی دگل ایدی. لکن برمدرّس داعیلری یولدن کچسه خلق عالم اقبال تام وَکلی تعظیم واحترام ایدرلردی، عرض

ووقارلری کمالنده ایدی . ظشره چیقدقلرنده کندیلری وآدملری باباپانه لباسلر ایله قطعا زینت وظرافت یوق ایدی . وبیهوده سیرو سلوك وطلب جاه منصبده دگللرایدی . هرکس اولرنده اشتغال علم ایدوب چیقدقلرنده یا درسه، یا جامع، شریفه یاخود للّه محبت ایتدکلری کمسنه‌لرك زیارتنه چیقارلردی. امّا خلق نظرنده هربری مجتهد مثابه سنده معزز ومکرم‌ایدی. بوعصرده دخی عالم وجاهل بر گورلمیوب اصحاب علم ومعرفته امتیاز ویرلسه زمان قلیلده ینه اوّلکی مرتبه‌یه واررد‌ی. مناصب علمیه شفاعتله ویرلمك روا دگلدر، اعلم قنغیسی ایسه آکا گرکدر. طریق قضاده مدار علمدر، سن وسال وحسب ونسب دگلدر. شمدی زیاده عدل ایتدکلری زمانده منصبی اسکی‌یه ویررلر، اسکیلك عندالله مدار قضا دگلدر. سجادهٔ شریعت عالم وعادل اولنلره گرکدر. مدرسه‌لر دخی دقایق علمیه استخراجنه قادر اولنلره گرکدر. برجاهل مجرد اسکیدر دیو برعالمه تقدیم عندالتحقیق جوردر .

علم ودیانتی اولیجق شاب ایسه‌ده قایرمز. امامتده دخی اعلم بالسن اسن اوززینه مقدّمدر. خصوصا منصب قضاده سن وسال وَزمان مرجح اولمق ذاتلری برابر اولدیغی زمانده‌در. شیخ ایله شاب علم ومعرفتده مساوی اولیجق پیرلر تقدیم اولنمق اولی‌در. امّا علم ومعرفتدن بی بهره اولیجق بیك یاشنده اولسه عباداللهه نفعی اولماز. وَحقی باطلدن تمییزه قادراولماز. امّا جمله‌نك مبدائی ملازمتدر: شویله‌که موالی ملازمتی صاتمیه‌لر وَهر بریسی ملازمتی ارباب استحقاقه ویره‌لر. طریق علم زمان قلیلده منتظم اولور اهل نااهله غالب اولور. وَملازمتلر دخی چوق ویریلور اولدی، آرپه لقلر، وظیفه‌لر تشریفی حادث اولدی. برینه آرپه‌لق وَیاخود وظیفه اولسه تشریفدن نیجه ملازم یازارلر. وَهرماده‌ده ملازمت قانوندن زیاده اولنور اولدی. بو عصرده دیانتی وَامانتی اولمیان نیجه قاضیعسکرلر گونه گونه ملازمتلر یازوب روزنامچهٔ همایونی طولدردیلر. وَنیجه‌لرینه ترقیلر ایدوب برایکی بیلده بریکی ملازمی یوز اللی‌یه

چیقاردیلر. اول جهتدن قضاة احوالی مختل ومشوش
اولوب آرالرنده مزاحمه کالندهاولمغله برقاضیایکی ییل
ملازمت ایله منصبه نائل اولهماز اولدی. فقر وفاقه
جانلرینه کچدی. هر بری سائل مرتبهسنه واردی.
برمنصب چیقسه اون بش یگرمی آدم طالب اولور.
برینه ویریلیجك ماعداسی تهی قالور. بونلره برتدارك
گورلمزسه حاللری دیگر گون اولور. بونك تداركی
ملازمت ضبطیله اولور. قانوندن زیادهکه ملازمت
ویرلیــه وَارباب استحقاقدن غیریسی آلمیــه وَعالم
وجاهل برگورلمیه بفضل الله تیز منتظم اولور. قضاة
احوالیله تقیــد اهم مهماتدندر، زیرا غایت خور
وذلیل اولمشلردر. برصوباشی وَبرخراجیجی شکایتیله
منصبلری ویریلور بی سبب نیجهلری عزل اولنوب
خلق ایچنده حرمتلری قالمدی، عرضلری دگلنمز
اولدی. برظالمی عرض ایتسهلر اول ظالمه سـبب
رفعت اولور. یا نیجه دفع ظلم ایلسونلر؟ یا نیجه اجرای
احکام شرع شریف ایتسونلر؟ هر شـكایت ایله

منصبلری ویرلمامك گرکدر. غدرینه مطلع اولدقدن صکره جزاسی گورلمك گرکدر. فی الحقیقه آنلردهده ظالم اولنلره تمام کنهیله بیلندکدن صکره عزل ایله اکتفا اولنمیوب کیمی نفی وکیمی عزل ابد اولنمق گرکدر. هر قنده ظالم وارایسه جزاسی گورلمك گرکدر. مسامحه‌ایله عالم الدن گیدر. باقی امر و فرمان سعادتلو پادشاه اسلام پناه حضرتلرینکدر .

زعامت وتیمارك ابتدا تغیری نه جهتدن اولدیغی بیان اولنور .

سعادتلو وشوکتلو پادشاه انجم سپاه حضرتلرینك خاطر همایون پر انتباهلرینه نهان اولمیه‌که وجه ارضده فتنه وفساد وشروشورك شیوع وانتشارینه واشقیا واشرارك غلبه واشتهارینه برباعث عظیم بودرکه ارباب زعامت وتیمارکه عند التحقیق عسکر دین آنلر ایدی، حالا آنلر درلکلری قطع اولنوب وکندولری بی نام ونشان اولوب فتنه وفساد عالمی طوتدی .

۹۹۲ تاریخنه گلنجه قرا ومزارع ارباب سیف الندە

وَاوجاق زادەلردە اولوب اجنبی وبد اصل دخول ایتمامش ایدی . وَاکابر واعیان سپدینە گیرمامش ایدی . ابتـدا تغییری شول جهتدن اولمشـدرکە : مقـدّما ممالك عجم اوزرینـە سردار تعیین اولنـان اوزدمر اوغلی عثمان پاشا بعض اجنبیلرە شجاعتلری ظاهر اولمغلە اوچر بیك آقچە ابتداء امری ویروب بوطریق ایلە اجنبی فرصت بولوب عثمان پاشا ایولرینە ویرمشیکن آندن صکرە گانلر کار بودر دیوب ایوء کم دییوب مناسبتی اولمیان وَ اصلندە وَجنسندە درلك تصرف ایتمیان شهر اوغلانی وَ رعایا قسمندن برالای فرومایەکە برشیئە یراماز . اول مقولە اشخاصە ابتدا امرلرین رایگان ایدوب زعامت وتیمار مراد ایدنلر برگوندە یوزبیك آقچە تیمارە استحقاق حاصـل ایدر اولدیلر وَمحلولات دخی قانون قدیمك غیری آسـتانۀ سـعادت طرفندن ویرلمگە باشـلیوب ارکان وَوکلا دوشن محـلولی توابع ومتعلقاتنـە ویروب ممالك اسـلامیەدە واقع اولان تیمار وَزعامتك گزیدەلری

خلاف شرع شریف وَمغایر قانون منیف کیمن باشمقاق وَکیمن ارپه‌لق وَکیمن خواص همایونه الحاق ایدوب وکیمنی تملیك وَکیمنی وقف وَکیمنی بدنی صحتده اولان نیجه کمسنه‌لره تقاعدلك اوزره ویروب بالجمله زعامت وَتیماراکابر ماکلی اولدی. بوتغییرات واخلالات دولتك الڭ شجیع وتوانا وَشان وشوکته سبب اولان عسکرینڭ خرابنه باعث اولدی. حالبوکه وظیفه‌لو عسکر اسافل ناسدن دیوشرلوب هیچ بر یارلغی اولماز. وَبالعکس بونلر وقت حضرده بغی وعصیانه آلت شر اولوب براز وقتدنبرو طغیانڭ آردی آراسی یوقدر. بگلر بگیلرده وَسنجاق بگلرنده وَوزرا اغالرنده وَمتفرقه وَچاوش وَکتاب زمره‌لرنده وَدلسز وَجوجه طائفه‌سنده وَندماء پادشاهیده وَ بلوك خلقنڭ اکابرنده نیجه تیمار وَزعامتلر اولوب کیمی خدمتکارلری اوزرینه وَکیمی آزادسز قوللری اوزرینه برات ایتدرمشلردر. نام آدملرینڭ، محصولن کندولری ییوب ایچلرنده آدم واردرکه یگرمی اوتوز باکه قرق اللی مقداری

زعامت وَتیمای بوطریق ایله آلوب محصولن کندولر
اکل ایدوب سفر همایون واقع اولدقجه محضا یوقلمه‌ده
موجود اولسون دیو ایکی بیك آقچه خرجلق ویروب
جبه وَجوشن یرینه عبا کبه گیدروب بر و سمرلی
بارگیر ایله سفره گوندروب کندولر اولرنده ذوق وصفا
وَسیر وصحبتده اولوب عالم خراب اولسه عینلرینه
آلمازلر، وَعیاذاً بالله دنیایی دشمن آلسه سفرندر بیلمزلر.
امیرانه‌کچنورلر، اندیشهٔ دین ودولت قطعا خاطرلرینه گلمز.
بوندن ماعدا زعامت وَتیمار آستانهٔ سعادتدن توجیه
اولنغله ممالك محروسهٔ اسلامیه‌ده اولان زعامت
وَتیمارلرك آنجق عشری نزاعسز اولوب ماعداسی
بالکلیه نزاعلودر. وزیراعظم قوللری حالا تیماروَزعامت
دعواسی استماعندن غیری امور ایله تقیّده زمان قالماز.
هرآدمك النده متعدد براتلر وَاون بش یگرمی قطعه
مقررنامه‌لر اولوب برینك مقررنامه‌سنده «حق بونکدر.
خصمی تزویر وتلبیس ایله دخل وتعرض ایتدوگی
سمع همایونمه واصل اولمشدر. بوکا ضبط ایتدروب

خصمی منع ودفع ایلیه‌سن» دیو یازار وَخصمی یدنده
اولان برات واوامرده دخی کذلك بو رسم اوزره
«حق بونکدر، بوکا ضبط ایتدیره‌سن» دیو یازوب
سعادتلو پادشاهمز اوزرینه کذب ودروغ ایدرلر.
وَبروات همایون وَاوامر شریفه‌یی ابتذاله دوشروب
نامـوس سـلطنته نقیصه ویررلر. وَزیدی عمرو ده
وَعمروی زیده طوتشـدروب ارباب تیمار وزعامت
قوللرینه کلی غدر ایدرلر. بو وجهله دخی دردمندلرك
محصولاتی بونزاع آراسنده ضایع وَرعایا پایمال اولوب
نیجه سفر سفرلین غازیلر کندولر سفر همایونده جان
وَباش ویرمـده وَخصمی اولان کمسـنه اونده ذوق
وصفاده ایکن محصول زمانی گلیجك آسـتانه‌دن بر
مقرر نامه ایله اول دردمندك محصولن کیمی کندی
آلوب وَکیمی حکم ایدن قاضی‌یه ویروب بویله بویله
تیمار وَزعامت احوالی هرج ومرج اولوب آلان
وَصاتان بلورسز اولدی. مقدّما بر دیاره طرف سلطنت
علیه‌دن بر امر شریف وارد اولسه اول دیارك قرا

وَقصباتنه ولوله وَصغیر وكبیرینه خوف وهیبت دوشوب فرمان پادشاهی وارد اولمش دیو هركس قولاق طوتاردی. شمدی هرخصوصه متعدد اوامر وبروات رایگان اولوب بربرینه مخالف بیلده بیك برات همایون وَمقرر نامه یازیلوب بوسببدن زعامت وَتیمار احوالی غایتله مكدّر اولوب بونكله تقیّد فرض عین مثابه‌سنده اولمشدر. زیرا ممالك اسلامیه‌ده اولان سنجاقلر وَایالتلر موجود الاسم وَمعدوم الجسم برقالب بی‌روحه دونمشدر. هرایالتك روحی وَرونق وحسنی اهل تیمار وَزعامت ایدی. حالا واقع اولان سفرلرده روم ایلی وَآناطولی وَسائر ایالتلرده زعامته متصرف اگر متفرقه وَاگر چاوش وَكتّاب وَسائر زعما وَاهل تیمار قوللری جمیعاً یدی سكز بیك آدم آنجه اولوب اولنجه‌سنك دخی اكثری كراجی وَخدمتكار اولوب ماعداسندن نام ونشان قالمامشدر. بو تقدیرجه یدی سكز بیك آدم ایله نه قدر مصلحت گوریلور؟ وَنیجه تحصیل مرام اولنور؟ والحاصل زعامت وَتیمار بوحاله

گيرمگه سبب بودركه واقع اولان محلولاتی آستانهٔ سعادتدن وزير اعظم توجيه ايتمكدهدر . زيرا بگلر بگيلر نا اهله ويردكده اهل اولنلر ديوان همايونه گلوب شكايت ايدرلردی . لكن وزير اعظم اولنلر نا اهله ويريجك مستحق اولنلر كيمه واروب شكايت ايلسونلر؟ وَآقنجی طائفه‌سی دخی كيمی علوفه‌لی قول وَكيمی قول نامنه اولوب وَكيمی آقنجيلغن انكار ايدوب آنجق ايكی بيك آقنجی قالمشدر. وَيوركان وَمسلمان طائفه‌سی مقاطعه‌يه باغلنوب وَآناطولی ولايتلرنده اولان پيادگان تيمار اولوب نامنی منسوخ قوديلر. حالا طوائف مزبوردن سفر همايونه برفرد گيتميوب آنلرك خدمتلرين موجود اولان ارباب تيمار قوللری ايدر اولديلر . والحاصل ارباب تيماركه گزيدهٔ عساكر ديندر . ارغاد ايشن ايشليوب بو حالده اولجق اعداء ديندن نيجه انتقام آلنور ؟ وَخدمات پادشاهی نيجه گوريلور؟ حقيقت حال بودر، حق تعالی يرينه قويه. باقی فرمان شوكتلو پادشاه كشورستان حضرتلرينكدر.

حالا موجود اولان علوفه‌لی طوائف بیاننده‌در .

سعادتلو وشوکتلو خاقان کشورستان حضرتلرینك ضمیر آفتاب لمعانلرینه نهان اولمیه‌که بوندن اقدم علوفه‌لی قول طائفه‌سی نه مقدار ایدوکی بیان اولنمشیدی . بعده کوندن کونه طوائف مزبوره ازدیاد بولوب حالا موجود اولان نه مقدار ایدوکی بیان اولنور .

عدد نفر	
٤٦٣	درگاه معلا متفرقه‌لری
٣٨	جماعت چاشنگیران .
١٦	کتاب دفتر خاقانی .
٤٤	کتاب دیوان همایون
١١٨	کتاب خزینهٔ عامره وشاگردان .
٤٥	کتاب احکام مالیه ومشاهره خوران .
١٧	خزینه داران بیرون .
٩٣٢	چاوشان درگاه عالی .

عدد نفر	
١٨٣٢	جماعت بوابان درگاه عالی
٧٠٠٠	ابناء سپاهیان .
٢٥٠٠	جماعت سلحداران .
٢٠٠٠	جماعت علوفجیان یمین
١٤٠٠	جماعت علوفجیان یسار
٩٠٠	جماعت غرباء یمین .
٩٠٥	جماعت غرباء یسار .
٤٢٤٦	جماعت اصطبل عامره
٤٦١١٣	جماعت ینکیچریان و سکبانان و پیادگان وزغرجیان .

نفر
عدد

٩٢٠٠ جماعت غلمان عجمیان در استانبول وادرنه وکلیبولی رحدایق خاصه .
٤٢٤٦ جماعت مطبخ وکیلار
٥٩٧٨ جماعت جبه جیان .
١٤٥٢ جماعت طوپجیان .
٥٩١ جماعت عربجیان طوپ
٧١٥ جماعت مهتران خیمه .

نفر
عدد

٢٢٦ جماعت مهتران علم .
١١٥ جماعت تبر داران .
٦١ جماعت پیکان .
٣٥ جماعت سقایان .
١٥ جماعت مؤذنان خاصه
٩٢٣ جماعت اهل حرف .
٥٤ جماعت صو یولجیان .
٣٦ جماعت اطبا وجراحان

٩٢٢٠٦ جمعاً یکون

بو دکلو قوله مواجبی یتشور؟ وَبو دکلو مواجبه خزینه‌می وفا ایدر؟ بو ذکر اولنان طوائف علوفه‌یه متصرف اولنلردر . بونلردن ماعدا قول دکل ایکن قول نامنه اولوب رعایا وَبرایایه کلی تعدی ایدنلر ایکیوز بیـڭ مقداری اشخاص اولوب آنلر دخی عالمه فنا ویرمشلردر . وَبلوك خاقی ٩٩٢ تاریخنه گلنجه پاك وَمضبوط، مطیع ومنقاد وَآز وَاوز بر طائفه ایدی . تاریخ مز بورده اوزدمر اوغلی عثمان پاشـا یارانی

ظاهر اولان بعض کمسنه‌لره ابتدادن طقوز آقچه ایله
بلوك و یروب بوطریق ایله اجنبی دخولنه سبب اولوب
آندن صکره گلنلر ایو، کم دیمیوب ادخال ایدر اولدیلر.
وَ ۱۰۰۳ تاریخنـده قوجه سـنان پاشا قول اوغلی
نامیله بعض کمسنه‌لری یانیق قلعه‌سی محافظه‌سـنده
آلیقویوب اوچ ییلدن صـکره بلوك شرطن ایدوب
آنلر دخی بوطریق ایله طائفهٔ مزبوره‌یه ملحق اولوب
بو یوزدن دخی برباب فتح اولندی . اول تاریخلردن
بری هرکیم مراد ایدنسـه بوطریقله دخـول ایدر
اولدیلر. نظام وانتظام قالقدی. مرده یرینه دخی
ایدیورلر . ولدش دخی ایدیورلر . گونه گونه بدعتلر
پیدا اولوب عالمی بو طائفه ایله طولدردیلر. ایچلرنده
آغر علوفه‌لی نیجه کمسنه‌لر علوفه‌سنك طقوز آقچه‌سنی
ایکی اوچیوز غروشه براجنبی‌یه صاتوب ولدمدر دیو
گتوروب طـائفهٔ مزبوره‌یه الحـاق ایدر . ولدش
دیدکلری بدعت بو یوزدن اولنلردر . بوگونه بدعتلر
سلاطین ماضیه زماننده قطعا یوغیدی . ضابطلرده

امانت ودیانت وار ایدی . مرده اولنلرك وظیفه‌سی
خزینهٔ عامره‌یه قالوردی. بش آلتی بیك آدم واردرکه
ایل اسامیسی ایله علوفه آلورلر. صورر، ایزلریوق. سن
نه‌سن، نه‌ره‌دن گلدك؟ دیریوق . وَ بلوك طائفه‌سنده
جاری اولان قانونکه استانبول وَادرنه وَ بروسه بیننده
اولان قرا وقصباتده ساکن اولمقدر . جاری اولان
قانون بالکلیه فراموش اولنوب کیمی بودین وَ بوسنه
سرحدنده وَ کیمی موره وَ کیمی گورجستان وَ عجم
سرحدلرینه وارنجه پراکنده اولوب اطراف
واکنافه مستولی اولمشلردر . وَ قرا وقصباتی
قبضهٔ تصرفلرینه آلمشلردر . بگلر، بگلك ایدەمز .
حکام شریعت، حکومت ایدەمز . محصل اموال،
تحصیل مال ایدەمز . عالمه بردرد بی دوا اولمشلردر.
سفر همایون واقع اولسه نصفی دگل عشری گتمز
کیمی ضابطلرینه. کیمی یولداشلرینه علوفه‌لرین سپارش
ایدوب کیمی دخی دفترلو اولوب کیمی دخی خدمتلر
آلوب اول طائفه‌دن سفر همایونده یدی سکز بیك

آدم آنجق موجود بولنور ، امّا جملهسنك علوفه‌لری خزینهٔ عامره‌دن آلنور . بلوك طائفه‌سی بوشکل اولیجق عالمده انتظام نیجه اولور؟ وَ خدمات پادشاهی نیجه گوریلور ؟ حقیقت حال بومنوال اوزره در. الله حقندن گتوره. باقی فرمان سعادتلو پادشاه عالمپناه حضرتلرینکدر .

...

یکیچری طائفه‌سنك ابتدا تغییری نه جهتدن اولدوغی بیان اولنور

سعادتلو وَ شوکتلو وَ حشمتلو پادشاه دین پناه حضرتلرینك طبع همایون نکته‌شناسلرینه نهان اولمیه‌که یکیچری اوجاغنه اجنبی دخولی طقوز یوز طقوز تاریخندن بری اولوب سببی بواولمشدرکه: تاریخ مزبورده جدّ امجدلری سلطان محمد خان حضرتلرینك سور همایونلری واقع اولوب وَ ایکی آی مقداری شب وروز متمادی اولوب اطراف واکنافدن بیحد و بیشمار خلائق جمع اولوب ازدحام ناس بر

مرتبه‌یه واردیکه نیجه آدملر هلاك اولدی . دفعنه چاره اولمیوب بذر یاغیله یاغلنمش طوملر پیدا ایدوب بالاخره خلقی مزاحمه‌دن منع ایچون اول طوملرله [١] خلقه هجوم ایتدکجه خلق برمقدار آره‌لنوب سورهمایون تمامه واروب طائفهٔ مزبوره‌یه رعایت اولنمق لازم گلدکده جمله‌سی یکیچریلك استیوب غیری نسنه ایله متسلی اولمجق طرف سلطنت علیه‌دن مرادلرینه مساعده بیوریلوب اول تاریخده یکیچری آغاسی اولان فرهاد آغایه امر اولندقده آغای مشار الیه دخی اوجاق ضابطلریله مشورت ایدوب جمله‌سنك رأیی بونك

[١] یا قوچی بك مرحوم بو روایتنده خطا ایتمشدر ویاخود (طلوم) تعبیری (طلومبه)یه بدل ناسخ طرفندن سهواً یازلمشدر . چونکه استانبولده الیوم بیلدیکمز طرزده اولان یانغین طلومبه‌لری اکری فاتحی محمد ثالث شهزاده‌لرینك سور ختاننده خندقك غلبه‌لکنی صو سیقوب طاغتمق اوزره حسام الدین نامنده بر صاحب صنعت ایجاد ایلمشدرکه بلا ط جوارنده کائن طلومبه‌جی جامعی دخی موجد مومی الیهه منسوبدر . [للطابع]

اوزرینه اولدیکه « بویله اولورسه اوجاغمزه اجنبی وبیگانه دخول ایدر . اوجاقده جاری اولان قانون وقاعده الدن گیدر. دولت علیه یه بونك ضرری واردر» دیو راضی اولمدیلر . بالاخره عاقبت اندیش اولمیان بعض ندما ومقربانك پادشاه عالمپناه حضرتلرینه الحاح وبرجالریله طرف سلطنت علیه دن تکرار مراد اولنوب آغای مشار الیه ینه قبول ایتمیوب عزلی اختیار ایلدی. یرینه آغا اولان یوسف آغا [آغاچراغی] نامیله طائفهٔ مزبوره یی اوجاغه ادخال ایدوب بر بدعت احداث ایلدی . بعده اقسرایی محمد افندی نام یکیچری کاتبی [فرزند سپاهی] نامیله بر بدعت دخی احداث ایدوب وَ ۱۰۳۰ تاریخنده یکیچری آغاسی اولان مصطفی پاشا بجایش نامیله بر بدعت دخی ایجاد ایدوب بو طریق ایله یکیچری اوجاغنه صو قویدیلر . اوجاغك رونق و حسنی کتدی، ایچلرنده جاری اولان قانون باتدی، هرج ومرج اولدی . پیر و عملمانده اولاندن غیری اوتراق اولمق قانونه مخالف

ایکن حالا تازه وَقوّت بدن صاحبلرندن اون بیکدن
زیاده قوریجی وَاوتراق حادث اولدی . وَ بیت المال
مسلمین بو طریقله ضایع و تلف اولدی . وَچاوشـلر
قدیمی اوچ نفر ایکن حالا قرق اللی مقداری چاوش
پیدا اولوب وَ سراسر قوشنان طائفهٔ موجبیان یوزدن
زیاده اولوب هر بری اوطه طلبنده‌در . بوسـببدن
هرسـنه بر ایکی دفعه سـلسله اولوب روزگار دیده
وَ اوجاق احوالندن خبردار اولوب وَآلایلر وَطابورلر
بوزوب وَقلعه‌لر فتح ایلیان کتخدالری متقاعد ایلدیلر.
والحاصل لاشهٔ دنیا ایچون کیمی عزل وَ کیمی نصب
اولنوب وَنیجه مستحقلری اوتراق ایدوب یرینـه
نا مستحقلری گتوروب ایچلرنده تبدیل وتغییر اکسلك
اولماز اولدی . برینی یایا باشی وَ یاخود بلوك باشی
ایتدکلرنده بیکر وَ ایکیشر بیك غروشـلرین آلوب
وتهمتی ثابت اولمیان نیجه‌امکدار ایش گورمش آدملری
بیوجه قالدیروب احوال بیلمز روزگار گورمش عالمك

گرم و سردین چکمامش نیجه تازه‌لری یرلرینه گتو-
روب اوجاغی خراب ویباب ایتدیلر . وَبالجمله هر
زمره‌یه تاریخ مزبوردن بری مات ومذهبی نا معلوم
شهر اوغلانی وَترك وَچنگانه وَ تات وَ کورد وَاجنبی
وَلاز وَیورك وَ قاترجی وَ دوه‌جی وَ حمّال وَآغده‌جی
وَقطاع طریق وَیان کسیجی وَسائر اجناس مختلفه
ملحق اولوب آیین و ارکان بوزلدی ، وَ قانون وقاعده
قالقدی. اول جهتدن شر وشور وَفتنه وفسادعالمدن
اکسك اولمیوب نظام وانتظام برطرف اولدی. اگر
بوگونه درنتی عسکر ایله لایق دین ودولت برمصلحت
گورمك ممکن اولیدی سلاطین سلف (انار الله تعالی
براهینهم) مناصبی وَزعامت وَتیماری مستحقنه احسان
ایتمزلردی . وَقول طائفه‌سنه سنوی بونجه خزینه
ویرمزلردی . آنجق سفرهمایون واقع اولدقده اجناس
مختلفه‌دن بر ایکییوز بیك مقداری عسکر پیدا وتدارك
ایدرلردی . وَخدمتلرین ادا ایدیجك درزی اولان
درزیلگنه، بقال اولان بقاللغنه، عطار اولان عطارلغنه

گیدوب هر بری صنعتلر یله مشغول اولورلر ایدی . لکن بومقوله عسکر عسکر دکلدر، حتی مرحوم ومغفورله سلطان سلیم خان (علیه الرحمة والرضوان) حضرتلری حلب وشام و مصر قاهره‌یی فتح ایتدکارنده اثنای سفرده اطراف واکنافدن خزینه‌یتشمیوب بر مقدار مضایقه اولدقده دفتردار مال اولان کمسنه بر بازرگاندن آلتمش بیك سکهٔ حسنه استقراض ایدوب آنکله دفع مضایقه ایلیوب بعده اطراف ممالکدن مال وخزینه گلدکده دین مرقومك اداسیچون بازرگانی دعوت ایدوب آلتمش بیك فیلوری‌یی دفعةً تسلیم ایتدکده بازرگان فتح کلام ایدوب «دولت علیهٔ پادشاهیده مال ومنال حددن افزوندر و دار فناده بر اوغلمدن غیری بر کمسه‌م یوقدر، و یردکم آلتمش بیك فیلوری جملةً میرینك اولسون ، همان اوغلمه دولت پادشاهیده ایکی آقچه جبه‌جیلك احسان اولنسون » دیو تضرّع ونیاز ایدیجك بازرگانك بو رجاسی سدهٔ دولت پناهه عرض اولندقده فرمان

قضا جریان پادشاهی شویله صادراولدیکه: «اجداد عظامم ارواحیچون جمله‌کزی قتل‌ایدردم، لکن خلق عالمه فاتح حرمین‌الشریفین سلطان سلیم خان بر بازرگانك مالنـه طمع ایدوب بهانه ایله قتل ایتمش وَ بر قاچ وزیر وَ دفتردارین‌دخی بی گناه قتل‌ایتمش دیو شایع اولور. آندن قاچرم، یوخسه جمله‌کزی طعمهٔ شمشیر غضب‌ایدردم. تیز بازرگانك مالنی و یرك وَ بومقوله مکروهی من‌بعد بکا تلخیص‌ایتمه‌ك. ایچکوزدن هر کیم بنم پاك قوللریمه اجنبی ادخال ایتمکه سعی ایدرسـه دنیادن عقبایه ایمانسز گیدوب نار جهنمدن فلاح بولمسون» دیو بددعاایدوب‌اول بازرگانك آلتمش بیك فیلوری‌سین اول‌آن ردایتدیردی. شمدی آلتمش بیك دگل یالکز آلتمش فیلوری‌یه آلتی جبه‌جی ایدرلر. یا عالم نیجه آبادان اولسون؟ یا مال و خزائن نیجه وفا ایتسون؟ عسکر اباعن جد اولنلردر. وَاوجاق وَاوجاق زاده‌لردر. بقّال، چقال‌ایله ایش بتمز. وَالحاصل زمان سابقده عسکر اسلام آز وَاوز و پاك

وَمضبوط ایکن هر نره‌یه توجه اولنسه بامرالله فتح
وظفر نمایان اولوب شوکت اسلام ترقی بولمده‌ایدی .
حالا غیری عسکر قالمیوب قوللق علوفه‌لی قوله منحصر
اولوب عالمه تخم فساد اکلدی، وَ بو ایکی طائفه بیحد
وبیشمار ایکن بنه بر مصلحت گورلمز وَ بر کار انجامه
ایرمز . استدکاری زمان سفره گیدرلر، اطاعت یوق،
طرف سلطنتدن خوف وخشیت یوق . عسکر
اسلام بو یله‌می اولور؟ بونلرله تقیّد فی زماننا فرض.
عین اولمشدر . باقی فرمان پادشاهکدر .

رعایا فقراسی احوالی بیانده‌در

سعادتلو وَ دولتلو خاقان سکندر حشمت حضر-
تلرینک ضمیر تابناک منوّرلرینه نهان اولمیه‌که ۹۹۰
تاریخنه گلنجه رعایا فقراسندن هر بر نفر باشنه قرقر
آقچه وَ اللیشر آقچه جزیه وَ قرقرآقچه خانه‌عوارضی
وَ ایکی قیوندن برآقچه رسم غنم آلنوب زیاده آلنمزدی .
آنجق مباشر اولنلرجزیه‌دن وَ خانه عوارضندن ایکیشر

وَ اوچر وَ غایتی بشر آقچه غلامیه نامیله آلوب تجاوزه کمسه‌نك زهره‌سی یوغیدی. وَ خواص همایون یازوسی ایکی بیـك درتیوز قرق بر یوك آقچه اولوب امنـا وعمّـالدن اقل مرتبه‌ده یازوسی تحصیل اولنسه اول مبلغ آقچه حاصل اولوب داخل خزینه اولوردی . حالا علوفه‌لی قول طائفه‌سی زیاده اولوب، قول زیاده اولدقجه مصرف زیاده اولوب، مصرف زیاده اولدقجه تکلیف زیاده اولوب، تکلیف زیاده اولدقجه رعایایه تعدّی زیاده اولوب عالم خراب اولمشدر. مقدّما قرقر اللیشر آقچه آلنان خانه جزیه‌دن شمدی یالکز میری ایچون هر بر نفردن ایکیشر یوز قرقر آقچه وَ هر خانه عوارضندن اوچر یوز آقچه وَ هر قیون باشنه بر آقچه تعیین اولنوب وَ آلتی بلوك خلقی برقاچ سنه‌در تحصیل مال پادشاهی‌یی کندولره خدمت ایدوب وکلاء سلطنتدن جمله دفترلری تغلبـاً آلوب علی ملاءالناس سـلطان محمد خان جامع شریفی حرمنده مزاد ایدوب برر، بلکه بر ر بچـق غروش غـلامیه ایله زید وعمروه

صاتوب آنلر دخی بر ر غروشه قانع اولیوب ممالك
اسلامیه‌دن یدیشر سکزر یوز آقچه جزیه وَعوارض
جمع اولنغه باشلادی . وَ هر قیوندن یدیشر سکزر
آقچه آلنوب آناطولی ولایتلرنده حود قیون باشنه
یگرمیشر اوتوزر آقچه آلور اولدیلریا . بوظلمه رعایا
نیجه طاقت گتورسون؟ وَخلق عالم بوجوری نیجه
گچرسون ؟ خواص همایون حالی خود دیگر گون
اولمشدر . درت یوز سکسان درت یوك آقچه یازوسی
اولان گرجستان وَ گنجه وَ روان وَ بغداد مملکتلرنده
اولان خواص همایون قریه‌لری الدن چیقوب دشمن
النه گیردی . وَ بر بلوکی دخی خلاف شرع تملیك
وَوقف وَباشمقلق اولدی . وَبر بلوکی خرابه مشرف
اولدی . وَ بر بلوکی وزرا خواصی اولدی . حالا
موجود اولان خواص همایون قریه‌لرندن یوز یوك آقچه
آنجق داخل خزینه اولوب ماعدادن نام وَنشان
قالمدی . والحاصل شمدیکی حالده رعایا فقراسنه
اولان ظلم وتعدّی بر تاریخده وَبر اقلیمده وَ بر پادشاه

مملکتنده اولمامشدر . ممالك اسلامیه‌دن بر مملکتده ذره قدر برفرده ظلم اولسه روز جزاده ملوکدن سؤال اولنور ، وکلادن صورلماز . وآنلره سپارش ایتدم دیمك حضور رب العالمینده جواب اولماز . آه سرد مظلومان خانمانلر خراب ایدر . اشك چشم دردمندان دنیایی غرقاب فنا ایدر . «کفر ایله دنیا طورر، ظلمله طورماز .» عدالت طول عمره سببدر وانتظام احوال فقرا پادشاهلره موجب جنتدر . بودیدکلرم کلام بنم دکلدر . علما ومشایخ قولیدر . اعتماد بیورلمزسه آنلردن سؤال اولنه . احوال بویله‌در . باقی امروفرمان سعادتلو سلطانم حضرتلرینکدر .

ممالك اسلامیه‌ده ظهور ایدن فتنه وفساده باعث وبادی نه ایدوکی وسببیله نه مقدار ممالك الدن کتدوکی بیان اولنور .

سعادتلو وعظمتلو پادشاه کشورکشا حضرتلرینك ضمیر پرتو انداز نور افزالرینه نهان اولمیه‌که دولت

آل عثمان خلدت خلافتهم الى آخر الزمان بر دولت
علیهٔ عظیمه درکه اطراف وجوانبده اولان اعدای
دین ودولت جمله یکدل و یکجهت اولوب هر طرفدن
عزم هجوم ایتسه‌لر بامرالله تعالی جمله‌سنه جواب
ویرمك آسان ایدی . حالا ممالك اسلامیه‌دن بونجه
ولایتلر گیدوب بونجه خسارتلرکه اولمشدر ، واعدای
دین اوزرینه بوقدر سفرلر اولوب بی حساب مال
و خزائن تلف بولمشدر ، ینه دین و دولته نافع
برخدمت گوریلمدیگنه سبب بودرکه ۹۹۰ تاریخندن
بری مناصب پادشاهی رشوت ایله نا اهلنه و یریلور
اولدی . وارباب مقاتله حقی اولان زعامت وتیمار
سپدلره گیروب اربابی پایمال اولدی . اوّلا بالاده
ذکر اولندیغی اوزره روم ایلی بگلر بگیسی یالکز
ایالتی عسکریله نیجه قرالی گبی برعظیم دشمنه جواب
و یروب نیجه دفعه بوزمشیکن ویوز آقلنی ایتمشیکن
بیك تاریخندن بری اون بش سنه علی التوالی نیجه
قرالی اوزرینه سردار اعظم بونجه طنطنه وشوکت

ایله سفر ایلدی . آنجق ایکی قلعه وَ درت پلنقه
آلنوب قرال بد فعال ایسه سرحد ممالك اسلامیه‌دن
اوتوز مقداری قلعه وَ پلنقه آلوب الآن اللرنده در .
وَ مقدّما آناطولی ولایتلرنده جلالی اشقیاسی بیك
درت تاریخنده ظهور ایدوب آناطولی وَقرمان وَ
سیواس وَمرعش وَحلب وَشام وَاورفه وَدیار بکر
وَارضروم وَوان وَموصل ایالتلرنده اولان قراوقصباتی
غارت وَ یغما ایدوب نیجه مملکتلر خراب ویباب
اولدی . بلکه پای تخت قدیم اولان محروسهٔ بروسه
دخی یغمانوب نیجه محلاتی احراق بالنار اولندی .
عربان وَترکمان طائفه‌سی دخی اطاعتدن چیقوب
رعایا فقراسنه ظلم وَتعدی‌یی حددن افزون ایتمکله
اول جهتدن دخی نیجه کویلر خراب اولدی .
وَقره دکز طرفندن دخی قزاق عاق ظهور ایدوب
هرسنه ساحل بحرده اولان قراوقصباتی غارت وَیغما
وَ اصحابنی اسیر و گرفتار ایدوب مقابله ایدر کمسنه
اولمامغله روم ایله حصارینه قریب محله گلوب

یکی کوی وَ نیجه باغچه‌لری احراق بالنار وَ اموال مسلمینی غارت و خسارت ایلدی . وَشر وشورلری دفع ایچون بوغازده قلعه‌لر یاپلوب استانبول اطرافی محافظه اولنمق لازم گلدی . وَشاه عجم دخی مقدّما برنیجه ایالتلر آلدوغندن غیری بغداد گبی برحصن حصینی الیمزدن آلوب وَ امامز وَ مقتدای دینمز حضرت امام اعظم ابوحنیفهٔ مکرّمك مرقد منوّرین ضبط ایدوب نیجه اهانتلر ایلدی . بونجه زماندر اوزرینه سفر اولور ، وَ بیشمار بیت المال تلف اولور . قطعاً مفید اولمیوب الندن ایکی خانه‌لو برقریه آلنمدی . بوعصرك عسکریله آلنمق احتمالی دخی یوقدر، مگر پادشاه کندی گیده وَلطفه مظهر دوشه. مملکت یمن دخی الدن چیقوب امام دیدکاری شخصك قبضهٔ تصرفنه گیروب وَمعن اوغلی دخی صورت اطاعتله برعاصی اولوب مملکتدن بربگلر بگیلك یری تغلباً ضبط ایدوب وَ بصره وَلحسا والیسی دخی طوائف ملوك شکلنه گیروب وَ ١٠٠٥ تاریخندن بری جمعاً

ممالك اسلاميه‌دن اون طقوز ايالت ير الدن گتدی . باقی قلان مملكتلری دخی كندو ظلمه‌مز ياقوب رعايا وبرايا پريشان اولدی : بومصيبت نه مصيبتـدر ؟ والحاصل سلطنت عليه‌نك شوكت وقوّتی عسكر ايله وَعسـكرك بقاسی خزينـه ايله‌در . وَخزينـه‌نك تحصيلی رعايا ايله‌در . وَ رعايانك بقـاسی عدل وداد ايله‌در . حالا عالم خراب وَرعايا پريشان وَخزينـه نقصـان اوزره وَ ارباب سيف بوحالده . برطرفدن ممالك اسـلاميه الدن گتمده ينه تدبيری گورلمز ، وَعلاجی صورلماز ، انواع سفاهت اكسلمز . بوغفلت نه غفلتدر ؟ الحمدلله سـعادتلو پادشاهمز حضرتلری سرافراز سلاطين روی زمين اوله ، مكّه وَ مدينـه پادشاهی اوله اعدای دين وَدولت بونجه ممالك آلمق وَ رعايا فقراسی پايمال ظلم وسـتم اولمق قطعـاً روا گورلمز . بونك تدبيری وَعلاجی گورلمك پادشـاه حضرتلرينه فرض عين وعين فرض اولمشدر . باقی امر وفرمان سعادتلو پادشاه عالم پناه حضرتلرينكدر .

قول طائفه‌سنه و بعض مملکته متعلق احوال
بیاننده درکه ذکر اولنور .

سعادتلو وَشوکتلو پادشاه روی زمین حضلرینك قلب پرتمکینلرینه نهان اولمیه‌که اگر عالمك تصحیحی بابنده برتدارك گورلمزسه وَ بوملك نازنینه برانتظام ویرلمزسه امّت محمّد (نفسی نفسی) دیوب رعایا و برایا بالکلیه برباد اولور . زیرا قول طائفه‌سی اطاعتدن چیقدی . ضابطلر ضبطدن قالدی . نصیحت ایله قول ضبط اولنماز . وَ التفات ایله اصلاحی ممکن اولماز . بوعصرك قولی برقولدرکه ماه بماه جمیع مواجبلری پشین ویرلسه وَ هر برینك جمیع لوازم ومهماتی طرف میریدن گورلسه وَ هر بری مستغرق الطاف گونا گون اولوب وَعامهٔ علما وَمشایخ بربره گلوب بونلره نصح وپند ایلسه وَ هر برینی هزار نصیحتله سمت اطاعته سوق ایتسه‌لر وَ «پادشاه اسلامه مخالفت دین ونکاحه ضرردر» دیسه‌لر برینك گوشنه گیرمز. وَذره قدر فائده‌سی اولماز . الحاصل بنی آدم

قهر ایله ضبط اولنور ، حلم ایله اولماز. سلاطین سالفهٔ عظام آلتی بلوك خلقنی یکیچری اوجاغیـله وَ یکیچری طائفه‌سنی آلتی بلوك خلقیله وَ بو ایکی طائفه‌یی زعما وَ ارباب تیمار قوللریله ضبط ایدرلردی. شمدی اهل تیمار بالکلیه یوغ اولدی . وَ قوللق کندولره منحصر اولوب هر بری بردیو اولدی . تقیّد همایون بیویلور ایسه مصلحت آسانندر . زعامت وَ تیمار کالاوّل تکمیل وَ علوفه‌لی قول ممکن اولدقجه تقلیل اولنسه باذن الله تعالی عالم نظام بولوب سـلطنت علیه کما کان رونق بولور ، وَ سیف اسلام غالب اولور ، اعداء دین مقهور اولور. عسکر چوقانی فائده ویرمز ، آز وَ اوز وَ مطیع ومنقاد گرك. جدّ اعلالری عثمان غازی حضرتلری ابتداء ظهور سـلطنتنده برایکی بیك عسـکر آدم فرمانبر اولمق ایله بونجه مملکتلر فتح ایدوب عالم سراپا دشمن ایکن کمسنه مقابله ایدمدی . وَ سیف اسـلام غالب اولوب جوانب اربعه‌یه نیجه ولوله صالدی. بعده اولاد عظامـلری انار الله براهینهم آناطـولی طرفـدن

بر مقدار غزات ایله فی سبیل‌الله گلیبولی‌یه کچوب روم ایلی سراپا کفر وضلالت ایله مالامال ایکن وکلمهٔ شهادت گتورر برفرد یوغیکن نصرت جناب باری کندولره یاری قلوب زمان شریفلرنده نیجه بیك کلیسا مسجد وجامع وزوایه اولوب صدای ذکر وتوحید آسمانه ایردی . و بونجه قلاع وممالك قبضهٔ تصرفه کیردی . بعده گوندن گونه شوکت اسلام زیاده اولوب عرب وعجم کعبه ویمن دست تصرفه گلوب دولت عثمانیه بر دولت عظیمه اولمش ایدیکه مگر اسکندر مالك اولمش‌اوله . بویله بر دولت نازنین ارتشا ایله خراب اولمق لایق دگلدر . ورعایا و برایا زیر قهر ظلمه‌ده پایمال اولمق مناسب دگل ، بونك علاجی گورلمك گرك . وظلمه واهل فسادك حقلرندن گلنمك گرك . بوخصوصده اهالی جناب باری عز شانه ومحمد مصطفی علیه الصلات والسلام وعامهٔ اهل‌دین لایق وروا گورمز . بحمدالله تعالی سعادتلو پادشاهمز سلطان بحر و برسلالهٔ آل عثمان بر قهرمان

صاحب قراندركه هر نزه‌یه توجه بیوریلور ایسه بحمدالله تعالی حائل یوقدر . تصحیح عسكر مراد همایون بیوریلورسه جمله‌دن مهم زعامت وتیمار گورلمكدر. وقرا ومزارع ارباب سفیه ویرلمكدر . وزعامت وتیماری اربابنه توزیعه مانع اولوب ولایتك خرابنه باعث اولنلر حالا عدّ اولنمق لازم گلسه آنجق اوتوز قرق آدم اولور ، زیاده اولماز . اویله اولسه اوتوز قرق آدمك خاطرینی رعایت ایچون بویله بر دولت مختل ومشوش اولمسنی حاشاكه سعادتلو پادشاهمز حضرتلری جائز گوره . والحاصل عامّهٔ عقلا واهل بصیرتك اتفاقی بونك اوزرینه دركه مادامكه زعامت وتیمار اربابنه ویرلیه وسفر همایونده هربری بیراغی آلتنده موجودبولنمیه اعدادن انتقام آلنماز واشقیا تحت ضبطه گیرمز ورعایاوبرایا دست ظلمه‌دن خلاص بولماز . حقیقت حال بومنوال اوزره در باقی فرمان سعادتلو پادشاه دین پناه حضرتلرینكدر .

سپدلرده اولان زعامت وتیمارنه طریق ایله بولنور آنك تصحیحی بیانندهدر

سعادتلو وَشوکتلو پادشاه جم جاه حضرتلرینك خاطر همایون فیض اثرلرینه نهان اولمیهکه نامستحق یدنده وَ اکابر سپدنده اولان زعامت وَتیمار اربابنه توزیع اولنمق مراد همایون اولنسه بلطف الله تعالی بگلر بگیلر توزیع وتوجیهی ایله وجوده گلور. آستانهٔ سعادت طرفندن دخل اولنور ایسه مستحق ونامستحق تمیز اولنماز . وَ اکابر واعیان مداخلهسندن خلاص اولنماز، وَظهوره دخی گلمز . حتی ۱۰۱۱ تاریخنده یمشیجی حسن پاشا وزیر اعظم وَانکروس سفرنده سردار وَمحمود پاشا آستانهٔ سعادتده قائم مقام ایکن یعده بیك یگرمی ایکی تاریخنده نصوح پاشا وزیر اعظم ایکن زعامت وَتیمار سپدلردن اخراج وَارباب استحقاقه توزیع اولنمسی بابنده خط همایون سعادتمقرون صادر اولدقده وزیر اعظم حسن پاشا سفرده وَقائم مقام محمود پاشا آستانهٔ سعادتده توزیع وتوجیه ایتمگله

اول تصحیح ظهوره گلمدی . وَنصوح پاشا دخی
روم ایلیده واقع اولان ارباب تیمار وَزعمایی محروسهٔ
ادرنه‌یه کتوروب بوقلمه محلنده اکابر واعیان خد.
متکارلرینه وَقوللرینه سپاهیانه لباسلر گیدروب
وَبر اتلریله گوندروب جمله‌سی موجود بوقلمغله بر تیمار
ظهوره گلمدی . بو دفعه دخی آستانهٔ سعادتده
یوقلنجق ینه اول شکل اولور. وَزعامت وَتیمار کالاوّل
سپدلرده قالور . بوطریق ایله ظهوری ممکن اولماز .
امّا بعنایةالله تعالی تصحیحی وَظهوری شول وجهیله
آسان اولورکه هر ولایتك بگلربگیسنه محلنه واروب
بیگدن یوز بیگه وارنجه نامستحقده اولان زعامت
وَتیماری، ارباب استحقاقه توزیع وتوجیه ایلیه‌لر دیو
فرمان پادشاهی صدور ایده زیرا هر ولایتده وَهر
سنجاقده وَهر ناحیه‌ده قدیمی اوجاق ارلری وَسپاهی
وَسپاهی زاده‌لر معلوم ومعیندر . وَایل اسامیسی ایله
اولان اجنبی وَخدمتکار وَکوله‌لر اوزرنده اولوب
اغالری ضبط ایلدیگی زعامت وتیمارلر دخی جمله‌سی

معلوم ومبيندر . اول مقوله نامستحقلرڭ زعامت وَتيمار-
لرى استحقاق اصحابنه توجيه وتوزيع اولنمق بابنده
فرمان پادشاهيكه صدور ايدر بابا اوغلى، اوغلى بابايى
وَقرنداش قرنداشى قتلنميوب .

[مصراع]

يول بيلان كاربانه قاتلماز

مضمونى ايله طرف طرف دوكيلوب گلوب فلان
كسده اولان تيمار غلام وَخدمتكار اوزرندهدر .
وَفلان زعامت سپدده وَفلان دخى جوجهلرده وَدلسز-
لردهدر . ديو برتيماره اون آدم ياپشوب مستحقه خصم
اولوب هركسڭ ايپلگى بازاره چقار. وَان شاالله تعالى
دولت عليهٔ پادشاهيده برتيمار صاقلنميوب جملهسى
ظهوره گلور . لكن ارباب تيمار اولكى مرتبهسنى
بولهماز ، زيرا دفتر خاقانيده اسملرى مسطور اولان
رعايا وَاولاد رعايا كيمى علوفهلى قول وَكيمى قول نامنده
اولوب وَنيجه قريه تعدىء ظلمهدن خراب وييباب

وَاهالیسی پریشان وگریزان اولوب نام ونشانلری قالمامشدر . آکا بناءً هرنه مقدار دقت اولنسه اوّلکی مرتبه‌سن بولماز . امّا لطف حق ایله بوکا دخی بر تدارك واردر . اگر مقبول همایون اولورسه اوّلکی مرتبه دگل لطف حق ایله قرق اللی بیك دخی زیاده اولمق ممکن اولور . نره‌ده ظهوره گله‌جگی بوندن صکره ذکر اولنان قضیّه‌لرده بیان اولنور . باقی فرمان سعادتلو پادشاه عالمپناه حضرتلرینکدر .

ارباب زعامت و تیمارك کما ینبغی تصحیح و تکمیلنه ملاحظه اولان طریقدرکه ذکر اولنور

سعادتلو وَشوکتلو پادشاه دین پناه حضرتلرینك مرأت مجلای طبع همایونلرینه نهان اولمیه‌که زعامت وتیماری کما ینبغی تصحیح وتکمیل وَاوّلکی مرتبه‌دن زیاده اولمغه سعی همایون وَعزم جمیل بیوریلور ایسه بعون الله تعالی شول وجهله میسر اولورکه : حالا خواص همایون قریه‌لری هرسنه بلوك خلقنه خدمت

ویریلور . وآرالرنده بیع من یزید اولوب پوللق پوللق صاتیلور . جمعاً مال پادشاهی نامیله آنجق یوز یوك آقچه داخل خزینه اولور . اول دخی قول مواجبنه صرف اولور . اول طائفه‌یه نقد آقچه ویرلمکدن ایسه خواص همایون قریه‌لرینی آغر علوفه‌لی‌یه علوفه‌سنه بدل زعامت وتیمار ویریلوب علوفه‌لری خزینه‌یه قالسه هم بونجه قلیج احداث اولنوب هم اول طائفه تخفیف اولنوردی . وخزینهٔ عامره‌یه دخی کلی فائده حاصل اولوردی . بو دخی معلوم همایون اوله‌که خلاف شرع شریف بعض تملیکلر ووقفلر واردر. اگرچه صورتا خیر گورینور امّا عندالتحقیق اضاعت بیت‌المالدر. زیرا ممالك اسلامیه‌ده اولان قراومزارع محصولاتی‌که بیت‌الماله صرف اولنور، غزاة وارباب مقاتله حقیدر . شرعاً مصرف معینی واردر . اول مقوله‌لرك وقفیتی نیجه صحیح اولور؟ شرعاً جائز اولان اوقاف آنلردرکه سلاطین ماضیه اسکنهم الله فی جنات عالیه فتح ایتدکلری ممالکدن عامهٔ مسلمین ایچون وضع

ایتدکاری اوقاف جمیله وَخیرات وحسناتدر. وَزمان سابقده غازی بکلر وَبگلر بگیلر حسبةً لله تعالی غزالر ایدوب یمن دولت علیه‌ده نیجه مملکتلر فتح ایدوب دین ودولته لایق نیجه خدمتلرده بولنغین سلاطین عظام دخی خدمتلری مقابله‌سنده فتح ایتدکاری مملکتدن کندولره بعض قرا ومزارع تملیك ایدوب آنلر دخی اذن سلاطین ایله عامّهٔ مسلمینه نافع خیرات وحسنات ایدوب جامعلر وَعمارتلر وَزاویه‌لر بنا ایدوب اول مقوله‌لره وقف ایدرلردی. غازی اورنوس بك وَطورخان بك وَمیخال اوغلی وَسائر مجاهد فی سبیل الله بگلر وَغازیلر گبی بو مقوله وقفلری ائمهٔ دین تجویز ایتمشلردر. بونلردن ماعداسی مشروع دگلدر. بر آدم دین ودولته لایق خدمت گورمیه وَمملکت دگل بلکه بر قریه فتح ایتمیه مجرد مقرّب پادشاهی اولمغله نیجه یوز ییل مقدّم فتح اولنمش مملکتدن بیت‌المال صرف نیجه قرا ومزارعی بر طریق ایله کندولره وَاولادلرینه تملیك ایتدرمشلردر.

بعده دیلادکلری یری وقف ایدوب بعضیلر دخی وقف نامیله اولادلرینه عقار ایتمشلردر . اول مقوله وقف نیجه صحیح اولور ؟ وَآنی بسمله ایله نیجه تناول جائز اولور؟ اوّلا اول مقوله کمسنه‌لره حق بیت‌المالی تملیك شرعاً جائز اولمق گرکدرکه حتی وقفیتی صحیح اوله، بر امرك اصلی باطل اوله فرعی نیجه صحیح‌اولور ؟ بو مقوله تملیکلر بیت‌المال صرفدر وَغزات وَارباب مقاتله حقیدر . دین و دولته لایق اولان بودرکه ایکییوز ییلدن بری تملیك وَاوقاف اولان قریه‌لر حق وعدل اوزره یوقلنوب مشروع اولان تملیك و وقف قریه‌لری حالی اوزره ابقا بیوریلور ایسه نامشروع اولوب حق بیت‌المال اولنلر علوفه‌لی قول طائفه‌سنه توزیع وتقسیم اولوب نیجه بیك قلیج احداثنه سعی همایون بیوریله. بویله اولیجق قلیج کثرتنه وَخزینه‌نك وفرتنه وازدیادینه سبب اولوب نیجه منافع مشاهده اولنور . امّا شویله‌که اول مقوله وقفلرده جامعلر وَمسجدلر وَزاویه‌لر اوله، آنلر دخی معطل اولمق روا

گورلمز . نهایة الامر طرف میریدن وظیفه جکلر
تعیین اولنوب اول خیر و حسنه دخی سعادتلو
پادشاهك اوله . وَمزارع وقرا دخی اصحابی بوله .
حال بوكه خواص همایون قریه لری وَخلاف شرع تملیكلر
وَوقفلر محصولاتی نامحل یرلره صرف اولنمقدن ایسه
یوللریله گلمش علوفه لی قول طائفه سنه توزیع
وتقسیم اولنسه قرق اللی بیك نفر علوفه لرین خزینه یه
قویوب تماره چیقارلردی. قرق بیك نفرك یومیه سی
بری بری اوزرینه یگرمیشر آقچه دن سنوی ایکی
بیك یوك آقچه دن زیاده خزینه یه سعی اولوب ایراد
مصرفه غالب اولور. وَبر قریه ایکی آدمه وَایکی قریه
برآدمه ممکن اولدقچه ویرلمیه . وَعلوفه لینك دخی
گزیده وَشهباز وَبهادرلرینه وَرجا وتمنا ایدوب بیك
جانله طالب اولانلرینه ویریله انشاءالله تعالی قدیمی
اولان قلیجلرله جمعاً یوز بیكدن زیاده زعما وَارباب
تیمار ظهوره گلور. وَسفرهمایون واقع اولدقده میریدن
خزینه وَذخیره وَدوه استمزلر . بعنایةالله تعالی واقع

اولان سفرلرهر وجهله آسان اولوب دشمن دیندن
مراداوزره انتقام آلنور. باقی فرمان سعادتلو وَشوکتلو
پادشاه عظیم الشان حضرتلرینکدر.

شاه عباس شقاوت التباسدن تسخیر مملکته متعلق
نقل اولنان حکایه‌درکه ذکر اولنور

سعادتلو وَ شوکتلو پادشاه عالمپناه حضرتلرینك
خاطر دریا فیض مهرآثارلرینه نهان اولمیه‌که مقدّما
شاه عجم اولان عباس شقاوت التباس ابتداء دولتنده
وزرا ووکلاسن، علما وعقلاسن جمع ایدوب «سلاطین
عظام عثمانیان بومرتبه قوّت وقدرت وَشوکت
وجلالت بولوب مالك ممالك بیحد و بیشمار اولوب بز
ضعیف وَعدیم‌الاقتدار اولدوغمزك سروحکمتی ندر؟
بکا مجلاً شرح وبیان ایدوك» دیدکده آنلر دخی
برقاچ گون استمهال ایدوب تنهالرنده عقد مجلس
مشورت ایتدکلرنده جمله‌سنك رأی واندیشه‌سی
بونك اوزرینه قرارداده اولدیکه «سلاطین آل عثمان

بونجه عظیم الشان وَکشورستان اولدقلرینك حکمتی بودرکه: وزراسندن بریسی مسندنشین وزارت عظمی وَصدرنشین وکالت کبری اولدقده زمام استقلال النه ویریلوب امور سلطنته آندن غیری برفرد مداخله ایتمز. وَارباب مناصب وجاه بی گناه عزل اولنماز. وَارباب سیف وَاصحاب حرب پاك وَمضبوط وَجنس واصیل آرالرنده اجنبی بیکانه یوق وَ ایچلرنده شهرت وَزینت وَرخت وبخت یوق رعایا وَبرایا آسوده حال وَمال بیت المال ایله خزینه‌لری مالامال وَمال وقف وَمال ایتام خزینه‌لرینه گیرمز عباداللهدن ظلماً بر آقچه آلنمز. اول جهتدن طالع ودولتلری کشاده وَاسباب حصول مراد جملةً آماده. قلیچلری غالب همتلری جالب » دیو بونك اوزرینه جمله‌سی متفق القول الدقدن صکره حضور شاهه گلوب عرض متاع فکر واندیشه قلدقلرنده شاه گمراه « فی الحقیقه کلامکز حق وَقولکز مصدقدر.» دیو رأی وفکرلرین استحسان ایدوب فی الحال اوزرنده اولان البسهٔ

فاخره‌یی وَمیاننده اولان زرّین کمری وَتیغ مجوهری چیقاروب اوچیوز آبجه‌لق برقات قیامه وَبر سیاه قلیج اختیار ایلدی. پادشاه اسلام ایله صلح وصلاحه راغب اولوب قرنداشی اوغان در دولته ارسال وَسنوی ایکیوز یوك ایپك پیشکشنه تعهد ایدوب واوزبك خانی ایله دخی مصالحه ایدوب تمام مرتبه آزاده وبیقید اولدقدن صکره طرف طرف منادیلره ندا ایتدروب «هر کیمکه سیم رخت وَلباس عالی قیمت استعمال ایده وَرعایا وبرایایه ظلم وتعدّی ایده جگراك سوکرم، وَخانمانن یقرم، اهل واولادین قررم.» دیو محکم تنبیهلر ایدوب بعده خانلرین جمع ایدوب ایچلرندن بر عاقل کار دانی خانلر خانی ایدوب استقلال تام ویردی . وَجمله خانلرینه مناصبی قید حیات ایله ویروب کندولردن صکره اولادینه ویردی وسوزنده ثابت قدم اولوب قطعا مرکزندن آیرلمدی . حتی تبریز ایالتی که قبضهٔ تصرفنه گیردلی اوتوزییل اولمشیدی . پیربوداق نام برخاننده اولوب قطعا

عزل ایتمدی. مزبور پیر بوداغی تکه‌لی محمد پاشا وان بکلر بکیسی ایکن قتل ایدیجك شاه یرینی اوغلنه ویردی. اوغلی دخی فوت اولیجق اوغلنك اوغلی درت یاشنده برصبی‌یه ویردی. الآن تبریز ایالتی پیر بوداغك اوغلی اوغلنده‌در. وروان ایالتی دخی ضبطنه داخل اوله‌لی یگرمی سکز ییل اولمشدر. ابتدا نیجه‌که امیر گونه نام برخانه ویرمشیدی. مدت عمرنده عزل ایتمیوب مرد اولدقده اوغلنه ویردی، الآن ایالت روانه امیرگونه‌نك اوغلی متصرفدر. سائر خانلقلری دخی بومنوال اوزره کارگذار ونامدار کمسنه‌لره ویروب برینی عزل ایتمدی. جرمی اولانی قتل ایتدی وعسکرین دخی مراد اوزره تصحیح ایدوب اون ایکی بیك مکمل علوفه‌لی قول ایدوب وقرق بیك نفر دخی خانلرینه وسلطانلرینه تعیین ایدوب بومقدار قول ایله گیلان ومازندران مملکتلرین تسخیر ایدوب هند واوزبك دیارنده نیجه ولایتلر آلوب وممالك اسلامیه‌دن دخی نیجه قلعه‌لر آلوب

اوچ پادشاه اسلام بیننده وگرجستان قربنده اولورکن جملهسنه قلیج ایله جواب ویردی . سببی بودرکه عسکری آز واوز وپاك اولوب ومنصبلری مؤبد ویروب ورعایا ایله کمال تقیّد ایتمکله شاه بویله بر بی دین و بی مروّت ایکن عدل وداد ایتمکله بویله مؤبد اولیجق پادشاهمزکه خلیفهٔ روی زمین وپناه دولت ودیندر همان که رأی شریف عالم آرالری عدل وداد طرفنه مصروف بیوریله بفضل الله المستعان اقالیم سبعه مسخر شمشیر گیتی ستان اولوب اطراف ممالك پرامن وامان اولمق مقرردر . عالمك نظام وانتظامی پادشاهلرك قلب شریفلرینه منوط ومربوطدر . پادشاهلر قلب عالمدر . قلب صالح اولیجق بدن دخی صالح اولور . ملوك ایولکه توجه بیورسه عالم سراپا نظام بولور کملکه توجه ایدرسه حال مکدر اولوب آغاجلر میوه ویرمز ویرلرده اوت بتمز. پادشاهلرك وجودی برطلسم عظیمدر . حقیقت حال بودر. باقی فرمان پادشاه عالم آرا حضرتلرینکدر .

تصحیح وکلا واهل دیوان ودفع رشوت نه یوزدن میسر اوله جغی بیان اولنور

سعادتلو وَشوکتلو پادشاه عالیجاه حضرتلرینك ضمیر منیر نور افزالرینه نهان اولمیه‌که بوقدر آشوب وفتنه وفساده وَرعایا وممالك خرابنه وَخزائن واموالك نقصاننه سبب رشوت خبیثی اولمشدر. مادامکه وجه ارضدن لاشۀ رشوت دفع اولنمیه عدالت ممکن اولماز. وَتصحیح امور عالم میسر اولماز. ارتشانك بالکلیه دفعی مراد همایون اولورسه اوّلا مقدّمه‌سی بودرکه وزیر اعظم مستقل اولوب ایچ وَطشره خلقندن امور سلطنته بر فرد مداخله ایتمیه وَوزرای عظام خدمتلرنده اولان قوللرنده دیرلکلی وَدفترلی کمسنه‌لری اولمیه وَممالك محروسۀ اسلامیه‌ده واقع اولان ایالت وَسنجاقلری یوللری وَارلری ایله گلمش یرار وَنامدار وَمدبر وَصاحب وقار اولان بکلر بکیلره وَسنجاق بکلرینه مؤبد احسان اولنه. آنلرك دخی خدمتلرنده اولان جبه‌لولری دیرلکلو اولمیوب

عبد مشترالری اوله وَجرم وَ گناهلری متحقق اولمینجه عزل اولمیه. تمام مرتبه کهنه‌واصل اولوب ظلم وفساد. لری ثابت ومتحقق اوله. عزل ایله اکتفا اولنیوب بحسب الشرع والقـانون جزالری گوریله وَ زعامت وَتیماری عموم اوزره بگلر بگیلر توجیه ایدوب آستانهٔ سعادتدن وجهاً من الوجود مداخله ایتمیه‌لر. وَمناصب علمیه اهل علم وصاحب فضله احسان اولنوب مدرسلردن بر گونه رشوت آلنمیـه. مدتلرندن دخی بر گون آلنمیـه. وَجاهل اولنـلر طریقلرندن اخراج اولنوب من بعد منصب ویرلمیه. وَپاشمقلقلر خواص همایون قریه‌لرندن ویریلوب اجماللو زعامت وَتیمارلردن ویرلمیـه. وَ درگاه عالی قپوجی باشـیلرینك دفتر اجمالده آرپه‌لقلری معین ومبیندر. بنه اول آرپه‌لقلر تعیین اولنوب زعامت وَتیماردن آرپه‌لق نامیله بر شی ویرلمیـه. وَ هر بری بالاده مذکور اولدیغی اوزره سنجاغه وَ بگلر بگیلگه لایق وَ ارزان کمسنه‌لر اوله. وَ درگاه عالی متفرقه‌لری دخی کذلك اوحال اوزره

سنجاغه لایق اوله . وَدیوان همایون کاتبلری اهل
معرفت وَکمال صاحبی وَهر قلمده نامه تحریرینه‌قادر
کمسنه‌لر اوله . وَدفتر خاقانی وَ مالیه کاتبلری مستقیم
ودیندار اولوب وَهر زمره‌یه حد ومقدار تعیین
اولنوب زیاده ونقصان قبول ایتمیه . تعیین اولنان
مرتبه‌دن زیاده گلان اگر متفرقه وَاگر چاوش
وَکتابدر متفرقه‌لقلری وَچاوشلقلری وَکتابتلری
براتلرندن دفع اولنوب جمله‌سی زعما وَارباب تیمار
اوله‌لر. وَهربری قانون قدیم‌اوزره یرار جبه‌لولری ایله
اشمك‌اوزرینه فرمان عالی صدور ایده. وَسفره‌اشمیان
وَقلیجه قادر اولمیان جوجه وَدلسز طائفه‌لرینه قانون
قدیم اوزره علوفه‌لر تعیین اولنوب زعامت وَتیماری
اربابنه ویریله . وَتصحیح عالم ایچون متفرقه وَچاوش
وکتاب زمره‌لرینه وَسائر زعما وَ ارباب تیماره کائناً
من‌کان سن وسالی وَاصل وجنسلری وَساکن اولد-
قلری مملکتلری وَدیرلکلری ایله اشکال و بروانی
ویریلوب یوقلندقده ینه اول برات ایله یوقلنوب

اهتمام اولنه. بو یله اولیجق کمسه‌نك نامیله دیرلك ضبط ایده‌مز . وخدمتکارلر وآزادسز قوللر اوزرینه ایده‌مزلر . هر کسك برات واشکالی یدنده عتاق نامه گبی اولوب محلنده تطبیق اولنور . عصر اوّلده خلقده امانت ودیانت اولمغله بومقوله اموره احتیاج اولمازدی. امّا شمدی حیله وخدعه وتزویر وتلبیس چوق اولوب چاق بو یله تقیّد اولمینجه عسکر تصحیح اولماز. واجنبی مداخله‌سندن خلاص بولماز . مناصب پادشاهیکه اهلنه احسان اولنه وزعامت وتیمار دخی دقت واهتمام اوزره بویوزدن ضبط اولنه راشیلر رشوتی کیملره ویررلر؟ ومرتشیلر رشوت خبیثه‌یی کیملردن آله‌بیلورلر؟ بو تقدیرجه بعنایة الله تعالی ارتشا عالمدن بالکلیه قالقار. خصوصا ارتشا حقنده «لعن الله الراشی والمرتشی» بیورلمشدر . سعادتلو پادشاهمز حضرتلرندن مأمول همه خلق جهان بودرکه بو ادلهٔ قطعیة الفحوا ایله عمل بیوروب مناصبی اهلنه تفویضه وصحیفهٔ عالمدن دفع ارتشایه بذل مساعیٔ جمیله

بیوره‌لر . فیاض مطلق عزّشانه میسر و مقدر ایلمش اوله. باقی فرمان سعادتلو پادشاه عالم پناه افندمز کدر.

...

مرحوم و مغفور سلطان سلیمان خان زمانك کمالی بیاننده‌در

دولتلو شوکتلو پادشاه عالمپناه حضرتلرینك رکاب همایونلرینه عرضحال بنده‌درکه : معلوم همایونلری اولدوغی اوزره سلسلهٔ علیهٔ آل عثمان ایدهم‌الله تعالی الی یوم‌المیزان پادشاهلرندن اوّلا وسعت مملکت وکثرت خزینه وشوکت جهتندن کمال بولان مرحوم‌ومغفور سلطان سلیمان خان اولوب وینه اخلال عالمه باعث اولان احوال دخی آنلرك زماننده ظهور ایدوب دولت کمال قوتده اولمغله اثری اول زمانده طویله‌-میوب برقاچ سنه‌درکه ظاهر اولدی . حضرت رسول (صلی‌الله‌علیه‌وسلم) وچهار یارگزین (رضوان‌الله علیهم اجمعین) وسائر خلفا وسلاطین (انار الله تعالی براهینهم) بنفسه دیوان ایدوب عبادالله‌ك مصالحنی

بالذات گورورلردی. وَچندان احتجاب یوغیدی. اول جهتدن احوال عالمه کماینبغی وقوف تحصیل ایدرلر. وَحتی بو دولت علیه‌ده دخی اویله‌جه مقرر ایدی. وَسلطان سلیم قهّار (علیه الرحمة الستار) اسکی دیوانخانه‌ده بالذات دیوان ایلیوب پادشاه قوللرین، قوللر پادشاهین بیلورلردی. امور دیده وَکار آزموده درت وزیر روشن ضمیری واردی. وَهر بری نیجه کرّه سنجاق بگی و بگلر بگی اولوب جبه‌خانه وَسائر دین ودولته لایق خدمت گوره‌جك وَعهده‌سندن گله‌جك لوازم گوروب احوال عالمه کماینبغی وقوف تحصیل ایتدکدن صکره آناطولی بگلر بگیسی بعده روم ایلی بگلر بگیسی اولدقدن صکره وزیر اولوب وَقبه آلتنده اوتوروب هر احوالدن خبردارلر ایدی. وزیر اعظم مستقل اولوب امور سلطنته کمسنه مداخله ایتمزدی. وَکریمهٔ مکرمه‌لرینی حسب وَنسب صاحبی وَیاخود حرم محترملری پرورده‌لرندن بر قابلیتلویه ویروب داماد پادشاه اولنلر آستانه‌ده اوتورمیوب احوال مملکته

وَ امور سلطنته قارشمقدن احتراز اولنغله طشره ده
اولوب قيد حيات ايله بر سنجاق احسان ايليوب
گوندررلرايدى. قوّت وقدرت صاحبى اولوب واردوغى
يرلرى معمور ايدوب سرحدات منصوره ده نيجه
هنرلرى ظهوره گلوردى . وَبيت‌المال مسلمينـدن
اگر خواص وَاگرمقاطعاتدر ، دين وعرضى مكمل
آدملره بروجه امانت ويررلردى . حق وعدل اوزره
تحصيل ايتـدوكلرى مالى مفردات دفتريله ارسال
ايدرلردى . وَهر مملكتى عليـله عامل وَمسـتقيم
وديندار مفتشلره ويررلردى . آنلر اصلا قاضيلكلر.
ندن عزل اولنمـازلر ايدى . آنلر دخى خزينـه‌يى
مال ايتـامدن وَ ظلم ايله تحصيل اولنـان اموالدن
صيانت ايدوب نه بيت‌المال مسلمينى كمسه‌يه يدررلر وَنه
كمسه‌نك مالنى بغير حق بيت‌الماله ادخال ايدرلردى .
پادشاهلرده وَوكلاده وَارباب سيفده زينت وشهرت
يوغيدى. شرع شريفه موافقت وَقانون قديم عثمانى‌يه
گرگى گبى رعايت وَبدعتدن زياده احتراز اولنوردى .

حقیقت حال بومنوال اوزره‌در. باقی امر وفرمان عالی
سعادتلو پادشاه عالمپناه حضرتلرینکدر.

مرحوم سلطان سلیمان خان زماننده اولان اختلالی
بیان ایدر

سعادتلو پادشاه ظل‌الله حضرتلرینك ضمیر
منیرلریکه مرآت جهانمای الهام الهیدر، خفی
اولمیه‌که مرحوم ومغفورله سلطان سلیمان خان زمان
شریفلرنده اختلال عالمه باعث اولان ماده‌لرك
اوّلکیسی بودرکه، بنفسه دیوان ایلمکی رفع ایلدی.
گیده‌رك شویله اولدیکه ارباب سیفی دگل بیگلر
وَ بیگلر بگیلری بیله پادشاهه بیلمکدن قالدی. ایکنجی
سبب بودرکه، حرم خاص خدامندن سلحداری اولان
ابراهیم پاشایی دفعةً وزیر اعظم ایدوب اوّلکی
قاعده‌یی گوزتمدی. گیده‌رك هرپادشاه مخصوص بنده‌-
لرینی ایلرو چکوب آز زمانده وزیر اعظم ایتمکله
اول‌مقوله‌لرك احوال عالمه وقوفلری اولمیوب تازه‌لکه

وَالتفات پادشاهی یه مغرور اولمغله وقوفی اولنلره دخی سؤال ایتمکه تنزل ایلمیوب غفلتلری کمالده اولمغن عالمك انتظامی بوزلدی .

اوچنجی سبب بودرکه کریمهٔ مکرمه‌لری مهرماه سلطانی رستم پاشایه ویروب وزیر اعظم ایلدی. کمال مرتبه نظرلری اولمغن مرادینه مساعده ایلیوب اجدادی زماننده فتح اولنمش ممالکدن اولقدر قریه‌لر تملیك ایلدی‌که ملوك طوائفدن بر پادشاهه خزینه اولمغله کفایت ایدردی . آنلر دخی بعض خیرات یاپوب اولادینه وقف ایلدیلر. حالا بهر سنه اول اوقافدن یوز یوك قدر آقچه گلور . اول مقوله سلطانلرك فوت اولدقده خواصی میری یه آلنورکن صکره گلنلر دخی وقف ایتمکه باشلدی . خلاف شرع صرف بیت‌المال مسلمین اولان بو خاصلر ضایع وتلف اولدی . ثواب اعتقادینه وباله گیردیلر .

دردنجی سبب بودرکه خواص همایون وَمقاطعات‌که بیت المال مسلمیندر ، وزیر اعظم رستم پاشا سعی

گوسترمك ایچون خلاف شرع شریف التزامه ویروب التزامی اهل عرض اولان امینلر قبول ایتمامگله بی عرض وفاسق یهودی امینلر النه کیروب مقاطعات وَخاص همایون قریه‌لرینك کسرینه وَخراب اولمسنه بادی اولدی .

بشنجی سبب بودرکه مرحوم ومغفورله حضرتلری قوالك کمال قوتن وَخزینه‌نك وفرتن گوروب زینت و شهرتی آرتدروب وزرا دخی آنلره تابع اولوب بعده « والناس علی دین ملوکهم » مضمونیله عامل اولوب جمله عالم خلقی زینت و شهرته دوشندی ، گیدەرك بر مرتبه‌یه واردیکه منصب اهلنك محصولی وَقول طائفه‌سنك وظیفه‌سی یالکز اتمك آقچه‌سنه یتشمیوب ضروری تعدّی وتجاوزه محتاج اولدیلر. تعدّی وتجاوز ایله عالم خراب اولدی. هیچ بو دولت علیه‌ده شهرت وزینت گبی ضرر ساری بر بدعت یوقدر . رستم پاشا دامادی احمد پاشا که سگتوار سفرنده دردنجی وزیر ایدی ، صکره وزیر

اعظم اولدى . ابتدا وزير اولدوغنده اسباب احتشا
مدن آنجق ايكى گوركى وار ايدى . برينى ديوان
همايونده وَ برينى اونده گيرايدى . لكن درت بش
يوز عبد مشتراسى وَآغا گوره جبه خانه‌سى وار
ايدى . سائر وزرا دخى بو منوال اوزره قپولرى
مكمل اولوب هر برى چفتلكلرنده يوز قطار قاطر وَيوز
قطار دوه‌بسلردى . بريره سفراولنسه فرمان گلدكده
برآت وَ بر دوه اشترا ايليوب اوچنجى گون بروجه
استعجال مأمور اولدوغى يره توجه ايدوب قپو دوزمكه
احتياجى اولماز ايدى . شمدى ايسه عسكرى وَ اهل
مناصب وَغيرى، عائده‌لرين اولره وَباغلره وَ كوشكلره
وَسمور ملوطه‌لره وَزينته ويررلر . سفر لازم گلسه ايكى
خدمتكارايله چيقغمه قادر اوله‌مازلر . شهرت آفتدر .
دعشلر فى الحقيقه عظيم آفتدر . حقيقت حال بومنوال
اوزره در . باقى امر و فرمان سعادتلو پادشاهمز
حضرتلرينكدر .

سعادتلو ومهابتلو پادشاهمه لازم اولان
احوال بیانندهدر

سعادتلو شوکتلو پادشاه دین پناه حضرتلرینک
رکاب همایون شرف مقرونلرینه عرضحال چاکر
کستاخ بودرکه لله تعالی وَلرسوله المجتبا بو عبد
ناچیزدن کستاخانه صدور ایدن بونجه قیل وقال جام
جهانتمای ضمیر پرنورلرینه ژنك کدورت اولمسونکه
هرنه‌که یازدم ایسه حظّ نفسم ایچون وَیاخود کمسه‌یه
تعصب ایچون یازمدم. عقل قاصرم ایرشدیگی قدر
دولت علیه‌یه نافع اولانی سویلمکده بی اختیارم.
بو خصوصده حق جلّ وعلی وَروح پاك محمد مصطفی
صلواة الله علیه وَسائر انبیاء عظام وملائکهٔ کرام
شاهدلردر. نیجه سویلیم‌که بونجه ییلدر سفرلر اولور.
وَنیجه بیت المال مسلمین ضایع وتلف اولوب رعایا وَبرایا
پایمال اولور. عسکر اسلام زبون وَبی اقتدار قالوب
ینه برکار حاصل اولماز وَبرایش تمامه ایرمز، واقع
اولان غفلتلری گوروب جگرم خون اولمشدر.

بوقدر مظالم ومخالف كه روز جز اده سعادتلو پادشاهمدن
سؤال اولنور . اصلده پادشاهمك خبری اولمیه پس
مسئول اولمق نه روادر . یا بوكا تدارك لازم دگلمیدر.
كیچن سنه مقرّ همایونلرینه قریب محله سائقه نازل
اولمق وَ كعبهٔ مكرّمه نك دیواری یقلمق وَنان ونعمتلریله
حاصل اولوب اوغور همایونده جان وباش اوینادی
گلان قوللرینك قلوبی مگر شیطان ایله طرف شرّه
منقلب اولوب بونجه كستاخلقلر صادر اولمق وَحق
سبحانه وتعالی بودولت علیه‌یی قیامته‌دك باقی ومخلد
ایلیه ، برقاچ زماندر خاندان سلطنت علیه‌نك نورس
نهالی وَتازه گلبنلری اولان شهزاده‌لر ظهور ایتمیوب
حاصل اولانلر دخی بامر الله معمر اولمامق هپ
پادشاهمه تنبیه الهیدر . حق سبحانه وتعالی سودوكی
قولنه تنبیه ایدر . هر كس تنبیه الهی‌یه مظهر اوله‌ماز .
آڭا گوره آگاه ومتنبه اولماق لازمدر . والحاصل
حق سبحانه وتعالی‌نك تقدیریله رعایا وبرایا اوزرندن
ظلم وستم دفع ورفع وَزعامت وَتیمار ارباب استحقاقه

توزيع اولنورسه مقدما قرق درت بيك قليج وار
ايدى . ينه بحر و برده وشرق وغربده كمسنه قارشو
طورهماز ايدى . شمدى نامشروع اولان اوقاف
وتمليكلر وخاصلر اگر كما ينبغى گورلور ومستحقنه و يرلور
ايسه نيجه الحاقات حاصل اولوب بامر الله تعالى يوز
بيك قليج ظهور ايدر . جبه لولرى ايله درت بش كرّه
يوز بيك مرتب ومسلح عسكر حاصل اولور . بو يله
اولنجق مخالفت ايتمك كمسنه نك خاطرينه گلمز .
اطراف واكنافده اولان اعداى دين دخى بالضروره
مطيع ومنقاد اولوب بامر الله خراجگذار مقامنه
وارورلر . زيرا ايلچيلرى وجاسوسلرى دائما بونده در .
نظام وانتظامى گوردكده ـ آل عثمان آلتمش ييلدر
خواب غفلتده ايمش بز بيلمز ايدك شمدى تيقظ
تام حاصل اولوب كچن ايامك تقصيراتن تداركه
باشلادى ـ ديو هر برى خوف وهراسدن بى تاب
وتوان اولورلر . عقللرين ديرمگه باشلرلر و باج وخرا.
جى ييشين و يررلر . بو دولت بردولت عليه دركه كما ينبغى

نظام وانتظام بولیجق بکرمه تعالی قطعا بر خوف
طاری اولماز . نیجه دولتدرکه عیاذاً بالله تعالی غزوات
ومصافلرده عساکر اسلامه اون کرّه شکست واقع
اولسه بفضله تعالی اصلا دولت علیه خللپذیر اولمیوب
دین محمدی متزلزل اولماز . زیرا بریسی کیتسه
یرینه اونی گلور وَبو دولت علیه‌ده آلتون وَ گمش
وَباقر معدنی اولدوغی گبی گویا بنی آدم معدنی دخی
واردر . آرناوود دیارنده آدم واردرکه اون بش یگرمی
قلیجه گلور شهباز وَدلاور اوغلانی واردر . ادناسنه
التفات شهریاری اولوب دیرلك ویرلسه برشیر مرد .
مخوار اوله‌جغی بوندن ظاهردرکه بر دیرلك محلول
اولسه اون بش یگرمی آدم طالب اولور . ممالك
اسلامیه معجزات پیغمبری ایله معدن مردان وَ منبت
رجال در امّا سائر دولتلر بویله دگلدر . بر کرّه
شکست واقع اولسه اون ییلده‌ك یرینه گلمز . دالی
بوداغی شکست اولمش درخته دونر. همان که طرف
شهریاریدن تقیدلر اوله، بو دولت‌علیه اسکندر دولتنه

معادل بر دولت اولور . حتی ١٠٠٣ سنه‌سنده
واقع یانق قلعه‌سی محاصره‌سنده قریم خانی اولان
غازی گرای خانکه آل جنگیز سلسله‌سندن عقل
وادراك وعلم وعرفان ایله مشهور جهان تواریخ
شناس صاحب ازعان نامدار برخان ایدی اول
تاریخده فرمان عالیشان ایله سفره گلوب اردوی
همایونه قریب گلدکده وزیر اعظم سنان پاشا عموماً
بگلربگیلری عسکرلریله استقباله گوندروب عسکر
دخی مکمل آلایلریله قارشو واردقلرنده صحرا وواديلر
عسکردن مالا مال اولوب مشار الیه غازی گرای
خان عسکری قول قول گوزدن کچروب روم ایلی
عسکرینی مشاهده ایلدکده وبو قدر بیك صارقلی
ویازمه مهموزلی وطونه کچدی حنالی آتلو دلاورلری
گوردکده حیران ودمبسته قالوب «آل‌عثمان پادشاهلری
بو مقوله عسکرله اسکندر گبی شرق وغربی فتح
ایلیوب سلیمانلق ایلکه قادرلردر . ایا اسکندر ودارا
بونك گبی عسکره مالك اولمشلرمیدر . بویله عسکره

مالك اولان پادشاهك بر آلای چپلاق تاتاره نه
احتیاجی وار » دیو سؤال ایلدی. فی الواقع بگلربگی
وَ سنجاق بگلرنده تبدیل و تغییر یوق ایکن وَ تیمار
وَزعامت سپده گیرمزدن مقدم عسکر اسلام مکمل
ایدی . هر نه جانبه سفر فرمان اولنسه مملکتلر
وَ قلعه لر فتح اولوب سنه ده ایکی اوچ دفعه شهر
طونماسی اولوردی . حکمت حق نیجه مدتدرکه تیمار
وَزعامت سپده گیروب استانبولده اوتروب نفس پرور
اولنلره احسان اولنوب اوجاق اوغللرینه وَیرار دلاور
یگتلره و یرلمیه لیدنبرو وَ بگلر بگیلر وَ بگلر دخی تبدیل
وتغییر اوله لیدنبرو او ل دوزن بوزلوب اعدای دین ،
دولت علیه نك بو بوزغنلغی آراسنده بوقدر مملکتلر
آلمشدر. همان دین ودولته لایق اولان بودرکه بالاده
ذکر اولندوغی گبی هر منصبی وَهر دیرلگی اهللرینه
احسان بیوره لر. وَجان وگوکلدن خدمات پادشاهی یه
بل باغلیان وَخدمتی مشاهده اولنان بندلری حفظ
ایدوب اولور اولماز گناه ایچون ضایع ایلامك گرکدر.

زیرا ایو وَمجرب وَدین ودولتی قایرر آدم آزاله گیرر یارامازآدم قتی چوقدر. وَجمله یارامازلر ایولرك خصمیدر اویله اولسه ایو آدم کبریت احمر مقولهسیدر آکا گوره حفظ ایتلك گرکدر. حق سبحانه وتعالی سعادتلو پادشاهمزك قلب شریفلرینه عالمك تصحیحنی القا ایلیه. وَکلام دررباَرلرنده ثابت قدم ایلیوب بعدالیوم خلفده گلان پادشاهلره وَوزرایه دخی ایوعملر میسر ایلیه آمین یارب العالمین.

زعامت وتیمار اربابنه توزیعی وزعما وارباب تیمارك ظهور وتصحیحی اشبو محلده بیان وعیان اولنور. اللهم یسر ولا تعسر آمین یامعین

سعادتلو وَعظمتلو وَشوکتلو خاقان ظل الله حضرتلرینك رکاب همایونلرینه عرضحال اولنورکه زعامت وَتیمارك کما ینبغی تصحیحی وَمراد اوزره تکمیلی بعنایة الله تعالی اولوجهله میسر اولورکه دفتر خاقانیدن اجمال صورتلری بالکلیه اخراج اولنوب هرایالتك

بگلر بگیسنه ارسال اولنه وَخط همایون سعادتمقرون ایله هر ایالتده محکم یوقلمه فرمان اولنه وَتنبیه وتأکید اولنه اوچ آیه‌دك اگر متفرقه اگر چاوش در اگر کتاب زمره‌سی وَزعما وَارباب تیماردر عموم اوزره جمله‌سنی بگلر بگی‌لر یاننده حاضر اوله اهمال ایدوب حاضر اولمیان هر کیم اولور ایسه اولسون دیرلکدن محروم اوله . بعده ایالتلرنده موجود اولان زعامت وَتیمار کیملرك اوزرنده‌در گوریله وَدقت واهتمام ایله تفتیش وتفحص ایلیه‌لر . ارباب استحقاقدن یولی ایله گلمش یاخود اوجاق اوغلی اوجاق اولنلرك دیرلکلرین کندولرده بر قرار سابق ابقا ومقرر قله‌لر وَاللرینه توجیه تذکره‌لری ویره‌لر وَاجماللرده قلیچ قید اولنان زعامت وتیمارلرکه حق‌مقاتله‌در حالا پاشمقلق وَآرپه‌لق طریقیله آلنمشدر . وَجوجه وَدلسز وَاکابر قولی النده‌در وَخدمتکار وَکوله‌لری اوزرنده اولوب ینه آغالری ضبط ایدر اول مقوله زعامت وَتیمارلری بالکلیه ارباب استحقاقه توزیع وتوجیه ایده‌لر . امّا

حين توزيع و تقسيمده مادامكه بر سنجاغك آلاى
بگيسى وَعموماً زعما وَارباب تيمارى وَچرى باشيلرى
ايله سائر ارباب استحقاق اولنلر بريرده موجود
اولميه ، بريسى حاضر اولمغله توجيه ايتميه‌لر .
احتمالدركه اول آدمدن دخى مستحق آدم ظهور
ايليه . جمله‌سى حاضر اولوب بعده توزيع ايليه‌لر ديو
فرمان اولنه وَدرگاه عالى متفرّقه‌لرينه وَ چاوشلره
وَديوان همايون وَدفترخانه وَماليه كاتبلرينه قانون
قديمده زعامت وَتيمار نه مقدار اوله گلدى ايسه ينه
اول مقدار توجيه وتعيين اولنه . وَبالاده ذكر
اولنديغى اوزره طوائف مزبورديه عدد معين وَحد
تعيين اولنوب زياده وناقص اولميه حددن زياده
اولنلرك متفرقه‌لغى وَ چاوشلگى وَ كاتبلگى براتلرندن
اخراج ورفع اولنوب زعامتى وتيمارى ايله‌قالوب قانون
قديم اوزره سنجاقلو سنجاغنده ساكن اولوب بايراقلرى
آلتنده موجود بولنه . وَايكى سنجاقده زعامتى‌وَتيمارى
اولانك بريسى كندوده ابقا وَماعداسى اگراوجاق

اوغلى اوجاق اولوب اولادنده وَاقرباسنده دیرلگه
لایق ومستحق کمسنه‌سی وار ایسه محلنده ساکن
اولمق شرطیله آنلره توجیه اولنه کمسه‌سی یوغیسه
آخره توجیه اولنه . وَبدنی صحتده اولوب متقاعد
اولنلرك دخی تقاعدلری رفع اولنوب اگر کندولر
مستحق ایسه تقاعد طریقیله متصرف اولدقلری
تیمار وَزعامتلر سفراتمك اوزرینه کندولره ابقا اولنه .
اگر دگل ایسه مستحقه ویریله وَخواص همایون
قریه‌لری وَخلاف شرع تملیك اولان قریه‌لر آغر
علوفه‌لی قول‌طائفه‌سنه علوفه‌لرینه بدل توجیه اولنوب
علوفه‌لری خزینهٔ عامره‌یه قاله وَشرعاً جائز اولان
تملیك قریه‌لریکه بالاده ذکر اولنمشدر ، اصلح اولاده
یرار جبه‌لولری ایله سفراتمك شرطی ایله ابقا وَمقرر
قلنه وَبالجمله هر ایالتده نه مقدار زعامت وتیمار وار
ایسه بگلر بگیلر توجیه ایدوب تذکره‌لری موجبنجه
عموماً تجدید برات اولنمغه فرمان همایون صدور ایده
وَهر برینك براتنده تیمار وَزعامتلری اولان سنجاقده

ساكن اولمق وَ يرار جبه‌ليلرى ايله بايراقلرى آلتنده
سفراشمك اوزره تصريح اولنوب بوندن صكره آخر
يرده ساكن اولنلرك وَقانوندن اكسك جبه‌لو ايله
سفر همايونه وَارانلرك ديرلكلرى آخره و يريله وَهر
برينك اصلى وَجنسى وَ ساكن اولديغى قصبه
وَ قريه‌نك اسمى وَسن وسالى وَديرلكى نه ايسه
مفصل اشكاليله براتى و يريله . بو طريق ايله ضبط
اولنمغه اهتمام اولنه وَ بعدالتصحيح واقع اولان محلولاتى
دخى ينه اول اوجاق ارلرى بوزلمامق ايچون متوفانك
نه درلو زعامت وتيمارى وار ايسه اوغلنه احسان
اولنه اگر صغير ايسه قلنجه قادراولنجه يرار جبه‌لولرى
اشه . متوفانك اولادى يوغيسه قرنداشلرينه وَاولاد.
لرينه و يريله اگر بودخى يوغيسه عمى وَعمى زاده.
لرينه و يريله اگر وجه مشروح اوزره زعامت وتيمار
اوجاق ارلرينه وَ اوجاق زاده‌لره وَ اقربا وتعلقاتنه
توجيه اولنوب بومنوال اوزره مجدداً قانون بيوريلور
ايسه بونجه زعامت وَتيمار پاك وَمضبوط اولوب آرالرينه

رعایا و برایا وَاجنبی و بیگانه دخول ایده‌مز اولور. وَممالك اسلامیه‌ده زعامت وَتیمارك نزاعی برطرف اولور . وَ بو سبب ایله یوز بیکدن زیاده گزیده وممتاز زعما وَارباب تیمار ظهوره گلوب قانون اوزره جبه‌لو- لریله بفضل‌الله تعالی درت بش کرّه یوز بیك عسکر اسلام ظفراعلام ظهوره گلوب هرنه جانبه توجه وعزیمت بیوریلور ایسه بامرالله تعالی اسکندر مثال سیف اسلام قافدن قافه ایرشمك قابلدر . وَقول طائفه‌سنك دخی بعون‌الله تعالی ضبطی آسان اولور. وَممالك اسلامیه فوق‌الحد معمور وابادان اولوب رعایا وبرایا آسوده حال اولور . زیرا زعما وَارباب تیمار قوللری کندی رعایاسنی اولادی مقامنده حفظ وحراست ایدوب ذرّه قدر کمسنه‌یه تجاوز ایتدرمز . جزیه‌دارلر ظلم ایده‌مز وَقپوقولی دخی تعدّی ایده‌مز عالم حیات تازه بولوب شوکت اسلام افزون اولور . حق سبحانه وَتعالی زعامت وَتیمارك تصحیحنی مبارك قلب شریفلرینه الهام ایلیه آمین بحرمة سیدالمرسلین .

علوفه‌لی قول طائفه‌سنك اجمالاً تصحیحی بیانده‌در

سعادتلو وَشوکتلو پادشاه گردون وقار حضر
تلرینك طبع همایون نکته شناسلرینه نهان اولمیه‌که
علوفه‌لی قول طائفه‌سنی تصحیح مراد همایون اولورسه
اجمالاً طریقی بودرکه: اوّلاً آلتی بلوك خلقنده احداث
اولنان بدعتلر رفع اولنوب قانون قدیمدن عدول
اولنمیه . جملهٔ ابتدادن اولسون ولدش نامیله اولسون
قطعا بلوك ویرلمیه . وَیدی بیاده بر حرم همایون
وَ یاخود یکیچری اوجاغندن وَ سائر اوجاقلردن قانون
اوزره بلوکه چیقمق لازم گلدکده مرده‌لری مقداری
اولوب زیاده اولمیه . وَنه‌قدر نفر چیقرسه آغالرندن
اول مقدار مرده طلب اولنه . وَعلوفه‌سی قطع
اولنانلر تکرار تصحیح اولنمیه . وَضابطلر بیوجه عزل
اولنمیه . وَ بالاده ذکر اولنان بدعتلر آرالرندن رفع
اولنوب ملازمین خدمتلری دخی قانون قدیمدن
زیاده اولمیه . وَیکیچری اوجاغنك دخی تصحیحی
بعنایة‌الله تعالی شول وجهله میسر اولورکه: دیوشرمه

اوغلانلر وَ یا قول اوغللری اوله بدرگاه‌اوله‌لر. وَاون بش یگرمی چوقه‌لی اولمینجه قپو یه چیقوب یکیچری اولمیـه‌لر. وَ یدی ییلده برقپو اولوب مرده‌لرندن زیاده قپو یه چیقمیه‌لر. وَآغا چراغی وَفرزند سـپاهی وَ بجـایش نامی بالکلیـه رفع اولنوب اول طریقله کمسنه یکیچری‌اولمیه . وَیکیچری کتخداسی وَچاوشلری یدی سکز ییل منصبلرنده برقرار اولوب بیوجه‌عزل اولنمیه‌لر . سائر ضابطلر دخی بومنوال‌اوزرجه بیوجه وَبی گناه عزل اولنمیه‌لر. بونك دخی ضابطلرینـه محکم تنبیهلر وَتأکیدلراوله . بالاده‌ذکر اولنان بدعتلر ایله کمسنه‌یی یکیچری ایتمیه‌لر. وَ قانون قدیمدن عدول ایتمیه‌لر . انشاءالله تعالی بومنوال اوزره ضبط‌اولنوب قانون قدیمه مخالف برفرد یکیچری وَسپاهی اولمیجك وَآردی دخی ایشلمیجك زمان قلیـلده تنزل بولوب بامرالله تعالی اوّلکی مرتبه‌سن بولور. حق سبحانه وتعالی بونلرك تصحیحن میسر ومقدر ایتمش اوله آمین بحرمة سیدالمرسلین .

بالاده ذکر اولنان قضایانك خاتمه‌سی بیاننده‌در امعان همایونلری رجا اولنور

سعادتلو وَشوکتلو پادشاه دادکستر وبنده پرور حضرتلرینك مرآت جهان نمای قلب منوّرلرینه نهان اولمیه‌که اطراف ممالك ربع مسکونده واقع اولان اگر ملوك اهل اسلام اگر ملل مختلفه پادشاهلریدر، قانونلرنده مناصبده عزل ونصب وَتبدّلات اولمامغله بلکه نیجه‌لرنده مانند املاك وعقار اولاده وَاولاد اولاده اگر صغار وَاگر کبار انتقال ایتمکله مملکتلری معمور وآبادان وَرعیتلری آسوده وَعدل ودادلری کمالده وَعسکرلری قوی وَسرحدلری مصون ومأموندر . امّا دولت علیهٔ آل عثمان خلدت خلافتهم الی آخر الزمان بر دولت عظیمهٔ بی پایان اولوب مملکتلری واسع وَقوللری حددن افزون اولوب هر برینه هنر واستعدادلرینه گوره التفاتلر وَنوازشلر، انعاملر وَاحسانلر اولنمق اقتضا ایتمکله وقت وزمانیله تبدیل وتغییری قانون شهریاران آل عثمان اولمشدر. نه‌آنکه

بیوجه عزل ونصبه وطمع خام حسبیله برمنصب گاه زیده وگاه عمروه ویرلمگه سلاطین آل‌عثمان ابقاهم الله الی انتهاء الزمان حضرتلرندن برینك رضای همایونلری اوله. بوگونه تبدیل وتغییر نه مقتضای شرعهٔ صیغاز وَنه قانون منیفه اویار. شرعاً وَعقلاً قبیح اولان بوگونه وضع ناشایسته‌یی حاشا که سلاطین عدل آیین مقبول ومستحسن گوره‌لر. زیرا هر منصب وَهردرلك اصحابنك سبب معیشتی اولوب اهل و عیال وَ خدمتكارلر یله دولت علیهٔ پادشاهیده اورادن گچنوب غیری معیشت طرفی یوقدر. بی جرم وگناه منصبی النـدن آلنوب غیره ویریلیجك اول دردمنـد آخر صنعته قادر دگل فقیر خور وذلیـل اولوب بی تاب وتوان وَمستغرق دیون بی پایان اولور. صنعته قادر دخی اولسـه پادشـاه قوللری رعایا صنعتنه قارشمق مناسب دگلدر. سررشتهٔ معیشتی قطع اولنجق حالی مكدر اولوب بر آلای نا مستحقلر وَاجنبیـلر وَبیگانه‌لر مناصب پادشاهیده اوله‌ده قدیمی اهل سلاح اولوب

اباً عن جد اغور همایون پادشاهیده خدمتلر ایدن
بر آلای نامداران ودلاوران فقیر وَخور وذلیل اولمق
ناموس سلطنت علیه‌یه نقصان دگلمیدر . اگر اول
معزول اولان دردمند رشوت ویروب تکرار منصب
آلسه لابد ویردیگی آقچه‌یی چقارمغه سعی ایدوب
ضروری ظالم وبد خواه دولت اولور. معلوم همایون
شهریاری اوله که ظلم ورشوت هر قنغی دولتده‌که
پیدا وآشکار اولدی ، اول دولت خراب ویباب
وَبرکشتهٔ روزگار اولدی . بوجمله احوال کتب
تواریخده بو منوال اوزره تحقیق وبیان اولنمشدر .
الحق بو ایکیسی دخی غایت خوف وحذر اولنه‌جق
وَخانمانلر خراب ایدیجی ملعون نسنه‌لردر. بومقدّمه
دخی مقرردرکه دولت علیهٔ پادشاهیده وَدین مبین
خدمتلرنده اولنلر اگر بگلربگیلردر وَاگر سائر
مناصب پادشاهی وَخدمات همایون اربابیدر
منصبلرنده زیاده‌جه طورسه‌لر وَبی جرم و گناه
معزول اولدقلرنده ینه یوللریله مفت ومجاناً منصبه

واصل اوله جقلرین معلوم ایدنسه‌لر قنغی بی دین و بی انصاف وَ خاین‌درکه ظلم و فسادی وَ جور عباداللهی اختیار ایلیه. اگر طبیعتنده وَ خلقت اصلیه‌سنده ظلم و فساد دخی وار ایسه طویلدیغی گبی حقندن گلنه‌جکن وَعجالة الوقت جزاسی گوریله‌جکن وَ آقچه ایله خلاصه مجال اولمیه‌جغن یقیناً بیلیجك ظلم وعداوته جسارت ایده‌میوب ضروری عادل اولور . اگرچه رشوت هر خصوصده منبع فساد وتخم ضلالتدر لکن علما منصبنده غایت شوم وَ نامباركدر . زیرا شرع شریف منصبی رشوت ایله صاتلمق العیاذ بالله دین صاتلمقدر. وَ عاقبت الامر ندامتی دخی مقرردر. بر جاهل رشوت ایله سجّادهٔ شرع محمدی‌یه کچوب حاکم اولسه وَیاخود بر جاهل وباطل التزام ایله نائب اولسه اول مملکتك حالی نیجه اولور . وَاحکام شرع محمدی نیجه اجرا اولنور. اول مقوله‌لری مقام حکومته گتورمك وَرشوت ایله منصب قضا صاتلمق حاشا شرع شریفی تحقیر وتذلیله راجع اولور .

عیاذبالله ضرر عظیمی واردر. کچن سنه کعبة‌الله شرفها اللهك دیوار عنبر سرشتی منهدم اولدقده مظنهٔ کرامت وَقدم نه دائرهٔ ولایت اولان بعض رجال اللهدن نقل اولنورکه ــ جدار کعبهٔ مکرّمه‌نك انهدام و اندراسنه باعث منصب شرعك آقچه ایله صاتلسی شئامتیدر. اجرای احکام الهیــه ایدن حکام شرع نبوی دین مبینك دیرکلریدر. ظاهرده آنلر رشوت ایله یرلرندن آیریلوب بنیان شرع مبینه خلل گلمگله دیوار کعبه دخی یقلدی. فهم‌وفراست اصحابنه بو برعظیم اشارتدر. وَنظر عبرتله مشاهده اولنه‌جق برتنبیه الهیدر ــ دیو بیورمشلردر. فی‌الحقیقه عالم کون وفساده بو مقوله امور بیهوده ظهور ایتمز، بلکه عبرت خلق جهان ایچوندر. علما دعاجیلرندن اگر موالی وَاگر قضاتدر اهل علمی استخدام اولنوب سجّادهٔ شریعت مستحقه توجیه اولنسه واردقلری یرلرده قضا بالحق ایدوب عباد اللهه نفع محض اولوردی. حضرت حق جل شانه وعظم سلطانه قرأن عظیم الشاننده « ان الله

يأمركم ان تودوا الامانات الى اهلها » بيورمشدر .
مناصب علميه وغيرى جملهسى امانات اللهدر . ايمدى
جناب جهان آفرين جل شانهنك امرى اوزره اگر
مناصب شريعت وحكومت وا گر مناصب سيف
وسياست اهلنه ويرلمك واجب واهمدر . وبو امر
آلهيينك كاينبغى موجبيله عمل اولنمامغه باعث وبادى
رشوتدر . اولباب فتح اولنالى ارباب مناصب ميانده
عزل ونصب وكثرت تبدّلات حددن افزون اولوب
واعالى ذلتـده قالوب ادانى دولتـه ايروب حال عالم
ديگرگون اولمشـدر . وحكام وولات بيننده بوگونه
كثرت تبدّلات بالضروره تعدّى ايتملرينه سبب اولوب
ممالك محروسهٔ اسلاميه ويران ورعايا وبرايا پريشان
اولدى . ايمـدى دولت عليـهٔ شهريارى يه لايق
وسزاوار اولان بودركه بالاده ذكر اولندوغى اوزره
مناصبى اهلنه صدقه بيورمغله بو دولت نازنينى صيانت
وحراسـت بيورهلر . دولتك ضبطى حكام ايلهدر .
حاكم شريعت اولسون والئ ولايت اولسون نامستحق

اولیجق وهر منصبه مایهٔ وصول رشوت اولیجق دولت علیه نیجه مصون ومحفوظ اولور . وعباد الله ظالم ظلمه‌دن واستیلای دشمندن نیجه آسوده اولور . مناصب نامستحقه ویرلمنك سعادتلو خلیفهٔ روی زمین وپناه دولت ودین حضرتلرینه بر جهتدن نفعی گورلمیوب بلکه ضرر عظیمی اولدیغی ظاهر ونمایاندر. بو آنه‌دك وکلای دولتك آلدقلری رشوتدن ونیجه نامستحق مالنه طمع ایله مناصب عالیه‌یه گتوردکلرندن پادشاهمز حضرتلرینه نه عائد اولدی . آنجق کندیلر آخرتلرین یقدیلر، ممالك اسلامیه‌یی خراب ایتدیلر . (غضب الله علیهم وعلی من اتبعهم)

سعادتلو خلیفهٔ اسلام حضرتلرینك بونجه نعم جلیلهٔ وافره وانعام واحسانلرینه مظهر اولمشلر ایکن خیانت ایدوب تخریب بلاد وجور عباد ایتدکلری ایچون دنیا وآخرتدن گام آلمیوب خسر الدنیا والاخره اولدیلر.ناملری مذکور اولدقجه رحمت یرینه مظهر لعنت اولدیلر . الحمد لله تعالی سعادتلو پادشاهمز حضرتلرینك اول

مقوله مال و منـاله احتیاجی یوقدرکه منصب ایچون کمسـه‌دن آقچه و مخصـوص توابعی یوقدرکه یولسز منصبلر و یرلمك لازم گله. جمله عالم سعادتلو پادشاهمزڭ قولی و مطیع فرمانبریدر . هر بری استحقاقی اوزره یولیـله رعایت اولنـور . بویله اولیجق لایق و سزا دگلدرکه مملکت صاحبی و عباد الله حافظی خلیفهٔ اسـلامه ذرّه قدر نفع اولمیه‌ده مناصبی پوللق پوللق صاتلوب برآلای خائن تحصیل خزائن ودفاین ایده‌لر و مملکتی خراب و یبـاب ایایه‌لر . دنیـادن غرض قالقوب رشـوت برطرف اولسـه و هر منصب و هر دیرلك اهل و مستحقنه ویرلسـه سـعادت عظمی دگلمیدر . خصوصا زعامت و تیمارکه دوعلیه‌نك رکن اعظمی و ارباب تیمار غزات و مجاهدینـڭ مقدّمی ایکن دیرلکلری نا اهله ویریلوب اضاعت بیت المال اولنمق شرعاً جائز دگل ایکن دلسز و جوجه و اکابر توابعنه و سـائر سفر اوچار بیلمز، وارسـه‌ده الندن

ایش گلمز ناقص وابتر، عاجز وفروماندهلره ویرملك وَآرپهلق وَپاشمقلق اوملق اللهدن روامیدر . روز جزاده جمله سی سعادتلو پادشاهمدن سؤال اولنور . اول تقدیرجه بونلرڭ نظامی ایله تقیّد فرض وَواجب مثابهسنده اولمشدر . برآلای نامستحق ذوق وصفاده اولوبده سعادتلو پادشاهمز مسئول اولمق نه روادر . والحاصل اسلاف کرامیلری اولان سلاطین عظام آل عثمان بونجه قلاع وممالك فتح ایدوب بونجه خیرات وحسناتکه ظهوره کتورمشلردر . سعادتلو پادشاهمکه بو تصحیحی ظهوره کتوروب نظم احوال عباداللهه تقیّد بیوردلر ، هر منصب وَدیرلك ارباب استحقاقه انعام بیوریلوب نامستحق طرح ایدهلر ، بو حسنهٔ جمیله جمله ملوك ماضیهنك خیرات وحسناتنه غالب اولوب نیجه بیك مسجد وجامع یاپمقدن اولی اولماسی مقرردر . وَصدق نیت وَخلوص طویت ایله عدل وداد وَرفع ظلم وفسادهکه توجه همایون

بیوره‌لر بفضل الله المستعان هر مصلحت آسان اولوب وَصیت وصدای عدل ودادلری ربع مسکونه آوازه صالوب شرقدن غربه وارنجه سلاطین اطرافه خوف وخشیت وَرعب وهیبت دوشوب بامر الله تعالی کمسنه مقابله‌یه قادر اولماز وَمخالفته طاقت گتورمیوب ضروری سرفرو ایدرلر . وَاگر قرال بدفعال وَاگر شاه بد آیین بوآنه دگین ممالك اسلامیه‌دن آلدقلری قلاعك مفتاحلری اوزرینه سفر اولمقسزین بامرالله تعالی حضور همایونه کلوب هربری مرکز نشین دائرهٔ عبودیت اولمق مقرردر . وَعسکر اسلام دخی پاك وَمضبوط وَگزیده وممتاز اولوب سیف اسلام بامرالله الملك العلام قافدن قافه ایرشمك فضل حق ایله آسان اولور . وَاطراف واکنافدن باج وخراج بامرالله دوکیلوب کلور . بوتقدیرجه سلطنت علیه‌لری دللرده داستان وَآثار جمیلهٔ فرخ شعارلری کتب تواریخ وسیرده نظم وانشا اولنوب السنهٔ خلق جهانده

قیامتهدك ورد زبان اولمق اوزره انشاءالله تعالی
سعادتلو وَشوكتلو وَمهابتلو پادشاهمزه میسر اولور .
جناب فیّاض مطلق مقدّر ایتمش اوله آمین بحرمة
سیدالمرسلین .

[تحریراً فی سنهٔ ١٠٤١]

تمّ

مطبعهٔ ابو الضیا

32

كتابخانهٔ ابوالضيا

مباحث مختصرهٔ فنيه

مترجمی

فضلی نجيب

برنجی طبعی

قسطنطينيه

١٣٠٣

مطبعهٔ ابوالضيا

مباحث مختصرهٔ فنیه

یاغمور وَ ایو هوا

اکثریا میزان الهوایه علی الاطلاق بر اعتماد ایدر وَتحوّلات هوایی بیلمك ایچون بونکله متسلی اولورز .

وقتی بیلمك ایچون نصل ساعته باقار ایسه‌ك گویا میزان الهوا ابره‌سنك گوستردیگی فورتنه کلمه‌سی ساعت عقربنك گوستردیگی بر ساعت قدر طوغری اولمسی لازمگلورمش کبی اویله‌جه‌ده میزان الهوایه باقار . وَمساوی بر امنیتله ، ساعت قاجدر ؟ دیه ایتدیگمز سؤال طرزنده « میزان الهوا نه گوستریور ؟ » سؤالنی‌ده ایراد ایده‌رز .

اگر میزان الهوانك گوستردیگی حال واقع

اولمازسه ، بو ، آلتك قباحتنه، یاخود فنك عدم مکملیتنه عطف اولنور. لکن بونلرك ایکیسنکده اصلا قباحتی یوقدر .

ساعت ایله میزان الهوا آره‌سنده بر فرق، فقط عظیم بر فرق واردر. ایو کیدن بر ساعت وقتی دائما طوغری بلدیرر . ایو اعمال اولنمش بر میزان الهوا ایسه تبدلاتی عینی عیننه گوستره‌مز .

دها غریبی ، بعضاً میزان الهوا ایو هوایی گوستردیگی وقت انسان شمشیه‌سنی برابر آلملیدر . چونکه یاغمور یاغار . بعضاً بلوطلی هواده یاغمور گوسترمسی سببیله شمسیه‌سنی آلانلر آنی غایت پارلاق بر گونشه قارشو استعمال ایدرلر .

گوریلیورکه میزان الهوانك آلدانمسی اویله گوچك و آز بر آلدانش دگلدر . ایو بر ساعت ایلرو گیدر ، ویا گیرو قاله بیلور . فقط میزان الهوا یا گلدیگی وقت بتون بتون عکسنی گوسترر .

مع مافیه الك طوغریسی ، میزان الهوا دائما

دگلسه اکثریا طوغری اوله‌رق هوائی ارائه ایدر .
شمدی « بعضاً طوغری گوستردیگی حالده نیچون
دائما طوغری گوسترمیور ؟ » دیه برسؤال ایراد
اولنور ایسه یرنده‌در . الك اهمیتلی نقطه‌ده بودر .

میزان الهوا تحوّلات هوائیه‌یی اوّلدن استخراج
ایلمسی ایچون دگل آنجق هوانك درجهٔ ثقلتنی وزن
ایتمسیچون یاپلمشدر . مشاهده ایتدیگمز اینجه‌جك
جیوه ستونی ثقلتك درجه‌سنی گوسترر . ثقلت نه‌قدر
شدید اولور ایسه ستون اوقدر یوقاری چیقار .
وَثقلتك خفتی نسبتنده جیوه ستونی‌ده آشاغی اینر ؛

بو حالده ، میزان الهوا ایو اعمال اولنمش ایسه ،
آلدانمامسی لازمگلور . هوانك تضییقی بردرجه‌ده
اولنجه میزان الهوا بشقه بردرجه گوسترەمز .

یك ایی ، میزان الهوا تحوّلات هوایی نصل
گوستریور ؟

چونکه ، تضییق هوا جریان ایدن هوایه گوره
اولور . تضییق هوا ایله تبدّلات هوا آره‌سنده

برموافقت تامه واردر. لکن بوموافقت. میزان الهوانك
بر ارتفاعی درجه‌سنده بارومترویه (متحوّل) (ایو)
(فورتنه) گبی کلمه‌لری یازمغه مساعده ایتمز .

بعض قیاسلر یابه‌رق بحث ایتدیگمز مطابقتك
معهود اشاراتی وضع ایتمك ایچون نه‌درجه خدمته
مقتدر اولدیغنی گوستره‌لم : دها واضح اولمق ایچون،
هوای نسیمی، وَآنك وَحرارتك نفوذ وتأثیری
آلتنده حصوله گتوردیگی حرکات اوزرینه برقاچ
سوز سویله‌گمز لازمگلور .

بارومترونك بزه ثقلتنی گوستردیگی هوا. کرهٔ
ارضی هرطرفدن احاطه ایتمش اولان هوای نسیمیدر.
هوا کمالیله تضییق ایدیجی وَآلاستیقلی یعنی اسنك
اولدیغندن ارضه الڭ قریب اولان طبقه‌سی الڭ ثقیل
اولوب اوزرنده‌کی دها خفیف وَالڭ اوست طبقه الڭ
خفیفدر . ضیای شمس، برجامك ایچنده کچدیگی
گبی ، فقط حرارتنی براقمقسزین : هوای نسیمی
داخلندن دخی کچر، وجه ارضه عکس ایدر .

هوا ضیایی طوتمقسزین کچمکه مساعد اولدیغی حالده عجبا نصل ایصینه‌یور؟ چونکه حرارتی ارضدن آلیور. یازین صیجاق گونلرده چایرلر اوزرنده، یاخود قیشین بر صوبه‌نك بورولرینك اطرافنده وقوع بولان اهتزازه دقت ایتمشمیسکز؟ بونلر طبقـات هوادرکه قالقه‌رق بوحرکتی وقوعه گتوررلر. دومان وَضیا هوایه الوان بخش اولدیغنـده دها زیاده گورونور بر حاله گلور.

بزم آنجق بعض محللرده گوره‌بیلدیگمز بوحرکات هوا سریعاً وَشـدتله تنویر اولندیغنـده دائما وَهر طرفده مشهود اولور.

هوا ایصندیغی وقت بولندیغی محلی ترك ایده‌رك ارتقا ایلر وَصغوق هوا آنك مقامنی درحال ضبط ایدر، اوده ایصندیغی گبی قالقار.

براوطه ایچنده‌هوانك آتشله ایصندیغی تقدیرده وقوع بولان حال عینیله ارض اوزرنده گونشك تأثیریله ایصنمسی حالنده دخی وقوع بولور. اوطه‌نك هواسی

ایصندقدنصکره یواش یواش اوجاغك بوروسی وساطتیله چیقار ، هوا اوطه‌یه هر بولندیغی دلیکدن هجوم ایدر .

شونیده علاوه ایده‌لم، هوا اول قدر خفیفدرکه اك کوچـك بر قوت آنی تحریکه کفایت ایدر . طبیعةً هوانك خفیفجه بر تحوّلی قدر بر یلپازه‌نك تحریکی‌ده خدمت ایدر .

بوندن آڭلاشیلورکه هوای نسیمی دائمی بر حرکت ایچنـده بولنیور . دائما بزم منزلمزده اولمیان وَبزم ایچـون هر وقت حس اولنمسی ناقابل اولان هوانك بو سـیر وحرکاتیدرکه هردرلو روزگارلری حصوله گتورر، بلوطلری سوق وَیاخود دفع ایدر . صوبخارینی وَیاخود یاغموری حاصل وَیاخود محوایلر . حاصلی هردرلو انقلابات هوایه سبب اولور .

بوحرکاتی بزه [بارومترو] هوای نسیمینك تضییقیله بعضاً آشـاغیدن یوقاری چیقـه‌رق وَبعضاً عکس حسیاتی گوستره‌رك . یعنی یوقاریدن آشاغی اینه‌رك

مكمل وطوغرى بر صورتده كوسترر . زيوانه ايچندهكى جيوهنك ترقى وتدنيسى بزه بر كوچك مقياس اوزرنده نامتناهى هوا بوشلغنك تحولاتنك درجاتنى ارائه ايدر .

بو عظيم تبدّلات هوايى اوقيانوس ايچنده هر ارتفاعده، هر طرفده هيچ برحال كچمزكه بوروحسز آلت درعقب حس ايدهرك بزه كوسترمسون . بارومترونكده، هوايه مربوط اولديغى ايچون تحوّلات هواايله بر رابطهسى واردر، چونكه روزگارلر بو تحوّلاتك اصل سببيدرلر .

روزگارلر كچهجكلرى ممالكك طبيعتلرينى آلهرق يابس ويا رطيب. بارد ويا حار اولور . خطّ استوادن قطبه طوغرى كيتدكلرى وقت صيجاقدرلر . عكسى حالنده، يعنى قطبدن خطّ استوايه طوغرى اسدكلرنده صغوق اولورلر . دكز اوزرندن كچدكلرى تقديرده اورادهبولنان ابخرهيى سوروب كتوردكلريچون رطوبتلى بولنورلر .

شمال شرقی گبی جنـوب روزگاریده قورو وَصغوق اوله بیلور . لکن اوهم صیجاق هم قورو یاخود هم صغوق وَهم رطوبتلی اولمغه مستعددر .

قورو وَصغـوق اولان روزگار بعضاً صیجـاق وَرطوبتلی اسر، بو حالده روزگار هم کندی دائمی مزاجی وَهمده عارضی قورولغی، یاخـود رطوبتی ایله. یعنی ایکی صورتله هوای نسیمینك حالنـه تأثیر ایتمش اولور .

بالفرض صیجـاق وَرطوبتـلی اسن بر جنـوب روزگاری طبیعت هوایی رفع ایله باروметرو یی تضییق ایدر؛ وَ گتوردیگی ابخره ایله یاغمور حاصل ایلر . بونك ایچون بارو مترونك تنزلی یاغمورله اتحاد ایده بیلور.

یاخود صغوق وَقورو اسن شمال شرقی روزگاری طبیعت هوایی تنزیل ایده‌رك بارو مترونك صعودینی ایجاب ایتدیرر، ابخره‌یی دفع ایده‌رك . ایو هوایی گتورر .

لکن هم رطوبتلی هم صغوق، اسن برروزگار

بتون بتونه بشقه بر تأثیر حصوله گتورر . چونکه انك تأثیرندن بارو مترو صعود ایده جك وَایو هوا گوستره جكدر . حال بوكه بز یاغموره طوتیله جغز .

اگر وزان اولان روز گار بردن بره صیجاق وَقورو اسرسه بارومترو اصلا طوغری اوله ماز . چونكه اووقت دائما ایی هوایی گوسترمگه مجبور اولور . فقط هوا اكثریا فنا گیدر .

بعض ممالكده بارومترواحوالی، اكثریا طوغری گوستر . چونكه او مملكتلرده روزگارلر عموماً بر وقتده، صغوق وَقورو، وَیا صیجاق وَ رطوبتلی هبوب ایدرلر .

بوندن آكلاشیلورکه بارو مترویه كور كورینه قانع اولمق قباحتدر . بزم نتیجهٔ استدلالمزی سویلیه لم: بارو مترویه مراجعت وَآكا قناعت ایتملیدر . فقط آنك گوستردیگی شیلری عادی تجربه لرله اكمال ایتملی ، وَسمانك گورونشنه وَحیواناتك اعتیاداتنه ابتنا ایتملیدر .

شعله

شعله تسمیه اولنان بو ، ینار ، حرارتلی ، پارلاق ، ضیادار ، متحرّك ، متموّج ، جسم ندر ؟

بونك حركات وتموّجاتندن غازلی برجسم اولدیغی آكلاشیلور . هوای نسیمنك پك یوكسه‌ك طبقاتنه گتورلمش برجسم ثابت ومایع اصلا شعله‌یی حصوله گتوره‌من . تیمور قزاره بیلور . حتی پك شدید برآتش وساطتیله پارلاق بر بیاضلق حاصل ایدر . لكن اصلا شعله ویره‌من . دیمك كه غاز بولنمیان برجسمده شعله اوله‌ماز . برلامبه آلیكز ، فتیلی یانمه شعله‌دار بركبریت یاقلاشدیركز فتیل ایپلكلری آره‌لرنده بولنان مجرالرك كجمگه براقدیغی یاغ بوزیلور ینه‌جق اولان غازلرك تولّدینه باعث اولور .

موم ، پترول ، قندیل ، ایچرولرنده ینان هپ برغازدر . اصل بو غاز سوقاقلری تنویر ایدن هوا غازیدر كه ایدروژن ، وقاربون مخلوطندن عبارتدر . حتی بونلرك هپسنك حصوله گتوردیگی شعله‌لر

[illegible]کدیگره بکرر وَ آنجق مخالف اولان شدتلریله تفریق
[illegible]ولنورلر . جمله‌سی آز، چوق برصاری پارلاق جسم
[illegible]رض ایدر .

شمدی گیجه‌لری مائی بر الیسه‌نك یشیل گور-
[illegible]نمسنك سببی آکلاشیلیور دگلمی ! چونکه مائی
[illegible]یله صارینك اختلاطندن یشیل حصوله گلور .

دقت ایتمشمیسکز که بتون شعله‌لر، آشاغیسی
قابارمش ذروه‌سی صاچاقلنمش برشکل عرض ایدر ؟

فی‌الاصل غازلری مایعات واجسام حباب
[illegible]ورتنده تولید ایدرلر . امدی حبابلرك اریدیگی،
[illegible]وکندیگی نسبتده مایعات قالقار وَیناروق تمامیله
[illegible]ائب اولنجه‌یه‌قدر توکنور .

شعله داخلنده، دائما برمظلم قسم بولنورکه هیچ
[illegible]یاقق خاصه‌سنه مالك دگلدر. بونك محل وهیئتنك
[illegible]طانمسی پك قولایدر . اجرا ایدیله‌جك پك ساده
[illegible]برتجربه آنی اثبات ایدر .

شعله‌نك اکنه برکبریت تخته‌جغی یاخود بردمیر

تل قویکز . قویدیغکز اگر کبریت ایسه او زرینه تماس ایدن قسمنك هیچ متأثر اولمامش اولدیغی حالده اوّلجه شعله نك کنارینه طوقنان قسمنك یاندیغی گوره جکسکز .

اگر تجربه ایده جگکز شی اینجه بردمیر تل ایسه ینه اورته ده اولان قسمی سیاه قالدیغی حالده کنارده اولان قسمنك قزاردیغنی رؤیت ایده جکسکز .

شعله نك بو ایکی قسم منظورندن ماعدا شعله دار اینجه جك برغاز ظرفی دها واردرکه الڭ مکمل یاقمق خاصه سی بونده در . بوسببله بوقسم دیگرلرندن دها زیاده آتشین وَحرارتلیدر .

موم فتیلنه باقیکز ، اوزادیغی وَبوگلدیگی یعنی یاقمق خاصه سنه مالك اولمیان دائره نك خارجنه وَشعله نك یاقیجی قسمنه تجاوز ایتدیگی وقت اوجی آتش کسیله رك توکنوب محو اولور .

عموماً استعمال اولنان، اودون وَکمور گبی مواد برشعله ایله ینار، چونکه بواجسامك عناصری غاز

تولیدینه مقتدردر . معلومدرکه تنویر ایچون استعمال اولنان غاز معدن کوموردن حصوله گلور . بالذات معدن کومورینکده اصلی مواد نابته‌دندر .

شعله‌لرك پارلاقلغنه گلنجه، بو آنك داخلنده بولنان قاربون ذراتندن حصوله گلور . بو بیگلرجه ذره‌لرك هربری ینسان غازلرله برکوجك پارلاق یلدیز اوله‌رق شعله‌نك سینه‌سنی تنویر ایدر . آنی منظور برحاله گتورر . شعله‌نك الڭ اوست طبقه‌سی ایچنده آتشك شدتندن بوذراتك عدمی بوقسمك نیچون غیر منظور اولدیغنی اثبات ایدر .

لامبه اوزرینـه روزگار اسدیگی وقت شـعله مائیلشـه‌رك برآنده هم دها زیاده صچاق وهم دها آز منوّر اولور .

بوندن آڭلاشیلورکه شعله پارلاق اولدیغی قدر حراتلی دگلدر . ضیـا وحرارت ، برابر گتـدكاری حالده چفت گتمزلر . آنجق گوریله‌بیلان ایدروژن شعله‌سی دها زیاده حراتلیدر .

غازلی اجسام شعله‌یی تشکیل وَصلابتلی اجسامده توکنه‌رك آنی ضیادار ایدرلر .

پوصله

کمی ایچنده بولنیورسکز، براوقیانوسی کچه‌جکسکز، ساحل سزدن اوزاقلاشدیغی ، وَصو ایله سمادن بشقه برشی گوره‌مدیککز وقت سزه بوعظیم دکزلر ایچنده رهنمالق ایدن نصل برشی اولدیغنی سؤال ایدرمیسکز ؟

متقدمین گبی سواحلی تعقیب ایده‌رك سیاحت ایتمك برشی دکلدر . لکن کنـاری بولنمیان بردکز اوزرنده کمی تسمیه اولنان بوتکنه ایله تهلکه ایچنه آتلق ، قراکلقده آرایه‌رق شبهه ایله یوریمك ، هیچ بریولی بولنمامق، گوندوزی گیجه گبی اولمق ، صورتیله‌ایدیلان سیاحت برانسانه پك‌زیاده جسوردر دیدیرتمکه کافیدر .

بوگون دگزده فورتنه ، وقیالره چارپمه مخاطراتی شمندوفرده اولان تهلکه‌لردن دها چوق دگلدر .

کمیجی گوزلری پوصله‌یه دیکلمش، یاخود سمایه منعطف اولدیغی حالده اصلا قورقمقسزین سیاحت ایدییور .

آکا دقت ایدگز! برجاملی قوطو ایچنده قپانمش کوچك برابره‌یی تدقیق ایدییور . اگر آنك محور سفینه ایله برزاویه‌ده بولندیغنی گورر سه کمینك براستقامت اوزره حرکت ایتدیگنی آکلایور . چونکه ابره‌نك استقامتی برقراردر . اگر استقامتی تبدّل ایدرسه کمینك حرکتنی تصحیح ایتمك اقتضا ایدرکه تارك اولدیغی استقامتی بولسون .

لکن پوصله الزم اولدیغی قدر کافی دگلدر . آنك دلالتلری علم هیئتك اشاراتیله اکمال اولنمغه محتاجدر .

کمیجی گوزلری آسمانه منعطف اولدیغی حالده ایلرولدیگنی سویلدیگم وقت مقصدم برکنایه دگلدی .

یلدیزلر آکا هردقیقه‌ده دکزڭ هانکی نقطه سنده بولندیغنی بیلدیرر .

بر شمدی پوصله‌نڭ یالکز مهم اقسامندن، یعنی ایکنه یاخود مقناطیس چبوغندن بحث ایده‌لم . بو کا ابره تسمیه اولنور؛ اوزونلغنه بچلمش و مقناطیسلنمش بر اینجه چلیك چبوجقدر . بو نصل مقناطیسلنور ؟

بونك ایچون ایکی واسطه واردر : برنجیسی بر مقناطیس طبیعی آلورسکز طبیعی اوله‌رق مقناطیسلی بر تیمورمعدندندر ، یاخود صنعی بر مقناطیس چبوغنی دردست ایدرسکزکه مقناطیسلنمش برابره، یاخود بر چلیك تل اولور . بونی مقناطیسلك آرزو ایتدیککز حالده ابره اوزرنده کزدیررسکز .

ایکنجی صورتده ابره‌نڭ اوزرنده برپیل تانی یوارلارسکز آز بر مدت ظرفنده ، مقناطیسلنور .

امدی بو مقناطیسلنمش ابره‌یی بر میل اوزرینه وضع ایدکز. یاخود تمام مرکزندن بر ایپلکله آصیکز. درحال مقرر بر استقامت آلور. هرنه‌قدر بو استقامتی

تبدیله چالشسه‌کز سربست براقدیغکز گبی ینه او استقامتی بولور .

اشته بوندن بویله ابره بر قوّهٔ خفیه‌یه منقاد بولنور . استر ایسه‌کز آنی بر مانطار پارچه‌سنه وضع ایده‌رك صو اوزرینه قویکز . بولنمسی لازمگلان استقامتی بولمق ایچون صو اوزرنده مانطاری چویرمگه باشلار .

بوراده برچوق باطل ذهاب وخطالری تصحیح ایتمك ایجاب ایدر .

عموماً ظن اولنورکه پوصله‌نك ابره‌سی بالذات شمالی گوستر‌ر . حالبوکه بوطوغری دگلدر . ابره دائما شمال ایله شمال غربی آره‌سنه طوغرولور .

وَبرده آنك استقامتی تحوّل وتبدّل ایتمز زعمنده بولنیلور . فقط او دائما تحوّل ایدر .

١٤٤٤ تاریخنده ابره‌نك اوجی شمال شرقیده ایدی ، ١٦٦٣ ده طوس طوغری شماله متوجه ایدی .

بووقتدنصکره ۱۸۱٤ تاریخنه قدر تماميله غربه طوغری توجه ایتدی ، ۱۸۱٤ دنبرو شمال شرقیه طوغری دونیور .

یلدیرم ابره‌نك استقامتنی بعض مرتبه تعدیل ایتمگه مقتدردر . برکمی قالقدیغی محله عودت ایدر ، بر دیگری قیالر اوزرنده پارچه‌لانمغه گیدر . چونکه بر یلدیرم صدمه‌سی پوصله‌یی بوزمش، شاشرتمشدر .

خواص مقناطیسیه چوق وقتدنبرو طانمشدر . بونی، بوغریب جسمه هرملتك ویردیگی اسملر دخی اثبات ایدر .

هندستانده مقناطیسه (چوباقه) یعنی قوجا. قاپان طاش، چینلیلرایسه (سودن طاش) وَ یونانجه (مانیه) تسمیه اولنور .

امپه‌دوقل، فلاطون، آرسطو وَسائره مقناطیسی بیان وَآنك خواصندن بحث ایتمشلردر .

ســن پییئر بر کتابنده مقناطیسدن باقگز نه‌قدر ساده‌دلانه بحث ایدییور :

« بر دمیر چبوقجق گورییور دمکه بر طاشه منجذب اولمش اوراده آصیلی قالمشیدی. صکره گویا طاش جذب ایتدیگی دمیره کندی خاصه‌سنی الحاق ایتمش گبی بو دمیر پارچه‌سیده بر دیگرینی جذب ایده‌رك اوده آنی معلق بر صورتده طوته‌بیلوردی. برنجی دمیر چبوق هرنه خاصه ایله طاشه منجذب ایسه ایکنجی دمیرده برنجیسنه او خاصه ایله مربوط ایدی. براوچنجی ایکنجیسنه منجذب اوله بیلدیگی گبی بر دردنجی‌ده اوچنجی‌یه ربط اولنه بیلدی. بونی متعاقب تیمور چبوقلر بر زنجیر تشکیل ایدییوردی. »

« بویله برطاشك مزیت وفضیلتنه قارشو انسان نصل مبهوت قالمسون؟ اویله برمزیت که یالگز کندیسنده مقیم اولمیه‌رق آکا منجذب اولانلره دخی ملحق اولیور! »

« لکن باقکز، بو طاشده دها عالی بر غرابت

وار . بونی قرداشم گبی سودیگم وَطانیدیغم (سوه رو میلونیاتو) دن ایشتدم . بکا نقل ایتدی. دیدی که:
ـ طعامنه مدعو اولدیغم آفریقا قونتی پاتاناریپونك خانه‌سنده طعامدن صکره قونتی، النه بر مقناطیس طاشی آلمش اولدیغی حالده گوردم . آنی برگومش طباق آلتنده طوته‌رق طباغك اوزرینه بر پارچه دمیر وضع ایتدی . طباغك آلتنده طاشی گزدیردیگنده اوزرنده‌کی دمیر دخی طاشك حرکتنه تطبیقاً طباغك اوزرنده حرکت ایدیپوردی ـ . »

« بو سویلدکلرم گوزمله گوردیگم وَسوزینه گوزلرم قدر امنیت ایتدیگم قرداشمك نقل ایتدیگی شیلردر . »

سنت اوغوستنی بودرجه حیرتده براقان وَتقریر ایتدیگی طلبه‌یه‌ده آندن آز خیرتبخش اولمیان بو تجربه بوگون حکمت طبیعیه‌دن بحث اولنان هر یرده اجرا اولنیور. بوگون دهالی گوستررلرکه دمیر، طاش طرفندن یالکز مجذوب اولمیوب مقناطیسك طوقنه‌سی

حسبيله بالذات مقناطيسلنمشدر . بو تأثيرات علاوه اولنان دميرلرك تعدّدی نسبتنده تناقص ايدر .

اگر دمير خالص ايسه، جذبه وَ مقناطيسلنمه بر دقيقه‌لق اوزاق مسافه‌دن واقع اولور . اگر دمير يرينه چليك استعمال اولنور ايسه مقناطيسلنمه آنجق اينجه بر مدت دلك وتماس ايتديرمكله حصوله گلور. لكن بر وقت گلوبده دمير مقناطيس خاصه‌سنی غائب ايتديگنده چليك محافظه ايدر .

بوراده دمير ايله چليك ميانه‌لرنده اولان فرقدن بر بحث ايده‌لم : چليك تقريباً يوزده يارم مقداری خالص قاربون خلط اولنمش دميردندر . آنی سرداشديروب آلاستيقی وَحافظ مقناطيس برحاله گتورن شامل اولديغی بو قاربوندر .

چليك ايله دمير ميانه‌لرنده فرقك بوقدر كوچك اولمسندندركه عموماً اكثريا يكديگرندن تفريق اولنه‌ماز . نظرهٔ اوليده يكديگره پك زياده مشابه ايسه‌لرده خاصه‌لری پك فرقليدر .

یوقاریده نقل ایتدیگمز سنت اوغوستینك مقالاتی دخی اثبات ایدرکه آرهلرنده بر گومش طبقه بولندیغی حالده دخی مقناطیسك جذبه‌سی دمیر اوزرینه تأثیر ایدر . چونکه بالذات گومش جذب خاصه‌سنه مالك دگلدر .

بوتأثیر، میانه‌لرنده اینجه بر تخته ، مقوّا، طاش، حاصلی منجذب اوله‌میان هردرلو اجسام دخی بولنمش اولسه حصوله گلور .

برابره وَیا دمیر چبوغك قوّهٔ جاذبه‌سی هرنقطه‌سنده مساوی دگلدر . قطب تسمیه اولنان نقطه‌لرنده بر جاذبه مرکزی واردر. هر ابره ایکی قطب تشکیل ایدر . قطب نقطه‌لرینك التصاق ایتدیگی مرکزه طوغری قوّهٔ جاذبه گیتدکجه تناقص ایلر .

بوکا قانع اولمق وَ برتجربه ایتمك ایچون بر دمیر چبوغنی بر مقدار دمیر توزی ایچنه باطرمق کفایت ایدر . گوریله‌جکدرکه اوجلری توزله احاطه اولندیغی حالده اورطه‌سنه همان هیچ یاپشمامش گیبدر .

برابره‌یی ایکی پارچه ایدکز، هربر پارچه‌سنك ینه ایکی قطبی بولنور، درت پارچه‌یه، اون پارچه‌یه، یوز پارچه‌یه بولیکز، حاصلی قابل اولدیغی قدر پارچه‌لیکز ینه هر پارچه‌نك ایکی اوجلری دها زیاده مقناطیسلیدر.

یالکز بوقدرده دگل، قوهٔ مقناطیسیه ایکی قطبده مساوی بر درجه‌ده بولنماز. مقناطیسلنمش ایکی ابره آلیکز شماله توجه ایدن اوچلرینی برمطابقتله وضع ایدیکز. گوره‌جکسکزکه تدافع ایده‌جکلردر. بالعکس برینك شمال و دیگرینك جنوبه متوجه اولان اوجلرینی تقرب ایتدیریکز بودفعه‌ده منجذب اولدقلرینی گوره‌جکسکز.

اشته برابره‌نك ایکی قطبنك مخالفتلرینی دها واضح صورتده گوسترر دیگر بر غرابت:

ابره‌نك شماله متوجه اولان اوجی ایله بر دمیر پارچه‌جغنی جذب ایتدیررسکز. صکره بر دیگرابره‌نك جنوبه متوجه اولان اوجنی برنجیسنك شماله متوجه

اولان اوجی اوزرینـه وضع ایدیکز منجذب اولان
دمیر پارچه جغك درحال دوشدیکنی کوررسکز . ایکی
تأثیر یکدیکرینك قوّتنی محو ایدر .

اگر ایکی مشابه ومساوی اوجلر بر بری اوزرینه
قونور ایسه قوهٔ مقناطیسیه بالعکس تزاید ایلر .

بورایه قدر شمال قطبی ، جنوب قطبی تعبیراتنی
قوللاندم. لکن اوّلدن خبر ویرملی ایدم که برابره نك
شمال قطبی، جنوبه توجه ایدن اوجیدر .

بو ضدیت نه دن ظهور ایدییور ؟

بو صورتله تسمیه اولنیشك مبدأ واصلی شودر :
سربست اوله رق آصیلمش برابره قوّتلی بر مقناطیس
اوزرینه وضع اولندیغی وقت مقناطیس ابره یی ضبط
ایدر . ابره یه هر نه استقامت ویریلورسـه ویرلسون
مقناطیسه متوازیاً میل ایدر ؛ آنکا هر بر حرکتنده
رفاقت ایلر. مادام که مقناطیسلنمش مجاور برابره ایله
بر دمیر چبوق هر ایکیسی بر حس ایله توجه ایدییورلر
آنکلاملیدر که بوجاذبه ذاتی اولمیوب جاذبهٔ ارضیدر.

مقناطيس ارضينك دخی ديگر بر مقناطيس گبی ایكی قطبی واردر . بری شمال شماليده . ديگری جنوب جنوبيده .

بونك ایچون ارضك جنوبه توجه ایدن قطبنه متوجه اولان برابرهنك اوجنه متقابلاً شمال قطبی اسمنی ويرمكله طوغری برحركت ايدلمش اوليور .

بوصورتله تسميه ، برچوق فكرلرك مانيا تيزم خاصه‌سی اوزرينه توجه ايتمسنه سبب اولان (اورستد) لك بيوك كشفی وَ (امپر) لك عمليات جسيمه‌سی اوزرينه وقوع بولمشدر .

١٨٢٠ ده اورستد ، مقناطيسلنمش برابره اوزرنده سيالهٔ برقيّه‌نك تأثيرينی تجربه ايتدی . بوصورتله تعين ايلدی كه بر پيل وساطتيله دخی مقناطيس حصوله گتورمك قابلدر .

حاصلی اول وقته قدر خصوصی اوله‌رق تأمل اولنان مانياتيزم معجزه‌سنه بوسبله شمدی القتريق

متعلقاتندن اولمق اوزره نظر ایدیلیور . بو نتیجه ایسه پك محمّدر .

گونش بو خارقهٔ مقناطیسیه نك منشائیدر .

شمسه پرشتش ایدن متقدمین برقاچ بیك سنه صکره مطالعات تعمیق ایدیله رك بو معجزاتك اسبابی آکلاشیله بیله جگنی اصلا دوشونمکسزین گونشه، ارضده اولان بتون انقلاباتك منشأ و مبدئی اولمق اوزره نظر ایتمکده حقلی ایدیلر . چونکه گونشك ضیاسی، حرارتی آنلرك محصولاتنی یالدیزلر، میوه لرینی یتشدیرر، یکیدن حیات ویرر، طبیعتی جانلندیررایدی .

بو گون بیلیورزکه طوغریدن طوغری یه و بالوا-سطه گونش، وجه ارضده حصوله گلان هرشیئك سبب و منشائیدر .

حرارت شمس خط استوا اوزرنده بولنان طبقات هوایی آچوب بیولته رك قطبلرك هواسنی خط استوایه جلب ایدر و خط استوانككنی قطبلره طوغری آتار . بو صورتله روزگارلر حصوله گلور .

حرارت شمس دکزك بخارلرینی جذب وجمع ایدرك بلوطلری تشکیل ایدر. روزگارلر بونلری قره‌لر اوزرینه سوق ایلر، اوراده یاغمور طامله‌لری حالنه قلب ایدر. بوندن یاغمور یاغار.

گونش قوهٔ جاذبه‌سیله ارضی کندی حرکتنه تابع ایده‌رك اطرافنده دور ایتدیرر. ارض غیر مشاهد بررابطه‌ایله بوشعله‌دار یلدیزه مربوط اوله‌رق مطیعانه دونر. گیجه ایله گوندوزی ایجاب ایلر.

حاصلی حرارت شمسدرکه صاعقه باطلسنی سیالهٔ برقیه‌یی، مقناطیسی تولید ایلر.

سراب

سراب ایله مجاز واستعاره‌لر یاپمق ایچون ادبانك چوق یورولورلر. لکن آنی استعمال ایدنلر میاننده مجاز واستعاره یایدقلری بومعجزه‌نك ماهیتنی بیلنلر نه‌قدر آزدر.

سراب چارشب گبی آچیله‌زق دوکیلان بر صو
خیالیدرکه آنك ایچنـه اطرافی احاطه ایدن شـیلر
عکس ایدر .

بوناپارتك (مصر) محاربه‌سی وقتنده، عسـکر
وضابطان طرفندن مشاهده‌اولنان برسراب ایضاحاتی
(مونژ) نامنده بریسی شوصورتله بیان ایدییور .

« اوردو . بر گونش حرارتی آلتنـده ویاقیجی
قوملر اوزرنده ایلرولمکده اولدیغی اثنـاده یورولمش
صولوغی کسیلمش اولان نفرات اوزاقدن بر موقعی
یواش یواش حرکت ایدر . ممتوج بر واسـع گول
ایچنده گوریورلردی، اولر، آغاجلر، بلوطلر. آسمان.
صو ایچنه عکس ایتمشلر ایدی »

« نفرات بیوك بر آرزو و امنیتله گول سـاحلنا
طوغری ایلرولیور . لکن سـاحل اوکلرندن فرار
ایدییوردی »

« صو ایچنده عکسلرینی دخی گوردکلری خانه‌ل

وآغاجلره تقرب ایتدکارنده صو نابدید اولمشدی . حتی جوارده گوله بکزر برشی بیله گورهمدیلر . »

طبقات هوا شدتله وغیر مساوی صورتده ایصندیغی وقت چارشف گبی آچیلهرق دوکیلان بر صو، یاخود برآیینه تأثیری ویرر .

سراب آنجق گوندوز ظاهر اولوب صباح وآقشام وقتلرنده موجودات ارضیه کندی حقیقی موقعلرنده گوریلور، خیال بوقدر .

هوا صیجاق طوپراغك تعلقیله ایصندیغی وقت سراب باشلر. غیر مساوی صورتده ایصنمش طبقات هوادن آزوقت ظرفنده تشکل ایدر. چونکه بوطبقات هوا طوپراقدن غیر مستوی صورتده اوزاقلشمشلردر.

ممالك حارهده، بالفرض مصرده ایصنمش هوانك اك صیجاق قسمی ارضه تماس ایدر. بونلرك قالقدیغی، اوزاقلندیغی نسبتده هوانك صیجاقلغی آزار آزار زائل اولور .

بوندن شونتیجه استحصال اولنه بیلورکه : عادتاً

وَطبیعةً واقع اولان حالك بسبتون خلافنـه اوله‌رق ارضه قرابتی نسبتنده طبقاتده هوا کسب ندرت ایدر. طبقـات هوانك بو حالی سراب حصوله گتورمگه صالحدر .

بوخارقهٔ طبیعیه دائما بر صورتده وَبرحالده وقوع بولماز . هواسی معتـدل اولان محللرده ، مثـلا اوروپاده سراب عکسی حالاتده حصوله گلور . چونکه طبقات دیگر بر صورتده موضوع بولنورلر . الڭ خفیفی الڭ یوکسکده اولوب ارضه الڭ قریبی الڭ ثقیلیدر . وجه منعکس ارضـه قریب اوله‌جق یرده بوقاریده‌در .

دها گوزل آ کلاتمق ایچون، دیه‌جکم‌که، برنجی صورتده حال بر اوطه‌نك دوشمه‌سی اوزرنده بر آینه وارمش گبی جریان ایدوب ایکنجی تقدیرده ایسـه آینه طوانده بولنیورمش گبی وقوع بولور .

بو یله‌جه، ممالك حاره‌ده چارشف گبی آچیله‌رق دوکیلان بر صو گورلمش قیاس اولندیغی وقت منعکس

اشیا گوریلور . بزم اقالیمده برعکس بو، هوا ایچنده
اپیجه بر یوکسکلکده درکه مواقع وا کثریا بعید برموقع
حاصل اولمش گوریلور .

ایتالیاده وَ سیچلیا آطه‌سنده بعضاً گوریلان
وَاعتقاد اولنان بونك گبی برعکس اوزرینه شایان
دقت بر مثال ایراد اولنور .

موسیو بؤیلات دیرکه :

« بعض اوانده اهالی غلبه‌لکله بوغریب منظره‌یی
گوره‌رك مسعود اولمق ایچون ساحله گیدرلر. طبقات
هوا ایچنده اوزاق برمسافه‌ده هردقیقه موقع وهیئتنی
دگشدیرن خرابه‌لر، ستونلر، برجلر، بارولر، سرایلر
وَدها برچوق شیلر گوررلر . وَبونلری پری آثاری
اولمق اوزره اعتقاد ایدرلر . »

حال‌بوکه بتون بو پری اثرلری هوای نسیمینك
حال طبیعیسنده گوریله‌میان جوارده واقع بعض
ارضه متعلق آثاردن عبارتدر .

مختلف زمانلرده سراب اثری اوله‌رق آسمان

ایچنده گوریلان غایت پارلاق خاچ شکللری بومسئله‌یی پك قولای ایضاح ایدر . بو شکللر ، بیوك کلیسا وَسائر بنالرڭ قبه‌لرینی تزیین ایدن صورتلردرکه عموماً بر پارلاق معدندن بولندقلری ایچون ، صورت دها شدید وَدها پارلاق گوریلور .

دکز سواحلنده مقیم اولانلر اکثریا دیگر برحال وکیفیتده حصوله گلان سرابی مشاهده ایدرلر .

قپودان اسقورزبی آمریقانڭ اقصای شمالنده واقع غروانلانده ١٨٢٢ تاریخنده بردانه‌سنی مشاهده ایتمشدر . دیرکه :

« پك غریب برحادثه ! افقمز آلتنده باش‌آشاغی گلمش وَغایت مکمل صورتده تجسم ایتمش پارلاق برگمی صورتی گوریور ایدك . »

« بویله منظره‌لره بشقه دفعه دخی تصادف ایتمش ایدم ، فقط بونده اولان صورتڭ پارلاقلغی وَفوق العاده اوزاقلغی برنجی دفعه تصادف ایتدیگم غرائبدن ایدی . »

« آنك اطراف واحوالی اول قدر گوزل گوریلیور ایدی‌که بر دور بین وساطتیله باقدیغمده گمینك مجموع یلکنلرینك اقسامنی وَتکنه‌سنی گوزلجه تفریق ایتدم ؛ وَبر دوستمك گمیسی اولدیغنی طانیدم . »

« بولشدیغمزده کندوسنه کیفیتی نقل ایتدم ، حرکت دفترلریمزی مقابله ایده‌رك او ساعتده یکدیگریمزدن اللی بش میل اوزاقده اولدیغمزی آکلادق . »

بو نوع سراب حقنده سزه دها غریب بر مثال‌که رؤیت ایدنلر ایچون پك مؤثر ودلخراش بر منظره اولمشدر .

بو حادثه ١٨٤٦ سنه‌سی کانون اوّلنك اون طقوزنجی گونی وقوع بولمش وَفرانسز بحریه ضابطانندن ژورلین طرفندن یازلمشدر .

دیورکه :

« یل پول اسمنده‌کی فرقتین (ره‌ئونیيون) آطه‌سی جوارنده غایت دهشتلی برفورتنه‌یه هدف اولدی . »

« کیجه یاریسی ، الك غیورانه وَالك مؤثر اقداماتك

تأثیری اوله‌میه‌رق فرقتین دیرکلری ایندیرلمش ، بلکنسز اولدیغی حالده یاتیور ایدی . »

« غایت شدتلی برطالغه بزی، پك یقین گلمش اولان فرانسز قوروتندن اوزاغه آتدی . »

« بوش بوشنه افقی تفتیش ایدییور ایدك. تحریاتمز نتیجه‌سز قالدی . بدبخت آرقداشلریمزه تصادف ایتمك ممکن اوله‌مدی . »

« برآی پك بیوك براضطراب وَصقندی ایچنده بویله‌جه کچدی . برگون. بردن بره، دیرك اوزرنده بولنان نوبتجی بزه خلاف قاعده دیرکسز، وَساحلدن اوزاقلشمش، یولدن چیقمش برگمی ارائه ایتدی . بو اصلا برخیال دگل ایدی . گونش پارلاق ، سما صاف و براق ایدی ؛ ایصغش هوا افقده اهتزاز ایدییوردی . نوبتجینك گوستردیگی استقامته توجه ایدن بالجمله انظار بوحادثه‌نك حقیقتنی تصدیق ایتمکدن بشقه برشی یاپه‌مازدی . لکن اضطراب قلب قریباً دها زیاده کسب شدت ایده‌جکدی . »

« بزه گورینان بوشی اصلا یولی شاشیرمش برکمی دگل انسانله طولو برصال ایدی‌که دها زیاده دقت اولندیغنده اوزرنده اضطراب وتهلکه زمانلرینه مخصوص علامتلر گورلدی . عکس وَخیـالر، پك ایی فرق اولنور، اساسلی وَجدی ایدی . »

« فرقتیننك کنارنده ضابطان وکمیجیلر هپسی، برچوق ساعت اضطراب آلود برمراق ایله دگزك، تعریف وتوصیفی مشکل بوفوق العاده منظره‌سنی گوزلریله تعقیب ایده بیلدیلر . نهایت اوده گوزدن غائب اولدی . گون باتمغه باشلیور، گیجه‌نك ظلمتی یواش یواش اطرافی احاطه ایلیوردی . ساحلی گوردك، فقط آرادقلریمزدن گوردیگمز خیالدن بشقه برنشانه بوله‌مدق . »

بوحالی قپودان اسقورزبی نك نقل ایتدیگی ایله تطبیق ایدر ایسه‌ك ایکیسنکده برسببدن نشأت ایتدیگی، یعنی پك اوزاق بر منظره‌نك سرابی ایدوکی آکلاشیلور . عکسلرك بعضاً طوغری، بعضاً باش آشاغی گورنمسنه اظهار حیرت ایتمکده حقلیسکز .

سراب بر آیینه ایچنده اولان عکس گبی وقوعه گلور. بو حالده، طبیعی اوله‌رق عکسلر منعکس اولان اشیا ایله متناسب اولور. بو دیگر بر معجزهٔ طبیعه‌دن حصوله گلورکه (انکسار) کلمه‌سیله ایضاح اولنه‌بیلور.

بیلورسکزکه، بر باستونك نصفی صو ایچنه باتیر یلور ایسه قیرلمش گبی گوریلور. بو بابده، لافونتن برقطعه‌سنده شویله دیمشدر:

«صو بر باستونی اگرلتدیگی وقتده ادراك واذعانم آنی طوغرو دیه حکم ایدر. ادراکمك امداد واعانه‌سیله گوزلرم، بی‌تغلیط ایله اصلا آلداتمز.»

قوهٔ لامسه باستونك حقیقةً قیرلمامش اولدیغنی بیلدیرر. ادراك لامسه‌نك حقنی تسلیم ایدییور. بونك غلط نظردن عبارت اولدیغنی تصدیق ایلیور.

بونك سببی شودر: بر پارلاق شعاع مستقیم خطوط ایله منتشر اولماز. صاچیله‌رق دوکیلان بر صو اوزرینه دوشن وَصکره مایعك داخلنه نفوذ ایدن گونشك شعاعاتنه باقیکز! صویك سطحندن دخول

ایتدکده استقامتنده دوام ایتمیه‌رك انحراف ایلمشدر . بوحال شعاعاتك اولدقجه کثیف برآیینه اوزرینه دوشدیگنده دخی واقع اولور .

حتی شعاع شمس برطبقهٔ هوادن دیگرینه کچدیگی وقت برینك دها پك آز کثافتلی اولمسی بوانکساری حصوله گتورمگه کافیدر .

معلومدرکه ارض اوزرینه ییغلمش اولان طبقات هوا ، یوقاری چیقدقجه خفیفلشور . بریلدیزدن یاقمر ویاخود گونشدن حرکت ایدن برشعاع بزم هوای نسیمی داخلنه نفوذ ایدرك اوراده خطوط مستقیمه ایله دگل آنجق بالانکسار انتشار ایدر .

سراب داخلنده وقوع بولان حال دخی بوندن نشأت ایدر . اشیای حقیقیه‌یی حائز اولان بومتحرك ومتموج صورت ، مادّه‌سز بر وجود گبی گورینان بوپارلاق خیال ، بزی آلداتان وحیرتده براقان خیاللرك اڭ طوغری بر منظره‌سی دگلمیدر ؟ .

صدا و ضیا

صدا حاصل ایدن چاڭ ایله ضیا حصوله گتورن شعله میانه‌لرنده متعدد مناسبات موجوددر . مجزات ضیائیه نظرهٔ اولیده مجزات صوتیه‌دن پك فرقلی گو . ریلورسه‌ده ایکیسی آره‌سنده پك زیاده مشابهت واردر.

صدالر اجسامڭ اجزای فردیه‌سی وساطتیله حصوله گلان حرکتلردن انتشار ایدر . بوحرکتلر آز چوق مدید ، سریع ، ساده اولور . اهتزازات اکثریا هوا داخلنده منتشر اولورسه‌ده صلابتلی دیگر اجسام ایچنده دخی وقوع بولور .

اجسام صدائیه‌یی احاطه ایدن هرشی آز چوق آنڭ حرکاتنه اشتراك ایدر .

بر اوطه ایچنده بولنان ساعت چاگی اوردقده پنجره جاملری ، دیوارلر ، سائر اشیا جمله‌سی طنین انداز اولیور . جمله‌سی آز چوق اهتزاز ایلیور . .

قولاغڭ زاریده اهتزاز ایدر . اوراده بولنان سیگر بو اهتزازاتی جمع ایلر ، حس آنجق بو آنده

اجرای وظیفه ایدر ، چونکه اوآنه قدر حرکتدن بشقه برشی یوغیدی . قولاق زارنده بولنان حسك حرکاتنی گوزلجه تفریق ایتمك لازمدر. بالفرض اجسام صوتیه‌یی محیط اولان هوا رفع اولنسه صدا حصوله گلمدن او ، اهتزاز ایده‌بیلور . بونك عکسنه اوله‌رق اجسام صوتیه‌اولمقسزین دخی حس حصوله گله‌بیلور. نصلکه بعضاً ـ قولاغم چنلایور ، بندن بحث ایدییورلر ـ دنیلدیگی وقت واقع اولیور. بوحالده تیقظ وانتباهه گلمش وَتضییق ایدلمش اولان قولاق زاری صدایی گتوره‌رك عکس ایتدیرر . اجسام صوتیه گبی اجسام ضیائیه دخی اهتزاز ایدر ، لکن بورادهکی صورت اهتزاز دها قاریشق وَاجزای فردیه‌نك صاللانمسی دها زیاده سریع وَدها زیاده مختلطدر.

قولاق اجسام صوتیه‌نك اجتماعندن اهتزاز ایتدیگی گبی اجسام ضیائیه‌نك اجتماعندن گوزده اهتزاز ایدر . وَ صارصیلان گوز زاری بزده حس ضیا حاصل ایلر .

قولاق زاری حقنده سویلدکلریمز گوزحقنده دخی سویلنیله‌بیلور . بورادەده ، عموماً استعمال اولنان ـ بر شمارکه ، گوزندن آتش چیقاردی ! ـ سوزی ، میدانده ضیا اولمدیغی حالده گوزده بوحسك بولدی قابل اولدیغنی اثبات ایدر .

ضیا ایله صدا بیننده اولان تناسب یالکز بوقدر دگلدر. صدالریکدیگرندن یا یوکسکلگی، یعنی اینجه‌لك وقالنلغی درجه‌سی، وَیاخود قوّت وشدتی ایله‌تفریق اولنور . اگر اصوات بر یوکسکلکده ایسه عکسی وَطنینی وساطتلریله فرق‌اولنور . بوکا بر مثال اولمق اوزره بر پیانو عرض ایدرز ، کمیکلرینه طوقنکز گوره‌جکسکزکه ایکی صدا بر صورتده دگلدر .

اجسام صوتیه اهتزازاتی صیقی وَمتعدد اولدیغی نسبتده صدا کسکین وَاینجه اولور .

رنکلرك تنوعی دخی اهتزازات ضیائیه‌نك سرعتی نسبتنده‌در .

شدت وَوسعتلی صدانی، برجسمی شدتله صارصه‌رق

حصوله گتوررلر. بر رنك ایچنده‌ده متنوع چشیدلری
حاصل ایدن صارصلمه تأثیریدر .

لکن شوفرق وارکه، صدا دقیقه ده تقریباً ۳٤۰
مترو مقداری مسافه‌یه منتشر اولدیغی حالده، بوقدر
بر مدت ظرفنده ضیا ...... ٤ ساعتلك محلی طولا۔
شور . سمع بشر. بتون صدالری حس وادراك ایده‌مز،
پك اینجه‌لری وَپك قالینلری واردرکه اصلاایشیده‌مز .

چشم بشرده پك شدید وَپارلاق ضیالردن قماشوب
گوره‌مدیگی گبی بر چوق حیـوانلرك گوره بیلدیگی
پك رقیق شیلری رؤیت ایده‌مز .

قولاق وَ گوز ایکیسیده اخذ وقبول ایتدکاری
تأثیراتی برمدت حفظ ایدر .

حرارت وضیا

بعضاً برسخنه ال اوزاتدیغکز وقت یانگزده‌کی
آدم ــ طوقنمیکز، یاقار! دیر . لکن من جهة النظر
اوشیئك حرارتنی هیچ برشی ایما ایتمز. بونك ایچوندرکه

اکثریا قهوه ویا چای ایچرکن آنك درجهٔ حرارتنی تقدیرایده‌میه‌رك آغزیمزی ویا طوتارکن المزی یاقییورز.
بزه حرارتی حس ایتدیرن یالکز قوهٔ لامسه‌در. دیگر، بعض احوالده، بر عکس، بزی تهلکه‌دن محافظه‌ده گوزلر سبقت ایدر. برتاوه پك زیاده ایصیدلدیغی وقت قزارر وبونی اوزاقدن گوره‌رك احتراز ایدرز. اگر تاوه دها زیاده قزدیریلور ایسه دها پارلاق وشدتلی برقرمزیلق کسب ایدرکه بو حالده درجهٔ حرارتی مقیاس ایله دگل آنجق قزدیرلمش اولان جسمك رنکندن گوزلریمزله استخراج ایده بیلورز. اول وقت، ترمومترو درجه‌سی برحقیقی بویه نمونه تخته‌سی حالنه تحوّل ایدر.
بیك درجه حرارتی هیچ بروقتده میزان الحراره گوستره‌من. بو درجه‌یی (آچیق کراز) رنگیله تعریف ایدرلر. بیك اوچیوز درجهٔ حرارت (بیاض) در. بیك بشیوز (گوز قماشدیریجی بیاض) بوقدر یوکسك حرارت درجه‌لرینه مقیاسك اشاراتی اصلا

طوغری اوله‌مدیغی حالده بالعکس رنکلر پك عیان وَ گوسترشلیدر .

یالکز رنکلرك تنـوعی دگل ، حتی بر رنگك چشیدلری بیله درجهٔ حرارته برمقیاس کافیدر. بونك ایچون شویله‌جه بر الوان صره‌سی ترتیب اولنمشدر .

قرمزی	هنوز ظهور ایدن قویو
کرازرنکی	هنوز ظهور ایدن خالص آچیق
ترنجی	قویو آچیق
بیاض	خالص قاشدیریجی

حرارتك تزایدی جسمی ضیادار برحاله قویدی؛ بو حرارت ایله ضیا میـانه‌لرنده برقرابت درجه‌سی دگلمیدر؟ بونی، تعریف ایتدیگمز الوان صره‌سی توصیف ایدر .

شـو حال بزه ، حرارت ایله ضیانك بر پیـانو

نوطـه‌لری گبی اولدیغی فکرینی ویرر. حرارت
آشاغی نوطه‌لری ضیا یوکسك نوطه‌لری عرض ایدر.
الڭ قالین نوطه مظلم حرارتی وَالڭ اینجه وَکسکینی
قماشدیریجی ضیایی بیان ایلر. حرارت ایله ضیا
بیننده اولان رابطه ضیا ایله صدا میانه‌لرنده اولاندن
دها چوق زیاده قریب وَاساسلیدر.

معجزهٔ صوتیه ایله معجزهٔ ضیائیه مقایسه اولندیغی
وقت میانه‌لرنده متعدد مشابهتلر بولنور. لکن بونلر
آنجق بر مشابهتدن عبارتدر.

ضیا ایله صدا میانه‌لرنده مختلف الاصل شیلرڭ
مشابهتلری وارسه حرارت ایله ضیا آره‌سنده عینی
دگلسه‌ده مشترك الاصلدر.

هایدی، حرارتڭ اصل و اساس اولان مادهٔ
متموجه معجزه‌سیله ضیا میانه‌لرنده‌اولان متعدد مناسبات
نقاطنی تعیین و اثبات ایده‌لم:

شعاعات شمس بزه برآنده هم ضیاسی، هم
حرارتی ایله واصل اولیور. دیمك اولیورکه حرارت
ایله ضیانڭ سرعتی مساویدر.

بر خط عمودی ایله دوشن شعاعات ضیائیه یاخود حرارت ویریجی شعاعات مائل و منحرف شعاعاتدن دها قوّتلی وَشدتلی اولور . گونشك حركاتیده بونی اثبات ایدر. گونش طلوعنده شعاعاتی ارضی تنویر ایتدیگی وقت بزه پك ضعیف صورتده واصل اولور . ضیا وَحرارتی پك آزدر . یوكسلدیگی نسبتده دها زیاده افقی اوله‌رق دوشدیگی ایچون حرارت وَضیا تزاید ایدر . وَینه غروبه باشلدیغنده یواش یواش تناقص ایلر .

شعاعات ضیائیه مائلیتنك آز وَچوقلغی شدتنك تحولاتنه سبب مستقل دگلدر . بوكا ، كچدكاری طبقات هوائیه‌نك تأثیر نفوذینی دخی علاوه ایتمك لازمدر ، كه گونشك افقه قربیتی نسبتنده صیق وَكثیف اولور .

گوریورزكه حرارت هوا ایچندن كچه‌رك بتون بتون ضیا گبی كسب ضعف ایدر . حرارتك آصل وَمنشئ اولان مادهٔ متموّجه‌نك خیالی گبی ضیالرکده

برخیالی وار . معلومدرکه بویالی جاملر هیچ برضیایی رنگندن بشقه رنکده کچمکه براقمزلر . بالفرض مائی جاملر مائی ضیالردن بشقه‌لرینی کچورمزلر . مائی برجامك آرقه‌سنه ینه بورنکده برایکنجی جام وضع ایدیکز ضیانك کچدیگنی گوررسکز .

فقط مائی جامك آرقه‌سنه برترنجی قویکز ایکنجی جام مائی ضیانك کچمسنه تماميله ممانعت ایدر . ضیا هیچ کچه‌مز . ایکی شفاف جسمك آرقه‌سنده برقرا کلق حصوله گلور . یاخود برقرمزی جامك آرقه‌سنه بریشیل جام وضع ایدیکز ینه شعاعات کچه‌میه‌جك وظلمت حصوله گله‌جکدر . بومجزات بعض مواد ایله تلوین ایدیلان حرارت شعاعاتنده دخی بولنور . لکن بوحالده حصوله گتوره‌جککز ظلمت دگل فقدان حراتدر . بونی تقدیر ایده‌جك گوزیکز دگل ترمومترو اوله‌جقدر .

جاملرك عرض ایتدیگی بوغریب حالی دها برآز بسط وتمهید ایده‌لم . هرکسك بلدیگی گبی

ضيايه رفاقت ايدن برحرارت جامی كچر، عمـوماً معلوم اولميان بودركه حرارت يالكز اولورسه كچه‌مز، نته‌كم باغچوانلرك فدانجقلری اورتمكه مخصوص قوللا- ندقلری جام اورتولر حرات آلمق ايچون حقيقی فاره قپانلريدر. حرارت اورايه ضيا ايله برابر كيرر بردفعه فدانلر وطوپراق داخلنه كيرمسيله اوراده قالور.

ياپراقلر

قيش تقرب ايدوبده ياپراقلر دوشديكنده نه‌قدر حزين برمنظره حصوله گلور. بتون كوكللری عميق بركدر استيلا ايلر. حقيقةً حيات ارضی ترك ايديور ظن اولنور. آغاچلرك يشيل لباسلری صراروب دوشديكی وارضی صارديغی وقت انسانلرده گوزلجه صارينه‌رق اوجاقلری باشنه چكيلورلر.

ياپراقلر بردن بره حياتدن چيقوب اولميورلر. اوّلجه آنلر يشيل ايديلر، اڭ قويو يشيللكلرندن اڭ خالص صاريلقلرينه قدر صره‌سيله رنكلرك طاتلی

لونلرینی محافظه ایده‌رك صوڭ بهار منظره‌سنه غایت گوزل برلطافت بخش ایلر. یاپراقلرڭ دوشمسی آغاجك اولومی دگلسه هیچ اولمازسه آندن براثردر.

بر دفعه یاپراقلر دوشـدیگنده ارض چپلاق، صویمش کبی گورینور، آغاجـلر روحسز برجسمه بگزرلر. حقیقةً بر بایغنلق ایچنه طالمشلردرکه آنجق ایلك بهار گونشنڭ برنجی انواری آنلری بو بیهو. شیدن قورتارر.

یواش، یواش، صغوق فعالیت حیاتیه‌نی استیلا ایله منبسط قیلار. کوکلر بسلیجی صو ایله اصلا اشباع ایدیله‌مز. عصارهٔ نبات برقاچ صورتله قویو. لاشور. لکن آغاج اولماز. بولندیغی حال بزم بایغنلغمزدن دها زیاده برشی دگلدر.

ممالك حاره‌ده آغاجلر علی الدوام تازه یاپراقلر، چیچکلر، میوه‌لر یتشـدیرر. چونکه اورالرده یاز دائمیدر. لکن طبیعتك صباح انشراحی، سنه‌نك صباوتی، تازه‌لگی، لطافتی، اولان بهارده یوقدر.

چام ، سرو ، تافلان ، گبی بر طاقم آغاچلر يزده واردر كه دائما يشيلدرلر . بونلری صغوق‌واويوتمز ، ياپراقلری متماديا تازه‌لنور ، بوانواعه مخصوص ياپراق دوشمسی زمانی يوقدر .

حيات نباتاتده ياپراقلر بيوك براهميتی حائزدر . آنلرك موجوديتی حياتك ايقاظنی ، مفقوديتی وظيفهٔ حياتيه‌نك تعطيلنی اشارت ايدييور .

دها واضح اولمق ايچون بوراده بر مثال گتيره‌لم : اويقو بزی استيلا ايتديگی وقت اويقونك عميق اولديغی نسبتده جولان وتنفس آغرلشور . اگر بر غشی ويا خسياتی غائب ايده‌جك درجه‌ده بر بايغنلق ايچنه دوشر ايسه‌ك بوايكی حركت معطل قالور . لكن بونلرده تنفس دها زياده خارجيدر ، تيقظ حيات آندن آگلاشيلور .

ياپراقلرده نباتاتك تنفسنه خارجی بر دليلدر . بالخصوص تنفس حركتنی ايفا ايدن بوآلتلردر .

نبات اوعميق ، واوزون اويقوسندن اويانديغنده ،

عصاره آنك مجرالری ایچنده جولانه باشلر، طمور-
جقلر طوغار، نشوونما بولور. اولوقت نبات بویشیل
قسمندن تنفس ایدر . یاپراقلر نباتاتك آغزلری وَآق
جگرلری مقامندەدر .

یاپراغك بنیه وترکیبنده بیوك بر تنوع واردر .
عموماً یاپراق بر کوچـك ساق ایله ربط اولنمش
مسـتوی بر قسمدن تشـکل ایتمشـدر . بعضاً سیمز
وَ کنیش، وَ بعضاً ضعیف وَ اینجـه وَاوزون اولور .
کنارلری یادوز، یاخود آز چوق عمیق وَکسیك کسیکدر.

یاپراقلرك ایکی یوزی یکدیگره مشابه دگلدر .
بر خردەبین ایله طوپراغه متـوجه اولان یوزینی
تدقیق ایدیکز ، اوراده یاری آچیلمش دوکمه ایلگی
شکلنده بیگلرجه یاریقلر گوره جکسکز. بونلر آغزلردر.
بوواسطه ایله یاپراقلر هوا مرکباتندن بولنان مولدالمائی
باع وَ مولد الحموضەیی دفع ایدر .

یاپراقلر بو صورتله یالکز گوندوز ضیانك تأثیری
آلتنده وَعلى الخصوص شـعاعات ضیائیەنك نفوذی

تحتنده تنفس ایدر . بالعکس کیجه‌لری ینه او یاپراقلر بتون بتونه مخالف بر صورتده حرکت ایدر . یعنی حیوانات گبی هوادن مولدالحموضه‌یی آله‌رق حامض قاربون ویررلر .

قشر، باخصوص چیچك یعنی، یشیل اولمیان اقسام، یاپراقلرك کیجه‌یه مخصوص افعالی حائزدر .

بو افعالك محقق اولدیغی متعدد وقطعی ، تجارب ایله میدانه چیقارلمشدر .

بونی ضیایه چویرلمش وحامض قاربونی حبس ایدیجی بر جام اورتو ایله فدانی قپایه‌رق حامض قاربونك غائب اولمسیله اثبات ایتمشلردر .

ینه برعکس اوله‌رق ، هوایی حبس ایدیجی اولان جام اورتو مظلم بر محله قونلدیغنده از بر مدت ظرفنده اوراده یالکز حامض قاربون بولنمشدر .

فدانلرك چیچك قوقولری، تنفس ایتدیکمز هوایی افساد ایدن حامض قاربونی اظهار ایلر، سبب ومنشائی نظرهٔ اولیده گوریله‌میان کثیرالوقوع خفیف

کیفسزلکلر اوطه‌لرده لطیف، فقط مضر چیچکلرك
وجودندن ایلرو کلور .

نباتات ضیانك تأثیرندن بك زیاده محسوس،
وآنك طاتلی وسلامتبخشا تأثیراتندن بك چوق
مستفید اولور . ضیا گورمیان بر چقور ایچنه دوشن
وفلیزلنان تخم بر فدان تولید ایدرکه هر نقطهٔ نظردن
جلیز ضعیف، صرارمش، صولمش چوجقلره بکزر.
بو خسته‌لقلی نبات ضیا آرار . بتون قوّتنی منفسلره
ویرر . ساقی ضیایه یتشمك ایچون اوزانیر . اگر ضیه
یوزینه چیقارسه، تمامیله کسب سلامت ایلر . ضیه
آکا رنك، صحت وقوّت بخش ایدر .

برساقسی چیچکی یالکز برطرفدن ضیا آلان
برمحله وضع ایدیکز فدانك دائما ضیانك گلدیکی
طرفه طوغری اوزاندیغنی گوره‌جکسکز .

گونش وآی چیچکی وسائره گبی دائما گونشه
باقان فدانلر اوزرینه ضیانك حصوله گتوردیکی
تأثیری تجربه‌یه بیله محل یوقدر . چونکه بونلرك

بتون گون گونشـك آرقه‌سی صره وجهلرینی توجیه ایتدکاری هرکس طرفندن گورلمشدر .

تنفس نباتی ایله، حیوانی مقایسـه اولنـدقده بو ایکی عملك یکدیگرینك نقصانلرینی اکمال ایتمکه مخصوص ایکی شی گبی اولدیغی وَ هوای نسیمینك حیـوانات قسمنی نباتات قسمنـه باغلیان بر رابطـه بولندیغی گوریلور .

معلومدرکه هرحیوان تنفس ایدرك آق جگرلری ایچنه هوایی ادخال ایدر . وَهوانك شاملی اولدیغی مولدالحموضه قانك قاربونی یاقار . جسملریمز بر اوجاق گبی اجرای عمل ایدرکه قاربون یانه‌رق ٣٦ درجه‌ده برحرارت حصوله گتورر . مواد غدائیه محروقات وظیفه‌سنی ایفا ایلر؛ اتلر، میوه‌لر، سبزه‌لر قاربونی کافهٔ مشتملدر .

قویونلرك یدیگی اوت گبی مواد بزم وجودلریمز ایچنده ات حالنه گیرر . برفدانك شامل اولدیغی مواد اصلیـه‌سی آنکله تغـدّی ایدن حشراتك

وجودینه کچر ؛ اورادن ، حشراتی ییان قوشلرك وجودینه، حاصلی متعدد انقلاباتدن صکره وجودیمزه منتقل اولور. حال بوکه بز بوقار بونی صاقلیوب محافظه ایتمیورز . آنلری دیگر بر صورتده ینه نباتاته اعاده ایدییورز . امدی گوریلیور که حیوانات ایله نباتات میاننده بر دوام بر مبادله واردر .

لکن تنفس نباتی تأثیراتنك ، تنفس حیوانی تأثیراتی ایله مساوی اولدیغنی تصدیق ایتمك گوجدر. چونکه نباتاتك تنفسی گوندوزلری بر تأثیر حصوله گتیرییور ایسه ینه اونبات کیجه‌لری ایتدیگی تنفسده برعکس بر تأثیر حاصل ایدییور . فقط بو ایکی تأثیرك یکدیگرینك قوتنی کسدیگی استنتاج اولنه‌ماز . بونك ایچون اوّلا کیجه ایله گوندوز میانه‌لرنده مساوات اولمسی لازم گلور . بعده کیجه وَ گوندوز اثنالرنده فعالیت حیاتیه‌نك بر اولمسی اقتضا ایدر .

اگرچه بوگونه قدر حقسز اوله‌رق نباتاتك تنفسی تأثیراتنك حیوانات تنفسی تأثیراتی محو

ایتدیکی وَموازنه‌ده طوتدیغی ظن اولنمش ایسه‌ده بو ظن ، موجوداتی یکدیگره باغلیان دیگر روابطك بولنمدیغنی استنتاج ایتمکه برسبب عداولنه‌ماز، دکلدر. حیات نباتات، حیات حواناته مربوطدر .

برچیچك ندر ؟

بعض شیلرك الڭ لطیف، الڭ نظر ربا، الڭ پارلاق اولاننه اونوعك چیچکی دیرلر .

بوقبیلدن شیلره الڭ طبیعی، الڭ ساده برتعبیراولمق اوزره « چیچك کبی لطیف وتازه . » دیرسکز .

بوسوزیکزدن صکره برشارلتانك سویلیه‌جکی شو سوزلر سزه نه‌قدر صغوق کلور : « سزك چیچك تسمیه ایتدککز شی چیچك دکلدر . نباتیونك بونام آلتنده کوستردکاری جسم برساقه مربوط بردمت یاپراقلر ایچنده برطاقم اعضادر »

دها خصوصی برتعریف انتخاب ایتمیورم. چونکه

ایستمش اولسه ایدم سزه شویله بر تعریفده بولنه بیلیردم : « چیچك اولطیف یاپراقلری شامل بولنسون بولنمسون تولید نباته صالح مجتمع یاخود منفرد عضولردن تشکل ایتمش برجسمدر »

بوتعریفه برچوقلری گولر . اویله‌یا ، اولطیف رنکلی، رایحه‌لی، یاپراقلر اولمدقدن صکره اوجسمده چیچك دیه‌جك نه‌قالور . فقط حقسزدرلر، عالمك حقسز اولدیغی قدر نباتیون حقلیدر . اگر چیچك عالم طرفندن لطیف برزینت، انظاری تنویر ، شامه‌یی تلذیذ ایچون مجسم برظرافت دیه تلقی اولنورسه نباتیون بوندن استنتاج ایده بیلورلرکه برچوق نباتاتیده سز چیچکلکدن چیقاریورسکز .

سزه تقدیم ایده‌جگمز بتون چیچکلر پارلاق یاپراقلی ولطیف قوقولی دگلدر . چیچکلرده قادینلر گیبیدر . هپسنده لطافت حسن وجاذبه مساوی درجه‌ده اوله‌ماز .

طوغری سویلیه‌لم ، اگر عالمك چیچك حقنده

ایتدکاری تعریف ایله اکتفا اولنور ایسه چیچك
پك ناقص اوله‌رق طانیمش اولور . نباتاتك الڭ پارلاق
وَلطیف اقسامی الڭ لزومسزیدر . الڭ عالی عملیاتی
اجرا ایدن عضولری بولطیف آشیانه‌نك داخلنده
آراملیدر .

بعضاً چیچگك سینه‌سندن خارجه چیقان وَایپلك
گبی اینجه اولان صاپجغزه برنظر ایدیگز . بو (عضو
تأنیثدر) قسم اعلاسندن آچیلمش وَآشاغیسندن
چیچك داخلنده شیشوب قبارمش اینجه اوزون
زیوانه، گبی برشیدر . بوقبارمه داخلنده یورطه،
تعبیر دیگرله تخم بولنور .

عضو تأنیثك اطرافنه عضو تذکیر دنیلان دیگر
برطاقم اینجه صاپجغزلر جمع اولمشدرکه اوچلرنده
انجلری چیچکلرك رنگنه گوره توزلرله طولو برطاقم
گوچوجك کیسه‌لر (حشفة النبات) واردر .

عضو تأنیث وَعضو تذکیر چیچکك اقسام
اصلیه‌سیدر . متباقیسی ظرفدرلر . زمانی گلدیگی وقت

اوكوچك كيسه جكلر كنديلكلرندن آچيلورلر؛ نباتاتك
تناسلنه مدار اولان وَ (طلع) دنيلان توز عضو
تأنيث اوزرينه دوشر، تخملره القاح ايدر. اولوقت
يواش يواش قباران وَثمره حاصل ايدن محفظه‌دن
ماعدا هپسى صولوب دوكيلور.

عضو تذكيرلرى كماله ايرمزدن اوّل كسوب
قوپاريكز وَدقت ايديكزكه تخملر تشكل ايتمك ايچون
آنلردن آلمغه محتاج اولدقلرى مادّه‌يى آله‌مدقلرندن
محفظه قبارميه‌جق وَثمره حاصل ايدن اولميه‌جقدر.

چيچكلر عموميت اوزره سينه‌لرنده عضو تأنيث
وعضو تذكيرى جمع ايتمه‌مشدر. نباتاتك بعض
چيچكلرى واردركه يالكز عضو تذكيرلرى حاوى
وَبر طاقملرى ايسه يالكز تأنيثه مالكدر. بونلر بعضاً
بر فدان اوزرنده بولنور. بعضاً ده برآغاجك مختلف
داللرى اوزرنده تصادف اولنور. لكن بر آغاجك
چيچكلرى يالكز عضو تذكيره مالك بولندقلرى وقت
امين اولمليدركه ينه بونوع آغاجدن بر ديگرينك

چیچکلری یالکز عضو تأنیثه مالکدر . بوحالده نباتك تناسلنه مدار اولدیغنی سویلدیگمز توزك عضو تذکیردن عضو تأنیثه نقلنی کیم درعهده ایدیور ؟ آنی بعضاً روزگار قنادلری اوزرنده نقل ایدر وتوز، طوغریجه آنی بکلیان عضو تأنیثك اوزرنده توقف ایدر . بعضاًده بر بوجك عضو تذکیرآره‌سنده بوارلانور ، اوزرینه نباتك تناسلنه مدار اولان توزلر قاپانور . بوبوجك بر سوق معنوی ایله گلور عضو تأنیثی شامل اولان چیچك اوزرنده آرام ایدر .

باقیکز سزه بر غریبه نقل ایدیم : برلینك بر قیش باغچه‌سنده یالکز عضو تأنیثی شامل طبیعی بوینده‌ن یك کوچك بر خرما آغاجی چیچك آچار ، فقط میوه ویرمزدی . چونکه بر عزوبته یعنی بکارلغه محکوم اولمشیدی. یالکز عضوتذکیری شامل دیگر بر خرما آغاجی ایسه قارلسروخه‌ده بولنیوردی. برنجی خرما آغاجنه مالك اولان باغچوان بونی اوگرندی . خرما آغاجنده نباتك تناسلنه مدار

اولان توزدن بر مقدار گوندرملرینی قارلسروخه‌ده‌کی باغچه صاحبنه یازه‌رق رجا ایتدی. توز واصل اولدی. باغچوان چیچکلری توزلدی. برمدت صکره زماننده ثمره‌سنی ادراك واقتطاف ایلدی.

اشته دها غریبی: برنارده ژسسیونك باغچه‌سنده یالکز عضو تأنیثی شامل ایکی فستق آغاجی وارایدی. هرسنه چیچکلنیور فقط میوه حاصل ایتمیوردی. لطیف بر گونده باغچه‌یه ایتمش اولان اوقوجه نباتات عالمی آغاجده میـوه حصوله کلمك اوزره اولدیغنی گوردی. بوغریبه‌نك اسباب موجبه‌سنی آراشدیرمغه، وَ هرطرفه باش اورمغه باشـلدی. نهایت کنـدی باغچه‌سی جوارنده بولنـان لوکسانبورغ باغچه‌سـنده عضو تذکیری حامل بهار آچمش بر فسـتق آغاجی بولندیغنی اوکرندی آ کلادی‌که بوسرّ عجیبك بالواسطه فاعلی روزگاردر. شمدی آ کلاشـیلیورکه نباتیون چیچکلر ایچنده بتون عالمك گوردکلرندن بشـقه شیلر گوریورلر.

چیچکلرك پارلاق وَقوقولی یاپراقلرندن داخلنده‌کی بوکوجك مخلوقاتك دها قیمتدار وَفائده‌لی اولدقلرینی آرتق سزده تسلیم ایدرسکز یا؟. بونلری احاطه‌ایدن ملون یاپراقلر بر زینتدن بشقه برشی دکلدر. آنلرك اوزرنده اکثر یشیل یاپراقلردن تشکل ایتمش اولان بوایکنجی ظرف دها زیاده امین برملجأ وَ دها اهمیتلی برآلتدر. چونکه بونلر تخملری احاطه‌ایدرلر.

* * *

کوزلریکزی محافظه!

مطالعه — دقت — تك جاملی کوزلك

— عزیزم! گوزلرك اك لازملی، اك دلنشین برآلت اولدیغنی دوشنیورمیسکز؟

— بونده اصلا شبهه یوقدر.

اجسامك شکل والواننه حکم ایده‌بیلمکلکمز، مسافه‌نك بعدینی، قربنی تخمین ایلمکلکمز، طبیعتك لطیف منظره لرندن، گوزللکندن صنایعك آثار عالیه ونفیسه‌سندن متلذذ اولمقلغمز نظر سایه‌سنده دکلیدر؟.

— تماميله تسليم ايدەرم .

— هر گون بر چوق آدملر گوريـورزكه نه طبيعتك لطافتندن، نه ضايعك گوزللكندن استفاده ايدەبيليور . دوستلرينى طانيەمقسزين يانندن كچيور. چونكه گوزلرى ايو دگلدر .

— حتى بنده بو قبيلدنم . شمدى سـوقاقلردە احبابمى گورمكسزين كچيورم . طبيعتك عالى منظرەـ لرندن محروم اولدم . الڭ لطيف وطاتلى حسياتمى يواش يواش غائب ايديورم . حاصلى بن مطالعات واشتغالاتم ايچنده محدود ومحبوسم .

— اى شمدى سزده بنمله برابر گوز گبى نازك عزيز بر آلت ايچون نەقدر دقت واعتنا اولنسـه آز اولديغنى تصديق ايدرسكز يا ؟

— شبهەمى وار ؟

— يالكز باقيكز انسانلر نەقدر عجايبدرلر؛ هركس سزك وبنم گبى گوزك قيمتنى تقدير ايتدكلرى حالده آنى پك بيقيدانه دنيابيلەجك برصورتده استعمال ايدرلر.

ارزو ایدرسه‌کز سزه اوّلجه بر ایکی کلمه ایله گوزك نصـل خلق اولنمش اولدیغنی وَ نصل اجرای عمل ایتدیگنی سویلیه‌یم .

— تشکر ایده‌رم .

— گوزده کوچك بر قطعه گوررسـکزکه همان بتون بتونه مغاره گبی برحجره ایچنـده صاقلنمشـدر بوڭا : « حجاج ، مدار العین » و بین العوام « گوز چیقوری » دیرلر . الله آڭا برقبه تشـکیل ایتمش وقاشلر سایه انداز اولمشدر .

گوزك شکلی برکله‌یه پك مشابهدر . ایلریده‌کی گوز آغی دینلان ظرف شـفافدر . پارلاق ضیالر ، آندن کچمکه مجبوردر . شو ظرف برساعت جامنه بڭزه‌دیله بیلور . ظرفك باقیسی کثیف قالین برگوز زاریدر . آنك آرقه‌سنده مدوّر بردلیك گبی دلنمش گوز ببکی دائره‌سی « طبقهٔ قرضیه » بولنورکه رنگی ، گوز رنگی تسمیه اولنان رنگده‌در .

تشبیهاتمزه دوام ایتمك ایچون دیه‌لم‌که اگر گوز

آغی دنیلان زار بر ساعت جامی ایسه گوز ببگی دائره‌سیده بر یاقوان دلیکیدر. ببك دائره‌سنك آره‌سندن گوز داخلی گورینورکه مظلم بر اوطه کیدر. بونك ایچون برچوق آدملر گوز ببگی بر دلیك دگل آنجق بر سیاه لکه اولمق اوزره حکم ایدرلر. بو دائره‌نك آرقه‌سنده بلوّر گبی پارلاق، شفاف وَقبه‌لی بر جسم (جسم بلوّری) بولنور.

گوزلر لزوجتلی بر مایع ایله طولودرکه بو مایع آنی طولی طوربه گبی قبارمش و ششکین طوتار. دیبی اعلا اینجه چوراب اورگوسی گبی اورولمش سیگرلردن تشکل ایتمش، بر شبیکه ایله دوشنمشدر. بوکا « طبقهٔ شبکیه » دیرلر.

گوز گبی نازك بر آلت نه قدر حفظ وصیانت اولنمش اولسه آزدر. او، گوز چیقوری ایچنده بر سپر آلتنده محافظه اولنمش اولدقدن ماعدا قاش، بر صچاق گبی ایلرولیه‌رك آلنك ترلرینی گوز ایچنه دوشمکدن منع ایلمش وَ بو آلتك اوزرینه سلامت بخشا برگولگه ویرمشدر.

صچاقلرله مزین ایکی طرفلی بر پرده گبی کرپکلرله احاطه ایدلمش گوز قپاقلری گوز ایچنه گیرن ضیانك درجه‌سنی تحدید ایتمکه وَحتی، پك پارلاق ضیالرك ایچری گیرمسنه ممانعت ایلمکه خدمت ایدر.

حوضی، گوزك اوست طرفنده بولنان گوز یاشلری دائما اوشفاف گوز آقنی تمزلر. وَاگر هر هانگی برسببله تحریك وایقاظ اولنور ایسه اولنسون کثرتله آقار. گوز یاشلری آقنی پیقایه‌رق تمزلدکدنصکره گوزك داخلی برزاویه‌سنده موضوع بولنان گوچك برقنالدن گچه‌رك بورون ایچنه داخل اولور.

امدی گوز حقنده سزده برفکر کافی حاصل اولدی. شمدیده مختصراً آنك نصل اجرای عمل ایتدیگنی آکلاتمقلغمه مساعده ایدیکز. شبهه یوقکه فوطوغرافجی‌یه گیده‌رك رسمکزی آلدیرمشسکزدر.

— اوت!

— او حالده اوکنده بر کوچك بوری گبی دوران مکعب قوطویه دقت ایتمشسکزدر.

— ظلمت دائره‌سی .

— ای یك اعلا فوطوغرافجینك سزك اوزره یکزه توجه ایتدیردیکی بو بورو ایچنده محدب برجام بولنور . بوجام، گوریلان چهره‌یی ، قوطینك آرقه طرفنده بولنان جلاسز برجام اوزرنده ترسیم وتشکیل ایدر .

— آکلایورم . ببکك آرقه‌سنده معلق بولنان شفاف آلت شوجامك وظیفه‌سنی اجرا ایدر . صورتلر گوزك دیبنده ، طبقهٔ شبکیه‌نك آچلدیغی محلده تشکل ایدر .

— بوآکلاشلدی ؛ شمدی علاوه ایدهلم‌که طبقهٔ شبکیه یالکز صوری اخذ ایله قالمیور . آلدیغی گبی آنی حس ایدن بینه نقل ایدییور . دیمك که گوز اشیادن شعاعاتك عصب بصری‌یه تأثیرك دماغه انتقالیله بزه‌بر احتساس وقوعنه خدمت‌ایدر اعدادی برآلتدر . صورك گوزك گریسنده تشکلی ، صکره بوصورتده فهمی ایکی عمل دگلدر ، آنك تشکل ایتدیگی

دقیقه‌ده صورت بیلنمشدر . برگوزك آرقه‌سنده تشکل ایدن صورته باقار موضوع برشی دگلدر .

اگر بویله اولسه ایدی، اشیایی باش آشاغی گورر ایدك . چونکه فوطوغراف صندیغنك ظلمت دائره‌سنك دیبنده بولنان جلاسز جام اوزرنده رسمك تشکل ایتدیگی کبی، صورده گوزك دیبنده باش آشاغی ترسم ایدر .

— بوحالده گورن گوزیمز دگل بینمز دیمکدر .

— بو اولقدر طوغریدرکه اگر طبقهٔ شبکیه مفلوج، معطل ایسه دیگرآلات نه‌قدرصاغلام وقوی اولورسه اولسون واسترسه صورت گوزك دیبنده تشکل ایتسون؛ ینه نظر غائب اولمش دیمکدر .

شمدی سز پك قولایلقله گوزلره نصل معامله ایدلمك لازم اولدیغنی آکلایه بیلورسکز. گوزلر دائما مشغول ایدیله‌رك آنلره راحت و یرلمز ومساعده‌اولنمزسه وقت شیخوختدن چوق اوّل خدمت گورمکدن قالیر.

— بوگرجکدر ، آدم مطالعه ایتدیگی یاخود

يازديغى، ياخود تحرى ايله مشغول اولديغى وقت توقف ايچون تا گوزلرك يوريله‌رق شاشالمغه باشلمسنى بكلر.

— بوهيچ برشى دگلدر. لكن بعضاً، پك كوچك، ياخود لايقيله تنوير اولنمامش اشيايه دقتله باقمغه عناد وَ اصرار اولنور. اشته اصل پك مهالك، فنا اولان بودر. دائما فنا ال يازيلرينى اوقومغله گوز غائب اوله‌بيلديگى گبى (خرده‌بين) وساطتيله برطاقم تحريات ايله‌ده قوّت بصر ضايع اوله بيلور.

آقشام صنعى ضيا ايله چاليشه‌رق، صباح گچ قالقمق وَ صباحك گوزل ساعتلرينك ايو هواسنى ضايع ايتمك پك فنادر. گيجه‌لين اوقيوب يازدقدن صكره بعضيلرى يتاغى ايچنده‌ده اوقومق استر بوده پك فنادر. چونكه وجود افقى بر وضعيتده بولنديغى وقت بين عامل وَ متحرك اولور، مطبوع براستقامت گوزلره يراماز.

— بو حكيمانه مطالعاتكزى كسديگم ايچون عفويكزى تمنى ايده‌رم، فقط شونى سويلمك استرم؛

بن یتاغمه اچندن مطالعه ایلرم ، اگر مطالعه ایتمزسه‌م بك گوج اویورم .

— گوج اویور ایسه‌کز بو حال گوندوزلری کفایت درجه‌ده حرکت ایتمدیککزدن یاخود چوق اویودیغکزدن نشأت ایدر . اویقو ، آنی بعض واسطه‌لرله دعوت وجلب ایده‌نه گلور . اویقوده اشتهار گیدر .

— لکن رجا ایدرم ، یاز آدمك ایشلری اولدیغی وقت ؟

— بکا اعتماد ییورك ، بو صورتله برگون اوایشلری رؤیت ایده‌مامگه مجبور اولورسکز . وجودکز حقی استرداد ایدر . افراط درجه‌ده چالشمقله هم غیرتکز آز مثمر اولور ، همده افراط نتیجه‌سنده برخسته‌لق گلور .

— نصایحکزله عامل اوله‌جغم . تشکر ایدرم .

— ممکن اولدیغی قدر . کوزلریکزی بیاض وقرمزی رنکلر اوزرینه عطف ایتمکدن محافظه

ایدكز . آنی یشیل اوزرینه باقه‌رق دكلندیریكز .
یشیللك، آغاجلر؛ شایان دقت دگلمیدر ؟

— بو نصیحتلریكزدن آكلاشیلان كوچك ،
یاخود پك آز تنویر اولنمش اشیایه دقت ایتمامك ،
بیوجك تمیز یازیلی وكفایت درجه‌ده تنویر اولنمش
یازیلری اوقومنی ترجیح ایتمك وممكن اولدیغی قدر
طبیعی ضیاده اوقومغه دقت ایلك ویاتمش اولدیغی
حالده اوقومقدن و نظری اوكنده پارلاق رنكلر
بولندیرمقدن احتراز ایتمك لازمگلور .

— اوت ، بوبوقدر ! شمدی سزه ، تك جاملی
گوزلك استعمالنك فنالغنی آكلاتمق جهتی قالور :

— گوزلر فنا ، رؤیت غیر مكمل اوله بیلور .
بعضیلری اشیایی آنجق اوزاقدن گوزل گوره بیلور .
بونلره (مدید البصر) دنیلور . بعضیلریده یقندن
گوزل گورر بونلره‌ده (قصیرالبصر) (كوته بین) دیرلر .

— رجا ایده‌رم، كندی مرتب ، منتظم حاللری
ایچنده بولنه‌میه‌رق ، آنجق اوزاقدن ویقیندن گوره

بیلك گبی حالاته باعث اولان اسبابك ، نه اولدیغنی بیان ایدیکز .

— عناصر اصلیه‌یه دائر اولان آثاری اوقومیجه آکلاشلمی قولای وَساده بر شی دکلدر ، اکثریا دینلورکه پك بقیندن گوره بیلنلرك گوز آغی پك زیاده وَ اوزاقدن گوره بیلنلرك پك آز محدّبدر .

— بنده بو یله دینلدیگنی ایشتمشدم ، وَ مشاهده ایتدیگم بعض قصیرالبصرلرك گوزلری هم پك محدّب وَهمده یارلاق وَدیشاری فرلامش ایدی .

— بو بعض کرّه طوغریدر ، لکن بعض کوته بینلرده دقت ایتمشسکزدرکه گوز آقلری اصلا محدب دکلدر . برچوق شیلر ، کوته بین اولمق فنالغنی تولید ایدر . آنك دها آز ویاخود چوق محدب اولمسندن گوزك اك مهم پارچه‌سی اولان جسم بلورینك محدبیتنك زیاده وَیا نقصان اولمسنك دها تاثیراتی واردر .

(مدیدالبصر) اولمق خسته‌لغنه گلنجه ، بومتخالف اسبابدن نشأت ایدر . فقط عموماً دنیلورکه بواختیار.

لغك ایجاباتندندر . آنجق یقیندن گوره بیلك خسته‌.
لغنه دوچاراولانك ایکی گوزنده مساواتاً بوخسته‌لغك
حکمفرما اولدیغی نادراً وقوع بولوب عکسی پك اکثردر .
بعض آدملر واردرکه برگوزندن قصیرالبصر دیگر.
ندن مدیدالبصر اولور . بونك وقوعی نادر دگلدر .
مدیدالبصر اولانلرده کوته‌بین اولنلر گبی اشیای
خارجیه‌نك شکللری گوزك دیبنده تمامیله تشکل ایتمز؛
بو خطایی تصحیح ایتمك ایچون، گوزك دیبنی ایلروتمك
یاخود گیروتمك لازمگلور . بونك ایچون جام
استعمالی چاره‌سی بولنمشدر . کوته‌بینلره محدّب جاملر
ویریرزکه ضیایی گوزه واصل اولمزدن اوّل میل
ایتدیرسون .

مدیدالبصر اولنلره ایسه مقعر جاملر ویریرزکه
تمامیله برنجیسنك عکسی حکمنی اجرا ایدر . ضیایی
اوزاقلاشدیرر. گوزلرك بوقابلیتنك طبیعیدرکه درجاتی
واردر . بعضیلری دها آز کوته‌بین اولور، بعضیلری
دها چوق. بونك ایچون محدّب ومقعرجاملر مختلف
درجاته تقسیم اولنمشدر .

برنجی نومرو اڭ قوتلی یعنی اڭ محدّب ویا اڭ مقعریدر . بو نومرولر صنعتك نظریمزه ایده‌جکی اعانه‌نك درجاتیدر .

— بونك ایچوندرکه لاابالیانه بر تعبیر وار : بو نومرونك آشاغیسنده هیچ برشی بوڭماز دیرلر .

— تماملهٔ بونکله دنیلمك ایستنیلورکه بر نومرو کفایت ایتمدیکی تقدیرده گوز کور اولمش دیمکدر .

— گوزلك ، بڭا پك الزم برشی کبی گورینیور .

کندی کندیمه : [روژه باقون] بوجامی ایجاد ایتمزدن اوّل عالم عجبا نه یاپیوردق ؟.. دیه سؤال ایده‌رم .

— آندن کچیورلردی . یاخود آڭا دها آز احتیاجلری وار ایدی . مطالعه، وبعض اینجه ایشلر کوته بینلرك اعدادینی تزییده پك زیاده خدمت ایدیور . دقت ایدیکز بوخسته‌لك کویلرله شهرلرده، تجار و چفتجیلرله ، عالملر وقیومجیلرده مساویمیدر ؟

موسیو وار (Vare) بر راپورطیله اعلان ایدیورکه اون بیك انگلیز نفری ایچنده یگرمی سنه ظرفنده آنجق اون کشی کور اولدیغی گوریله بیلمشدر.

اوقسفورد ، (Oxford) دارالفنوننك راپورطنه گوره یوز یگرمی بش ارباب مطالعه وتحریر ایچنده ضعف بصره مبتلا اوتوز ایکی کشی بولنمش‌در . تشکر اولنورکه مدنیت، برشیئك لزومی حس اولندیغی کبی آنی ایجاد ایدیور . دنیله‌بیلورکه ایجاد احتیاج اثریدر . چونکه ، بالفرض ، مطالعه‌دن گوزلریمزك ضعفی حصوله گلدیگی گورلمسی اوزرینه بوکا بر چاره تحری ایدیله‌رك گوزلك ایجاد اولنمشدر .

— دیمك اولیورکه سز گوزلك ، وتك جام استعمالی ایو اولدیغی فکرنده بولنیور . وبونی تجویز ایدییورسکز ؟

— اوت ! لزوم گورلدیگی تقدیرده ، گوزك محتاج اولدیغی جام انتخاب ایدلدیگی وقت. خصوصا انسان هربر گوزی ایچون بر جام استعمال ایتمالی، آنی انتخاب ایتدیرملیدر .

— نصل اوله‌بیلورکه بن ایکی گوزیمده مساواتاً استعمال ایتدیگم حالده ایکیسیده بردرجه‌ده بولنمسون ؟

كلايورمكه صول الم بكا صاغ الم قدر خدمت ايتميور . چونكه متساوياً ايكيسنيده استعمال ايتميور ، ايكيسنی ده مساوی درجه‌ده حركت ايتديرميورم . لكن گوزلر بشقه‌در ، فرقليدر ظن ايده‌رم . ايكيسيده برد گلمی ؟ متساوياً خدمت وحركت ايتميورمی ؟

— خطا ايديورسكز . بز بربرينه غير مساوی گوزلرله طوغيورزكه اصلاح اولنمغه . هم آهنك بر حاله گتورلمگه محتاجدر . اصلا دوشونمز ، وگوزلرك يالكز بريسی اجرای عمل ايتديگی حالده باقه‌رق ايكيسنگده گورديكنی ظن ايدرز . يواش ، يواش او اجرای عمل ايتميان گوز دها فنالشور . بونك ايچون آدم برگوزدن كوته‌بين ديگرندن دوربين ياخود هر ايكيسندن مخالف درجاتده كوته‌بين اوله‌بيلور .

گوزلر محتاج اولديغی وقت گوزلك استعمالی نه‌قدر نافع ، نه درجه ايو ايسه ، لزوم اولمديغی تقديرده آنی قوللانمق اولقدر مضر ، اولدرجه فنادر . بو سوء استعمال ايچون پك چوق تأسف ايده‌رم . برچوق

کنجلر سیغاره ایچمك قبیلندن ، برکیف وَ سوس ایچون تك جاملی گوزلك استعمال ایدرلر . بر آز گوچلك وَ بر مقدار عذابدن صکره آکا آلیشورلر . گوزلرینی اولصورته تربیه ایله تك جاملی گوزلگه آلشدیرمق ایچون اورسه‌لر ، وَ بوزارلر .

لزوم اوزوینه گوزلك استعمالی بحثنه گلنجه ، اومتصل استعمال اولنور . وَ گوزلرك حسته‌لغنی ، آنی ایو اداره ایده‌رك ، دفع ایتمکه وَ هیچ اولمزسه ازدیاد بولمامسنه چالیشلمازسه شایان تعذیر گوریرم .

شبهه اولنمازکه وجودیمز زمانك گذرانیله تبدّل ایدر . بو سببله گوزلرده حال اصلیسنی محافظه ایدمز . امدی گوزلر کسب ضعف ایتدکجه ، استعمال اولنان جاملرك قوت وشدتنی گوزلرك درجهٔ ضعفنه گوره تبدیل ایتملیدر .

گوزلك استعمال ایدنلره درت مادّه عرض ایده‌رك سوزیمی کسیورم .

١ — جاملری یکدیگرینه مساوی قوتده اولمیه‌رق هرگوز ایچون آیرو جام استعمال اولنمق .

۲ — کیتدکجه ضعیفلرینی انتخاب ایدەرك جاملری تبدیل ایتمك .

۳ — کوزلکی دائما استعمال ایتامك .

٤ — بورون اوزرینه قونیلوب یایلریله بورونی صقشدیران کوزلکی قوللانمامق !

بورون وقوقو

بورون مأمور اولدیغی وظیفەیی ایفا ایچون حقیقةً حیرت افزای عقول اولەجق برصورتده ترتیب وتشکیل اولنمش برکوچك اوجاق شکلندەدرکه هوا هر نفسده ایچنه گیروب یوقاری چیقەرق قوقولری گتورر . دلیکلر یوقاری طوغری گتدکجه طارلشەرق بورنك آغز ایله اختلاط ایتدیکی قسم اعلاسنه قدر چیقار. وتیره تسمیه اولنان وحفرهٔ انفیی‌یی ایکی‌یه تفریق ایدن یومشاق جدار واولوق شکلنده برطاقم بوکوملر بورنك وجه داخلیسنده گتدکجه تزاید ایدر. وبوصورتله قوقولر پك چوق نقطەلر طرفندن

اخذ وضبط اولنور . بوندن بشقه بو بوزیلرك ایچ یوزی علی الدوام رطوبتلی طوردقلری ایچون قوقولی اجسامك ذراتی اوراده اصلاق برجسم اوزرنده گبی تقرر ایدر .

بورایه قدر بحث ایتدیگمز قوقولی ذراتی دوشیرمگه مخصوص متعدد قانلی وَ بوکوملی ، وَ بیوك بر وسعت وامتدادلی آلتلردن عبارتدرکه هوای نسیمده کی ذراتی طوپلابوب دوشیررلر .

لکن محاطینك آلتنده قوقو سیگیری دنیلان (عصب شمی) آچیلور وَ متعدد شعباتی یاردمیله ذراتی قاپوب طوتار . بونلر بورنك داخلی قاپلار وَ مجرالرك دها زیاده طار وَ صیقی وَ ایصلاق اولدیغی بورنك کوکنده دها متعدد و مجتمعدر . سیگیر آلدیغی تأثیراتی، آنلری تقدیر ایدن بینه نقل ایدر . بوراده وظیفه سی نهایت بولور ؛ سیگر حس ایتمکدن بشقه برشی بیلمز. آنك ایچون صغوق وَیا صیجاق، ضیا وَیا ظلمت فرقسزدر، آنجق ایو وَیا فناقوقویی حس ایدر؛ بر خدمت مخصوصه سی واردر، آندن بشقه سنه قارشمز.

توتون ایچنلرك بورنی داخلنده خفیف بر سر تلشمه وحرارتلمه (تخرش) حصوله گلیر که بو حقیقی بر پهلوان یا کیسی حکمنی ویرر. توتون لزوم گورلدکجه اصلا استعمال اولنمامیدر؛ چونکه توتون استعمالنه آلشمه قوهٔ شامه‌یی پك تیز کورلتوب سکته‌دار ایدر.

اجسامك اقسامی بورنك ایچنه نفوذ ایتمسیله بز قوقویی حس ایده‌رز. بو اجسام اوراده نصل طورر؟ بو بابده بر فکر پیداسی گوچدر، آنجق خرده‌بین ایله گوریله‌بیلان اجسامی طانورز. بالفرض قانلریمز ایچنده جولان ایدن وَ آکا رنگنی ویرن قرمزی وَ پك کوچك کره‌جکلر $\frac{1}{150}$ جسامتنده‌در. یعنی بو ذرّه‌جکلرك یوز اللی دانه‌سی برابر اپلك گبی اوزادلسه بر میلیمتره‌دن زیاده طول کسب ایده‌مز.

حالبوکه بونلر اجسام خرده‌بینینك اك کوچوکی دکلدر. بعض حیوانلرك قانلرنده بو کره‌جکلر $\frac{1}{...}$ میلیمتره نسبتنده‌در. اپلك گبی اوزادلمش بعض معدن تللر واردرکه بر میلیمتره‌نك بیگده بری درجه‌سنده اینجه‌در. بعض لوحه‌لری یالدیزلدقلری

آلتون ورقلر اولقدر اینجه‌درکه آلتون اڭ آغر بر معدن اولدیغی حالده پك زیاده خفیف برنفسدن اوچارلر.

بر بری اوزرینه قونلمش، استف ایدلمش بویله اون بیك ورق آنجق برساتمتره قدر قالنلق پیدا ایده‌بیلور. اوروپجگك یواسنی اولقدر سیركاوردیگی آغ گوز ایله گورلمسی قابل اوله‌میان غایت اینجه متعدد ایپكلردن تشكل اتمشدر. تصور ایدیكزكه نهایت درجه‌ده اولان بوافراز قوقولی‌اجزای فردیه‌یی حائزدر. بر كوچك مسك پارچه‌جغی قوقوسنی بیوك براوطه ایچنده هرطرفنه نشرایدر، البسه‌لر آندن مشتبع اولور. بونكله برابر قوطوده‌كی ماده‌نك نه‌قدر اكسلدیگنی تقدیر اتمك قابل دگلدر. مسك اطرافنده تعدادی قابل اوله‌میه‌جق درجه‌ده كثیر برچوق جزء لایتجزی نشر ایتدیگی حالده بونلرك جمله‌سنی اڭ مكمل برترازو وزن ایده‌مز. بخار وَغازه تحوّل ایدن كافورگبی قوقولی اجسام هوا ایچنه یواش یواش، آنلرك غیر منظور وَحس اولنمیه‌جق

درجه‌ده اینجه توزلرینی نشر ایدر . بونلرك قوقولری
دها زیاده شدید، تأثیرلی وَ کسکیندر .

بخار وَ غازه تحوّل ایدن بالجمله اجسامك مطلقا
قوقولی اولدیغنه حکم ایتمالیدر . غازلرك اکثریسی
قوقوسزدر. صو بخاریده او یله. قوقو اصلا اجسامده
دکلدر . آنی بز ایجاد ایدییورز . اجسام آنك
غبارینی نشر ایتمکدن بشقه برشی یاپماز. بو غبارك
تماسی، بزده قوقو دیدیگمز حسی اویاندرییور .
آنلره اسناد ایتدیگمز حال اجسام ایچنده اولمیوب
بزده‌در . اجسام وسیله‌در، هپسی بوقدر . قولاق
صدایی ایجاد ایتدیگی کبی بورونده قوقویی اختراع
ایلر . قولاغك ایشیده‌مدیگی پك خفیف صدالر
اولدیغی گبی بورونکده حس ایده‌میه‌جگی قوقولرك
بولنه‌جغی شبهه‌سزدر .

بعض حیوانلرك قوهٔ شامه‌لری بزدن پك زیاده
قوتلی وَحساسدر . بونلردن طانیدقلریمزك بریسیده
کوپکدر .

نقل ایدرلرکه کور اولمش برگنج آمریقالی قوهٔ شامه‌سنك فوق‌العاده‌لگی سایه‌سنده چایرلر ایچنده علم نباتاته دائر تجارب و کشفیات اجرا اولنمق اوزره نباتات طوپلار وهر نوع چیچکلرك اورطه‌سنده استدکلرینی اقتطاف ایدر ونادر برتمییز ایله هربرینك اسمنی سویلرمش .

بومسئله‌یه ختام ویرمزدن اول شونیده علاوه ایده‌لم که اکثریا برمحلده بولنان پیس قوقویی دفع ایتمك ایچون فنا حرکت اولنور. بوقوقویی دفع ومحو ایلمك ایچون اوطه ایچنده دیگر برقوقو نشر ایدرلر. فقط بیلمزلرکه اوطه ایچنده بولنان قوقویه بردیگری علاوه اولنمش اولور . هرنه قدر برخفیف قوقو دها قوتلیسنك یاننده ـ خفیف برضیا شعاعات شمسی مقابلنده محو اولمش ظن اولندیغی گبی ـ غائب اولمش ظن اولنورسه‌ده آنجق مغلوب اولمشدر . فنا قوقولری دفع ایتمك ایچون (قلور) استعمال اولنملیدر .

وجسم دیگر قوقوسز موادّی تشکیل ایدەرك قوقولی
موادی بوزار ، امحا ایدر .

قوقولرك بزم اوزر یمزده اولقدر شـدید تأثیراتی
گورلدیگی وقت انسـان اجسامك ماهیتنه نسـبةً
تأثیرینك نه قدر بیوك اولدیغنه دقت وَاظهار حیرت
ایتمکدن کندینی آله‌مز . براوطه ایچنده بولندیریلان
رقاچ چیچك اکثریا، اهمیتلی تهلکه‌لری منتج اولان
باش آغریلرینه وَبعضاً ده انسانك اولومنه سبب اولور.

چورومکده اولان اجسـام نباتیه وحیوانیه‌دن
چیقان متعفن بخارك هوا ایچنده انتشـاری هوایی
بوزوب افسـاد ایدەرك پك بیوك تهلکه‌لری تولیده
کفایت ایدر .

قولاق وصدا

١
آلت

عموماً قوۀ سـامعه ، صدایی اخذ وقبول ایدن

وَیا دها طوغریسی ایجاد واختراع ایلیان حسیاتمز اولمق اوزره تعیین وتعریف اولنور .

بتون چاکلر چالنسه، بتون طوپلر پاطلسه، بتون روزگارلر قالقسه ، هر فرد باغرسه قولاق بولنمدیغی حالده عالمده بر حرکتدن بشقه هیچ بر صدا اولمز . قولاق بو حرکاتی اخذ ایدهرك صدا حالنه تحویل ایلر.

برچوق آدملر عندنده قولاق نصفی سرد ونصف دیگری قولای بوکیلور یومشاق برقسمدن عبارت اولمق اوزره تلقی اولنور . حال بوکه بو، قسم خارجیسدن عبارتدر . آنی کمالیله طانیمق ایچون ایچنه گیرهلم :

جهت خارجیهنك بر نقطهسنده (مجرای اذنی) دینلان دلیك گوریلیور . بونك اوجنده گرلمش طبل دریسی گبی بر جسم واردر . بو قولاق زاریدر. غشأنك آرقهسنده بر جوف بولنورکه طبل خزینهسیدر . اورایه آغزك بوغازه یقین جهتندن گلان بر بشقه مجرا چیقار ، بوجهتله طبلك هر ایکی وجهی هوایه تماس ایدر . فقط قولاق وساطتیله ، آغز ایچندن خارج ایله اختلاط وارتباط یوقدر .

طبل خزینه‌سی ایچنده درت عظم معلق بولنورکه چکیچ ، اورس ، عدس ، رکاب ، شکللرنده‌در. بو کمیك پارجه‌چقلری برزنجیر تشکیل ایده‌رك طبلدن مدور وبیاض ایکی دلیگی قپایان دیگر غشائه قدر کیدر. خزینه‌نك دیگر طرفنده پك زیاده عمیق صورتده باش کمیگی ایچنده صارلمش بردهلیز بولنور، نصف دائره شکلنده بك کوچك مجرالرو هلزون اذن دنیلان وَسَتوکلی بوجك شکلنده اولان جهتنه مدخل ویرر . بو صوك حجره‌لرده برمایع ایچنده، صدا حسنی ویرن سینیرك داللری بوزلوب تموّج ایدر .

٢

صدا

صدالرك صورت تشکلنی گوزلجه آکلامق ایچون برکمان تانی چمدکلیه‌لم : آنی بولندیغی استقامتله صاغه وَصوله اوزاقلاشدیغنی گوریورز ، بو گیدوب

گلیشی اولقدر سرعتلیدرکه گوزیمز آنی بر آنده بو
مختلف حاللرده گورر . بزه اولدیغندن پك زیاده
قالین گورینور. اولوقت دیرزکه جسم اهتزاز ایدییور.
بو آنده فوق العاده کوچك بر جسم اولان هر ذره
بولندیغی حالدن آیریلوب اوزاقلاشه‌رق مکرر بر چوق
صاللنوب ارتجاج ایتدکدن وَگیدوب گلمه حرکاتیله
برابر افقی بر طاقم دورلر یاپدقدن صکره ینه اورایه
گلور . بو تتره‌مه‌لر هوا وساطتیله اطرافدکی اجسامه
ایصال اولنور . دیگر اجسام دخی مساواةً آنلری
گتورمگه مقتدردر . بو صورتله ارده، بر آز الق
دیواری اولدیغی حالده دخی قومشونك اوندکی
گورلدی ایشیدیلور. حتی پك اوزاقده اولان برلوقو.
موتیفك گورلدیسنی دخی قولاقلری لوقوموتیفك
یورودیگی دمیر چبوقلر اوزرینه وضع ایدرك ایشیده
بیلورسگز .

وحشیلر قولاقلرینی یره یاقلاشدیره‌رق جوارده
کچن آدم وَیاخود حیوانی آدیملرندن وَصورت

مشیلرندن طانورلر . لکن بو تترهمه بوش بر مسافه ایچنده حصوله گلهمز، حتی هوانك بر محلده دها خفیف اولمسی بیله صدانك دها ضعیف اولهرق انتشارینه بادی اولور . وپك یوكسك طبقات هواده گورلدی سونر .

صدانك هوا ایچنده صورت انتشارینه بر فکر پیدا ایتمك ایچون طورغون بر صو اوزرینه آتیلان بر طاشك اطرافنده حصوله گلان دائرهلرك گیتدکجه کسب وسعت ایدهرك اطرافه انتشار ایلدیکنه دقت ایتمك کفایت ایدر .

نظرهٔ اولیده ظن اولنورکه صویك کنارینه قدر کسب وسعت ایدهرك گیدن هپ بردائرهدر . لکن یقیندن دقت اولندقده گوریلورکه صو بولندیغی حال افقیده حرکتسز اولوب اولدیغی یرده باطوب چیقار . بونی صو اوزرینه خفیف برجسم وضع ایتدکدنصکره اهتزازی حصوله گتورهرك تجربه وکسب امنیت ایتمك قابلدر . اگر صو ایچنه ایکی،

اوچ، دزت پارچه طاش آتیلورسه گوریلورکه آتیلان اجسامك مقدارنجه صو حلقه‌لری حاصل اولور . ویکدیگرینی بوزمیه‌رق بربرینك ایچندن کچر . بو یله‌جه برچوق صدالر ایشتدیگمز وقت ، آنلر بزه مختلف، تموّجات هوائیه جمعیتلریله گلولرکه یکد- یگرینی تشویش ایتمیه‌رك قارشمشلردر .

بتون صدالر، کسکین شدتلی ، حاصلی نصل اولورسه اولسون هپسی برسرعتله گیدر . هپسی هوا ایچنده دقیقه‌ده ۳٤٠ متره مقداری مسافه قطع ایدر . چونکه سرعتلری گندیلرنده اولمیوب آنلری نقل ایدن اجسامده‌در. فقط صوایچنده دها زیاده سرعتله انتشار ایدرك دقیقه‌ده ۱٤٣٥ متره قطع ایلر.

دها غریبی صدا ، اجسام صلبه داخلنده هپسندن دها زیاده سرعتله انتقال ایلر . سرعتی هوا داخلنده اولانك اون، اون بش مثلیدر .

(نی اوت) صدانك هوا ایچنده اولان سرعتی

دوکمه بر جسم صاب ایچنده اولان سرعتیله مقایسه ایتمك ایچون گوزل بر وسیله بولمشیدی :

یارسده ضو نقلی ایچون تقریباً بر کیلومتره محله دوکمه بوری وضع اولنمشیدی؛ دلیکلرك بریسنه بر چالار ساعت قویدیردی . مدققلر بورونك اوجلرنده بولینور ، وهر دفعه ساعتك چکیجی اوردقجه ایکی صدا ایشیدیورلردی . بریسی بورو ایچنده بولنان هوانك، دیگریده بالذات بورونك نقل ایتدیگی صدالر ایدی. بر چوق تجربه‌لردن صکره تحقق ایتدی‌که هوا وساطتیله گلان صدادن بورو وساطتیله گلان اون قات زیاده سریعدر .

بو تجربه مهرهٔ طبیعیونه دیگر بر مسئله‌یی دها اثبات ایتمگه وسیله اولمشدر. شوکه : بر بورو ایچنده صدا قوت و شدتندن هیچ برشی ضایع ایتمیه‌رك واصل اولور ؛ چونکه تموّج بر وسعت نامتناهی ایچنده منتشر اوله‌رق ضایع اوله‌ماز . بونك ایچون شمدی بیوك فابریقه‌لر وواپورلرده اوزاغه ویریله‌جك اولان اوامر بورولر وساطتیله اعطا قلنور .

حرکات صدائیه‌نك حصول و بزه صورت وصولنه
دائر بر فکر پیدا ایتدك . شمدیده قولاغك آنلری
نصل اخذ وقبول ایتدیکنی کوره‌لم .

۳

حس ادراك

هر برینك اجرا ایتدکلری وظیفه‌لرینی طانیمق
درجهٔ اهمیتلرینی حکم ایتمك ایچون قولاغك اقسام
مختلفه‌سنی صره‌سیله بر تدقیق ایده‌لم : قولاغك جهت
خارجیه‌سی ساده‌جه برقرعدر. بونکله برابر لزومسز
دکلدر . دلیکنه طوپلانمش بر خونی شکلنده‌درکه
حرکات اهتزازیه‌یی جمع ایده‌رك دلیکه طوغری سوق
ایلر . بونك اجرا ایتدیکی وظیفه‌نك درجهٔ اهمیتنی
آکلامق ایسترایسه‌کز آنی بعض حیوانلرك بالفرض
کوپکك صورت استعماللرینه دقت ایدیکز ؛ آنلری
بر کورلدی مراقلندیردیغی وقت کوررسکزکه قولاقلرینی

دیکه‌رك کورلدینك کلدیکی طرفه چویرر. وصدایی اولصورتله کوزلجه آکلارلر .

انسانلرده قولاغك قسم خارجیسی همان حر-کتسز کبیدر، بونك ایچون صدایی کوزلجه آلامیان برآدم قولاغنی صدانك کلدیکی طرفه چویرر،

صنع دست قدرتك قسم خارجی‌یی بوصورتله خلق بیورمشی دینله بیلورکه قولاغك اهتزازاتی دها زیاده درج وجمع ایده‌بیلمکه صالح اولمسیچوندر .

شمدیده (طبل) دینلان وسسك عکس ایتمسنه خدمت ایدن زارك وظیفه‌سنی کوره‌لم .

مجرا ایچنه نفوذ ایدن اهتزازات میاننده برطا-قمی طوغریجه داخل اولوب برقسمی ایسه جدارلر اوزرینه اورر ، کیرویه عکس ایدر ، دها برقاچ انعکاسدن صکره داخل اولور . اجسام صوتیه‌نك اجتماعندن زار اهتزازه کلور بوغشاء برکمان تلنك اجرا ایتدیکی حرکتی تمامیله تکرار ایدر . لکن زارك قولایجه اهتزازی مستوی اولمسنه وهرایکی

جهتدن مساوی صورتده تضییق گورمسیچون هوای
نسبی‌یه مناسبت وارتباطی بوانمسنه محتاجدر .

اکثریا شدتلی برآقسرمه‌یی متعاقب آغزله قولاق
آره‌سنده اولان طریق اختلاط آنسزین قپانور ؛
خزینه ایچنده اولان هوا اتصالسز قالور . خارجدن
گلان هوا تضییق ایدر ، برآز صکره یاپشمش
اولان جدار مجرا آیریلور ، یکیدن آغز وساطتیله
هوای خارجی داخل اولور ؛ استماع اسکی حالنه
رجعت ایدر ، دوزه‌لیر .

زارك اجرا ایتدیکی وظیفه‌دن دخی آکلا .
شیلیورکه قسم خارجیدن بك زیاده اهمیتلیدر .
بوغشانك عدم وجودی قوهٔ سامعه‌نك قابلیت حسی
اوزرینه تأثیر ایدر .

شمدیده کوچك کمیکچکلردن تشکل ایتمش اولان
زنجیره انتقال ایده‌لم .

خزینه ایچنده نصف کره شکلنده بر غشاءدن
دیگرینه آصلمش اولان بوآلات غشاءلره قابل تحول

وقرارسز بر کرلمه بخش ایدر ، وَبو صورتله آنلری متنوع اهتزازاتی درج وجمع ایتمك ایچون دها صالح بر حاله قویار .

معلومدرکه اون آلتی درجه اهتزازك دوننده قولاق ایچون دها اینجه وَدها مستعمل صدا یوقدر . بوحالده اهتزازات پك بطائتله حاصل اولور . وَاللی بیك درجه اهتزازاتك فوقنده ایسه عکس اهتزازات پك سریع وَصدالر پك کسکین وَاینجه‌در. موزیقه جیلرك استعمال ایتدکاری وَبزم تقدیر ایتدیگمز بتون صدالر بوحدود داخلنده طانیلور. زنجیرتشکیل ایتمش اولان کمیکچکلر صاغرلغی منتج اولمقسزین ایفای وظیفه ایتمکدن قاله بیلور . لکن بوحالده جمعیت دها آز مکمل وَحرکت دها آز نازك و دقیق اولور . فقط بو کوچك کمیکلردن رکاب دنیلانی چوریتیلورسه بو ، اهمیتلی بر نتیجه‌یی منتج اولور . چونکه سقوطیله بیاض دلیگی قپایان زاری برابر سوروکلر. وَسمعه مخصوص اولان سیکیری اصلا تان مایع آقارق سیکیر آرتق اهتزازاتی حس ایده‌مز اولور.

قولاغك خارجندن داخلنه طوغری ایلرولیه‌رك قسم خارجیدن سمعه مخصوص اولان سیکیره قدر کیتدکجه اهمیتلی اقسامی بولورز .

اوّلاً ظاهری قولاق، یعنی قسم خارجی گورورزکه اهتزازاتك تحصیلدارلغی وظیفه‌سنی ایفا ایدر .

صکره اورته‌سنه گلور . قولاق زارینه وَ خزینه‌یه وزنجیر تشکیل ایدن کمیکلره تصادف ایدرز . بونلر اهتزازاتك قیمتلرینی مکمل وَ طوغری صورتده تقدیر ایتمك ایچون نافع معاونلردر .

حاصلی قولاغك اك ایچنه گیرر، دهلیز، مجرالر، نصف دائره هلزون‌الاذن، وَ سمعه مخصوص سیکیری بولورزکه بونلرده فهم وحسیاتك ظرافت ونزاکتنه لازم ولابددر . آلت سمعك بوصولك اقسامی شکلی وَسردلکی قبا تسمیه اولنمسنی موجب اولان بر قحف کمیکی ایچنده اهتمامله محافظه اولنمشدر .

تم

مطبعهٔ ابوالضیا

کتابخانهٔ ابوالضیا

نامق کمال

دور استیلا

تمثیل سابع

قسطنطنیه

١٣٠٤

مطبعهٔ ابوالضیا

مقدمه

....

شو (دور استیلا) رساله‌سنك ـ بردفعه تصویر افکار تفرقه‌سنده وَ بر دفعه‌ده آیریجه باصلمش ایکن ـ تکرار طبعنه جسارتم صکره‌دن محو واثبات اولنداغیچوندر . [۱]

یوقسه بزم گبی اوقومسی قلیل، اوقومغه رغبتی ایسه عادتا عدیم اولان برخلق ایچنده اثر حقیرانه‌مك بش سنه‌ده اوچ دفعه باصلمغه لیاقتنی امل ایده‌جك قدر حدّیمی بیلمز دگلم .

ایکی عصرده وَ ایکی بیوك قطعه‌نك ملتقاسنده جریان ایدن بونجه وقایع عظیمه‌یی برقاچ صحیفه‌یه

[۱] اوتاریخدن صکره اوچ دفعه دها طبع ایدلمشدر.

صغدیرمق، برنج اوزرینه فاتحه یازمق قبیلندن اولد. یغیچون امید ایدرم که رساله‌نك حسن انتظامدن محرومیتی بر درجه‌یه قدر معذور اولور.

یاهله ابتدای نشرنده ادبای عصرك مروت خطا پوشانه وهمم مشوقانه‌لرندن گوردیگی رغبته ینه مظهر اولورسه نه بیوك شرف.

نامق کمال

فی ١٥ ربیع الاول سنه ١٢٩٩

دور استیلا

[دولت علیه‌نك دور استیلاسنه دائر برمقاله‌در]

وقتا که مقدّما اقلیم عربدن ظهور ایله آز مدت ایچنده نور سحر گبی آفاقه منتشر اولان فرق اسلامیه‌نك پرتو اقبالی مشرق طرفلرنده گردباد اختلال ایله پرده‌دار اولمقده وَ مغرب جانبلرنده اهل صلیب متعصبلرینك ظلمت ظلمنه اوغرایه‌رق غروبه حاضرلنمقده ایدی. ماوراء النهر اوزرلرندن سیل بلا گبی طغیان ایله فرات صوینه وَ باکه اردن بوینه قدر یایله‌رق اوگنه گلان معموره‌لری زیر وزبر ایدن تاتار بلیه‌سنك سائقهٔ تسلطیله خانمانندن جدا اولان آل عثمان، برقاچ بیك توابعیله سگود نواحیسنی مقر ایلمشدر.

شو گوردیگمز مبنای عظیم سلطنت که آلتی یوز

سنه‌دنبرو انقلابات عالمك اڭ شدید صدمه‌لرینه اوغرامشیکن حالا مقامنده قائمدر؛ بویله بر قوۀ جزؤیه‌نك تدمیر خصم ایله تعمیر ملکه مصروف اولان اقدام و اجتهادی سایه‌سنده تأسس ایلدی .

واقعا بو قوّت جزؤیاتدن معدود ایدی . فقط بر طرفنده سلجوقیه خرابه‌لرینك انقاضی اوزرینه تشکل ایدن ملوك طوائف دولتلرنده سلاح پرتوی نه دشمن قانیله نشو ونما حالنده اولان بویله برشجرۀ عالیه‌نك تضییق اتساعنه مقاومت ایده‌جك قدرت موجود ایدی ؛ نه دیگر جانبنده رخنه‌دار اندراس اولمش بر قلعۀ عظمانك بقیۀ متفرّقه‌سی حکمنده بولنان شرق ایمپراطورلغنده اتحاد دیانتله زمان صولتده یکوجود اولان بویله برفرقه پهلوانك هجومنه قارشو طوره‌جق متانت مشهود ایدی .

عثمانلیلر بر زمانده تأسیس دولت ایتدیلرکه هیچ بر قلعۀ استقلال خندقلری قان ایله مالا مال اولمدقجه تعرّض اعدادن مصون قاله‌مازدی. محاربه

ایسه زمانمزده اولدیغی گبی اسباب تخریبدن دگل
استرقاق واغتنام قاعده‌سنك فائده‌سی حربك نفوس
وثروتجه طبیعی اولان مضرّاتنه جبر مافات صورتیله
وَ بلکه فائض مرکّب نسبتیله مقابله ایتدیکیچون
معموریت مملکتك اڭ بیوك وسائطندن بری ایدی .

ایشته بویله برزمانده‌که هجرتك قرن سابعی
هنگامنه مصادفدر ؛ سلطان عثمان غازی برمدت
بگلك عنوانیله حکم غالبانه‌سنی اجرا ایتدکدنصکره
برج استقلاله نصب لوای سلطنت ایلدی .

(برلوای سلطنتکه هیئتنه باقلسه هاله‌ده هلال
گبی آفاق حوادثه دوشه‌جك تغیّرات عظیمه‌یه دال
وَ بلکه ملتك سیف شجاعتی خون دشمن ایچنده
بارقه نثار اوله‌جغنه براعت استهلال اولوردی)

بو پادشاه غیور برقاچ بیك کشیله بویله آوازه‌سی
دنیایی طوتان بردولت معظمه‌نك تشکیلی خدمت

فاخره‌سنی ایفا ایدرك ملتزمك عنوان افتخاری اولان
نامنی جهان فناده الی‌الابد ابقا ایتمشدر .

اونه مقدّس نامدرکه حتی صیغهٔ نسبتیله عثمانلی
دینلسه خاطره درحال جلادت ومروّت گبی فطرت
انسانیه‌یی تزیین ایدن ایکی صفت فاضله‌نك معنای
مجموعی تبادر ایدر .

خانی اولان سلطان اورخان ایسه اوّل حمله‌سنده
بروسه‌نك بنیان مقاومتنی زیر وزبر واو زمانه قدر
وحش غزا اوزرنده بیقرار اولان سریر حکومتنه
بو شهر غرّانی مقر ایتمشدر .

پادشاهك همت مخصوصه‌سی توسیع ممالك
اسلامیّه‌یه معطوف ایدی . عسکرینك ایسه فضائل
ذاتیه وتجارب کثیره ایله ملکات غالبیتی بر درجه‌یه
وارمشیدی‌که بر فرقه عثمانلی هانگی جانبه توجه
ایتسه بای حال صدمهٔ اهتمامیله ظفر قپولری فتح
اولور وبلکه « اشعهٔ شمشیرلری بر اقلیمه پرتو بخش

اولمه‌دن اوّل آوازهٔ شهرت غالبیتلری منتشر اولدقجه سمعنا واطعنا جوابیله تلقی اولنوردی . »

حتی بومات غالبه‌نك خاندان حکومتنده پرورده اولان قهرمانلرندن شهزاده سلیمان پاشا روم ایلینك فتوحاتنه طوپی سکسان قدر دلاورله ابتدا ایتمشدر.

زمان دولتنده برادری علاء الدین پاشا که خصائل وفضائل فوق العاده‌سیله عالم انسانیته مدار مفخرت اولان کبراندر ؛ ذاتا خاندان سلطنتده ارشد واکبر وحق وراثت برطرف استحقاقاً مطاع جهان اولمغه لایق بر سرور ایکن ماتنه پدرانه اظهار شفقتله برادرینك وزراتی مقامنه تنزّل ایتمشدر . واو زمانه قدر رهبر حرکتی الجای ضرورتدن عبارت اولان حکومتك فکر دور بین ایله مسلك مستقیمنی تعیین ایتدکدن بشقه خرستیان اولادندن طالب اولانلری توظیف ایله یکیچری اوجاغنی آچه‌رق [١]

[١] خرستیان اولادندن عسکر آلمق بر قاعده‌در که بدایتده طالبلرینك اختیارینه متوقف ایکن صکره‌لری بونلر دوشرمه نامیله طوپلانیله‌رق فضیلت مکتبی حکمنده اولان یکیچری قشله‌لرنده تربیه‌اولندقدن صکره عسکر ایدیلوردی.

مات حاکمه‌نك تکثیرنده امر تناسله برعلاوهٔ فائقه پیدا ایتمك گبی برطاقم تدابیر دور اندیشانه کشف ایلمشدر .

آندن صکره واصل مقام صدارت اولان خیرالدین پاشا دخی مرکز اداره‌یه طالب علم مسلکندن گلمشیکن حکمت حکومت فن‌شاهانه‌سنده وسعت معلومات ایله استادکل مرتبه‌سنی حائز اولمشدر .

ایشته بو ایکی ذاتك همت پادشاهی‌یه معین اولان مهارت کامله‌سیله بویله برکوچك هیئتك اساسی پك بیوك تزلزلره مقاومت ایده‌جك صورتده یرلشدی .

❀

پادشاه مشار الیهه جانشین اولان سلطان مراد اوّل که زمان سلطنت ترتیبیله ثالث عثمانیان ایسه‌ده ترتیب سلطنت امرنده جمله‌دن مقدّم عد اولنسه روادر . سمند اهتمامنه روم ایلی صحرالرینی جولانگاه

ایدرك شعشعهٔ تیغ جهاد ایله اوروپانك شرق طرفلرینی اشراق ایلدی .

دور حکومتنده ظهوره گلان اوتوز یدی غزای اکبرده اعلای لوای غالبیت ایتمش وَطاغلر طیانمیان همت بیهمتاسنك سوقیله حدود اسلامیه بیوك بالقانك اوته جانبنه قدر گتمشدر .

وقتا که توحید باری اعتقادینی نشر ایچون سل سیف ایدن مجاهدین اسلامك جمعیت اتحادینی تفریق غرضیله اقانیم ثلثه صورتنده یکوجود اتفاق اولان صرب وَبلغار وَمجار ارباب تثلیثیله قوسوه صحراسنده تقابل اولندی . مآثر جلادتده فرید اولان شهزاده یلدیرم بایزیدك بارقهٔ شمشیر غیرتی دشمن آلایلرینك ابر کثیف تحشدینی پارهلیهرك مظفریتی بزم طرفه تأمین ایلدی . فقط اسلامك سلاح ظفرندن جریحهدارکین اولمش برعدوی سربکمینك خنجر احتیالی ملتك مراد مشخصی اولان خداوندگار غازی یی شهید ایتمشدر .

مؤسسلرمز بویله افنای وجود ایله احیای دولت ایدرلردی . ملکمزك بلکه هر قبضهٔ خاکی بر شهیدك اجزای وجودندن بدل قالمشدر دینیله بیلور.

دشمن ایسه بوخیانته عثمانلیلری داغدار تأسف ایتمکدن بشقه نه فائده گوردی ؟ مراد اوّل شهید اولدی ؛ اما پادشاه یلدیرم بایزید اولدی .

❁

بر پادشاهکه اوّل هجومنك صدماتی برق بلا گبی اعدانك بنیان مقاومتنی خاك ایله یکسان ایدرك بلغارستان وَما کدونیا طرفلرینی قبضهٔ تصرّفه آلدیغی متعاقب شمالدن جنوبه آتشبار نزول اولهرق تفرّق حالنده بولنان برطاقم اجزای اسلامیه‌یی عنصر عثمانی ایله مزج ایلدکدن صکره سیالهٔ دافعه گبی طونه ساحلنه صیچرایوب مجاروَله وَ فرانسه اهل صلیبنك بیوك عظیم اتفاقنی تارمار ایتدی .

وَ اثنای گذارنده استانبولی دخی خیال تصدیق

ایدرك سکنه سنی فدیهٔ نجات صورتنده سنوی معین ویرگو اعطاسنه اجبار ایلدی .

لکن یلدیرم اقالیم عثمانی‌یی جولاننه مساعد بولمدیغندن اطرافنده اولان حصار انحصاری دویرمکده وخارق عاده بعض اطوارینك صدماتی اساس اداریه خلل ویرمکده ایکن تیمور مشهور برسپر صاعقه کبی طریق استیلاسنه دیکلمشدر .

اگرچه افراط شدتنه نظراً آنی دخی برندن قوپارمسی احتمالدن بعید دگلدی . فقط خصمیله چارپشمغه باشلار باشلاماز سوق روزگار اجزای قوتنی تارمار ایتدیگندن بو آتشپارهٔ جلادت یوق یره محو اولدی گتدی .

تیمورك آوازهٔ جهانگیری دنیایی طوتمش ایکن عاقبت حالی ملاحظه ایدوبده آکا سرکشلکدن گیرو طورمدیغیچون پادشاهك صحیفهٔ شان حکومتی بحق لکه دار عد اولنه‌ماز . دنیاده وباخصوص هنگام بلاده نیجه حاللر وقوع بولورکه ظاهرده

اختیاری گورینور؛ لکن حقیقتده عروض مرض قدر وَ بلکه دها بتر اضطراریدر. عالمده کیم واردرکه عثمانلیلر گبی بونجه مدت علو همت وکمال شجاعتله اعداسنه غالب مطلق کچینان قهرمان بر ملتك ریاستنده بولنوبده رایت استقلالی آلتنده اصلا قلیجینك آغزی دونمامش منتظم بر اردویی حاضر سلاح گورمکده ایکن بر متغلبك حکمنه انقیاد ایتسون. تیموره اختیاریله هانگی حکمدار اطاعت ایلدی؟ بر عثمانلی پادشاهی عشیرت بگلری قدرده سطوتنه مغرور اولمسونمی؟ برده تیمور هر طرفی یغما ایله باشنده اولان حشراتی طویورمغه مجبور اولهرق، او زمانلر ایسه ممالك عثمانیه غنائم ایله مملو برخزینهٔ ثروت اولدیغندن، برو طرفدن نه‌قدر رعایت وَ بلکه اطاعت گوسترلسه ینه هجومنی منع ایده‌مزدی ظن اولنور.

بونکله برابر ظهوره گلان مغلوبیتدن دولت الٔ بیوك بر غلبه قدر فائدلره ظفر یاب اولمشدر.

نته كيم مزروعاتنده آزغينلق گوريلان يرلر بر كرّه
پامال خيول ايديلورسه ثمره بخش منفعت اولور .
چونكه بايزيد عصرنده غالبيت تزايد ايتديگى گبى
جبّارلق دخى زياده‌لشه‌رك اصول اداره طبيعتك
خارجنه چيقمشيدى . ايشته حكومتى اسكى حال
اعتدالنه چويرن بومغلوبيتك الجاسيدر .

۞

پدرلرينك فقداندن صكره استقلال سلطنت
هواسيله بذل وجود ايدن شهزاده‌لر سوق زمانه
وَمسلك حكيمانه‌نك خلافنده بولندقلريچون تخلّف
املدن بشقه برشيئه نائل اولامديلر . الاسناً اصغر
وَلياقةً اكبرلرى اولان سلطان محمد اوّل كه حقيقتده
دولتك بانئ ثانيسيدر، غايت جزؤى برقوّتله آماسيه
طاغلرنده قالمشيكين احتياجات حاليه‌سنى ادراكايله سمند
اقدامى تخت‌روان بياه‌رك وَبالين حضوره بدل سيف
جلادته ياصلانه‌رق عهد جوانيده برعقل پيرانه ايله

امتحان اقبال میدانانه گیرمش وآزمدتده اخوان واعداسی النده متفرّق اولان ممالك عثمانیه‌یی قبضهٔ اداره‌سنده جمع ایلدکدن بشقه بوسنه وصربستانه دخی قلنجنه باش اگدیرمشدر .

او زمانه قدر یالکز براً برج غالبیت اوزرنده موّاج اولان رایت اقبال عثمانی دور دولتنده دریالری دخی جلوه‌گاه استقلال ایلدی .

جای عبرتدرکه بودوره گلنجه‌یه قدر اوفاق تفك حکومتلر شویله طورسون عصرلرجه کائناته ولوله انداز دهشت اولان جهانگیر ملتلرده بیله هیچ برینك بویله برصدمهٔ طاقت اندازدن خلاص اولدیغی یوق ایدی . حتی احوال ملك تشریح عالمنده اعمال نظر ایدن بعض حکیم بوتجارب ناقصه اوزرینه دولتلر ایچون برعمر طبیعی تصوّر ایتمشدی . بو خیال هائلك حقیقتدن برائتی، یعنی هر وجود سیاسینك برحیات دائمیه‌یه مظهریتنی انك اوّل اثبات ایدن

آل عثماندرکه دلائل متسلسه‌سنك مقدمهٔ کبراسی محمد خاندر .

❀

اوغلی سلطان مراد ثانی ایام سلطنتنده همت حاکانه وقناعت حکیمانه گبی ایکی ضد کمالك جمعنده اظهار کمال ایلمشدر . سلاح جهادی حمایه‌سنده حکم قرآن مرکز حکمت یونان اولان موره اقلیمنده انتشار ایلدی . همت بی‌اندادی سایه‌سنده بوسنه وآرناودلق بکلرینی جزیه گذار ایلدی . بوندن صکره وجههٔ عزیمتی مجاهدهٔ اعدادن جهاد نفسه تحویل ایده‌رك پدری دشمن اولاد وبرادری برادرینك قانی ایچمکه معتاد ایدن تخت وتاج سلطنتی بالاختیار اوغلی محمد خان ثانی‌یه ترك ایله کوشهٔ انزوایه چکلدی .

بوحالده‌ایسه اعدا، محمد خانك صباوتندن اغتنام فرصت ایتمك اوزره مهاجمه اماره‌لرینی گوسترمك جهتیله شهزاده‌نك تجربه‌سزلگنی بهانه ایدن ارکان دولتك دعوتی اوزرینه، ینه تخت دولتنه جلوس

ایلشدرکه ولوله‌سی حالا دللرده داستان اولان وارنه وَقوسوه ملحمهٔ کبراری خاتمهٔ ایامنك صوك اثرلریدر.

✿

وقتا که سلطان محمد خان ثانی ثانیاً جلوس ایتدی. ید یمین سطوتی قهر خصم ایله تسخیر ممالکه وَدست یسار همتی نشر علم ایله اعمار ملکه وقف ایده‌رك قلیجك شانی اعلا وَقلمك حقی ایفا ایلدی.

صفت جلادتیله فاتح عنوانی اختصاص ایتمشدر. وَکاله اولان رغبتیله پای تختی دار التعلیم عالم حکمته گتورمشدر.

اگرچه داعیهٔ استقلال وَداهیهٔ انفعالك شدّتی جهتیله وزرا وامراسی برزمان معاتبه‌سندن امین اولامش وَبلکه معاقبه‌سندن امان بولامشدر؛ امّا غیرت کامله‌سی پادشاهلری شمشیرینه منقاد ایتمك استرایکن برعالمك النی اوپمك ایچون سرفرو یه تنزل ایدردی. وَهمت جهانگیرانه‌سی فاتح عنوانیله قناعت ایتمك استمز ایکن استادینك یالکز محمد اسمیله

خطابنه تحمّل ایدردی . آلتی لسان ایله تکلّم وَفنون شتانك مسائل غامضه‌سنی تفهّم ایلمسی معارف پرورلگنك برهانیدر . [٢]

حالا مرکز ملیتمز اولان استانبولده دین محمدی سیف محمدی حمایه‌سنده منتشر اولمشدر . وَاو پادشاه غیور بو فتح عظیمه قره‌دن گمیلر یوریده‌رك وَمهاجمه‌یه عسکرینك طلیعه‌سیله برابر گیده‌رك ظفر بولمشدر . شرقاً وَغرباً وَشمالاً وَجنوبا هانگی دشمنه مصادف اولدیسه قهر ایلدی .

شرقه گیدنجه شرق ایمپراطورلغی بقایاسندن طرَبزونده تأسس ایدن حکومتی برحمله‌ده برباد ایتمشدر . وَمیدان شهامتده گردنکش ادّعا اولان اوزون حسنی برهجومده قلیجنه گرداندادهٔ انقیاد ایلمشدر .

غربه توجه ایدنجه قره‌دن حدود عثمانیه‌یی

[٢] بیلدیکی لسانلر : ترکجه ، عربی ، فارسی ، عبرانی ، روجه ولاتینجه ایدی .

وندیك ساحلنه وموره داخلنه قدر ایصال ایتدی . وَدکزدن جزایر بحر سفیدڭ اکثرینی دائرهٔ تابعیتنه ادخال ایلدی .

یلدیرم بایزید عهدنده جزیه گذار اولمشیکن صکره‌لری عصیان ایدن افلاق وَبغدان ایله صرب وَبوسنه وَخرواتاغك اکثر یرلری شمالده اولان مأثر فتوحاتیدر .

قرمان خاندانیله طوائف ملوك شعبه‌لرندن بعضیلرینی امحا ایله آناطولیده‌کی اجزای اسلامیه‌یی براشدیرن جنوبده‌کی مهاجماتیدر .

سریر حکومت وجود همایونندن مهجور اولدیغی زمان مصر ملکی آوازهٔ شهرت غالبیتیله زهره چاك وَایتالیا قطعه‌سی تلاش صدمهٔ هجومیله لرزه ناك ایدی . سلطنتی دولت عثمانیه‌نڭ معارجنه الڭ پارلاق زمانیدر .

❁

وارث محمد خانی بایزید ثانی برادری سلطان

جمی مشهور اولان فلاکتلره اوغرادەرق سریر سلطنتده استقلال بولنجه، اگرچه مصر وَ بوسنه وَ خروات‌لق وَ بغدان اوزرنده غالبانه خیلی محاربه‌لر ایتدی. امّا حقیقت حالده حکومتك اسکی قوهٔ غریزیه‌سی فقدانده ایدی. اوزمانه‌دك که پادشاهك، گذران سن جهتیله خصلتنده اولان استراحت آرزولری غلبه ایدرك تخت سلطنتی حیاتنده اوغلی سلطان احمده ویرمك استمسی اوزرینه سلطان سلیم بوعطای نابجایه مقاومت گوستروب برمهارت فوق‌العاده ایله حق استحقاقیسی اولان تاج اقبالی استحصال ایتدیگی صره‌ده احوال عالمه جزؤی بر تزلزل گلنجه، پنار طاغلرك حال وقوفده ایکن حفره‌لرنده طوران اجزای ملتهبه گبی رماد سکون آلتنده مستور اولان نائرهٔ غیرت مات بر دهشت عظیمه ایله فوران ایده‌رك اطراف ملکی آتش ایچنده براقمشدر.

❀

شودولت معظمهٔ عثمانیه‌نك الٔ بیوك آدمی سلطان

سایدر . عظمت قدری بر درجه‌ده‌که بیاغی زماننده طبیعت بشره وجودی بر بارگران ایدی . وفرت اقتدار ایله دریالرگبی متموّج اولان بویله قهرمان برقوم ایچنده یالگز نامی تخطّر ضابطه‌لق خدمتنه کفایت ایتمشدر .

حضورنده اّمید اقبال ایله سرفرو بردهٔ اطاعت اولان مداهنلرتیغ سیاستدن اصلا باش قورتاره‌مدیلر . زماننده سمند عزیمتك عنانـنه صاریله‌رق افعالنه حق گویانه مخالفت گوسترن خیرخواهلر مقبـول اولدیلر . درشت بر کلامی درست اولدیغیچون حسن قبول ایتمك بیوکلگك اك بیوك دلائلندندر . جان وجانان وَ اقربا واخوانی دولتی اغورنده فدا ایدی . « بهر جمعیت دلهاسـت پریشانیٔ ما » مصراعی که لسان حماستدن صادر اولمشدر ، اطوارینه تعریف ناطق اولور .

وقتك اجباری جهتیـله حرکاتنـده مقتضای حالدن بشقه بر قانونه تبعیت ایده مامشدر . خلاف

اصول گورینان افعالنك حقانیتی نتایج نافعه‌سی اثبات ایدر . حکیم اولان حاکمك شانی زمان خطرده دولتنك قاعده‌سنه خدمتدن ایسه فائده‌سنه همت ایلمکدر .

شجاعتی بر درجه‌ده ایدی‌که شاه اسماعیل گبی قوهٔ حربیه‌سی تیموره متقارب وَآچدیغی مذهب دعواسندن طولایی عثمانلی قاضیعسکرلرینه وارنجه طرفنه منجذب اولمش وَدین ودنیا پادشاهلغیله شهرت بولمش برصاحب ظهورك اوزرینه کندی چادرینه قورشون آتان یوز بیك‌قدر یکیچری ایله کتمشدر . وَمهارتی بومرتبه‌ده ایدیکه ایرانیانك شیعیتلریله برابر محاربه‌لردن اجتناب ایدن یکیچریلری خادم حرمین عنوانی احراز ایتمش اولان مصر حکومتی اوزرینه سوق ایتمشدر . یکیچریلر دشمن ملکنده گیرو دونمك ایچون عصیان ایلدیکی زمان « سز استرسه‌کز عودت ایدك بن یالکز گیدرم » دیمشدی .
مصرده اولان خاندان عباسی شعبه‌سنی اورته‌دن

قالدیروب ملوك عثمانیه‌یی خلیفهٔ انام ایدن سلطان سلیمدر. حرمینی زیر اداره‌یه آله‌رق ممالك عثمانیه‌یی قبله‌گاه اسلام ایدن سلطان سلیمدر. بر کرّه همتنك آثار جلیله‌سی تصوّر اولنسون! نصفندن زیاده‌سی دفع شرکا غائله‌سیله گچن سکز سنه‌ده بوقدر ایش نصل گوریله بیلور؟

مبادیٔ تصوّری اسلامك اجزای متفرقه‌سنی برلشدیره‌رك و اوروپا و آسیا جهتلرندن آق دکز ساحلی ضبطایله سبته بوغازینی طوته‌رق جهانگیرلك اسبابنی احضار ایدی. نه چاره که عالمی قبضهٔ اقتدارینه آله‌جق قدر زمان بولمدن شیر پنجهٔ اجل وجودینی عالمدن آلمشدر.

❀

نوبت سلطنت آندن صکره سلطان سلیمانه گلمشدرکه امتدادسن و ازدیاد جاه ایله ملوك عثمانیه‌نك الك بختیاری ایدی. دورنده سیف وقلم پك بیوك اثرلر براقمش و زمانی دولت عثمانیه‌نك منتهای کمالی

اولمشدر . مهر جهان آرا گبی کوکبهٔ اجلال ایله گاه شماله وَ گاه شرقه گیدر وَهر عزمنده بر ملك عظیم فتح ایدردی . شماله برچوق سفرلر ایدوب هر برنده اوروپانك قوای مجتمعه‌سنی تفریق ایله مجارستان وَاردل وَسائر نیجه ممالکی رایت استیلا آلتنه آلمشدر . وَبرقاچ دفعه دخی شرق جانبنه گیدوب شیعیت قوتیله فراتدن جیحونه‌قدر توسع ایدن دولت صفویه‌یه خطّ حدودینی تعیین‌ایله وان وَبغداد وَروان وَشروان وَتوابعی زیر دست غالبیتنده قالمشدر. گندی شمالده بر قوهٔ کلیه ایله آوستریانك پای تختنی محاصره ایتدی . عسکری جنوبده برهمت جزئیه ایله یمن اقلیمنی ضبط ایلدی . دونماسنك مشهور خیرالدین پاشا اداره‌سنده‌اولان شعبه‌سی گاه ایتالیایی غارت وَ وندیك جمهوری النده اولان جزایر وسواحلی ضبط‌ایده‌رك وَگاه متفقین اعدا دونماسنی حرق وغرق ایلیه‌رك آق دکز صولرنده گزر ایکن

سیدی علی ریاستی آلتنده بولنان فرقه‌سی پورتوغال دونناسیله هند دکزلرنده آهنك جنك ایدردی .

دکل یالکز ملوك اسلام، برقاچ اوروپا حکمداری بیله سایهٔ تیغ ظفرنده آسوده نشین امان اولمشدر .

محصول غنایم غزواتی اولان بونجه ابنیهٔ عالیه‌نك هر کمری مدنیت افکارینك دورنده نائل اولدیغی غلبات متعدده یه برطاق ظفردر . اثر مکارم التفاتی بولنان نیجه مؤلفات نافعه‌نك هر صحیفه‌سی معلومات آرزولرینك عصرنده کوستردیکی ترقیات کامله یه بر تاریخ معتبردر .

ایشته بوزمانه‌قدر ملوك عثمانیه‌دن هیچ بری یوقدرکه راحت دوشکنده تسلیم روح ایتمش اولسون .

افراد ایسه قهرماناق خصائلنه دیانت ومکارم اخلاق فضائلنی علاوه ایدرك دنیانك الك قوتلی ملتی اولدیغی کبی معارفجه دخی عصرلرنده الك معلوماتلی اولان اقوامك بری ایدی .

دنیاده عثمانیلر کبی طریق ترقیسنی سیف ایله

آچمش هانگی ملت واردر ؟ مؤسسلرمز شرق جهتندن بو نقطهٔ اعتداله گلدیگی زمان توطن ایتدکلری یرلر همان بردائرهٔ افقیه داخلندن عبارت ایکن آز وقتده اشعهٔ تیغ اهتمام ایله گونش گبی عالمگیر اولق درجه‌سنه واردیلرکه مآثر جلادتلری آیت سیف گبی برمعجزهٔ کبردار دینلسه احرادر .

سایهٔ سیف جلادته آلدقلری یرلری مایهٔ علم وعدالتله فردوس معموریت ایده‌رك شان شجاعتی اعلا ایلدیلر . استیلای عالم ایله مشتهر اولان ملتلر قدر توسیع ملك ایلیه‌مدیلرسه وقایع فوق‌العاده ایله قهرمانلق رسمنی آنلردن زیاده اجرا ایتدیلر .

« الخیل واللیل والبیداء تعرفنا
« والحرب والضرب والقرطاس والقلم

اشته وطنمزده بودور فیوضاتك انتهاسی وَ بلکه اقبال دولتده صکره‌لری ظهوره گلان تدنینك ابتداسی عصر سلیمانیده در . چونکه سلطان سلیم اوّلك منتهای ایّامنه‌قدر حالده اثر اقبال اظهارندن

زياده استقبالده اسباب سعادت حال استحضارينه چاليشيلوردى .

سلطان سليمان دورينك ايسه مظفريت عاليه و معموريت حاليه سنده گوريلان كمال دوراند يشلك جهتنده مشهود اولهماز .

اگرچه ادارهنك هرشعبهسنه برقانون وضع اولندى ؛ فقط برچوق حركتلر قانون طبيعتك خلافنده بولندى. پادشاهك احتشامى تحمّل زمانك فوقنده ايدى . شهزادهلرده وراثت سليمانى يه استحقاقى اولنلر برر صورتله اتلاف ايدلدى . ملتك اجزاى اصليهسى اولان اسلام ممالكنه طوغرى توسّع مطابنه لزومى قدر اهميت ويرلمدى . يكيچرى اولادى اوجاغه قبول اولنهرق ملت حاكمهنك برمنبع تزايدى اولان دوشرمه اصولنه خلل گتورلدى . ملازمت قاعدهسنك ظهوريله قدم استحقاقه تقدّم ايدهرك طريق علما وضع اصليسندن چيقارلدى . سلطانلره سافلرينك برقاچ مثلى اولمق اوزره تعيين ايديلان خاصلر وقف

ایدلمکه باشلانیله رق خزینهٔ دولت برمورد عظیمندن محروم ایدلدی . ظرافت استقامته غالب گله رك اخلاق عمومیه ده کلی تغیر حاصل اولدی . سلطان سلیم زماننده مقام مشیخته شرف ویرن برعارف، پادشاه حضورنده « انه لایحب الظالمین » نظم کریمنی فاتحهٔ کلام ایدردی . سلطان سلیمان عهدنده ینه اومسندله شرفیاب اولان برظریف سلطنت مجلسنده « هرکارکه خسرو بکند شیرینست » نظم سقیمنی خاتمهٔ مرام ایدردی. ایشته بواسبابك تعددی اوزمانه قدراعتلای دائمی حالنده اولان ماتی دائرهٔ وقوفده توقیف ایلمشدر.

❀

عثمانلولرك اسباب اقبالندن بحث اولندیغی صرده یالکز سلاطین عثمانیه نك میدان بیانه گتورلمسی محل تعریض عد اولنمسون . اوزمان ملتك احوال عمومیه سی پادشاهلرنده تشخص ایتمش گبی ایدی .

بناءً علیه دولتك وصفنی تحریردن ایسه وجودینی تصویر اولی گورلدی . فی رمضان ١٢٨٢

ملاحظهٔ مخصوصه

شرح بلاغت صاحبی ابراهیم افندی کتابنده سوز سویله‌مش اولمق مقصدیله دور استیلا رساله‌سنك « خرستیان اولادندن طالب اولانلری توظیف ایله یکیچری اوجاغنی آچه‌رق مات حاکمه‌نك تکثیرنده امر تناسله برعلاوهٔ فائقه پیدا ایتمك » عباره‌سنك قبحیله (شهر غرا) تعبیرینك سقامتنه قائل اوله‌رق بر طاقم تعریضاتده بولنمش ایدی .

بز ایسه بو عباره‌ده ایهام قبحه دلالت ایده‌جك برکله گوره‌میورز . بر ملتك تکثیرینه واسطهٔ عادیه تناسل دگلمیدر ؟ بو حالده مات حاکمه‌دن اولمیان خرستیان چوجوقلری یکیچری و بناءً علیه مسلمان ایدیلیر ایسه مات حاکمه‌نك تکثیری امرنده تناسله برعلاوهٔ فائقه پیدا ایدلمش اولمازمی ؟ عباره‌نك معناسی بو دگلسه لطفاً بیان بیورلسون !

- تناسل سوزنده، یاخود شوعباره‌ده (ایهام قبیح) اولنجه خاطره بشقه شیلر گتوره‌بیله‌جگنی دوشونوبده کیمسه‌نك طوغدیغندن ویاگوکی گیردیگندن‌ده بحث ایتمه‌ملی یز .

باری بو صره‌ده افندینك ایهام‌قبیحه مدار حکم عد ایلدیگی (دوشیرمه) اصولنك نه اولدیغی تعریف ایده‌لم . وکندی طرفمزدن سویله‌مش اولمامق ایچون دور مراد خان رابعده اندرون همایون رجالندن وپادشاه مشار الیهك اجلهٔ قرناسندن اوله‌رق وقوع بولان ارادهٔ سنیه اوزرینه نظام دولته متعلق بعض تلخیصاتده بولنمش اولان گوریجه‌لی قوچی بك مرحومك رسالهٔ مشهوره‌سنك « مقدّما علوفه‌یه متصرف اولان طوائفك نه مقدار اولدیغی » عنوانلی مقاله مراجعت ایلیه‌لم :

« درگاه عالی ینگیچریلری وجبه‌جیلری وطو-
« پجیلری وسائر اوجاقلرده اولان قوللر عموم اوزره
« دیوشرمه‌دن اولوب غیری طائفه‌دن اولمق ممنوع

« ایدی . دیوشرمه دخی آرنود وَبوسنه وَروم وَ بلغار
« وَارمن طائفه‌سنه مخصوص اولوب غیری طائفه‌دن
« اولمق ممنوع ایدی . دیوشرمه‌دن ابتدا قزل عبا
« ایله عجمیانی آیین اسلامی وَترکی لسان اوگرنمك
« ایچون آغالری اولان کمسنه‌لر ایکیشر فلوزی‌یه
« ترکستانه فروخت ایدرلردی . وَآستانه‌ده بونلر
« ایچون انشا اولنان سرایلره قورلردی . درت بش
« سنه‌دن صکره دفتریله اولان یرلردن جمع ایدوب
« هر بر اوجاغه خواهش وَمیللرینه گوره توزیع
« اولنوردی . » انتهی

قوچی بگك « دوشیرمه دخی آرنود ، بوسنه
وَروم وَ بلغار وارمن طائفه‌سنه مخصوص اولوب
غیری طائفه‌دن ممنوع ایدی » قولی دوشیرمه دنیلان
افرادك منحصراً خرستیانلردن طوپلاندیغنی وَ «آیین
اسلامی وَ ترکی لسانی اوگرنمك » قیدی ایسه بونلرك
بالاخره مسلمان ایدلدکلرینی تعیین ایدیور .

اوتاریخده یکونی یوزیگرمی بیك راده‌سنده

اولان جماعات عسکریه‌نك عمومی ، یعنی یکیچریسی ، جبه‌جیسی ، طوپجیسی ، فلانی منحصراً دوشیرمه افرادندن اولدیغی وَبونلرك خارجنده وزرا وامرانك قپوسی خلقی دنیلان کوله‌لرندن ماعدا عسکرمز اولمدیغی حالده بو اصولك کشفی ملت حاکمه‌نك بادیء تکثری دکلمیدر ؟ سنوی برقاچ بیك نفوسك اسلامه دخولی ملت حاکمه‌یی تکثیر ایتمش اولمازمی ؟ یعنی (دین وملت ایکیسی دخی بردر) اصل‌الاصولی حکمنجه دون خرستیاندن اولان برفرد بوکون مسلمان اولمغله عمل واعتقادده ملت واحده صورتنه گیردیگی حالده سیاست اعتباریله دخی ملت حاکمه عدادینه داخل اولمش صایلمازمی ؟ بوحالده شو عباره‌نك ایهام قبیح نره‌سنده‌درکه افندینك مخصوصاً تلرندن اولان فصاحت زرده‌خوارانه ایله ترتیب بیوردقلری جمله‌ء تأویلیه‌یه احتیاج حاصل اولسون .

(شهر غرا) بحثنه گلنجه شرح بلاغت صاحبی بو تعبیری صفت وموصوف آره‌سنده مطابقت بولنمدیغی

بیان ایله ضعف تألیفه مثال اوله‌رق ایراد ایتمش ؛ وَحتی باقینك :

« عارضکده اول ایکی زلف گرهگیرك سنك »
« صویه قونمش ایکی غرّاتازه سنبلدر بکا »

بیتنده‌کی (غرّا) تعبیرینی دخی بیاض معناسنه آله‌رق باقینك ممدوحی (آق صاچلی برقوجه قاری) اولدیغنه حکم ایلمش . انسان بوقدر معکوس دوشنور وَبالخصوص لسان ترکیده بعض کلمات عربیه‌نك موضوع بولندقلری معانینك غیریده استعمال اولنه گلمسی بین الادبا یکی ظهوره گلمسی برشی اولمدیغنی بیلز ایسه نه سویلسه معذوردر .

شرح بلاغت صاحبنك بوندن غرضی تصحیح خطا دکل بلکه کمال بکی تخطئه‌در . فقط کمال بك افندی هیچ بروقت لایخطیلك وَ تعبیر صحیحیله معصومیت ادعاسنده بولنانلردن اولمیوب بالعکس « براثرکه صانعی انسان اوله ممکنمیدرکه آنده نقصان اولمیه » قول حکیمانه‌سنك قائلی اولان شناسینك شاگرد معرفتیدر.

حقیقت حالده (غرّا) تعبیری او یله شرح بلاغت صاحبنك زعمی گبی (بیاضاق) معناسنه دگلدر . چونکه عثمانلیلر غرایی عادتا مفتخر وَنازنده معناسنه قوللانیرلر . البته نظیم :

« نظیم آسا نوله غرّالنیرسه‌م طبع پاکمله »
« بگندیردم نشاطی گبی براستاده اشعاری »

بیتنی (طبیعتمله بیاضلنیرسه‌م نه اولور) معناسنه سویله مامشدر. شیخ غالبك حسن وعشقنده نابی یه تعریضاً ایراد ایتدیگی شو :

« مانندهٔ ماکیان غرّا
« یك بیضه هزار فخر ودعوی

بیتنده‌کی ماکیان غرّادن مرادی بیاض طاوق اولدیغنی ادعا ایتمك خروس عقللی اولمغه توقف ایدر .

غرّا کلمه‌سنی طغرایه، طغرانك هم مؤنث، هم بیاض اولدیغیچون وصف ایده گلدکارینی دنیاده کیمسه ادّعا ایده‌مز صانیرز. غالبا ادبای عثمانیه

بوکلمه‌یی (غرور) مسئله‌سندن اشتقاق ایتدیرمش ده اویله‌قوللانمشلر . طوغریمیدر ، یاکلشمیدر اوراسنی بیلمه‌میز . حتی بیلمکه‌ده چالشمایز . مادامکه تاسیان قانونی زمانندن بری بین‌الادبا مستعمل اوله گلمشدر . بزده الی غیرالنهایه قوللانیر طوریرز . امّا حاجی ابراهیم افندی ادبیات جدیده پیروانی تزییف ایچون اقتدا ایتدیگمز ادبای عظامی تخطئه ایدوبده عربی کلمه‌لر ترکچه‌ده دخی مطلقا معنای موضوعنه وَ قواعد عربیه‌یه مطابق اوله‌رق قوللانملیدر . حتی املاسیده اویله یازلملیدر ، دیه‌جکمش . بزده آکا اسانمزدن (لهمده ، علیهمده) (ترسانهٔ عامره) (مطبعهٔ عامره) (سنجاغ شریف) (خدیویت مصریه) گبی تعبیرلری قالدیره بیله‌جکمی یز ؟ مومی الیه یرینه (موماء الیه) یازمغه مقتدر اوله‌جقمی یز ؟ وَمشورتی (مفعوله وزننده مشوره) وَصلاحیته بدل (صلاح) وَمرثیه‌یی (مرثی بها) وَاراضی مقامنده (ارضون) وَمغیلان یرینه (ام‌غیلان)

استعمال ایده بیله جکمی یز؟ دیه سؤال ایدرز . اگر ایدرز بیوررلرسه تمنای محال برنوع جنوندر. سزاسه تمنای محال ایله اوغراشیورسکز. آندن آکلاشیلیورکه شعورکزده خلل وار. بناءً علیه سزکله بحث جائز دگلدر ، دیرز برطرفه چکیلیرز . یوق انصاف ایدر وَ تعبیر صحیحیله عقللرینی باشلرینه طوپلازده « شمدی نه یپالم . ادبای اسلاف برقاچ غلط قوللانمش دیه لسانی غلطلهمی طولدیرهلم ؟ » دیه جك اولورلرسه بزده خیر افندم ! اونیتده دگلز. حتی پك مشهور اولیان غلطات عوامی بیله قوللانمق وَ(تبللر) گبی یکیدن غلط کلمهلرِ یا (اساکل مذکوره) وَ (جفالیك امیریه) گبی یاکلش عبارهلر اختراع اولنمسنهده هیچ جواز ویرمك ایستهمیز . شوقدر وارکه وضعه رعایت ایدهجکز دیه غرّایی بیاض معناسنه قوللانهمایز ، لهمده علیهمده یرینه (لیمده علیمده) یازهمایز . ترقیات حاضرهدن بتون بتون محروم اولمغه قرار ویرمدکجه (سیاسیات) گبی (وجدان) گبی

اصطلاحات جدیده‌یی لغو ایده‌میز . حتی شخصه اضافتله (حجر) تعبیر فقهیسی میداندایکن برکرّه قبول اولندیغیچون آنك یرینه ماله اضافتله (حجز) اصطلاح نوظهورینی بیله استعمال ایتمکده مضطرز . اوقدر مضطرزکه ابراهیم افندی یشادیغی قدر ایشاسه ینه ایچلرنده کندیسنه درس اوقوده‌جق آدملر بوله بیله‌جگی معلوم اولان علماء مجله کبی شریعت قدر بقاسنه امین اولدقلری برکتابك اصولی اولان اصول محاکمات حقوقیه‌ده قوللانمشلر . هله معنی جهتنه گلنجه ابراهیم افندی‌ایله هیچ بروقت اویوشه‌مایز چونکه مدرسهٔ هرزه خواریده باطلا یتجیه قدر « پلاوزردهٔ اهلاً وسهلاً » یبان گروهدن دگلز .

§

ردیه‌مزك موافق حقیقت اولدیغنده اشتباه ایدنلر وار ایسه دولتلو منیف پاشا حضرتلرینك (غلطات سری پاشا) اوزرینه یازدقلری مطالعه نامه‌نك شو پارچه‌سنه امالهٔ نگاه ایده‌بیلیرلر :

ابو الضیا توفیق

« سیاق تحریر ساملرینه گوره کلمات دائما اصلی اوزره قالوب هر درلو تغیردن مصون اولملیدر . فقط رأی قصرانه مه گوره بویله اوله جق اواسه هیچ بر کلمه صحیح اولمامق لازم گلور . چونکه بوفن اربابی عنـدنده معلوم ومسلم اولدیغی وجهله (لغات) هیچ بر زمان و مکانده برقرار اوزره طورمیوب لفظاً و معنیً تبدیل شکل ایدر . بناءً علیه بر کلمه نك مجرد شکل سابقی بشقه درلو اولمق مناسبتیله شکل حاضرینه غلط دیمك جائز اولماز . فقط بو شکل حاضرك معتبر اولمسی آنك بر درجه قدر قدیم وشایع اولمسنه متوقفدر .

« اشته بر کلمه نك غلط اولوب اولمدیغنه حکم ایتمك، آنك قدم وشیوعی حقنده بر حد تعیین ایلمه یه منوط دیمك اولور . و مشکل اولان دخی بوراسیدر . صحیح وغلط حقنـده اولان اختلافلر هپ بوندن نشأت ایدر .

« غلط مشهور لغت صحیحدن اولادر » قول

مشهوری بك طوغریدر . مثلا غلط مشهور حکمنی
آلان « خط وَچماشـیر وَمغیلان » کلملرینك اصلنه
ارجاعلری نصـل معقول وممکن اولور ؟ رسالهٔ
سـنیه‌لرنده پك چوق اولان بو مثللو کلماتی رأی
عاجزانه‌مه گوره سالف الذکر حدودی تجاوز ایدنلردن
عد ایله حالی اوزره براقمق اقتضا ایدر » انتهی

تم

كتابخانهٔ ابوالضيا

ژه‌زويت تاريخى

مؤلفى
« له‌ئوتاغسيل »

مترجمى
(مقرى كوى مكتب بحرامى معلمى)
احمد راسم

« جزويتلر زهر وخنجر ايله مسلح برفرقهٔ سوفسطائيه‌در » [بيوك فره‌دريق]

برنجى طبعى

معارف عموميه نظارت جليله‌سنك رخصتيله

قسطنطنيه

١٣٠٤

مطبعهٔ ابوالضيا

افادهٔ مترجم

ابوالضیا سعادتلو توفیق بك افندینك نام عالیلرینه نسبةً نشر ایلدکلری کتابخانهٔ کلیاتك ایکنجی عددینی (جزویت جمعیتنك تعلیمات خفیه‌سی) عنوانلی اولان براثر مهمه تخصیص ایتمه‌لرندن جسارت آله‌رق فرانسه مؤلفین مشهوره‌سندن له‌ئوتقسیلك اثری اولان شوکتابچه‌یی ترجمه ایله میرمشار الیهه تقدیم ایلدم . بناءً علیه اشبو اثر سعی کلیات مذکوره عدادینه قبول بیورمه‌لرندن طولایی کندیلرینه بورجلی اولدیغم وظیفهٔ نعمت شناسی حقیقةً بالاتردر .

ژه‌زویتلرك ممالك افرنجیه‌ده نه‌درجه‌لرده مظهر نفرین ولعنت اولدقلری شو فذلکهٔ تاریخ اوقونجه معلوم اولور ظن ایدرم .

مقری کوی ـ فی ١٥ شعبان سنه ١٣٠٣

احمد راسم

مقدمهٔ مطالعات

ژەزوویت دنیان گروه مکروهك هانگی مقصد وَهانگی نیته مبنی اوتەده بروده گزندکارینی گوسترمك ایچون فرانسەده جمعیت روحانیەعلیهنه خامەران شدت اولان برمحرر واردرکه (له ئوتاقسیل) نامیلەمشهوردر.

(لەئوتاقسیل) لك شدت افادەسی وَمزاحکارانه قومدیالری جمعیت نصرانیەنك الکبیوکاری صایلان زمرهٔ رهبانك نەمال اولدیغنی عموم عالمه بیلدیرمشدر. مومی الیهك (جمعیت رهبانیه علیهنده) کی کتبخانەسی ایودن ایویه مطالعه وتدقیق ایدلسه انظاره قارشو اینجه حقایق چهرەنما اولور.

ژەزویتلرك احوالنی مختصر صورتده یازدیغی بوکتاب دخی بزه اینجه مهم حقیقتلر عرض ایدر.

جرّاد منتشره گبی ممالکمزك همان هرطرفنه انتشار ایتمش اولان بوحیثلرك نه گبی افعال شنیعەیه جسارتیاب اوله گلدکلری بوکتابك مطالعەسیله آکلاشیلیر. وَبناءً علیه شرلرندن جناب حافظ مطلقه التجا اولنور.

ایغناس دولویولا

ایغناس دولویولا اسپانیاده انگیزیسیون دنیلن جمعیت ظالمه‌نك بانی ومجددی قرال‌قاتولیك فردیناندو وقرالیچه (ایزابللا) نك زمان سلطنتنده (بیسقای) ولایتنده (کی پوسقوآ) ده ۱٤۹۱ سنه‌سنده جهانه وضع قدم شر ایلمشدر . [۱]

۱۵۲۱ ده فرانسه ایله اسپانیا بیننده سرزدهٔ ساحهٔ ظهور اولان محاربه‌ده فرانسزلر (پامپه‌لون) شهرینی محاصره ایتدکلری وقت ایغناس دولویولا

[۱] انکیزیسیونك افعال ملعنتکارانه‌سنی ناطق ضیا پاشا مرحومك علی طریق الترجمه تألیف ایلدیکی تاریخ مطبعهٔ ابو الضیا معرفتیله نشر ایدلمشدر .

محاصرین میاننده بولندیغی حالده یاره‌لنمش وَ یاره‌سی التیام پذیر اولدقدنصکره تبدیل مسلك ایدوب کندیسنی حضرت مریم نامنه اولان شوالیه مسلکنه ادخال وَ برطریقت دینیه‌نك احداث وایجادینه بذل مساعی واقدام ایلمشدر .

۱۵۲٤ سنه‌سنده تحصیل وتدرسه یلتنوب پارسه گلمش وَاوزاده (سنت بارب) مکتبنه دخول ایتمشدرکه بومکتبدن اوتوز اوچ یاشنده اولدیغی حالده اجازتنامه آلمشدر . (!)

۱۵۳۳ ده (پیه‌رله قبر) وَ (فرانسوا اقساویه) ایله اتحاده اتفاق ایتمشدر .

۱۵۳٤ ده (سالرمون) (له نس) (بوبادیللا) وَ (رودریکه) نامنده‌کی خیشلر دخی ایغناس دولویولایه التحاق وَ (جمیت یسوعیه) نك احداث وتأسیسی ایچون بینلرنده عهد وفاق ایتمشلردر .

۱۵۳۷ ده ایغناس طقوزه بالغ اولان رفقاسنی (وندیك) شهرنده جمع ایدوب کندی طریقتنك

تقدیر وتحسین اولنمسیچون رومایه برهیئت مبعوثه ارسال ایتمش وپورتوغال قرالی ایکنجی ژانك رجا والحاحی اوزرینه ایغناس (اقساویه) یی مأموریتله هندستانه ارسال ایلمشدر .

١٥٤٠ ده ژه‌زویتلر (فقر وضرورت) (شفقت واطاعت) ژه‌زویت دیه ایکی نذر ایتمشلر وبوکا علاوةً دینك انتشار وتوسعی ایچون هر محلده پاپایه اطاعت ایتمگی وجیبه‌دن عد ایتمك خصوصنده برنذر دها ایلمشلردر . بو مطالعاته مبنی پاپا اوچنجی پول ٢٧ کانون اوّل ١٥٤٠ تاریخنده برامرنامه ایله (جمعیت یسوعیه) یی تأسیس وتجدید ایتمشدر .

١٥٤٢ ده اون آلتی ژه‌زویت پارسه گله‌رك اوراده برطاقم اختلالات داخلیه‌یه سببیت ویرمش ایسه‌ده کندیلرینی طانتمامشلردر . پاپا اوچنجی پول ژه‌زویتلرك عددینی (٦٠) کشی‌یه حصر ایتمش ایدیسه‌ده بو دفعه بو محصوریتی ابطال وبو جمعیت یسیوعیه نه مقداره قدر مساعد ایسه او مقداره قدر

توسع ایتمسنی امرایله اوللکی قانوننامه‌یی تصحیح ایلمشدر.

١٦٤٧ ده (بو بادیاللا) (آوغسبورغ) حکومتی علیهنده اختلالکارانه هجویه‌لر ترتیب ونشر ایتدیکی جهتله آلمانیادن طرد وتبعید ایدلمشدر.

طرد اوّل

١٥٥٢ — پارس پارلمنتوسی هرنه قدر متعصب قاتولیکلردن مرکب ایدیسه‌ده لویولانك رفقاسنك حرکات اختلالجویانه‌لرندن بیزار ومتهیج اولدقلرندن ژه‌زویتلرك طرد ودفعلری حقنده برامرنامه اصدار ایلشدر.

١٥٥٦ — بوجمعیت خباثتکارانه‌نك سرور اشرّاسی اولان ایغناس، یتمش یاشنده اولدیغی حالده رومادە وفات ایتمشدر. (له‌نس) طریقتك ایکنجی رئیسی انتخاب ونصب اولنمشدر. ژه‌زویتلر اوروپانك ممالك مختلفه‌سنده، هندستانده، چینده ژاپونیاده تکثر وتوسع ایتمکه باشلامشلردر.

جاسوسلق

١٥٦٠ — (غونزاله سيلوەريا) نامنده برژه‌زويت، ژەزويتلرك وَپورتوغال قرالنك منفعتنه اوتەدە برودە جاسوسلق ايتمكده ايكن يقالي اله ويروب (مونو موتاپا) شهرينه نفى وطرد ايدلمشدر .

١٥٦١ — لەنس ـ كه جمعيتك ايكنجى رئيسيدر ـ تبديل قيافت ايدەرك فرانسەيه گلمش وَسرايك جوارندە ايچـه انتريقـەلر چويرمش وَ (يو آس) مكتبنـدە ژە زويتـلرك هانگى مقصـدە خدمت ايتدكلرينى وعظ وتلقين ايلمشـدر . نهايت ژە زويتـلرك بردها فرانسـەيه گيرملرى خصوصنده استحصـال رخصت ايتمشدر . بوزماندەدە ژە زويتلر جهانك هرطرفندن مظهر حسن قبول اولمقدە ايديلر .

١٥٦٤ — ژەزويتلر پارسـدە (قلرمـون) مكتبنى تأسيس وكشاد ايلمشلردر .

ربورژيا

١٥٦٥ — جمعيت مذكورەنك ايكنجى رئيسـى

(له نس) بوتاريخده وفات ايتمشدر ـ مسمم وَهاتك .
القرابه [١] ناميله شهرتشعار اولان پاپانك فامليا ـ
سندن فرانسوا بورجيا ژه زويتلرك اوچنجى رئيسى
نصب وتعيين ايدلمشدر.

١٥٦٧ ــ ژه زويتلر آمريقاده كائن (پرو)
ممالكنده اسكان وتوسع ايتمكه باشلامشلردر .

١٥٧٠ ــ انگلتره قرالیچه‌سى مشهور (اليزابت)
بوخبيثلرك حيل ظالمانه‌لرندن بيزاز قاله‌رق بونلرى
حدود ممالكندن خارجه سورمشدر .

١٥٧٢ ــ فرانسوا دوبورژيا بوسنه گبرمشدر.
(ئه‌وره‌رار مركوريان) طريقت يسيوعيه‌نك دردنجى
رئيسى انتخاب اولنمشدر .

١٥٧٨ ــ ژه‌زويتلر بوسنه‌ده پورتوغال ممالكندن

[١] پاپا اولان بوملعون قز قرنداشيله واندن پيدا
ايلديكى كريمه‌سيله زنا ايلشدر ٠ سلطان بايزيد ثانى برادرى
سلطان جم مرحومى بوملعونه تسميم ايتديرمشدر .
[للطابع]

خارجـه دفع ايدلمشـلردر . ينه بوسـنه بلچيقادن سورولمشلردر .

١٥٨٠ — (ئه‌ووره رار مركـوريان) وفات ايتمشدر . (قلود آقا و يوا) طريقتك بشنجى رئيسى نصب ايدلمشدر .

اختلالات وتحريكات مدهشه

١٥٨١ — (قامپيـان ،) (سـكروين) وَ (بريان) نامنـده اوچ ژه‌زويت كنديلرى ايچون ممنـوع اولان انكلتره‌يه رئيس طريقت طرفنـدن ارسـال اولنمشـلردر . قراليچه اليزابتى خلع ايتمك وَ پروتسـتانلرى قتل ايلك مقصد خيانتكارانه‌سـيله بر اختـلال دولابنى تدويره باشـلاديلر . بو مقصد خيـانتكارانه ظـاهره چيقوب كنديلرى توقيف وَ بعد المحاكمه جنـايات متعدده ايله مجرم اولدقلرينه حكم ايدلمكله سـنهٔ مذكوره كانون ثانيسـنك برنده صلب ايله مجازات اولنمشلردر .

(سن بارته‌لمی) قاتللریله اتفاق

١٥٨٨ — فرانسه‌ده تدویر دولاب احتیال اوزره اولان ژه‌زویتلر، سکزنجی شارل زماننده ظهورایدن مشهور (سن‌بارته‌لمی) قتل‌عامی فاعللرینك اکثریسی وَ (گز) لرك طرفدارانی ایله عقد اتفاق ایتمشلردر . بو آرالق اتفاق واتحادی ایودن ایویه تحکیم ایدوب قرال اوچنجی هانرینك قصدی ایچون تشبثاته دوام ایتمشلردر .

قرالك قتلی ایچون اخبارات

١٥٨٩ — ژه‌زویتلر قرالك قتلی ایچون دوام ایتدکلری تشبثاتك ثمره‌سنی گورمشلردر . (ژاق قله‌مان) نامنده گویا ارباب زهد وتقوادن برخبیث ایغناس دولوبولانك مخدومنك الحاح وابرامی اوزرینه قرال اوچنجی هانری‌یی قتل ایتمشدر .

١٥٩٢ — (ر ژاق‌قوموله) نامنده بر ژه‌زویت

پارسده على ملاءالناس قرال دردنجى هانرينك عليهنه قيام ايلمشدر .

الجاآت وطنيه‌نك عليهنده اوله‌رق ايتديگى بريمينده (فرانسه‌نك مالك اولديغى قراللرك الك برنجيلرندن اولان دردنجى هانرينك) النده مملكتى تخليص ايتمك ايچون برمعاونت آلهيه بولنمسى لزومنى سويلمش وَدردنجى هانرى يى (نرون) (هرود) (هولوفرن) گبى نام ظلم اتساملرله ياد ايتمگه آغاز وَهانرينك بتون بتون وجودينك قالقمسى خصوصنى اتيان ايتمشدر .

دردنجى هانرى وَژەزويتلر

« جنايات متتابعه »!

١٥٩٣ — ژەزويتلرك تهديداتيله دوچار هراس اولان دردنجى هانرى (پرقوتون) نامنده برپاپاسى كندسنه قونفسور (عفوّ ذنوب) نصب ايتمشدر . ديگر طرفدن پروتستانلر ايچونى قانون

خلاص اولا (نانت) قانونی اصدار ایتمشدر . ژه‌زویتلر پروتستانلرك لهنده گوستریلان بومساعده اوزرینه بتون غضبه گلدیلر. (پیه‌ر باریه‌ر) (قلرمون) مکتبنك مدیری (پرواراد) ایله برابر سلاحلانه‌رق دردنجی هانرینك جانئه قصد ایتمکه تشبث ایتدیلر .

١٥٩٤ — (له‌پرگینیار) تبدیل جامه ایدرك پارسه دخول ودردنجی هانری علیهنده برطاقم هجویه‌لر نشر ایتمشدر. مرقوم طوتیلوب (آزدو) میداننده صلب ایدلمشدر .

١٥٩٧ — یدنجی پاپا قله‌مان خرستیانلقده ایقاع اختلاله سبب اولدقلرندن طولان ژه‌زویتلری تعذیر ایتمشدر .

١٥٩٨ — (پرنس موریس‌دوناسو)ی ژه‌زویتلر قتل ایتمشلر وبوجهتله فلمنك ممالکندن طرد اولنمشلردر .

١٦٠٠ — ژه‌زویتلر دردنجی هانری‌یه برمکتوب

یازوب اگر فرانسەیە ژەزوئیتلر دها بر چوق زمان
دخول ایتمزلر ایسە کندیسنی اولدیرەجکلرینە دائر
ایضاحات ویرمشلردر . حقیقةً عالیجناب اولان
مشارالیە، مرقومانك گیرلیجه فرانسەیە دخول ایتملرینه
مساعده ایتمك گبی برضعف قلبی اختیار ایلمشدر .

١٦٠٣ — پارلمنتو اعضاسی میاننده چویر-
دکلری حیل متعددەنك ثمرەسی اولەرق ژەزوئیتلر
عموم طرفندن بردها جلب ودعوت اولنمشلردر .

ژزوئیتلرك برقاردینال طرفندن طردوتبعیدلری

١٦٠٤ — (فرەدریك بورومە) نامنده اهل
فضیلت بر قاردینال (لویولانك) تأسیس کردەسی
اولان طریقتك بدخواهاندن مرکب اولدیغنی
آکلاینجه ژەزوئیتلری کندی قاردینالالغندن خارجه
دفع وطرد وَمرقومانك کندی شاگردلرینه ایتدکلری
معاملات فحشانك مقری اولان (بردا) مکتبنی
سد وبند ایتمشدر .

بارود استعمالیله ایقاع فساد

١٦٠٥ — ژه‌زویت بابالردن (غارنه) (اولده قورن) (غرنویل) (قاتسبی) وَ (تسموند) نام خائنلر بینلرنده بالمذاکره لونده پارلمنتوسی ارکان وَ وکلاسیله قرالیچه‌سنی برهوا ایتمگی تصمیم وَبونك حیز حصوله کلمسیچون، پارلمنتونك آلتنده حفریاته برسنه اقدام ایدرلر . بوسنه‌نك کانون ثانیسنك برنجی کونی بوبش ژه‌زویت (قومونیـونی) بینـلرنده جمع ایدرلر وَ (غارنه) دخی « یاربی ! بومتعصب ماتی خراب ومحو ایت . بونلری ذوی الارواحك چراغندن اخراج ایله . تاکه بز حضرت عیسایه بورجلی اولدیغمز مراسم مدحیه وَوظائف موکوله‌مزی ایفایه قدرتیاب اوله‌لم » دیه دعا ایتمشدر . بعده نیت منحوسـه‌لرینی اجرا ایتمك ایچون بارودك بولنـدیغی لغمه ایتمشلردر . برکت ویرسـونکه بونلرك فسـادی ظاهره چیقمشدر . معهود بابا (غارنه) اولده قورن

(غرانویل) (قاتسـبی) وَ (تسمونه) توقیف اولنـوب بارود استعمالیله ایقاع فسـاداته جرأتیاب اولدقلری ایچون صلب ایله مجازات اولنمشلردر .

طرد عمومی

۱۶۰۶ — ژه‌زویتلر وندیك جمهوریتی کندیلرینی قوغدیغی ایچون جمهوریت مذکوره سناتوسنه اظهار اطاعت ایتمکدن امتناع ایتمشلردر .

۱۶۰۷ — هر یرده مبنی علیه اولدقلری دفع وتنکیله برصورت عالم پسـندانه ده جـواب ویرمك ایچون ژه‌زویتلر کندی طریقتلرینك مؤسس وموجدی ایغناس دولو یولانك اعزّه صره‌سـنه ادخالی ایچون اصدقای طریقت آنك نامنـه محرابلر رکز ایتمـك اوزره پاپایه رجا ایتمکه باشلامشلردر .

ایغناس دولو یولانك قسم سفلیسی

۱۶۰۸ — پاپا ژه‌زویتلرك الحاح واصراریله

جواب موافقت خصوصنده اظهار آثار تردد ایتدیگندن ژهزویتلر، متعدد کلیسالره قدر انتشار ایتمش اولان ایغناس دولویولانك وجودینك اقسام مختلفه‌سیله معجزات ذاتیه‌سنك اکال اولندیغنی ادعایه باشلامشلر ومؤسسلرینك وجودینك قسم سفلیسنی « برقطعهٔ معجزه نما » دیه اعلان واشاعه ایتمشلردر.

۱۶۰۹ — ایغناس دولویولا اعزّه صره‌سنه ادخال ایله ژهزویتلر دلشاد ایدلمشدر.

دردنجی هانرینك قتلی ـ مدافعه نامهٔ جنایات

۱۶۱۵ — ژهزویتلر طرفندن تسلیح واغضاب ایدیلن (ره وایاق) نامنده دیگر بر ژهزویت دردنجی هانری‌یی قتل ایتمشدر. بنه‌اوسنه (پر بار یانا) اسمنده بر ژهزویت (عزل امیر) (La somme de Saint Thomas) عنوانلی برکتاب نشر ایلمشدرکه کتاب مذکورده کلیسا هیئتی طرفندن (ظالم) دیه اعلان ایدیلن حکمدارانك سبب قتلی اولانلره (ژاق قله‌مان) حقنده بر مدافعه نامه یازمشدر.

١٦١٤ — ژەزویتلر مشهور (ریشەلیو) نك تأثیر نفوذینەمبنی فرانسەدە بر اعتبار عظیم قزانمشلردر.

پاپایی تهدید

١٦١٥ — طریقت یسوعیەنك بشنجی سرداری (قلود داقاویوا) وفات ایتمشدر . مرقوم (انگیزیسیون) لـه بیله الغا ایتدیگی وَ (Ratiostudiorum) نامیله شهرت یاب اولان امری اجرا ایتمشدر .

١٦١٦ — دە (پرمولینا) (de l'institution du Prince) نامیله شهرت فوق العاده قزانمش اولان کتابی نشر واعلان ایتدیگی وقت کتاب مذکورك ایچندە مذهب نصرانیتی کاملاً رخنەدار ایتمشیدی . بونك اوزرینه پاپا بشنجی پول بوکتابك منع نشرینی التزام ایتمش وَحال بوکه او وقت ژەزویتلر پاپانك بو امرینك اشاعه واعلانی منع ایدەجك درجەدە قوّة الظهره مالك اولدقلرندن سردار (آقاویوا) بشنجی پول پاپایه تهدید آمیز بر مکتوب

ارسـال ایدوب مکتوب مذکورده پاپایه قارشـو « جمعیتمزه بو حقارتی یاپان آدم اون بیك ژەزویتك کلیسا علیهنده سب وشتمه وَانواع حقـارته الی باغلی طورمیه جقلرینه اینانوبده جواب ویرمامیـدر . » سوزلرینی ایراد ایتمش در. اشته بو (قلودآقاوی وا) جمعیت یسیوعیەنك تشکل وترکبنه صوك دفعه اولەرق برتاز یانهٔ غیرت اورمشدر. ـ مرقومك وفاتی حسبیله یرینـه بوکرّەده (موتیـوس وتیەلەچی) نامنـده بر ژەزویت آتنجی رئیس انتخاب ایدلمشدر .

تسمیم

۱۶۱۶ ــــ پولونیالی مشهور ژەزویت (ژەروم زاروویچ) جمعیت یسوعیەدن طردایدلمشدر. مومی الیه بوطرددن برانتقام آلمق ایچون (les monida secreta) یعنی (ژەزویتـلرك قانون مخصوصنی تشـکیل ایدن اسرار حقنـده معلومات) عنـوانلی بر کتاب نشر ایتمشدر ـ مومی الیه (زاروویچ) ژەزویتلرك اثرید خیانتکارانەلری اولەرق مسموماً وفات ایتمشدر .

۱۶۱۸ — استراحت اهالینك اخلالنه سبب اولدقلری ایچون ژەزویتلر بوهمیادن قوغولمشلردر .

۱۶۱۹ — ینه بوحرکتلری سببیله (موراویا) دن طرد ایدلمشلردر .

۱۶۲۱ — پولونیاده محاربات داخلیه ایقاعنه سبب اولدقلری ایچون اتهام ایدلمشلردر .

۱۶۲۲ — (فرانسوا اقساویه) اعزّه صره‌سنه ادخال ایدلمشدر . اعزّه صره‌سنه دخول شرفنه نائل اولان مرقوم (فرانسوا اقساویه) نك گوستردیکی علائم معجزاتندن بری گویا (اوچ گون امتداد ایدن فورطنەلی برهواده مرقوم بربرلرندن یوز اللی فرسخ بعد مسافەده اولان ایکی کمی‌دەده برآنده بولنمش وآنلردن هربرنده دومنجیلك وظیفه‌سنی اجرا ایتمش) اولدیغی محترم ژەزویتلر طرفندن اثبات اولنمشدر .

خنجر تهدیدیله تجدید ایمان

۱۶۳۰ — ژەزویتلر افکار دینیه‌سی براز

سربستجه اولان اختیار (ریشه) یی خنجر ایله اولدیریرز تهدیدیله افکار سربستانه‌سنی انکار ایتمگه جبر ایتمشلردر .

۱۶۳۱ — ژه‌زویتلرك فسادی وَچوق دفعه چوجوق چالمه خصوصنده‌کی غدارلقلری جاپونیاده برظلم خونریزانه‌نك حکمفرما اولمسنه میدان آچمشدر.

ژه‌زویتلرك علیهنده برپسقپوس

۱۶۳۹ — مشهورپسقپوس (ژانسه نیوس) لك فرانسه‌ده ژه‌زویتلر علیهنده اوله‌رق برکتابی نشر اولنمشدر .

۱۶٤۱ — ژه‌زویتلر پسقپوس (ژانسه نیوس) لك دشمن دین اولدیغنی بالادّعا بووجهله معاملاتده بولنمشلردر . صکره‌لری فرانسه‌ده (ژانسه نیزم) دینلن برنائره‌نك اشتعالنه سببیت ویرمشلردرکه بو نائره ایچه فناقلرك مادری اولمشدر .

۱۶٤۳ — ژه‌زویتلر بودفعه (مالطه) دن

پوسكوردلمشلردر . — بووقتده سردار جمعيت يسوعيه
اولان (موتيوس ويتەلەچی) وفات ايتمش وَ (ونسان
قارافا) طريقتك دوردنجی رئيسی انتخاب ايدلمشدر.

افلاس

١٦٤٦ — ژەزويتلر (سەويل) ده اظهار
افلاس ايتمشلردر . بونلرك افلاسلرينه شاشمالی؛ زيرا
بوخبيثلر تجارتەده گيرمشلردی .

برتسەيم دها

١٦٤٨ — (پيەر ژاريژ) نامنده برذات تبديل
مسلك ايدوب پروتسان اولمش وَ اسكی آرقداشلری
عليهنده اولەرق (سياستگاهده بر ژەزويت) ناميله
بركتاب نشر ايتمشدر . مومی اليه صكرەلری مسموماً
وفات ايتمشدر .

١٦٤٩ — طريقتك رئيسی (ونسان قارافا)
وفات ايتمگله (فرانسوا پيقولومينی) ژەزويت
طريقتنك سكزنجی رئيسی انتخاب ايدلمشدر .

١٦٥١ — (پیقولومینی) وفات ایتمشدر — (آلکساندر غوتیفره‌دو) طریقتك طقوزنجی رئیسی انتخاب ایدلمشدر .

١٦٥٢ — بوسنه‌ده (غوتیفره‌دو) وفات ایتمکله یرینه (غوسوه‌ن نیکل) اونجی رئیس تعیین ایدلمشدر.

١٦٥٦ — حکیم مشهور پاسقال ژه‌زویتلر علیهنده اولان (لترپروونسیال) (ایالت مکتوبلری) نی نشر ایتمشدر .

پورروآیالك تخریبی

١٦٦١ — ژه‌زویتلر، پاسقال وسائر فیلسوفان ایله محبلرینك اقامتگاهی اولان پورروآیالك تخریب وهدم ایدلمسنه موفق اولمشلردر .

١٦٦٤ — رئیس (غوسوه‌ن) وفات ایدوب یرینه (ژان پول اولی وا) طریقتك اون برنجی رئیسی انتخاب ایدلمشدر .

١٦٨١ — (اولی وا) وفات ایدوب (شارل دونوئل) اون ایکنجی رئیس انتخاب ایدلمشدر .

١٦٨٢ — (غاليقان) كليساسنك حريتی تصديق ايتمك ايچون منشئ مشهور (بوسوئه) نك تحرير ايتديگی براعلاننامه فرانسه جمعيت رهبانيه‌سی طرفندن اعلان ايدلمشدر . برجنواردن مدهش حالات ايقاعنه جسارت ياب اولان مرائی ژەزويتلرك سرگاری باپاس (ژووانسی) اولديغی حالده (فنه‌لون) وَ (بوسوئه) نك امضالری آلتنه وضع امضا ايتمك كبی برناموسزلغی ارتكاب ايتمشلردر . ژەزويتلرك اخيراً يمينلرينی نصل طوتدقلرينی گوره‌جكز .

پروتستانلرك نفی وتبعيدلری

١٦٨٥ — ژەزويتلرك الحاحی وَباشلوجه اون دردنجی لوئينك قونفسوری پرلاشزك التماسيله پروتستانلرك لهنده اولان (نانت) قانونی حكمدن اسقاط ايدلدی . حماقتپروانه وَظالمانه اولان بوفعل برضربه‌ده فرانسه‌نی ميليونلرجه عائله‌لردن وَصنعتكار

ایشیجلردن محروم ایتمشـدر ، چونکه پروتسانلرك جمـله‌سی دیار اجنبی‌یه هجرت ایتدیلر . اشـته بو (پرلاشز) اون دردنجی لوینك مترسـلرینه ارائهٔ طریق ایچون موم طوتدیغی حالده (لامنتـه‌نون) ایله ازدواجه مشارالیهی سوق ایتمش ومقصودینه نائل اولمشـدر . قرالك دیگر برمـترسی اولان (لامونتپان) پرلاشز ایچون (خلا اسکمله‌سی) دیر ایدی .

١٦٨٦ — شارل دونوئل وفات ایتمکله (تیرز غونزالس) طریقتك اوچنجی رئیسی تعیین ایدلمشدر.

١٦٩٤ — ژه‌زویتلر (ژان‌سه‌نیوس) افکاری طرفدارانندن (کسـل) لك برائرینی مؤاخـذه ایتدیرمشلردر .

١٧٠٥ — غونزالس وفات ایدوب یرینـه (میشـل آنژ تامبورینی) طریقتـك اون دردنجی رئیسی انتخاب ایدلمشدر .

بر قبرستانه اظهار آثار لعنت

۱۷۰۹ — ژەزویتلر (پور رو آیال) مزا - رستاننه لعنت وَ کندی ظلملرینی (ژان سه نیست) فیلسوفلرڬ اولملرینەقدر توسیع ایتمشلردر .

۱۷۱۳ — پاپا بوتاریخده ژەزو یتلرڬ دشمنلرینی آفوروز ایدوب ژەزویتلر ە قارشو برلطف دها ایتمش وَ (Unigentius) قرارنامەسی نشر اولنمشدر . بوقرار نامه یی ژەزویتلرڬ بولندقلری حال وصفتلرینه عائد اولان ثبات واقدامی مبین اولا ن بیڬ جلد کتابڬ ظهوری تعقیب ایتمش وَ بوکتابلر حکیم مشهور (دیده رو) نڬ تعریف وتعبیری وجهله اعمال صالحهٔ سائره میانند ە زواللی (ژان سه نیست) علیهنده سکسان بیڬ عدد مهرلی مکتوب وجوده گتیرمشدر .

ژاندرمەلرڬ معاونتیله ژان سه نیستلری تدهین

بوسنەیی تعقیب ایدن سنەلرده معیتلرنده ژاندرمەلر

اولدیغی حالده ژه‌زویت پاپاسلری آرتق حالت نزعه گلمش اولان (ژان سه نیست) لره صوك تدهین آیینی بالمجبورین اجرا ایتمشلردر . ینه بو سنه اثناسنده روماده ژه‌زویتلرك تاریخنی یازمغله اشتغال ایدن (پر ژوواتسی) فرانسه قراللرینك قاتللرینی (شهدا) میانته ادخال ایلدی .

١٧٢٢ — روسیه دولت حاضره‌سنك بانی مشهوری بیوك پترو ژه‌زویتلرك جمله‌سنی کندی اراضیسندن خارجه دفع ایتمشدر .

١٧٣٠ — (تامبورینی) نك وفاتی حسبیله (فرانسواره تج) طریقتك اون بشنجی رئیسی انتخاب ایدلمشدر .

کناه چیقارن - وَ - توبه‌کار قادین

١٧٣١ — ژه‌زویت تاریخنده الك زیاده شرف بخش اوله‌جق بر وقعه واردرکه اوده ژه‌زویت (پر ژیرار) لك وقعه‌سیدر (پرژیرار) قرق سکز

یاشلرنده بیوك برچاپقین ایدیکه مأموریتی (طولون)
شهرنده کی مکتب بحریٔ (قرالیده) مدیرلك ایدی .
خیثـك توبه‌کارلری میانـده وَناموسلی بر فامیـلا
افرادندن وَغایتله جاذبه پرور برچهره‌یه مالك اون
سکز یاشنده (قاترین قادی یر) نامنده برقزجغز وار
ایدی . (پر ژیرار) مرقومه‌ده برتبدّل فوق‌الطبیعه
حصوله گتیرمش ایدیکه بوتبدّل قزك صحتنه‌ده ابرات
ضرر ایتمکده‌ایدی. گنج قز (ژیرار) ی چوق دفعه
حالات عصمت شکنانه‌ده بولندیغنی گورمش ایدی .
بر گون خائن حریف عدالت آلهیه‌یه یمین ویره‌رك
قزك اوروبالرینی تا گومگنه.وارنجیه قدر صـویار .
بوندنصکره قزجغزك میانه صاریله‌رق وَ آگا دائما
کمالات‌عالیه‌یه صعود ایتدیره‌جگنی وعد ایده‌رك فعل
منحوسنی اجرا ایدر . کندیسی محبتـك تعاقبندن
خـوف ایتـدیگندن قزه وقت وقت بر نوع ایچگی
ایچیرر‌که قزجغز ایچدکجه کندیسندن برچوق قانلرك
ضیاعنه سببیت ویرمش. نهایت قاترینی (طولون)

دن بر فرسخ اوته‌ده (اولی یوول) زاویه‌سنه گوتورورکه
اوراده قزی بلا مزاحم گورور. اورادن‌ده (باستید) ه
گتورور. دیرکن بوارتباطك رذالتی عالمه‌یاییلمغه باشلار.
بابا (ژیرار) ك مارسلیاده بولندیغی هنگامده
(برست) ك رئیسی مادمازل قاترینی (اورسولین)
نام محلده قاپاتیر . اوراده مومی الیها اعتراف گناه
ایتمك ایچون ایکی پاپاس جلب‌ایدوب برنجی دیرکتوری
یعنی (پرژیرار) ایله کندی بیننده نلر جریان
ایتمش ایسه آنلری برر برر آکلاتور . بو وقتدنبری
محبتی غضبه انقلاب ایتمش اولان (پرژیرار) اوّلجه
قاترینك مستعمل اولدیغندن بحث ایله قزی اتهام
ایتمش وَراهبه‌لری قاترینك علیهنه سوق ایلمشدر .
نهایت ایش (اکس) پارلمنتوسنك مجلس کبیرینه
قدر عکس ایدوب بدبخت قزك علیهنده برتوقیفنامه
اسبال وَ بونکله برابر قزی او وقت حسن اداره
ایدنلرك علیهنه دخی بر دیگر توقیف نامه ارسال
ایدیلور. ژه‌زویت (ژیرار) ه گلنجه بالعکس سربست

براقیلور . (قاترین قادی یر) پولتیقه متهمی گبی (اولی یوول) زاویه‌سنه گتوریلوب کندیسنك زاویهٔ مذکوره‌ده‌کی اموالندن ذاتنه یالگز یاتمق ایچون برشلته ویریلور . بعده (اکس) ه جلب ایدیلور . (پرژیرار) استنطاقنامه‌سنده گویا (قادی یر) لك کندیسنه هرگون اوله‌جگنی وهرگون قانندن غائب ایتدیگنی ونجاستنی گورمك کندیسنه خوش گلدیگنی سویلدیگی اتیان ایدر ایسه‌ده مرقومه، قزجغزی سحرلدیگی وسحربازلق جنایتله متهم اولدیغنی وبوندن ماعدا روحانی برزنایه سببیت ویردیگی واسقاط جنین تهمتیله‌ده متهم اولدیغی وشاهدلری آلداده‌رق گتیردیگی محکمه طرفندن تصدیق ایتدیریلور . مدعیٔ عمومی ۱۷۳۱ سنه‌سنك ۱۱ ایلولنده بیچاره (قادی یر) لك (سن صووه‌ر) کلیساسنك اوگنده دست‌کشای تسأل اولمسنی وبونك اوزرینه آصلمسنی استدعا ایتدی ایسه‌ده فقط قرار نتایجنه تطبیق اولنمقسزین حکمندن اسقاط ایدلمشدر.

عالمی الکز یاده حیرتده براقان شیٔ زواللی مغدوره‌نك خانهٔ مادرینه تسلیم ایدلمسی وَ (پر ژیرار) لك مظهر عفو اولمسی‌در . (قادی پر) قرداشلری وَکندینه نظارت ایدنلر حبسدن تاخانه‌لرینه قدر کویلی وجنتلمن لر ایله برابر کلمشلر در . بابا ژیرار آرالقده فراره فرصت بولمش ایدیسه‌ده اهالی کندیسنی طانیوب یوزینه قارشو سب وشتمده بولنمشدر .

مرقوم اینجه اختیاراولدیغی حالده وفات ایتمشدر . بومدت حیاتی اثناسنده ژه‌زویتلرك زاویه‌لرندن برینه صیغینوب اوراده امرار ایام ایتمش؛ ژه‌زویتلرده بو اختیار چاپقینك حقنده احترامات فائقه‌ده بولنوب میل شنایع خصوصنده‌کی مهارتلرینی بودفعه‌ده اثبات ایلمشلردر .

۱۷۳۲ — پارسده (سن مدار) قبرستاننده آداب واخلاق انسانیه مغایر وَژه‌زویتلر طرفندن ارتکاب ایدلمش بعض فضایح و قوعه کلمشدر . ژه‌زویتلر بواثناده حرکات شهوت پرستانه لرینه ایودن

ایویه گرمیت ویرمشلر وَ پولیسك معاونت وامدادیله بعض گونا معجزات دخی گوسترمشلردر .

۱۷٤۳ — (بانزی) نامنده بر ژەزویت (ماميلر) قبيلەسنی تحریکه باشلامشدر .

۱۷٤۰ — فرانسوا دورتج وفات ایتمش وَیرینه ایغناس ویسقونتی طریقتك اون آلتنجی رئیسی انتخاب اولنمشدر .

افلاس آخر

۱۷۵۳ — (پرلاوالەت) نام ژەزویت اظهار افلاس ایتمشدر .

۱۷۵٤ — مادریدده ژەزویتلرك اشلتدیگی برخباثت خانه باصیلوب قپادلمشدر . بوانسداد کندیلرینی آغوش سفاهت وشهوته آتمغه آماده گورن لایعد ولایحصی زاهدەلر (؟) طرفندن نظر تأسف وکدرله گورولمشدر .

بر ژزویتك قرالاغی

۱۷۵۵ — بر ژەزویت برنجی (نیقولا) نامیله

کندیسنی (پاراغوآی) قرالی دیه اعلان ایتمشدر.
— (ایغناس ویسقونتی) وفات ایدوب (لوئی
سانتوریبونی) اونیدنجی رئیس انتخاب ایدلمشدر.

جنایات متعاقبه

١٧٥٧ — (دامیین) نامنده ژه زویت
قرداشلردن بری اون بشنجی لوئی یی عربه‌سنه
بینرکن ناحیهٔ قلبیه‌سندن برضربهٔ سکین ایله اولدیرمگه
تشبث ایتمش ایسه‌ده موفق اوله‌مامشدر — (سانتو.
ریبونی) اولوب یرینه (لوران ریکس) اون سکزنجی
رئیس نصب ایدلمشدر.

١٧٥٨ — پورتوغال قرالی ژه زویتلر طرفندن
ایقاع اولنان برفسادک نتیجه‌سنده قتل ایدلمشدر.

١٧٥٩ — (پاراغوآی) وسائر محللردن
اولدیغی گبی بوسفرده (پورتوغال) ممالکندن طرد
اولنمشلردر.

١٧٦١ — پارس پارلمنتوسی ژه زویتلرک
علهنده تدقیقات عدلیه‌ده بولنمشدر.

۱۷۶۲ — پارلمنتو بو خبیثلرك جمله‌سنی طرد ایتمشدر .

بر پاپانك تسمیمی

۱۷۷۳ — اوندردنجی پاپا « قله‌مان » طریقت یسوعیه‌یی کرهٔ ارضك هرطرفنده الغا ایتمش ایسه‌ده کندیسیده مسموماً وفات ایتمشدر .

لوئی بلان نام ذات بو وقعه‌یی وجه آتی اوزره نقل وحکایه ایتمشدر :

« ژه زویتـلره کندی حال وطورلرینی تعدیل ایتمالری سویلنیلدیگی وقت رئیسلری (پر ریکسی) : « اگر بز کرهٔ ارض اوزرنده حاکم اوله‌مازسه‌ق اوله‌مز بیك قات اولادر » دیه متصف اولدقلری کبر وغروری گوسترمشدر . عجبا او وقت نه‌اولیوردی؟

انقلابجی اولمیان (سـن پیرست) نام مؤرخ نقـل ایدرکه پاپا اون دردنجی قله‌مان ژه‌زویتـلرك علیهنده اولان قرارنامه‌یی امضـالدیغی وقت مکتوم بر خسـته‌لغه دوچار اولدیغی گورولمشـدر . اولولره

مخصوص بر صاریلق مشارالیهك وجهنی استیلا ایدوب گوزلری چیقورلشمش و بر عجیب اضطراب، تأثیر نگاهنی دگیشدیرمش ایدی . بعض وقت سفرای اجنبیه، حضورنده کندیسنه بر خیال ویا بر طیف گبی گورونمشدر . مشارالیه وحدتی آرزو ایدوب هیچ بر مقصده مبنی اولمیه‌رق سراینك سالونلرینك اوزونلغنجه گز ینوردی .

استشاره ایدن حکیملر کندی شبهه‌لرینی بیان ایده‌میوب خسته‌نك آغزندن دخی کندی خسته‌لغنك سببنی بیلدیگنی بیان ایدن بر سوزدن ماعدا بشقه بر سوز آلنه‌مامشدر . نهایت بر چوق اضطرابات الیمه‌نك شکاری اولدیغی حالده وفات ایتمشدر .

عجبا پاپا هانگی اولومدن گیتمشدی ؟ (سن پیرست) دیبورکه حکیملر هرنه قدر افشا ایتمدیلر ایسه‌ده جنازه آلایی خسته‌لغی بتون بتون میدانه قویمش، زهر کندی کندیسنی افشا ایتمشدر. پاپانك کمیکلری بر آغاجك قبوغی گبی یاریلی ویردیلر . باغر صاقلری بولندیغی قابی پاتلاتدیلر. جلدی اثوابنه

یاپیشق قالدی . صاچلری طاقیله برقطیفه یصدیغه یاپشدی. مدهش منظره ! آرتق ژەزویتلر انتقاملرینی آلمش اولدیلر .

١٧٧٣ — لوزان ریکس وفات ایدوب یرینه (طاده بروزو ژوپسکی) تعیین ایدلمشدر .

١٧٨٣ — روسیه ایمپراطوریچەسی قاترینا ، ژەزوویتلرك اسکانی ایچون روسیەده برمحل تخصیص ایلمشدر .

١٨٠١ — یدنجی پاپا (پی) شو جمعیت یسوعیەیی یالکز روسیه ایچون تأسیس ایتمشدر .

١٨١٤ — ینه بو پاپا ژەزویتلری تکمیل ارض ایچون تأسیس ایتمش اولدیغنی اعلان ایلمشدر.

١٨١٦ — چار آلکساندر ژەزویتلری ممالکندن طرد ایتمش وَ پورتوغال قرالی یدنجی ژان مرقومانی کندی ممالکنه قبول ایتامشدر .

١٨١٨ — اسویچرەده بولنان (فریبورغ) ناحیەسی ژەویتلری قبول ایتمشدر .

۱۸۲۰ — (بروزوژوپسکی) وفات ایدوب لوئی فورتیس یگرمنجی رئیس انتخاب اولنمشدر. ژه‌زویتلر اسپانیادن طرد اولنمشلردر .

۱۸۲٤ — پاپانك التفاتنه بناءً ژه‌زویتلر رومادہ کائن مکتب کبیری زیر حمایه‌لرینه کچیرمشلردر.

۱۸۲۸ — مارتینیاق نظارتی فرانسه‌ده بولنان ژه‌زویتلرك خانه‌لرینی قپاتمشدر .

۱۸۳۱ — رومادہ ژه‌زویتلر اودرجه تکثر ایتمشدرکه شهرك سورینك خارجنده بونلر ایچون آیروجه برزاویه یاپلمغه مجبوریت حس ایدلمشدر . (لوئی فورتیس) اولوب یرینه (ژان روئوتا آن) یگرمی برنجی رئیس نصب اولنمشدر .

۱۸۲٤ — ژه‌زوویتلر (مالین)ده بردارالفنون تأسیس ایتمشلردرکه مدرسلری کاملاً کندی طرفدارلرینه منسوب اولان ظلمه‌دن مرکب ایدی .

۱۸٤۰ — ژه‌زویتلر خلقی برعذاب دنیوی ایچنده براقدقلرندن جنوبی آمریقانك اکثر ممالکندن طرد اولنمشلردر .

١٨٤٤ — اسویچره‌نك (چویتج) وَ (لوسرن) ناحیه‌لری مرقومانی قبول ایتمشلردر . (تأسف !)

١٨٤٦ — فرانسه ادیبلرندن (قره تینوژولی) آلتی جلددن عبارت اولوب ژه‌زویتلرك اخلاق ممدوحه‌لرینی (!) حاوی اولان بر کتابی امضا ایلمشدر.

محاربات داخلیه‌یی اشعال

١٨٤٧ — (سوندربون) محاربهٔ داخلیه‌سی باش گوسترمشدر — ژه‌زویتلر (فریبورغ) (زوغ) (لوسرن) (چویتج) (اونتروالد) (اوری) وَ (واله) نواحیسنی پروتستان اولان اسویچره ممالکنك ماباقیسندن آییرمغه وَ وطن مقدّس علیهنه استعمال سلاح ایتمکه تشویق ایتمشلردر . اووقته قدر کندی حریتلرندن مستفید اولان اوکوچوك مملکتك اهالیسی بیننده دره‌لر گبی قان آقدی . — نهایت حکومات مجتمعه باش قوماندانی جنرال (دوفور) عصیانك اوکنی آلوب ژه‌زویتلرك اسویچره ممالکندن

خارجه دفع ایدلملرینه قرار ویرلمشدر . — مع مافیه لویولانك احفادی اولان بویادگارلر قاتولیك اولوب کندیلرینه مساعده ایدن ناحیه‌لره نام مستعار ایله تکرار گیرمگه موفق اولمشلردر .

۱۸٤۸ — آوستریا دولتی ژه‌زویتلری ممالکندن طرد ایتمشدر — پاپا طقوزنجی (پی) بیله مرقومانی رومادن دفع ایدوب اهالی‌یی اضطراب وعذابدن قورتارمشدر .

۱۸٤۹ — اوچنجی ناپولیونك رومایه سفرنده ژه‌زویتلر بردها رومایه وضع قدم ایتمشلردر . [*]

۱۸۵۳ — (ژان روئوتاآن) گیروب یرینه (پیه ر بقس) یگرمی ایکنجی رئیس انتخاب ایدلمشدر .

۱۸۵۹ — ژه زویتلگك علیهنده اولان (سرسری یهودی) حکایه‌سنك مؤلفی فرانسه‌لی منشیٔ مشهور (اوژن سو) کیسه‌نك کشف ایده‌مدیگی اسرار آلود براولوم ایله عازم آخرت اولمشدر . —

[*] بو تاریخده بر خطا اولق احتمالی واردر . للطابع

(اوژن سو) نك تسميم اولنـديغی حقنده برشـايعه دوران ايتمش وكيمسه بونی تكذيب ايده‌مامشدر. [١]

سيللا بوس

ژه‌زويتلرك الندە طقوزنجی (پی)

١٨٦٤ — ژەزويتلر پاپا طقـوزنجی (پی) يی كنديلرينه آلت اتخاذ ايدوب (سيللا بوس) ی امضا ايتديرمشلردركه بو (سيللابوس) ترقیء علم وحكمت افكارينك جمله‌سی عليهنده مدهش براعلان حربدر.

١٨٦٦ — برفرمان خصوصی ايله طقـوزنجی (پی) ابدی اولمق اوزره برمكتب تخصيص ايتمشدركه

[١] اوژه‌نسونك وفاتی بردنبره وقوع بولديغی جهتله هركس ژەزويتلره عطف ايلمش وفقط مشار اليه اوچنجی ناپوليون طرفندن نردباندن اينزكن آرقه‌سندن برتپه اور- ديريله‌رق اولديرلمشدر . ژه‌زويتلر ايسه ذاتاً مشار اليهی اولديرمك عزمنـده اولدقلرندن بويله بغتةً وفاتنی كندی اثر انتقاملری يولنده اشاعه ايله خلق اخافه ايتمكی موافق مقصد ومنفعت بولغله تكذيبه بدل سكوتله تصديقه مسارعت ايتمشلردر . [للطابع]

بومکتب مطبوعاتك طریق جدیدی ایله کلیساوَجمعیت یسوعیه‌یی مدافعه ایتمکه مخصوص اوله‌رق امرلرینه مطیع ادبا وجوده گتورمك اوزره تأسس ایتمشدر. !

١٨٦٩ — (قونسیل دوسن پیه‌ر) ژه‌زویتلر وَاکثری پسقپوسلرك الحاحنه مبنی پاپانك (لایخطی) اولدیغنی اعلان ایتمشدر. (!)

١٨٧٢ — محترم ژه‌زویت بابالردن بری کبارلردن برقادین ایله بر شمندوفر عربه‌سی ایچنده آچیقدن آچیقه اجرای فحش ایدرکن طوتولمشدر.

١٨٧٣ — اسپانیاده ژه‌زویتلر (قارلیست) اختلالی چیقاروب اسپانیایی قان وَآتش ایچنده براقشلر. بو اختلالك دوامی ایچونده مبالغ کلیه صرف ایتمشلردر.

١٨٧٦ — ژه‌زویتلرك شاگردانندن وَآووقاتلرندن قاتولیك محافلنك رئیس ثانیسی (قونت ژرمینی) پارسده کائن شان زه‌لیزه خلالرینك برنده اعتراف گناه مقصدیله لواطه گبی برفعل مکروهده

بولنوركن طوتیلوب ایکی آی حبسیله دعوی وکالتی صنفندن طرد وَ پارس مشاور عمومیلکی مأموریتندن عزل ایدلمشدر .

خلاصهٔ کلام

۱۸۸۰ سنه‌سنك ۲۹ مایسنده موسیو (ژول غردوینك) زمان ریاستنده فرانسه‌نك اکثری ماسترلرنده اجتماع ایتمش اولان ژه‌زویتلرك طردی حقنده برقانونامه اصدار اولنمشدرکه قانونامهٔ مذکور سنهٔ مذکوره ۲۹ تموزندن بری مرعی‌الاجرادر .

خاتمهٔ مطالعات

شو تاریخ مختصرك حین مطالعه‌سنده تصادف ایتدیککز (طردلر) ژه‌زویتلرك جنایتلرینی میدانه قویار .

(پرژیرار) وَ (قونت ژرمینی) کبی آلچقلرك افعالی جمله‌یی انتباهه دعوت ایدر .

هر نوع مقاصد شنیعه‌لرینی موقع فعله قویمق ایچون ارتکاب ایتدکاری جنایات جمله‌مزی دوچار حیرت ایلر.

فالغـك نه درجـه مذموم و مقدوح اولدیغی بو کتاب ایودن ایو یه میدانه چیقارر. الله جمله‌مزی طریق استقامتدن آیرمسون. مؤلف کتاب

لئون تقسیل

ملاحظهٔ طابع

عالم انسانیتك طاعون ذی حیاتی حکمنده اولان بو کروه مکروهك فرانسـه‌دن طرد واخراج اولنمه‌لرینی متعاقب برطاقی اسپانیایه وبرازیده ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایلشدر. تأسف اولنور که قاتولیك مذهبنده بولنان وطنداشـلرمز سائقهٔ جهل وتعصبله بونلرك فریفتهٔ اغفالاتی اولمقده‌درلر.

الیوم جزویتلرك اك کثرتلی بولندیغی محل سـوریه قطعه‌سی اولوب اللرنده ایسـه عربی‌العباره نشر اولنور (المصباح) و (البشیر) اسمنده ایکی مهم غزته موجوددر.

ابوالضیا توفیق

تم

کتابخانهٔ ابوالضیا

مکتبه متعلق لطائف

[آلمانجه‌دن مترجمدر]

برنجی جزؤ

...

مترجمی

محمد طاهر

برنجی طبعی

معارف عمومیه نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

هر حقی طابعکدر

قسطنطنیه

۱۳۰٤

مطبعهٔ ابوالضیا

مدخل

مكتب خواجه‌لرينك حماقتى همان هرقوم عندنده وَاكثر لسانده ضرب مثل حكمنى آلمشدر .

محاضرات كتابلرنده مؤلفين عرب طرفندن بو يولده ايراد اولنمش پك چوق لطائفه وَمعلمينك مخصوصاتندن اولان اطوار طفلانه‌يه متعلق حكاياته تصادف اولنور .

حتى مشاهير فلاسفهٔ اسلامدن جاحظ معلمين اطفالك صادرات غريبه‌لرينى حاكى بركتاب تأليف ايتمش وَ بو تأليفنى اكمال ايچون اكثر بلاد اسلاميه‌يى طولاشمش ايمش .

اطفال ايله كثرت اختلاطلرى جهتله معلمينك، دنيانك هرنره‌سنده اولورسه اولسون طبيعتلرى بر ونوعلرى شخصلرينه منحصر اولمغله معلم اطفال ديندیگى

حالده آرتق نسبت قومیه‌لرینی دکل کندیلرندن صادر اولان اطوار مضحکه‌یی آرامق اقتضا ایدر .

بوندن بیك اللی سنه اوّل جاحظـك مراق ایدوبده تدوین ایلدیگی غرائب معلمین قبیلندن اولمق اوزره زمانمزده ده آلمانیا ادباسندن برذات مکتبلرده جریان ایدن لطائفه، وَاطفال مکاتب ایله معلمین اطفال آره‌سنده وقوعه گلان مضحکاته دائر برکتاب تألیف ایتمش وَبوکتابی وجوده گتیرمك ایچون آلمانیانك کافهٔ بلادنده بولنان مکاتب مفتشلرینه بر مکتوب تحریریله حضور وغیابلرنده مکتبلرده صادر اولان اطوار مضحکهٔ معلمینی کندیسنه بیلدیر مه‌لرینی رجا ایتمشدر .

اثر مذکور گچن سنه لایپسیق شهرنده ایکی بیك بوقدر فقرهٔ مضحکه‌یی شامل اولدیغی حالده تمثیل ایدلمش اولدیغندن بزده لسان آخره نقلی حالنده اصلندکی لطافتی محافظه ایدن بیانلرینی بالانتخاب ترکجه‌یه ترجمه‌سنی وَاصحاب مطالعه‌یه علی الدوام

آثار جدیده ایله ایراث ملال اتمامک ایچون کتابخانه‌ـ
مزك بعض اجزاسنی ده بومثللو اطایب ادبیـه‌یه
تخصیصی مناسب گوردك .

تنبیه

لطائف مبحوث عنها غیر شایع فقراتدن بولندیغی
جهتله کتب ورسائل سائره‌یه ولو قسماً اولسون نقلی
منع ایتمك كرك مترجم وكرك ممثلك حقوق قانو-
نیه‌لرندندر .

[للطابع]

مكتبه متعلق لطائف

۱

خواجه‌نك برىسى شاكردلردن برينه ايراد ايتديكى سؤاللرك هيچ برينه جواب آله‌ميجه چوجغه دركه :

— سن هيچ برشى اوكرنمدكمى ؟ هيچ برسؤال بيلميورميسك ؟

— سؤالره قالىرسه بك چوق سؤال بيليرم خواجه‌افندى . يالكز اوسؤاللرك جوابلرينى بيلميورم.

۲

برمكتب مفتشى بعض نالايق اطوارينى خبر آلديغى برشاكردى نزدينه جلب ايله ديركه :

— يازق ! سنك ايچون بويله شيلرمى ايشيده‌جك ايدم ؟

— اینانمایکز مفتش افندی ! بنـده سزك ایچون اوقدر شیلر ایشتدمده هیچ برینه اینانمدم .

٣

لیلی برمکتبده یتاق قغوشلرنده پك چوق تحته بیتی توره‌دیکی حالده مکتب مدیری طرفندن دفعی یولنده هیچ برچاره‌یه مراجعت ایدلمامش وشاکردانی کوندوز خـواجه‌لری وکیجـه دخی بوحیوانلر بیزار ایتمکده بولنمش ایدی . برکون شاکرداندن بری خسته اولدیغنی خبر ویرمکله معاینه‌سی ایچون بردوقتورجلب ایدرلر . شاکرد جداً مضطرب ایمش کبی برصورت اظهار ایده‌رك طبیب ایله شو محاوره‌ده بولندی :

— هضمده صعوبتمی چکیورسـکز ؟ یوقسه اعضای بدنکزدن برنده برکونه وجع ویا اضطرابمی حس ایدییورسکز ؟

— آه‌دوقتور افندی! سویلدکلرکزك هیچ بریسی دکل . فقـط کیجه‌لری هیچ اویویه میـورم . بویله کیدرسه فنا حالده خسته اوله‌جغم .

— ایشته بوقنا . بوقسه کیجـه یاتدیغکز وقت آیاقلریلریکزی یورغاندن طیشاری‌یه‌می براقیورسکز ؟

— خیر افندم .

— یاخود یاتدیغکز وقت کوکسوکزده بر تضییقمی حس ایدییورسکز ؟

— خیر اویله برشیده یوق .

— یاخـود اوزون برمـدت بریانکز اوزرنده یاتوب نهایت صقیلیورمیسکز ؟

خیر اویولده‌ده برشی یوق .

— بوقسـه جلدکزده ، خصوصیله معـده‌کز اوزرنده قاشینمقمی وار ؟

خیر افندم بویله شیده یوق .

— (طبیب صبرنی توکته‌رك) ایی یا نه‌کزوار ؟

— تخته قوریسندن او بویه میورم دوقتور افندی تخته قوریسندن !

(شاگرد بوحرکتی ایچون ایکی کون حبس اولنمشدر .)

-۴-

خواجه‌نك بريسنك ستره‌سى قولتق آلتندن سوكولمش ايدى . شاگردلردن برى يانندەكى رفيقنه سكوك برى گوسترەرك ـ نا ايشته شورادن علم وحكمت طيشارى‌يه باقيور ـ ديديگنى معلم ايشتمكله اوده شاگرده خطاباً « اوت ! سفه وسيطنتده اورادن ايچرو يه » سوزيله مقابله ايتمش .

-٥-

تاريخ معلمى ــ روما شهرى نه‌زمان بنا اولندى؟

شاگرد ــ بركيجه وقتى .

معلم ــ بو احمقجه جوابى نره‌دن چيقاردك ؟

شاگرد ــ افندم . سز كچن گون روما شهرى بر گونده بنا اولنمدى ديمه‌مش‌مى ايديكز ؟

-٦-

برجغرافيا معلمى شاگردلرندن بريسنه قطب شماليده‌كى برودتك درجه‌سنى سؤال ايتمكله شاگرد جواباً : ــ افندم . او تحملگداز برودتى يالكز

خاطرمه گتیردیگم وقت ویره‌جگم جواب دیلك اوجنده انجماد ایدوب قالیور ــ دیمشدر .

-۷-

خواجه‌نك بریسی صوبه‌نك یاننده ایصنمقده اولان برقاچ چوجغك بللی اولمامق ایچون اللرینی آغزلرینه قویه‌رق قونوشدقلرینی گورمگله حدتانه‌رك دیمش که :

ــ سزی عارسزلر سزی ! قونشدیغکزی طویمیورمی یم ظن ایدییورسکز ؟ بنم قولاقلرم صوبه‌یه قدر واریر .

-۸-

کویلی قادینلردن بری مکتبك اوکندن گچرکن آچیق اولان پنجره‌سندن ایچری‌یه باقه‌رق برمدت یکی تعیین اولنمش اولان معلمك تقریرینه قولاق ویرر . معلمك ایسه ایکیده برده « بوحرفك اسمی نه ؟ شو حرفه نه‌دیرلر ؟ » دیه چوجقلری تمرین ایله مشغول اولدیغنی ایشیده‌رك « آی آی ! بزم یکی

خواجه‌مز هیچ برشی بیلمیورمش یا ! حرفلرك اسملرینی بیله چوجقلردن اوگرنه‌یور.» دیه‌معلمی تجهیله‌قالقیشمر.

⊰ ٩ ⊱

مكتب معلمنك بری برمحلده - بواوك اوشاغی بلدیه رئیسمز قدر قبادر - دیمش اولمغله بوسوز بلدیه رئیسنك قولاغنه گتدیگنده معلمك ترضیه‌مقامنده ینه اومحلده سوزی گری‌یه آلمقلغنی طلب ایتمش وخواجه ایسه - مقدما برشی سویلمش ایدم؛ بالآخره خطا ایتدیگمه واقف اولدم . سوزمی گری‌یه آلیرم : بواوك اوشاغی بلدیه رئیسمزقدر قبادگلدر. » دیمشدر.

⊰ ١٠ ⊱

برحساب سؤالی :

معلم — فره‌دریق ! شمدی سنك اوچ بیك فرانقك اولسه‌ده براوصاتین آلمق ایسته‌سه‌ك . اوك بهاسیده اون بیك فرانق اولسه دها نه‌یه احتیاجك اولوردی ؟

فره دریق - برزنگین قاری یه .

۱۱

دیگر برحساب سؤالی :

معلم — والده‌ك سفره‌یه بش قرابیه کتیرسه‌ده ایکی دانه‌سنی سن ییه‌جك اولسه‌ك گری‌یه قاچ دانه قالیردی ؟

شاگرد — هیچ بردانه قالمازدی .

معلم — نه‌دن ؟

شاگرد — سفره‌یه گلان قرابیه لرك هپسنی بن یرمده اوندن .

۱۲

خوجه ایله اوقومغه هوسی اولمیان برشاگرد آره‌سنده :

معلم — اوقومغه هوس ایتمدیگك حالده سن نه اوله‌جقسك ؟

شاگرد — خواجه اولورم افندم ! اوزمان چوجوقلر اوقور بن دیگلرم .

۱۳

خواجه ايله شاگرد آره‌سنده :

معلم — سترهڭ نه‌دن ياپلمشدر ؟

شاگرد — چوقه‌دن .

معلم — چوقه نه‌دن اولور ؟

شاگرد — يوڭدن .

معلم — يون نره‌دن حاصل اولور ؟

شاگرد — قويوندن .

معلم — اويله ايسه سـتره‌كى هانگى حيوان تدارك ايدر ؟

شاگرد — بابام .

۱٤

مستهزى شاگردڭ برى خواجه‌سندن قضا ايله فلاكتڭ آره‌سنده‌كى فرقى صورمش خواجه جواباً ديمشكه :

— اونى بيلميه‌جك نه‌وار! مثلا سن شمدى صويه

دوشه‌جك اولسه‌ڭ اشته بوڭا برقضا وفقط بريسى يتيشوب قورتاره‌جق اولسه اوزمان فلاكت دينور .

١٥

كوى خواجه‌سنك برى كويليلره برحادثهٔ فوق . العاده‌نك نه اولديغنى آڭلاتمق ايچون ديمشكه :

— هيچ شبهه يوقكه اينك نه‌اولديغنى بيليرسكز! لكن اينك برحادثهٔ خارق‌العاده دگلدر . برملاآغاجى نه اولديغنى‌ده بيليرسكز فقط ملا آغاجى دخى برحا . دثهٔ خارق‌العاده دگلدر . لكن بر اينگك قويروغيله ملا آغاجنه چيقديغنى گوررسه‌ڭز ايشته آڭا برحادثهٔ خارق‌العاده ديمكده تردد ايتمه‌مليسكز .

١٦

برفعلك باشليجه زمانلرينى سؤال ايچون برشاگرده خطاباً :

خواجه — سن‌سويله باقه‌لم قاچ زمان واردر؟
شاگرد — اوچ زمان .

خواجه — نه‌در آنلر ؟
شاگرد — صباح، اقشام، کیجه .

١٧

بیوك فره‌دریق برگون برکویدن کچرکن مکتبك نه حالده اولدیغنی گورمك ایچون ایچری گیرر . خواجه‌ گیرن ذاتك کیم اولدیغنی بیلدیکی حالده اصلا یرندن قملدامیه‌رق درسنه دوام ایدر. درسك ختامنده چوجقلره اذن ویروب بعده کمال احترام وتعظیم ایله قرالك یاننه گلیر .

قرال — بنم کیم اولدیغمی بیلدیکك حالده تعظیماً نیچون آیاغه قالقمدك ؟

خواجه — افندم قصوریمی عفو بیوریکز ! بو عارسز چوجقلر دنیاده بندن بیوك برآدم دها بولندیغنی بیله‌جك اولورلرسه کندیلریله باشه چیقمق پك گوچ اولورده آنك ایچون .

خواجه‌نك بوجوابنه قارشی فره‌دریق کندیسنی ضبط ایده‌میوب گوله‌رك چیقوب کیتمشدر .

— ۱۸ —

کوی خواجه‌لرندن بریسی برگویلینك اوی اوکندن کچرکن آغزنده چبوق اولدیغی حالده قپو. سنك اوکنده اوطوران گویلیدن ساعتی صورار. کویلی قبا برحریف اولمغله خواجه ایله استهزا ایچون :

— تمام اشکلرك صویه گیده‌جکلری وقت دیمسیله، خواجه :

— یا اویله دیرده سن بوراده نه اوطوریبورسك دیوب یولنه کیتمشدر .

— ۱۹ —

خسیسك بری اوغلنه برخواجه طوتمق ایستیوب خواجه‌یه آیده قاچ غروش طلب ایده‌جکنی صورار خواجه ـ افندم برنجی آیده سکسان غروش وایکنجی آیدن اعتباراً آلتمش غروش ویره‌جکسکز ـ دیمه‌سیله خسیس ـ اویله‌ایسه درسه ایکنجی آیدن باشلاسه‌ق اولمزمی ؟ ـ دیمش .

۲۰

: كوچك برچوجغـه تعداد ارقام تعليميله مشغول اولان برخواجه مقصدی دها زياده ايضاح ايچون چوجغه شو وجهله سؤال ايراد ايدر :

خواجه — بنم باشمده براولەرق نه وار ؟

چوجق — برون .

خواجه — يك اعلا ايكى اولەرق نه وار ؟

چوجق — گوزلر .

خواجه — تمام (صاچلرينى گوسترەرك) پك چوق اولەرق نه وار ؟

چوجق — بيت

۲۱

خواجه ايله تنبل برشاگرد آرەسنده :

خواجـه — باقسكا بكا بودرسى سن يازمدك طوغرى سويله هانگى اشكله برابر چالشدك ؟

چوجق — يالان سـويلمم خواجه افنـدى اوغلكزله برابر يازدم .

٢٢

والده ایله مکتبه گیدن چوجغی آره‌سنده :

چوجق — (آغلیه‌رق) خواجه بنی بوگون تکدیر ایتدی. بکا دیدیکه نافله‌سن اوقومق اوگرنه میه‌جکسك ایکی سطرلق برشی اوقویه‌جق اولسه‌ك کلمه‌لرك یاریسندن زیاده‌سنی یوتیورسك .

والده — امان یاربی سن کلمه‌لریمی یوتیورسك اولادم! بونك ایچون برده تکدیر ها! بیچاره‌چوجغم. یوق بن برده‌ها اوقومقلغکه راضی دگلم . آنی فنا فنا شیلر هضم ایتمگه معده‌لری آلشمش اولان فقرا چوجقلری یوتسونلر .

٢٣

بر امتحانده :

ممیز — اوغلم دول متفقه فرانسه علیهنده قاچ سفر اجرا ایتدی؛ سویلیه بیلیرمیسك ؟

شاگرد — دورت سفر .

مميز — آفرين! شوسفرلرى بڭا تعداد ايده بيليرميسڭ ؟

شاگرد — ايدرم افندم: بر، ايكى، اوچ، درت.

٢٤

ينه بر امتحانده :

مميز — (شاگردڭ برينه) بڭا ملايمت ولطافتله مرور ايتمش برقيش سنه‌سى خبر ويره‌بيليرميسڭ؟

شاگرد — اوت افندم ١٨٧٨ سنه‌سى موسم شتاسنڭ لطافتنى هيچ اونوته‌مم؛ چونكه اوقيش خواجه‌مز ايكى بچق آى اسير فراش اولمش ايدى. (معلمڭ يوزينه باقه‌رق) دگلمى خواجه‌جغم ؟

٢٥

زمانه تربيه‌سى :

قزلره مخصوص برمكتب عاليه‌دن گلان برقز پدرينه شهادتنامه‌سنى ابراز ايدرڭ ديركه :

قز — باباجغم شهادتنامه‌مه باقيڭز ! زراعت اعلا. صنايع نفيسه وموسيقه پك اعلا. رياضيات،

هندسه، منطق، فن حقوق علی الاعلا. بگندیگزمی؟

پدر — چوق ای اولادم . وارەجغك قوجه يك پیشیرمك، اثواب اوتولەمك ، دیکش دیکمك گبی خصوصات بیتیەیه واقف اولەجق اولورسه سعادتله برعمر کچرمکلگکه احتمال وار .

٢٦

عقاید دینیه معلمی :

— (قرائت ایدەرك) ایی اولان وَایبالك ایشایین انسانلر جنته گیرر (آووقات زاده بولنان برچوجغه خطاباً) سن سویله باقهلم ویلهلم ! فنا اولان وَفنالق ایشلایان انسانلره نه اولور ؟

آووقات زاده — آنلری بابام مدافعه ایدر .

٢٧

پدرایله برنجی دفعه مکتبه گیدن اوغلی آرەسنده:

پدری — نصل بوگون مکتبده برشی اوگرندگمی ؟

چوجق — اوگرندك ممكنمی ! خواجه‌مزك برشی بیلدیگی یوق . هرشیئی ، حرفلرك آدینی بیله بزدن صوریبور .

۲۸

ایکی احباب آره‌سنده :

« بری — دیمك اوغلکزی خواجه‌لکه یتشدیرمك ایستیورسکز . فقط دکل آمّا چوجغك بوکا استعدادی وارمی ؟

دیگری — نصل یوق ! شوشنده‌بیله اك زیاده سودیگی شی ، کوچك چوجقلری دوکمکدر .

۲۹

برممیز ایله بر مکتب عالی شاگردی آره‌سنده :

ممیز — شمدی « آلداتمق » نه اولدیغنی بکا ایضاح ایده بیلیرمیسکز ؟ غالبا بیلیورسکز . بازی بن سزه سویلیه‌یم « آلداتمق » برکیمسه‌یی متضرر ایتمك ایچون آنك جهلندن استفاده ایتمکدر .

شاگرد — اویله‌ایسه بنی امتحاندن دوندردیگکز

حالده هانگی جنایتی ارتکاب ایتمش اوله جغگزی بیلیورسگز ممیز افندی .

۳۰

برامتحانده چوجغك برینه حرارت و برودتك تأثیراتنه دائر برسؤال ایراد اولنور . چوجق جواباً « حرارت اجسامی منبسط و برودت منقبض ایدر » دیدکدن صکره عقابنجه جوابنی برمثال ایله اثبات ایچون « مثلا موسم شتاده گونلر قیصالیر و موسم شتاده اوزانیر » دیمش .

۳۱

خواجه ایله شاگرد آره‌سنده :

شاگرد — (خواجه‌یه بش فرانقلق برقائمه اوزاته‌رق) بابام سلام سویلدی بونی ده سزه گوندردی .

خواجه — پدریکزه سویله تشکرلر ایدرم . فقط گوندردیگی پاره چوقدر .

— شاگرد — اوت ! والده‌م ده اویله سویلدی . او بدلا حریفه اوچ فرانق بیله چوقدر دیدی .

(خواجه‌ده حیرت .)

۳۲

خواجه ایله شاگرد آره‌سنده :

خواجه — إنسان حیواناته قارشی بیله صاحب مرحمت اولملیدر؛ مثلا سنك پدرك برقازغه صاتون آلوب صالیویرسه نه اولمش اولور ؟

شاگرد — احمق .

۳۳

برقز مکتبنده :

معلمه — سویله باقه‌لم ماریه‌ت! سومك فعلنك مستقبلی نصل گلور ؟

قز — قوجه‌یه وارمق .

۳٤

خواجه‌نك بریسی ایلروده ظهور ایده‌جك برقویروقلی ییلدیزك حسابا‌تیله اوغراشور ایکن بسلمه گلوب دیرکه «مادام سفره‌نك نه زمان قوریله‌جغنی صوریور»

خواجه طالمش اولدیغی حساب عمیقدن باشنی

قالدیرمقسزین «اوت نه زمان، نه زمان آزاجق طور!
(برقاچ رقم دها یازدقدن صکره بردنبره) ١٩١٥
سنه‌سی ایلولك یکرمی یدنجی گونی صباحلین ساعت
تمام یدی‌یی اون آلتی دقیقه واوچ بچق ثانیه‌ کچه‌رك
دیمش.

۳۵

گونش اسمنده برمیخانه‌سی اولان برگویده :
خواجه — (شاگرده) گونش ندر ؟
شاگرد — برمیخانه‌در.
خواجه — گونش نه‌دن میخانه اولیور ؟
شاگرد — چونکه گیجه یاریسی اولوبده بابام
اوه گلمامش بولنورسه والده‌م دائما دیرکه : « هایدی
گونشه گیتده باباکی اوه گتیر ».

۳٦

خواجه‌نك بری قدرت الهیه‌دن بحث ایتدکد
نصکره چوجغـك برینه توجهـله : « شو گیجه وقتی
سماده گوردیگك الك اوفاق بر یلدیزی اشغال ایتمگه

مقتدرميسك ؟ » ديمه‌سی اوزرينه چوجق « خير ! لكن سزده مقتدر دگلسكز ياخواجه افندی » ديمش .

٣٧

سنه باشنده خواجه چوجقلره خطاباً :

خواجه — يكی سنه كزی تبريك ايدرم انشاالله گله جك سنه دها اوطلی، دها چالشقان بولنورسكز .

چوجقلر هپ برآغزدن — انشاالله سزده خواجه افندی .

٣٨

خواجه‌نك بری «توجدانی راحت اولان كيمسه نك راحتجه اويقو اويوديغنی » چوجقلره ايضاح ايتدكدن صكره كوچك چوجغك برينه توجه ايله ديركه :

— مكتبده گوزل چالشمش ودرسكی ايی ياپمش اولديغك زمان راحت اويقو اويومازميسك ؟

— خير !

— یاخود پدریکه، والده‌که اطاعت ایدوبده آنلرك التفاتنه مظهر اولدیغك زمان ؟

— خیر !

— لکن چوجغم خیرلی برایش ایشلمش اولدیغك زمان البته ایی اویقو اویورسن آ ؟

— (چوجق آغلایه‌رق) خیر خواجه افندی بزم اوده پك چوق تحته بیتی واردر .

⊰ ٣٩ ⊱

پدرله اوغل آره‌سنده :

— باباجغم قرالك چوجقلرینك اسملری نه‌در ؟

— بنده بیلمیورم اوغلم .

— اویله ایسه مکتبه گیتمدیگکه شکر ایتملیسك .

— نیچون ؟

— چونکه بن بیوك فره‌دریقك چوجقلرینك اسملرینی بیلمه‌مدیگم ایچون بوگون مجازاة یوز سطر یازی یازه‌جغم . سن شمدیکی قرالمزك چوجقلرینك

اسملرینی بیلمدیکمك حالده مطلقا ایکی یوز سطر یازی یازمغه مجبور اولوردك .

٤٠

جغرافیا درسنده :

— خواجه افندی بوگون هوا نیچون بردنبره صغودی ؟

— شمال روزگاری استکه باشلادیده آنك ایچون .

— چوق شی ! بوروزگار دائما بویله صغوقمی اسر ؟

— اوت اوغلم شمال روزگاری هرنه جهتدن اسرسه اسسون دائما صغوقدر .

٤١

برخواجه ایله شاگرد آره‌سنده :

خواجه — شو شیشه‌یی آلده فره‌دریق بکه بیرا گتیر .

شاگرد — هانیا پاره ؟

خواجه — پاره ایله بیرا گتیرمك معرفت دگل معرفت بیرایی پاره‌سز گتیرمکده‌در .

چوجق گیدوب برمدت صکره عودت ایدرك شیشه‌یی خواجه‌نك اوکنه قور ، معلم شیشه‌یی آغزینه گتوروب بوش اولدیغنی آکلاینجه دیرکه :

— هانیا بونك ایچنده بیرا ؟

— طولی شیشه‌دن بیرا ایچمك معرفت دگل معرفت بوش شیشه‌دن بیرا ایچمکده‌در .

۴۲

بعض معلملرك درس اثناسنده طالبنافله وقوع بولان خطالری :

بش سنه اول کندیشی دها کنج ایدی .

آمریقا کشف اولنمازدن اول نره‌ده اولدیغی مجهول ایدی .

رومالیلر یمك برکن بر دیرسکلرینه طیانوب او بر دیرسکلریله برلر ایدی .

قوزادی نك باشی کسلدی. مشار الیه بوجریحه‌نك تأثیرندن وفات ایتدی .

بیوك پترو ترکاری، پولتاووده محاصره ایلدی .

۴۳

صرف درسنده :

خواجه — اشك دیدیگم وقت بو بر فعلمیدر ؟

چوجق — اوت افندم فعلدر .

خواجه — نصل فعل ! اشك تصریف اولنه‌بیلیرمی ؟

چوجق — اولنور افندم ؛

خواجه — نصل .

چوجق — بن اشك . سن اشك . او اشك .

۴۴

معلمله شاکرد آره‌سنده :

معلم — بیوك پاسقالیادن اوّل کلان هفته‌یه نیچون اذیت هفته‌سی دیرلر؟

شاگرد — امتحانلر او هفته‌یه تصادف ایدیورده آنك ایچون .

٤٥

بر انگلیز مکتبنده خواجه ایله شاگرد آره‌سنده:

معلم — بر حادثهٔ خارق العاده نه‌در ؟

شاگرد — بیلم !

— گونش بر گیجه یاریسی چیقاجق اولسه سن بوکا نه دیر ایدك !

— نه دیه‌جگم، قمر دیر ایدم.

لکن سکا گونشدر دیسه‌لر نه دیر ایدك !

— یالاندر دیر ایدم.

— پك اعلا ! بیلیرسك که بن هیچ یالان سویلەمم. فرض ایت که بن سکا - بو چیقان آی دکلدر گونشدر - دیمشم او حالده خاطرکه نه گلیر ؟

— خاطرمه گله‌جك شی ایسه پك قولایدر. چونکه گیجه یاریسی گونش چیقمیه‌جغنی پك اعلا بیلدیگمدن سز بویله بر ادعاده بولنه‌جق اولسه‌کز مطلقا بزم خواجه افندی سرخوشدر دیه حکم ایدرم.

(والحاصل معلم شاگرده (حادثهٔ خارق العاده) یی سویلتمکده اظهار عجز ایتمکه مجبور اولدی .)

-۴۶-

معلمك بری چوجقلره حقسزلق نه اولدیغنی ایضاح ایتمك ایستمکله چوجغك برینه دیرکه :

— حقسزلق نه اولدیغنی بیلییورمیسك ؟

— خیر خواجه افندی !

— اویله ایسه سکا آڭلاده یم : مثلا بن ارقداشکه برقرابیه و یرسه‌مده سنده آرقداشکك الندن قپاجق اولسه‌ك نه‌یاپمش اولوردك ؟

— تکرار بندن قاپسون دیه آغزیمه آتمش اولوردم .

-۴۷-

برعلم طب امتحاننده :

ممیز — (برگمیك گوستردرك) شوگمیگك نه قدر مدت طوپراق آلتنده یاتمش اولدیغنی سویلیه بیلیرمیسك ؟

شاگرد — اوت افندم !

ممیز — نه قدر ؟

شاگرد — صاحبنك دفن اولندیغی گوندن بری .

-- ٤٨ --

علم حکمت امتحاننده :

ممیز — تلغراف حقنده‌کی معلوماتکزی سویلیه بیلیرمیسك ؟

شاگرد — اوت افندم هر کلمه‌سی ۱۰ پاره‌یه. اکثریا یگرمی کلمه اوزرینه اجرت آلنیر .

-- ٤٩ --

معلم ، مکتبه یکی گلان برشاگرده خطاباً :

— اسمك نه‌در ؟

— فره‌دریق .

— بدرك نه‌در ؟

— متوفی

— اوّل نه ایدی ؟

— برحیات ایدی .

۵۰

بر کوی مکتبنده :

— سن سویله بقایم ! شو کویك قارشیسندهکی او گوزل اورمانلری کیم یراتدی ؟

— بیلمم خواجه افندی ! بز بوکویه گله‌لی بر هفته اولدی .

۵۱

بر حساب درسنده :

معلم — اوندن اون طرح ایده‌جك اولسه‌ق نه قالیر ؟

چوجق — (شاشقین بر حالده سکوت ایدر)

— جانم ! والده‌ك سکا اون غروش ویرسه‌ده هپسنی دوشوره‌جك اولسه‌ك اوزمان جیبكده نه بولنور ؟

چوجق — بر دلیك .

۵۲

چوجق — انگلیزلرده خرستیانمیدر ؟

خواجه — البته . لكن يالكز بازار كونلرى .
هفته نك سائر كونلرنده يهوديدرلر .
(انكليزلرك تجارته اولان انهماكارينه تعريض در)

-ɜ ٥٣ ɛ-

خواجه — سوكيلى چوجقلرم ! شمدى سزدن
برشى صوراجغم : براو واردركه كرك فقير، كرك زنكين،
كرك ممنون، كرك مكدّر ، كرك اركك وَ كرك قادين
حاصلى اختيار، كنج، چوجق هرسنده وَهر صفتده
انسان ايچون دائما كشاده در . بن سزك اورايى
صيق صيق زيارت ايتمكزى آرزو ايدرم . آكا كير-
نلر تسلى وَصفوت قلب ايله چيقارلر . هايدى بقايم
سويايك او، اوك اسمى نه در .

برقوندره جى زاده — بن بيليرم خواجه
افندى . ميخانه دكلمى ؟

(خواجه كليسايى مراد ايتمش ايدى)

٥٤

خواجه — اعدام اولنان برآدم حقنده نیچون فقیر گناهکار دیرلر ؟

شاگرد — زنگین گناهکارلر اعدام ایدلمزلرده آنك ایچون .

٥٥

والده ایله چوجغی آره‌سنده :

والده — کچن هفته صنفکك برنجیسی اولدك دیه دنیالر قدر سوینمشدم . بوگون قومشونك چوجغندن ایشتدیگمه گوره صنفكده سکزنجی قالمشسك ! عیب دگلمی ؟

چوجوق — برآزده آرقداشلرمك والده‌لری سوینسینلر ؛ آنینه‌جگم یالکز سنمی سوینه‌جکسك ؟

٥٦

خواجه ایله شاگرد آره‌سنده :

خواجه — سن حسابده پك گریده‌سك . اوده برقرنداشك یوقمی ؟

چوجق — وار افندم

خواجه — آکا یالوارده گیجه‌لری سکا براز حساب گوسترسون .

چوجق — او گوستره‌مز .

خواجه — نیچون ؟

چوجق — چونکه سکز آیلقدر .

-- ٥٧ --

معلمك بری اطفاله « تنبللگك نتایجی » حقنده برر شی یازمه‌لرینی امر ایدر. چوجغك بریده تنبللگك نتیجه‌سنی فعلاً اثبات ایچون دفترینی خواجه‌یه هیچ برشی یازمقسزین ابراز ایلر .

-- ٥٨ --

مفتش — برنجی ساعتده هانگی درسی اوقوتدیکز .

خواجه — افندم برنجی ساعتده درس اوقو تمدم؛ چونکه هنوز قراکلق ایدی .

مفتش — اوساعت ایچون پروغرامده نه درسی وار ایدی ؟

(خواجه تردد ایدرك جواب ویرمینجه چوجوقلردن بری گویا معلمه معاونت مقصدیله) افندم حساب ذهنی ایدی .

مفتش — طوغریسی یا قراکلغك مانع اولدیغی بردرس !

-۵۹-

چوجوغنك تحصیل وتربیه‌سی اغورنده مالنك قسم اعظمنی صرف ایتدیگی حالده هیچ برشی اوگرنمگه موفق اوله‌مدیغنی گورمش اولان برکویلی کمال مأیوستیله دیمش که :

— آه ! شو بردانه جك اوكوز ایچون نه قدر اینك فدا ایتدم !

-٦٠-

برناحیه‌نك معارف مدیری ناحیه داخلنده بولنان مکتبلرك معلملرینی عموماً نزدینه جلب ایله

مکتبلرده طیاغك ابقا ویا الغاسی شقلرینی مذاکره ونتیجهٔ مذاکراتی کندیسنه بیان ایتمه‌لرینی امر ایتمکله معلملر کیفیتی مذاکره ایتدکدن صکره اکثریت طیاغك ابقاسی رأینده بولنمسندن معارف مدیری اولبابده کندیسنه اعطا ایتدکلرك تقریرك زیرینه « بالاده‌کی مضبطه‌دن منفهم اوله‌جنی وجهله ناحیه داخلنده بولنان بالجمله معلمینك مناسب برطیاق آرزوسنده بولندقلرینی عرض ایدرم . » عباره‌سنی تحریر ایتمشدر.

۶۱

اختیار برقپودانك قزی موسم تعطیلده بولندیغی مکتب لیلیدن اوینه عودت ایدر .

برگون قپودان قزینه — هایدی قزم شو چوبغی طولدیرده گتیر دیمسی اوزرینه قز، — باباجغم چبوق طولدیرمه‌سنی نره‌دن بیله‌یم ؟ — دینجه قپودان پرحدت :

— شو یرك دیبنه باته‌سی مکتبده نه‌اوگرنیورسك ؟ دها برچبوق طولدیرمسنی بیلیورسك ها! — دیمشدر.

٦٢

آوستريانك بوهميا ايالتنده بركوى مكتبنه آلمان برمفتش گلير ، چوجوقلرى عقائد دينيه‌دن امتحان ايتمك ايستر . خواجه درسك بوقسمنده يك آز غيرت گوسترمش اولديغندن براز شاشيرز ايسه‌ده نهايت عقلى باشنه آله‌رق آلمانجه يه بدل مفتشك بيلديگى (چه) لسانيله چوجوقلره : باباك نصلدر ؟ عموجه‌ك وارمى ؟ قاچ اينگگز وار؟ والده‌ك پينير ياپمق بيليرمى ؟ بوسنه پاتاته‌لرگز ايى محصول ويرديمى ؟ ترلالره قارغه‌لر زيان ويرييورمى ؟ گبى شيلر صورمغله چوجوقلرك هربرى بالطبع بلا تردد جواب ويرديگندن ، مفتش شاگردانك بويله سرعتله جواب ويرمه‌لرندن فوق‌الغايه ممنون اوله‌رق خواجه‌يه غيرتندن طولايى برده تشكر ايدوب گتمشدر .

٦٣

ينه آوستريا ناحيه مكتبلرندن برنده مفتشله معلم آره‌سنده :

مفتش — بارى جغرافياده نصلدرلر ؟

معلم — جغرافیا نه دیمك اولیور ؟

مفتش — (حدته) وای سن جغرافیا بیلیورمیسك ؟

معلم — خیر بیلیورم .

مفتش — شاگردلرکدن نه آلیورسك ؟

معلم — سنوی برقوطی بغدای .

قاچ — شاگردك وار ؟

معلم — سکز ، فقط یدیسی کندی اولادم .

-- ٦٤ --

چوجقلری قرائتدن امتحان ایله مشغول اولان بر مکتب مفتشی اقویان چوجغه (شفاف نه دیمکدر؟) دیر. چوجوق « شفاف آره‌سندن گورمك ممکن اولان جسمه دیرلر . » جوابنی ویرر

مفتش — نه گبی ؟

چوجق — جام گبی .

مفتش — آفرین اوغلم .

دیگر بر چوجغه خطاباً — برمثالده سن سویله باقه‌یم !

شاگرد — آنختار دلیگی گبی .

٦٥

برجغرافیا درسنده :

خواجه — نصل اولیورده دگزه متمادیاً برچوق نهرلر، چایلر، درهلر ایرمقـلر دوکلدیگی حالده دگز ینه طاشمیور .

چوجق — صویك فضله‌سنی دگزك ایچنده بولنان بیوك بالقلر ایچییورده آنك ایچون .

٦٦

برطبقات‌الارض درسنده :

خواجه — بوندن یوز سنه اوّل اقلیمز دها صیجاقمی یوقسه صغوقمی ایدی ؟

شاگرد — (بلا تردد) طقسان سنه یشامش اولان بیوك پدرم بن طوغمه‌دن اون سنه اوّل وفات ایتمامش اولسه ایدی کندیسندن اوگره‌نیردم افندم .

٦٧

خواجه (شاگردلرینه خطاباً) اولدیغکزدن زیاده احمق گورنمکه چالشیکز . بن کیمسه‌دن محال برشی طلب ایتمك ایسته‌مم .

چوجقلردن بری — سزی تقلید ایدرز افندم !

٦٨

برگوزلکجی ایله مکتب عالی طلبه‌سندن بری آره‌سنده :

طالب — شوگوزلکی معاینه‌ایدك ! بوزولمشمی نه‌اولمش . کیجه وقتی بوگوزلکك جاملری برشیئی ایکی گوستریور .

گوزلکجی — قباحت گوزلککزك جاملرنده دکل، آقشاملری آغزکزه گوتوردیککز قدحلرك جاملرنده‌در .

٦٩

خواجه — اوتانملیسك ! بن سن یاشده ایکن سندن بش قات ایی اوقوردم .

چوجق ــ دیمك سزك خواجه‌کز بنمکندن دها ایی ایمش .

٧٠

پروسیا مکتب حربیه‌سنده :

فن اسلحه معلمی ــ سز سویلیك بقایم! (ماوزه‌ر) تفنگی ایله (شاسپو) تفنگی آره‌سنده نه‌فرق واردر؟

شاگرد ــ ماوزه‌ر تفنگی ایله بز فرانسزلری اولدیردیگمز حالده شاسپو تفنگیله‌ده فرانسزلر بزی اولدیررلر . بینلرنده‌کی فرق بودر .

٧١

عقائد دینیه معلمیله شاگرد آره‌سنده :

معلم ــ اوغلم ! سکا ارقداشلرکدن بریسی برتوقات آته‌جق اولسه نه‌یپارسك ؟

شاگرد ــ بنده آکا برتوقات آتارم .

معلم ــ لکن بوجواب اولدیمی یا ؟ اصل طوغریسی نه‌در ؟ براز دوشن باقه‌یم !

شاگرد — طوغریسی ایکی توقات آتاردم افندم.
(خواجه انجیلك، بر یناغکه اوررلرسه او بر ینا -
غکیده چویر، تنبیهنی بیلوب بیلمدکلرینی تجربه ایتمك
ایسته‌مش ایدی)

⊰ ۷۲ ⊱

علم حیوانات درسنده :
خواجه — انسانه اڭ زیاده نافع اولان قوشلر
هانگیلریدر ؟
چوجق — کباب اولانلر.

⊰ ۷۳ ⊱

مجلدك بریسی برمکتبك فرسوده خریطه‌لرینی
تعمیر ایتدیردکدن صکره مکتب مدیرینه شویله
برحساب پوصله‌سی اعطا ایتمشدر :

اوروپانك جبهت شمالیه‌سنك تعمیری	۱ فرانق
آلمانیانك اورته‌یرندن یاپشدیرلمسی	۵۰ سانتیم
تونگنك فرانسه رنگنه بویانمسی	۲۵ سانتیم
فرانسه‌یه روغن طلاسی	۲ فرانق

٧٤

تاريخ امتحاننده :

مميز — والنشتاين مقتول اولمسه ايدى نه اولور ايدى ديرسكز ؟

شاگرد — بلكا قاليرسه اولنجه‌يه قدر يشارايدى .

٧٥

خواجه‌نك بريسى (برابى چوبان) اسمنده‌كى حكايه‌يى چوجقلره آكلاتدقدن صكره ايضاح ايچون : — فرضا سز كوچك كوچك قويونلر اولسه‌كز سزه نسبتله بن نه اولمش اولوردم ؟

چوجقلر — (هپ برآغزدن) اختيار برقويون .

٧٦

معلم ايله خدمتكار آره‌سنده :

معلم — ژوزه‌ف نه يپايورسك ؟ اوصوبه‌يه صوقديغك كاغدلر نه‌در ؟ قورقارم بنم يازى خانه‌مك اوستندن آلدك !

ژوزدف — اوت افندم ! فقط قورقیـلك هیچ بریسی یا زلمامش دگل هپسی قاره‌لنمش . هیچ تمیز کاغدلره طوقنورمی‌یم ؟

-<< ٧٧ >>-

خواجه‌نك برینك شاگردلرینه مخلوقاتك عدم بقاسنی تعریف ایتدیگی صره ده جناب حق بزی طوپراقدن خلق ایلدی . ینه‌طوپراق اوله‌جغز دیمسی شاگرداندن برینـك رقتنی تحریك ایتمسیله چوجق آغلامغه باشلار . یاننده بولنان بریهودی چوجغی دورته‌رك :

— نه آغلایورسك به ؟ اصلمز آلتوندن اولوبده اولدكدن صكره طوپراق اولسه ایدك ، یوزده یوز غائب ایده‌جـك ایدك . لكن ذاتاً طوپراق اولوبده ینـه طوپراغـه تحوّل ایدرسك برشی غائب ایتمیه‌جگزکه تأسف ایدییورسك ؟

-<< ٧٨ >>-

لیـلی برمکتب مدیری طعـام ایتمکده اولان چوجقلره خطاباً دیرکه :

— هانکیکز اك زیاده پاتاته یرسه آکا اك بیوك پارچه اتی ویره جکم .

بوسوز اوزرینه چوجقلر پاتاته یه کیریشیرلر . براز صکره مدیر دیرکه :

— هانکیکز زیاده طویدیکز باقه یم .

هپسی برآغزدن — بن بن بن !..

مدیر — مادامکه هپکز طویمشسکز . آرتق اته احتیاجکز قالمدی دیمکدر . بواتی یارینه صاقلایه جغم .

۷۹

معلم ایله شاگرد آره سنده :

— خواجه افندی ! انسانلرك مایموندن نشأت ایتدیکی صحیحمیدر ؟

— خیر اولادم . انسان انسان اوله رق دنیایه کلیر . فقط بعیسی صکره دن مایمون اولور .

۸۰

معلمك بریسی تنبل برشاکرده خطاباً دیرکه :

— بورایه باق ! سن اوقدر تنبلسك که برکره

چالشغنه باشلایه‌جق اولسه‌ك بردها چالشمی ترك ایتمگه اوشنیرسك !

⊰ ٨١ ⊱

معلم ابله شاگرد آره‌سنده :

— سن سویله باقه‌یم ژورژ ! هرآدم برارادهٔ جزئیه‌یه مالك دگلمی ؟

— دگل .

— نه ! سویله باقه‌یم هانگی آدم وارکه ارادهٔ جزئیه‌یه مالك اولسون .

— مثلا بن . آغا هیچ مالك دگلم !

— سن ارادهٔ جزئیه‌یه مالك دگلمیسك ؟

— نه‌گزر خواجه افندی ! بن ارادهٔ جزئیه‌یه مالك اولسه‌یدم بوگون ، بوگوزل هواده مکتبده‌می اوتورردم !

⊰ ٨٢ ⊱

برحساب درسنده :

معلم — سزدن سکز کشی‌یه قرق سکز الما ،

اوتوز ایکی آرمـود ، آلتمش درت اریك، یتمش آلتی کستانه ویره جك اولسه‌م هربرگزه نه اصابت ایدردی؟

چوجوقلردن بری — قارن آغریسی !

-< ٨٣ >-

تاریخ درسنده :

خواجه — فرعون ایله برابر بحر احمرده قاچ حاکم بوغولمش ؟

چوجوق — (یانندهکی آرقداشـنه یواشجه) لکن بزم خواجه‌ده بعض کرّه نه قدر آحمقجه شیلر صورار .

حواجه — هله حیزلی سویله . سویلدیگك مطلقا طوغریدر .

-< ٨٤ >-

خواجه — اسپارطه‌لیلرك (مسنا) محاربه‌سنده شاعرلری تیرتئوسـك تنظیم ایلدیگی ارجـوزه‌لر اسپارطه‌لیلره غلبه‌یی تأمین ایلمشـدی . تیرتیئوسك شرقیلری بویله برتأثیری نصل حصوله گتیره‌بیلدی؟

شاگرداندن بری — دشمنك بارگیرلری شرقی
سویلیان اسپارطه‌لیلرك صدالرندن اورکدیده آندن .

-۸۵-

معلم ایله شاگرد آره‌سنده :

— اوغلم بوگون سن صنفکده ایتمدك عارسزلغی
براقمدك بویله گیدرسه سنی تکدیر ایتمگه مجبور
اوله‌جغم .

— ضرر یوق خواجه‌جغم . بن او قدر حسلی
دگلم . تکدیرلرگزه گوجنمم . خوشگزه گیدرسه
دوام ایدك .

-۸٦-

حساب معلمیله شاگرد آره‌سنده :

معلم — درت طانه درت یوز اوقه ثقلتنده
گلیرسه اختیار بر اوکوز قاچ اوقه گلیر .

طالب — سز برکرّه ترازونك برگوزینه اوتورگز
بن سزده او آنده قاچ اوقه گلدیگنی خبر ویردیم .

— ۸۷ —

مكتبده يوز چوجق بولنان برخواجه‌يه خطاباً بريسی ديركه :

— يوز چوجق ايله بردن نصل باشه چيقد-يغكزه تعجب ايديورم .

خواجه — يوز چوجق ايله باشه چيقمق برشی دگل . لكن آنلرك ايكی يوز نفر اختيارلری يوقمی ايشته آنلر ايله باشه چيقه‌ميورم . آنلر هرگون باشمك اتی ييورلر . (پدرلريله والده‌لرينی مراد ايتمشدر)

— ۸۸ —

تاريخ طبيعی درسنده :

خواجه — كچن درسده كوپگی بتيرمش ايدك . شمدی پيش نظرگزده‌كی اشكه دقت ايديكز .

— ۸۹ —

خواجه — بو حرفك اسمی نه‌در ؟

چوجق — حرفك كنديسنی چوقدن طانيورم امّا آدی بر درلو خاطريمه گلميور .

۹۰

قرالك یوم ولادتنده حکومت قوناغنـك اوکنه طوپلانمش اولان مکتب چوجقلرندن برینه، اوراده بولنان بر ذات اوگون قرالك یوم ولادتی اولدیغنی بیلوب بیلدیکنی آکلامق ایچون دیرکه :

— بوکون نه وار اوغلم بورایه طوبلانمشسکز؟

چوجق — نه اولهجق مکتب تعطیلی .

۹۱

پدر ایله اوغل آرهسنده :

باق شـو مکتبدن کتیردیکك شهادتنامه‌یه باق . اوتانمازمیسك؟ فنا ، فنا ، ضعیف ، بونه دیمك ایچنده بردانه اعلا یوق .

— آباباجغم بکا نه طاریلیورسـك . آنلری بن یازمدم یا . خواجه یازدی .

۹۲

خواجه — فورطنه نره‌دن کلیر .

چوجق — بیوك والدهمك وجودندن .

خواجه — اونصل لقردی؟ هیچ فورطنه بیوك والده‌کدن نصل گلیر .

چوجق — یا بیوك والدهم بر فورطنه چیقدیغی وقت دائما «بن ذاتاً انك گله‌جگنی وجودمك گوشه‌مسندن آکلایوردم . » دیر .

٩٣

برکوی مکتبنده کوچك بر قز حسابك الك بسیط قاعدلرینی آکلامقدن عاجز اولمغله خواجه دها اپی آکلاتمق ایچون دیرکه :

— باق قزم ! بنم صاغ جیبمده اوچ وَصول جیبمده درت فرانق وار . ایمدی هر ایکی جیبمده قاچ فرانق وار ؟

چوجق — (صافدرونانه) فرانقلری گوستر باقه‌یم .

بوسوز اوزرینه خواجه قپ قرمزی کسیلیر ،

چونکه خواجه‌نك ایکی جیبنده یدی سانتیم بیله یوق ایمش .

۹٤

خواجه‌نك بری تواضعی ایضاح ایچـون چوجغك برینه خطاباً دیرکه :

— مثـلا بن بابانك یانـنه گلسه‌مده بابانك بکا برقدح شراب ویرسه آلیر ایچرم . بردها ویرسـه ینه آلیر ایچرم ، ینه براوچنجی قدح ویرسـه آنیده ایچرم . فقط دردنجی‌یی ویرر ایکن ـ تشـکر ایدرم افندم ! پك چوق عنایت بیـوردیکز بونیـده عفو بیورك ـ دیه‌جك اولسه‌م نه‌اولمش اولورم .

چوجق — سرخوش.

۹٥

برمکتب مفتشی اختیـار بر معلمـه ، شومندوفر استاسیوننده تصـادف ایدوب معلمك اوچنجی موقع بیلتی آلدیغنی گورمکله هیچ اولمـازسه برمعلمك ایکنجی موقعله گیتمسی فکرنده بولندیغندن کندیسـنه دیرکه :

— معلم افندی ! سز نصل اولیورده اوچنجی موقعله گیدییورسکز ؟

معلم — نه یپایم افندم! مقصدم کبارلق طاسلامق دگلدر . فقط اختیارلقدن دردنجی موقعده اوّلکی گبی آیاق اوزرنده طورمغه تحمل ایده‌میورم .

۹۶

جغرافیا درسنده :

خواجه — (خریطه اوستنده گوستره رك) شوطاغ ایکی بیك آلتی یوز متره ارتفاعنده‌در .

برچوجق — افندم بنم کتابمده ایکی بیك بش یوز اللی متره یازییور .

خواجه — گتیر باقه‌یم سنك کتابکی (کتابی گوزدن کچیردکدن صکره) بو کتاب ۱۸۶۶ سنه‌سنده باصلمش . باقکز یگرمی سنه ایچنده نه‌لرد کشمیورمش !

۹۷

خواجه — سویله باقه‌یم ! دون مکتبه گله‌جکك یره هانگی اشکله سوقاقلرده طولاشدك !

چوجق — اوغلکزله .

٩٨

خواجه — (صورت ایله) زمانه چوجقلری بویا . یانلرنده مقدّس هیچ برشی قالمدی . یکی سونگری بیله یرتمشلر !

٩٩

خواجه — چوجقلر اوصلی اوتوریکز . بکا اطاعت ایتمکه آلشکز . بنده اطاعت ایتمکه بورجلی یم . سویلیك بقالم . بن کیمه اطاعت ایتمکه بورجلی یم .

برچوجق — حرمکزه .

١٠٠

خواجه — مرمر نه‌ده بولنور ؟

چوجق — بعض ماصه‌لرك اوستنده .

١٠١

معلمك بری (وجدان) نه اولدیغنی آکلاتمق ایسترسه‌ده چوجقلر بردرلو آکلایه مازلر . نهایت برچوجغه توجهله دیرکه :

— جانم بر حقسزلق ایتدیگك زمان یورگکده براضطراب ، برگونه راحتسزلك حسیاتنی دعوت ایدن نه‌در ؟

چوجق — بابامك باستونی قورقوسی !

-ꕥ ۱۰۲ ꕥ-

مفتشك بری برمکتبی گزدیگی صره‌ده چوجقلره «مکتب ایچنده الڭ اوصیلکز هانگیسیدر» دیه سؤال ایتمکله چوجغڭ بری «خواجه‌مزدر افندم» جوابنی ویرمش .

-ꕥ ۱۰۳ ꕥ-

برجغرافیا درسی اثناسنده :

خواجه — نه‌در او ؟ اوخریطه‌نڭ اوستنده نه یاپیورسکز ؟ چابوق سویلیڭ !

برچوجق — آه خواجه افندی! ویانه‌شهرینڭ اوچ درت میل شمال غربیسنده برتحته بیتی گزیپور .

-ꕥ ۱۰٤ ꕥ-

ایکی مکتبلی آره‌سنده :

— ایی یا ! لاتینجه اوقومیورسڭ ! اوقومقده

ایستیورسـڭ ! یا اوقوجه لغت کتابنی باباڭه نه‌یه آلدیردڭ ؟

— نه یه آلدیره‌جغم، تکرار صاتوب پاره‌سنی یمك ایچون ؟

۱۰۵

بر کویلی ایله برمکتب معلمی آره‌سنده :

کویلی — خواجه افندی ! سزه برمعما سویلیه‌جگم . سز چوق غزته اوقودیغڭزدن بلکه چابوق حل ایده بیلیرسڭز .

خواجه — سویله باقه‌یم؛ دوشنور بلکه‌بولورز .

کویلی — اول نه‌درکه دائما آرانیلیر وَ بولندیغی گبی اولدیریلیر .

معلم — آنی بیلمیه‌جك نه‌وار روسیه‌ده نهیلیست .

کویلی — خیر افندم ! پیره !

۱۰۶

تاریخ طبیعی درسنده :

خواجه — بوراده ایشته برحیوان اسکلتی وار

گوریورسکز ! سن سویله باقه یم بونصل حیوانك اسکلتیدر .

برشاگرد — اولمش برحیوانك .

١٠٧

پدرله اوغلی آره‌سنده :

— چوجغم ! مکتبدن گتیردیگك شهادتنامه‌لر متصل فنا گیدیبور . بونه‌دن ؟

— اوت باباجغم خواجه‌یی تکدیر ایتمکلگك وقتی گلدی . زیرا سن برشی سویلیه‌جك اولور ایسه‌ك او بروقت بومعامله‌دن وازگچمیه‌جك ظن ایدرم .

١٠٨

حقوق امتحاننده خواجه ایله شاگرد آره‌سنده :

خواجه — فرض ایده‌لم سز آلتون برساعت چالدیکز .

شاگرد — (جانی صیقیله‌رق) لکن خواجه افندی !....

خواجه — جانم فرض ایدیبورم مثلا سز برآلتون ساعت چالمشسکزده .

شاگرد — (دها زیاده حدت ایله) رجا ایدرم خواجه افندی بویله تمثیللره .

خواجه — هایدی فرض ایده‌لم که بن سزك آلتون ساعتکزی چالمشم .

شاگرد — ها سز اعتراف ایتدکدن صکره اوبشقه مسئله .

-< ۱۰۹ >-

پدرله اوغلی آره‌سنده .

پدر — اوغلم املایی طوغری یازمغه چوق دقت ایتمایسك .

چوجق — جانم باباجغم بکا هرشی ایچون امر ایدك فقط املادن بحث ایتمیك .

پدر — سبب ؟

چوجق — چونکه افندم هنوز الڭ بیوك ارباب قلممز بیله املا خصوصنده اتفاق ایده‌مدیلر .

-< ۱۱۰ >-

تاریخ طبیعی درسنده :

خواجه — ایشته دیشلی حیوانلری صره‌سیله

گوردك . شمدی ده دیشسز حیواناتدن بحث ایده جگز. ایچیکزده بکا دیشسز بر حیوان اسمی خبر ویره جك وارمی ؟

برچوجق — اوت افندم ! بنم بیوك والده‌م .

— ١١١ —

عموجه — گله‌جك سنه اكمال تحصیل ایده‌یور. سـك . بکا خبر ویر باقه‌یم مکتبدن چیقـدقدن صکره نه صنعته سلوك ایده‌جکسك ؟

مکتب عالی شاگردی — بن شاعر اوله‌جغم .

عموجه — شاعرمی ؟!...... اویله‌یسه اوغلم شعرامزدن (زاقس) ی تقلیـد ایت ؛ شاعرلکله برابر قوندره‌جیانی‌ده اوگرنكه باری هروقت صاغلام برچفت بوتینه مالك اوله‌سك !

— ١١٢ —

بركیمیا معلمی درس اثناسنده برباتاریه‌یی الكتریق ایله املا ایتـدكدن صكره شاگردانه خطاباً — شو بطاریه‌یی گوریورمیسـکز . اگر بتاریه بوشانه‌جق

اولسه برآدمی اولدیرمگه وَبر اوکوزی یره سروب سرسم ایتمگه کفایت ایده جك قدر قوتی حائزدر.

بوصره ده خواجه نصلسه بتاریه یه زیاده جه تقرب ایتمش اولسندن بتاریه بردنبره بوشاتمه سیله خواجه یره دوشر. شاگردان درحال اطرافنه اوشوشه رك کندیسنی قالدیرمغه چالیشیر ایکن خواجه دیرکه:

— چوق شکرکه یالکز سرسملدم. بشقه برضرره اوغرامدم.

-- ۱۱۳ --

برامتحانده ممیز چوجغه «اکمك نه ایچون لازمدر» دیه سؤال ایتمکله چوجق ممیزه، هیچ بویله احمقجه سؤال ایراد اولنورمی ایمش طرزنده برنظر عطف ایتدکدن صکره «اوستنه تره یاغی سورمك ایچون» جوابنی ویرمش.

-- ۱۱٤ --

شایان دقت براعتذار:

خواجه — بوکون مکتبه نیچون بویله کچ کلدك؟

چوجق — افندم كويك طيشاريسنده برخرسز طوتمشلرده والدهم شايد بابام اولمسون ديه بنى باقمغه كوندرمش ايدى .

۱۱۵

پدر محبتى :

پدر — نصل اوغلمدن ممنونميسك خواجه افندى؟

خواجه — تأسف ايده رك سويلمكه مجبورمكه كنديسندن هيچ ممنون دكلم . دائما صنفنك صوكنجيسى اودر .

پدر — ضررى يوق . ذاتاً صنفنده چوجقلردن برى مطلقا صوكنجى اوله جق دكلمى ؟

۱۱٦

خواجه نك برى شاكردانه تفكر اوزرينه برچوق شى بيان وايضاح ايتدكدن صكره چوجغك برينه خطاباً ديركه :

— سويله باقه يم شمدى سن نه تفكر ايدييوردك ؟

— درسلر بيتسه ده اوه كيتسه م ديه دوشنيوردم .

۱۱۷

مکتبه گیتمك اوزره یتاغندن ایرکن قالدیرلمش اولان چوجغك بری بر گون کوپکنه شویله سویلیوردی :

— سوگیلی قاروجق ! سن حالکه چوق شکر ایتملیسك ! یوزیکی ییقهمغه ، صاچکی طارامغه مجبور اولمدیغك گبی مکتبه گیتمك ایچون طاتلی اویقوکدن آیرلمغهده مجبور دگلسك !

۱۱۸

ایلك سؤال .

والده — (اویقوده بولنان اوغلنی اویاندیررق) قالق قالق ! مکتب یاتیورمش .

چوجق — (گوزلرینی آچهرق) خواجه یاتامشمی ؟

كتابخانهٔ ابو الضيا

تاريخ مختصر بشر

مؤلفى

احمد راسم

(عدد الكتاب)
٣٧

برنجى طبعى

معارف عموميه نظارت جليله سنك رخصتيله

قسطنطينيه

١٣٠٤

مطبعهٔ ابو الضيا

تاريخ مختصر بشر

مقدّمات

امم قديمه‌نك اسكيلكلرى اوزرينه نقل ايتدكلرى حكايات

— ١ —

هر ملتك كنديسنه گوره برتاريخ ظهورى واردر؛ لكن اكثر ملتلرك تاريخ ظهورلرى كنديلرندن سؤال اولنورسه پك اسكى وتاريخلرينك خاطرات ماضيه ايچنده غائب و منسى اولديغنى بيان ايدرلر . هله چينليلرك روايات وحكايات مليه‌لرى اوقدر عميقدركه آنلر كنديلرينك قدمنى سكسان بيك سنه‌دن يوز بيك وروايات مثبته‌لرينى اون بيك سنه مقدمنه قدر گوتوررلر . مصريلرده بو حال اوتوز بيك سنه‌يه

بالغ اولوب هندلیلردهده اون اوچ بیك سنهدن اون طقوز بیك سنهیه قدر چیقار .

بو خاطرات انسانك مبادیٔ ظهورنده حائز اولدیغی حال وحشت وحال نشأتنی حاکیدر . لکن تاریخ نصرانیتك بدایتندن وقرون وسطی ظلماتی طاغلهقدنصکره ظهور انسانك آلتی بیك سنهیه وارمدیغی تعین ایدرگبی اولمشدر . الحاصل شمدیکی افکاره گوره خلقت جهانله ظهور آدم بعثت مسیحدن درتبیك سنه اوّله قدر رجوع ایدهبیلیور . بناءً علیه قدم ملیت دعواسنده بولنان ملتلرك بالجمله حکایات وروایاتی مصال قبیلندن اولیور . بوحالده (هرودوت) (بهروز) (مانهتوه) گبی مؤرخینك روایاتی جرح اولنیور . [١]

[١] نصرانیتك خلقت عالم وهبوط آدم حقندهکی دخی روایات توراتیه مستندر . توراتك اکثر فقراتی محرف اولمسی جهتله بزه گوره بوقول اسرائیلیاتدن معدود اولدیغی کبی ارباب تدقیق عندنده دخی مجروحدر . [لاطابع]

۲

« اطلاع تاریخدن اول آدم »

اطلاع تاریخدن اوّل سرنامه‌سی تحتنده یازه جغمز آدم، محضا مستحاثات و انقاضه دائر بندلردرکه بونلرڭ تاریخ خصوصیٔ بشره زیاده‌سیله مدخلی واردر :

۱۸۲۷ سنهٔ میلادیه‌سنده موسیو (تورنال) نامنده برذات، (بیز) مغاره‌سنده (استلاغمیت) لرڭ آره‌سنده وَآنلرڭ چاموری دروننده‌کی طبقه‌ده انسان گمیکلریله انسان دیشلری بولمشدرکه بوطبقه‌ده حالا برحیات اولان ناعمه‌لرڭ جنسی ایله شمدی نوعی غائب اولمش بعض ممه‌لی حیوانلرڭ گمیکلری موجود ایدی . برسنه صکره، (نیم) شهری جوارنده کائن (پوندر) دیمکله معروف اولان مغاره‌لرده بر (صرتلان) ایله بر (رینه سروس) گمیگنڭ بولندیغی چامور ایچنده بعض انقاض بشر ظهور ایتدیگنی (قرٔیستول) نامنده‌کی عالم بیان‌ایتمشدر. هرایکی مغاره‌ده‌ده چناق چوملك قیرنتیلری عظام

بشره قارشمش اولدیغی حالده بولنمشدر . بواحوالك الڭ مؤثر شاهدلرندن بری ده ۱۸۲۳ سنهٔ میلادیه‌سنده (استراز بورغ) شهرینه قریب (لاهر) نام موقع جوارلرنده برانسان، اسکلتنك نصفنی موسیو (آمی روئه) نامنده ارضیوندن بری بولمش ایدی .

بونصف، اسکلت طبقات منتظمه حالنده اولوب اصلی شمال طرفلرندن اولدیغی آڭلاشلمشدر . (۱۷۰۰) سنه‌سنده دخی ایلك انسانلردن برینك قفاسی بولنمش وبونی (قانستاد) نامنده مشهور بر ذات میدانه چیقارمشدر . بونلردن ماعدا، ۱۸۱۵ ایله ۱۸۲۳ سنه‌سی مابیننده (مائیسریخ) ایله (صوچ) شهری بیننده کائن (اسمرماس) قریه‌سنده وبش متره یتمش سانتیمتره درینلگی اولان بر محلده « ماموت » دنیلان اسکی زمان فیللرینك زماننه قریب بر زمانی آکدیران وقته مخصوص بر انسان چکه‌سی همده دیشلریله برابر بولنمشدر .

بورایه قدر یازدیغمز کشفیات او زمانده بولنان

(آرکه ئولوژی) یعنی آثار عتیقه کاشفلرینك نظر دقتنی جلب ایتمامش ایدی . لکن موسیو (بوشه) نامنده بر ذات (آبه ویل) ده اقامتی اثناده بو شهرك اطرافنده استحکامات یاپیلورکن ۲۰,۳۰ مترو عمقنده وَطبقهٔ تباشیریه یه ملاصق برمحلده(دیلودیه‌ن) یعنی طوفان وقتنه مصادف اولان حیوانات کمیکلری بولمش وَ بو کمیکلرلڭده (ماموت) گبی (رنیه‌سروس) گبی حیوانلر اولدیغی آڭلاشلمشدر .

بوحال مومی‌الیه (بوشه) نك نظر دقتنی جلب ایلمسی اوزرینه تحریاته دوام‌ایتمکله (۱۸۳۶) سنه‌سی قبا بر صورتله یونتولمش چاقماق طاشلرندن بالطه‌لر کشف ایتمش وَ بوندن شمدی جنسلری غائب اولمش اولان ممه‌لی حیوانلر ایله انسانلرڭده معاصر اولدقلری آڭلاشلمشدر .

نهایت درنجی طبقهٔ ارضیه‌ده بیله انسان بولندیغنی (لیه‌ل) نامنده بر ذات اعلان ایتمشدر . بونك اوزرینه بالجمله انگلیز آثار عتیقه مفتونلری وَارضیونی

تحریاته قیام ایتمشلردر . موسیو (لیه‌ل) ۱۸۵۹ سنه‌سنده (سوم) شهرینك قوملقلری ایچنده چاقماق طاشندن معمول بر طاقم آلات وادوات بولمش وَ انسانك قدمنی مؤدّی تألیفات براقمشدر . شمدی شو مطالعات مسروده‌دن‌ده آ کلاشیلورکه انسانلرك بدایت حاللرینك اکثریسی تاریخك ظلمات عمیقه‌سی ایچنده غائب اولمش اولدیغندن بداوت اولیهٔ بشردن فوق‌العاده برصورتله بحث اولنه‌ماز ایسه‌ده آنجق برز مقالهٔ نافعه ویرمك ممکن اوله‌جقدر . زمانمزده تحریات جدیه و نافعه‌یه قیام ایدن ارضیون البته تاریخك اطلاعندن اوّل انسانك نه‌گی شیلری ایجاد ایتدیگنی وَیاخود نه‌گبی شیلرله کچندیگنی موضحاً گوستره‌جکلردر .

۳

[انسانلرك بدایت حاللرنده‌کی اقدامات ومعیشتی]

انسانلرك بدایت حاللرنده‌کی صورت معیشتلری حقنده‌کی آرا همان بردر . شویله‌که :

انسانلر اوّلا میوه‌لرله کچینمش ایسه‌لرده موسم شتا گلدیگی وقت آرتق اودرخت ثمره بخشالرده‌کی میوه‌لر توکنمه‌گه باشلادقلرندن نهایت برطاقم اجهزهٔ صیدیه تدارکنه باشلامشلر. وَ بو جهتله سنه‌نك نصفنی میوه وَنصف دیگرینی آواتی یمکله امرار ایتمشلردر.

صکره‌لری کندیلرینی مدافعه ایتمك وقارنلرینی طویورمق ایچون اطرافلرنده بولنان حیوانات ارضیه‌یه قارشو سلاح تدافع ایدندیلر. آرتق آواتلریده کسب ندرت ایتمه‌گه باشلاینجه دکزده بولنان حیواناتی طوتمغه قیام ایتدیلر.

فی زماننا بولنان وحشیلره عطف نظر ایدیلیرسه اوّلکی انسانلرکده معیشت خصوصنده علی العموم برّی و بحری آولرله تعیش ایتدکلر بالسهوله حکم اولنور.

شوزمانده بزه مثال اوله‌جق وحشیلر آوسترالیاده بولنان وحشیلردرکه بوآدملر حالا آو ایله متعیشدرلر. بین العوام یامیاملق دیه زبانزد اولان فعل مستکرهك سببی حال وحشتده بولنان آدملرك آرتق اطرافلرنده

آواتلری وَ میـوه‌لر بوله‌میجه بر برلرینی یمکه قالقیشمل‌ر. یدرکه اوزماندن اعتباراً « الحکم لمن غلب » حکمی جهره بروز نحوست اولمغه باشلامشدر. [١] شونیده بر تجربه‌یه استناد ایتمکسزین سویلیه‌لم‌که بر بکری ی انواع مسـکراتدن برینك ناقابل مقاومت برصورتده جذب ایدیشی گبی انسان اتی‌ده یامیـامه اودرجه‌ده

[١] یام یام تعبیری آفریقـاده مرد مخوارلقـده الڭ زیاده تهـالکه مشهور اولان (نیام نیام) قبیله‌سـندن غلطـدر . افراد بشر حال وحشـتده یکدیگرینی اکل ایتمکله مألوف ایسـه‌ده بوده ینه برقاعده ایله محدوددر . یعنی آچ قالان راسـت کلدیکنی یمز . بلکه بین القبـائل ظهور ایدن وغاارده غالب اولنلر مغلوب اولنلردن اغتنام ایتـدکلری اسرایی ذبح و اکل ایدر . حالا عالم وحشـت پروردکانی بیننده جاری اولان عادت بودر. هرکس قبیله‌سـندن اولمیانی وخاصة دشمنی لدی الغلبه اکل ایدر . یوقسه بونلر آچلق الجاسیله یکدیگرینی یمش اولسـه‌لر ایدی طاعوندن دها مدهش اولان علت جوع سائقه‌سـیله قوی ضعیفی اکل ایده ایده هیچ بر وحشی و بناءً علیه انسان قالمامق لازم کلیردی صانیرز . [للطابع]

اشتها آور اولور ایمش حتی بر وحشینك آغزندن ایشیدیلان بر جمله بو افاده‌مزی تصدیق ایدر: بو وحشی نصاسه بر میوه‌یر وحین تناولنده «بو انسان اتی گبی تازه» در کلامنی ایرادایلر. نه گوزل تشبیه!

یام‌یاملق زراعت ومدنیت اشعه فروز کمال‌اولدیغی یرلرده برفعل جنایت گبی تاقی اولنور.

دنیاده هرشیئی یاپدیران احتیاجدر. احتیاج قدر حکمی مؤثر هیچ برشی یوقدر. مدنیتك تاریخ ظهورینی تحری ایله اشتغال افکار ایدن حکما وعلما اطلاع تاریخدن مقدم انسانلرك بربرلرینی ییدکارینه وحتی جهانك هرطرفنده بو یام یاملغك برزمانده حکمفرما اولدیغنه قناعت ایتمشلر وبو نکده سببی آجاق وسفالت اولدیغنی بیان ایتمشلردر.

نهایت بقای جنسنی محافظه فکر مهمی آلوده وحشت اولمش اولان بینلره، نصاسه صدور ایدرك بوفکر اهمیت آورده‌قوت ویرمشلردر. صکره‌لری راعیلك وزراعت صنعت جلیله‌سی میدان ظهوره چیقمشدر.

مجسم وحشت اولان انسان او آرالق اطرافنه
بر کرّه گوز گزدیردی . تفکر و ملاحظه‌یه باشلادی.
وَ کندی کندیسنه :

« آوبم ایچون کوونیله‌جك برشی دکل. زیرا »
« همان هپسنی بن اولدیردم . میودلر اوده هرزمان »
« بولنماز؟ اگر بن جنسیمی بیرایسه‌م اوده کسب ندرت »
« ایده‌جك . بو حالده بن بر منبع سرشار معیشت »
آرامالی‌یم » دیدی؛ الحاصل کشفیات بشریه‌نك الڭ
مهمی اولان زراعتی احداث ایلدی .

لکن زراعت کشف اولنمه‌دن لازم گلان بعض
تفصیلات دهاواردرکه آنلرڭ بوراده ذکری مناسبدر.
زراعتی احداث اتمه‌دن اوّل انسانلر متفرقمی
یشایورلردی، یوقسه برگروه اوله‌رقمی یشایورلردی؟
بورالرینی آڭلامق لازمدر . انسانڭ یالکز باشنه
زراعتگبی برصنعتی اجرا ایده‌میه‌جگی طبیعیدر بوندن
اوّل انسانلره برجمعیت، برعائله تشکیلی لزومی ظاهر
اولدی. اوّلاً قریبت برعائله تشکیلی وجوده گتیردی.

چونکه بر پدرك البته برقاریسی وَ آندن متولد برده چـوجنی وَبونلرك بر یرده مجتمعاً گزه‌جگی وَقادینی اولمیان ارککلرکده بر قادین آرایه‌جغی وَبو جهتله تناسله میال بولنه‌جغی اجلدن بوگبی حسیات انسانده عائله تشـکیلاتی آز چوق اوگرتدی . نهایت عائله‌لر بر یرده تقرر ایدرك اوراده بر اهالی وجوده گتوردیلر. اسلحه اعمال‌ایتمك، تدارکات معیشته قالقشمق، وَبعض ذخائری صاقلامق برنجی اجتماعدن حاصـل اولان نتایج حسنه درکه بونلر انسانی دیگر حیوانلردن تفریقه مدار اولدی . بو نوع اهالینـك قاریلری یاپدقلری مسا کنك اطرافنـده غدا اوله‌جق نبـاتاتی اکرلر وَبونلری آو اتلریله مزج ایدرك بیرلر ایدی .

گاه‌لم اوزمانکی انسـانلرك اقدامات صانعـانه وفیلسوفانه‌لرینه :

بر یرده اجتماع ایدن ایلك انسـانلرك جمله‌سی برفائده، برنتیجه ایچون چالیشدقلری جهتله بر برلرینه معاونت متقـابله‌ده بولنمغی وَدشمن عمومی‌یه قارشـو

هپ بردن سلاح بدست مقاومت اولمنی دوشوندیلر . بوندن ده اعدایه قارشو برکین شدید وَ برفکر انتقام پیدا ایتدیلر . لکن کندیلرینی سوق ایتمك ایچون برده رئیس لازم گلدی . اشته بونلر انسانلره ایلك حکومت جمهوریه‌یی ایجاد ایتدیردی . بینلرنده‌کی مخادنت وَ مخادعات وَ دعاوی‌یی وَ دها سائر شیلری حل ایتمك ایچون رئیسه مراجعت خصوصی بونلری گیتدکجه بیولتدی . افادهٔ مرام ایچون لسان ایجاد ایتدیلر. [١] قادینلرك ارککلره نسبةً مفطور اولد. قلری ضعف آنلری آودن منع ایتدی . برجمعیتك ایچنده ظهور ایدن قاریشقاق اوجمعیتك آهنك امتزا. جنی بوزدیغی جهتله جمعیتك ایچنده الك زیاده نافذالحکم اولان آدملر بوقاریشقلغك اوگنی آلمغه باشلردیلرکه ایلك نقطهٔ سیاسیات بورادن نوز باش ظهور اولدی .

[١] لسان بند مخصوصنده بوماده آیروجه شرح وتفصیل اولنه‌جقدر .

اوق ایجادی ، اوزمانلر دهایه اشارت اولدی .
ایجاد لسان برجمعیتك محصولیدر . رقص ؛ شعر ،
موسیقینك ایجادی بوجمعیات اوّلیه‌یه معطوفدر .
حتی او وقتلر رقص کنجلره مخصوص ایدی . موسیقی
اوزرینه بعض آلات یاپلدیغی وَ بعض محبت اوزرینه
شرقیلر وَقهرمانلغه متعلق اشعار سویلندیگی مظنوندر .

اعدایه قارشو انتقام وظلم برنجی فضایت صره .
سنه کچدی . قادینلر علی العموم اسارت تحتنده ایدی .

زراعت مسئله‌سنه نقل کلام ایدیلنجه :

اوّلکی انسانلرك آوده یقالادقلری بعض حیوا .
نات کندیلرینه مطیع گورندیگی وَ بولندقلری اراضی
بونلره مساعد اولدیغی حالده بو حیواناتی کمیوب
بسلدیلر . بوندن ماعدا طوتدقلری هر حیوانی
کمدکاری ایلروده بلای قحطه اوغرامامق گبی
براحتیاطدن ایلرو گلیر ایدی . بووجهله صاقلانیلان
حیوانات بالطبع تناسل ایله تکثر ایتدی . سودلری
بشقه‌جه برغدا حکمنه گیردی . آودن زیاده غدای

انسانی اولدی . بعض صنایع ترقی ایتدی . مثلا حیوانات اهلیه بسلدیلر . اووقته‌قدر تلبس ایتدکاری یوستلری آرقه‌لرندن آتوب یوك ایله البسه یاپمغه قیام ایتدیلر . اووقت اختلاف ثروت مادّه‌سی میدانه چیقدی . نهایت بر کنج آدمك چالشمسی بك زیاده نافع اولدیغنی اکلادیلر ؛ وَاوآندن اعتباراً طوتیلان اسرایی کسمیوب چالشدیرتدیلر . مسافر پرورلك ترقی ایتدی . وَ بر قاعدهٔ انسانیه تحتنه گیردی . بعض عائله‌لر زنگین اولدیغی حالده دیگرلرنده تغدی ایده‌جك نسنه اولمدیغی گوریله‌رك انسانلرده ایلك مرحمت ظهور ایتدی . اخلاق بشر کسب اعتدال ایتمگه باشلادی . مثلا برعائله‌ده اولان برشی دیگرنده بولنمدیغی حالده مبادلهٔ و یرمك قاعده‌سی ظاهر اولدی . تجارت مهد آرای وجودی اولدی . اهالی چوغالدی . بوزمانده‌ده سوریلری بسله‌مك ایچون اهالی بریره گوچ ایدنجه مسکنلرینی بر برلرندن اوزاقده یاپدیلر . بویله بویله شمدیکی گوچبه‌لره بکزدیلر . اشیالرینی گتورمك ایچون حیوانات استخدام ایتدیلر .

هر گروهك غوغا ايچـون بر رئيسى موجـود بولندى . بونلر حيـوانلرينى اوتلاتمق ايچون قبيله قبيله آيرلديغندن هرقبيله نك ده برديگر رئيسى اولدى . بونلر قبيله نك فقراسنى كندى خدمتلرنده قوللانور . لردى . چونكه كنديلرينك سوريلرى وحـيواناتى چوق ايدى .

رئيسلرك عائله لرندن حكام وجوده كلدى . اووقت محاكم طبيعيـه ظهور ايتـدى . مالكيت فكرى تقرر ايلدى . حيـواناتى اوتلادركن هم حيـواناتى وهمده انسـانلرى بسـليه ن اوتلرك نه صورتله تكثر ايده جگنى ايلك انسانلر دوشونمكه باشـلادى . بونك اوزرينه انسانلر زراعته دوشديلر . ايو اوتلردن مضر اوتلرى آييرمغى وايو اوتلرى حيوانات وحشيه يه يدير . مامگى تعقل ايتديلر . سياحتلرى ايچون قوللاندقلرى حيواناتى زراعت ايچون قوللانمغه باشـلاديلر . بعض آلات زراعيـه ميدانه چيقـدى . آنلرى اكاله

چالیشدیلر. بورایه‌قدرسو یلنان ترقیات اوّلیه هرجمعیته میسر اولمدی . بونلر بعض جمعیاتده واقع اولدی .

زراعت کشف اولندقدنصکره انسانلرڭ مغزینه برنور سعی دوشدی . اوّلجه اطرافنده بولنان اشیایه برنظر لاقیـدی ایله باقارکن شمدی بر بشـقه نظرله باقمغه باشلادی. حال حاضرینڭ مکملیتنی آراشدیرمغه، دها طوغریسی جهانه حکم ایدن قوهٔ مؤثره‌یی آڭلامغه چالیشدی. اشته بوزمان انسانلرڭ تشکل جهان حقنده‌ایلك دفعه اوله‌رق ایدندکلری معلومات، یعنی خلقت عالم اوزرینـه بنا ایتدکلری فلسفه‌در . اووقتك فیلسوفلری‌ده شاعر وهیئت شناس اولدیلر. برطاقم لسانلر قونوشمغه ابتدار ایلدیلر . (سانسقری)، (زند)، اسکی روم لسانی تکلم ایتدکلری لسانلردر .

سطح ارض بو برنجی عقللیلره برطـاقم معلومات عرض ایدیـوردیکه شمدیکی انسانلر اوسطحی معلوماتی برطرف ایدوب تامرکز ارضه قدر تعمیق نظر ایتمکه قالقیشمشلردر . اسکی زمان فیلسوفلرینڭ فکرلری .

بعده (وددا) وَ (زنده و پازند) وَمصریلرك (ریتوئیل) تسمیه ایتدکلری کتابلرنده برر مذهب مقامنه گیرمشلردر. افکار مذکوره ایله فیلسوفان مرقومه عصر حاضرك عمومیتی مقتضاسنجه اشیایی بلا سعی واجتهاد معاینه ایتمشلردر. زیرا حسلرینك وَعقل وادراکلرینك کسکینلکی لسانلرینی یالکز طبیعتك اوزرینه حصر ایتدیرمش وَفکرلرینك اتحاد قویسی ایله محسوسات ذکای طفلانه‌لرینه برچوق زمان تعدیل واصلاح ایدیله‌میان معلومات تقدیم ایلمشیدی.

مثال اولمق اوزره فکر بشرك تاریخندن سزه برمهمه عرض ایده‌یم:

(آریاسی) دینلن اهالی هندستانده یالکز دکل ایدیلر (ایران) دینلن مملکتك ایچنده وَ (سند) نهرینك وادیلرنده حال فقر وضرورت اوزره معمر اولدقلری وقت بو اهالی مضایقه وَوحشت شدیده ایچنده بولنان دیگر براهالی ایله ایتلاف ایتدیلر. کذلك هلنلر یونانستانه دخول ایتدکاری وقت

اوقطعه‌یی برطاقم طوائف ایله مسکون بولدیلر . نزدخی بوگونکی گونده (پولینیزیا) آراضیسنده بولنان وَاسملرینه (ماثوره) دنیلن اقوام ایله بو وجهله بولنَدقکه اقوام مذکوره آتشدن فوق الحد خوف ایدرلر. حالبوکه زمانمزده برقوم مدنی ایله برقوم وحشی بیننده‌کی فرق غایت عظیم اولدیغندن مدنی الطبع اولان اوروپالیلر ایله بونوع اهالینك براشملری اهالیٔ مذکوره‌یه برضربهٔ ممات گبی گورونَدی .

— ٤ —

[تشکل حکومت . ملت . قانون . ظلم]

زراعت وصناعت اوّلیه انسانلرك قلبنده اوقدر لذیذ وجاودانی حسلر پیدا ایتدیکه انسان سوردیگی طوپراغی فوق العاده سوردی. زراعته آلیشدقدنصکره انسان ایچون گوچبه‌لك گوچ گلدی. چونکه بودفعه گوتوره‌جگی عائله‌سی، اشیاسی، حیواناتی دگل بوسفر هم حیوانلرینی وَهمده کندیسنی بسلیان طوپراغی گوتورمك لازم گلدی‌که بونك استحاله‌سی درکاردر .

هر بر اراضینك برصاحبی وار ایدیكه میوه‌لرك جمله‌سی
آكا راجع ایدی. حاصلات زرعیه حیوانات وَانسانلره
بالغاً مابلغ كفایت ایتدكدن ماعدا صاحبنه‌ده بر ثروت
گتوردی . احـوال اجتماعیهٔ بشریه‌نك ابتـدالرنده
هر فرد هردرلو صنعتی اجرا ایدردی . لكن صكره‌.
لری بعض آدملر اراضیلرینك حاصلاتی ایله یشامغه
باشـلاینجه وَدیگرلریده آلدقلری علوفه‌لر ایله چكنمكه
مألوف اولنجه منافع عمومیه صنایعك جمله‌سنی تفریق
ایتمكی استلزام ایتدی. برقسم اهالی، زراعت ایشلریله
مشـغول اولورسـه دیگر قسمی آنك آلاتنی یاپمغله
چكینوردی . الحاصل مشروبات وملبوسات وَمساكنه
عائد بالجمله صنعتلر آیرلدی . هپسی اهلنـه تسـلیم
اولنمغه باشـلادی . بو جهتله ایلك جمعیتلرده اوچ
نوع اهالی ظهور ایلدی . بری راعیلر، ایكنجیسی،
ملك صاحبلری وَ اوچنجیسی خدمتكاران ایدی .

اشته ترقیات بشریه بوزمانلره گلدیگی وقت اك
زیاده ثابت وَیرلی اولان اهالی برقانون تأسیسـنی

دوشوندی . جنایات وَدها سائر قباحات ایچون جزالر ترتیب ایدلمسی مناسب گلدی . لکن بوفکرلر بردنبره ظهور ایتمـدی . الجاآت زمانه وَحاله گوره برر برر توارد ایتدیلر .

ازمنهٔ اوّلیه‌ده چوجقلر بابالرینك یانلرنده تربیه ایدیلوردی . صنعت وَخدمات سائره‌یی پدرلرینك یانلرنده اوگرنورلردی . نساء ایله ذکور آره‌سنده بر فرق عظیم گوزوکدی . نساء اسیر، ذکور هردرلو بختیارلغی اکماله مستعد بر ذکی دیه تاقی ایدلدی .

اهالی بریره طوپلانه‌رق برملت تشکیل ایتدیلر. لکن بونلرك جمله‌سی عینی محلده بولنه‌میه‌رق وَیالکز اتفاقلری باقی قاله‌رق مختلف مواقعه چکیلدیلر . وَجمله‌سی شمدی (حکمدار) کلمه‌سنك مرادفی اولان بر اسمله تسمیـه ایتدکاری ذاته اطـاعت ایتدیلر . مواقع سائره‌ده بر نوع امت دها ظهور ایتدی . بو حالده نادراً بو ایکی مات بیننـده اخذ واعطایه احتیـاج گورولدکجه ترقیٔ تجـارته یول ویرلدی .

اسرایی یالکز بوغازلمق، وَیا خدمتجیلك ایتدیرمك له اکتفا ایدلمدی. یرآلمق، جزیه ویرمك گبی شیلرده ظهوره گلدی .

بو زمانده سلاحی اولان آدم عسکر ایدی . سلاح ایو قوللانان وَیاخود لزومی تقدیرنده سلاح یاپان وَاحتیاط ایدوب ده چوق سلاح صاحبی اولانلر مطلقا سردار اولورلر ایدی .

بعضاً قراللر اهالی‌یه برکین باغلارلردی . هم آنلرك بو کینلری میراث قالور گبی اولادینه قدر سورردی. جنایات بر برینی تعقیب ایدردی. قراللرك اطرافنده بولنان آدملر دخی اهالی‌یه اعتساف ایدرلردی . اشته او زماندنبری بر حریت کامله‌نك آغوشنه آتلمش اولان انسان (ظلم) دنیان بلایه گیردی.

٥

[تدقیقات و مطالعات بشریه]

ازمنهٔ ماضیه وعتیقه‌یه برنظر تدقیق عطف ایدرسه‌ك ارضی شرف اسکان ایله مشرف ایدن ایلك انسانلرك

دخی جهانه بر نظر مدققانه ایله باقدقلری مشهودمز اولور. فلسفه وَادیان عتیقه جهانك تحوّلات وتقلباتنی مصوّر اولمق اوزره اینجه معلومات منیره ویرمشلردر. بوحالده اساس تدقیقاتمزی ارض اوزرینه بنا ایده‌لم.

صاقین بوتدقیقاتمز سزك نظر حیرت وتعجبکزی جلب ایلمسون . عدم ویا نیستی فکری شرق اقوام اوّلیه‌سنك، یعنی هندیلر وَکلدانیلر ایله فنیکه‌لیلر وَمصریلرك تصوّراتنك مبنی علیهی اولمش وَحتی (هژه‌ل) گبی بعض غربیونك دخی اساس فکرینه متانت ویرمشدر . اصول معیشت گوزلری اوکنده نه قدر تحوّلات گوسترمش ایسه تحوّلات مذکوره آنلره اوقدر شایان نفرت واستکراه گورونیوردی . حتی بت پرستلر، دنیانك حقیقتنه اعتقاد ایتمشلر . وآریستونك فلسفه‌سی دخی حیاتك ایچنده ممات وَهستینك ایچنده نیستی بولمق طریقنی التزام ایتدیرمشدر .

لکن فی زماننا برنقطهٔ خرده‌بینی (عدم) ی

اولدقجه مبرهن صورتده گوستریيور . بونقطهٔ خیا-
لیه‌نك تفهمی شرقك ایلك ارباب تصوّرینی اعظمی
بردستورك حلنه سوق ایتمش اولدیغندن آنلرده
جهان ایله برذره‌نك اهمیتنی آگلادیلر .

ابعاد ثلثه‌دن محروم اولان برنقطهٔ موهومه
جزؤفرد، یعنی موجودیتك الڭ اصغرینی، ماده‌نك
الڭ كوچوك پارچه‌سنی عرض ایدر. فقط جهانه قیاس
ایدیلنجه فكراً موجود اولان بو نقطه حقیقیدر
بناءً علیه مرؤی اوله‌بیلیر .

نوع بشرك ایلك ارباب تفكرلری جهانی نامتناهی
وَواحد قیاس ایدرلردی . ایشته امم نامتناهی وَ برلك
فكرینه بردنبره عقل ایردیرمشلردر . بركره ، جهانی
تصویر ایدیكز ! هركره‌نك برمركزی اولوب اگر
بومركزده نامتناهی فرض ایدیلیرسه اووقت برخط
متوسط وقاطع ایله اوكردیی ایكی‌یه آییرمق فكری
واردر اولوركه بوحالده‌ده (نامتناهی) معدوم اولور .

افكار وَمحررات عتیقه‌یه باقیلنجه لاپلاس گبی

برمهرهٔ عالم فنك حکمت طبیعیه‌سی بر (آریا) لینك علم کلامنه مطابق کلیر. وقس علیه‌البواقی. جهان بردر وَ نامتناهیدر . فقط بو برلك مجرد دکلدر. همده نامتناهیلك حقیقةً واردر؛ یعنی جهان برطاقم اقسام صغیرهٔ لاتعد ولاتحصادن مرکبدر .

-۶-

[فلسفه نقطهٔ نظرنده ایلك انسانلرك قانونلری]

انسانلر حال بداوتلرنده جنك وجداله خواهشکر ایدیلر. جوارلرنده بولنان حیوانات وَسائره ایله میدان مخاصمه‌یه گیرمك اووقتـك آدملری ایچون براحتیاج مقامنه گیردی . انسانك قولنده وَدیشـلرنده اولان وَطاشتمق آتمق خصوصنده وَصوپا قوللانمق اصولنده‌کی مهارت دیگر وحشی حیواناته قارشـو سینه‌کشای مظفریت اولمه‌نك مقدماتنی حاضرلردی .

صکره‌لری ایکی فرقهٔ انسانیه بر برلریله چارپشدیلر. ایشـته بو محاربه انسـانلرك بیننده‌کی محاربه اولدیکه حالا دوام ایتمکده‌در .

بو محاربه‌دن صکره (حق قوت) دنیادن حق میدانه چیقدی . معیشت ایچون اولدیرمك، تخریب بلاد ایتمك قانون اولدی .

(رقابت حیاته) بو احتیاجی تعیین ایدردی . اقوام ضعیفه الك محصولدار محللری ترك ایدرك شماله طوغری چکیلدیلر .

(حق قوت) حفظ صحت ایله ادامهٔ حیات بندلرینك ظهورینه سببیت ویرمشدر . ایکی فرقه بربرلریله محاربه ایدرکن قوتلرك بربرلریله مساوی گلیرسه اووقت مظفریتك برطرفده قالمیه‌جغی بدیهیدر. اووقتك انسانلری قوتلرك بربرلریله مساوی گلدیگی حالی دوشونه‌رك (حیله) دنیلان شیئی اختراع ایلمشلردرکه زمانمزده بوکا خدعهٔ « حربیه » اسمی ویریلیور .

صکره‌لری ایکی فرقه‌نکده حیله‌سی معادل کلدیکی وقت انسانلر بربرلرینی نصل ینديلر؟ اوزمانده انسان فطرةً مجبول اولدیغی ذکاوته مراجعت ایلدی .

ذکالرده بر برلرینه مساوی گلدیگی وقت عجبا بر طرفك مغلوبیتی نه‌ایله اولور ؟ قلب ایله‌می ؟ خیر آنك زمانی دها گلمامشدر .

۷

[آتش]

دنیاده انسانلری شهراه ترقی‌یه سوق ایدن سائقلرك اك برنجیسی، اك بیوکی آتشدر . چینلیلرك تقاو یمنه باقارسه‌ق بوتقویملرده (سوی - چن - شی) نامنده بریسنی گوریرزکه بوآدم طوائف اوّلیه‌یه ایکی پارچه شیئی بر برلرینه دلك ایتدکلری وقت آتش میدانه چیقه‌جغنی اوگرتمشدر .

یونانیلرك اسکی خرافاتی البته خاطرمزده‌در بوخرافاتك ایچنده گوزل، (رول) اجرا ایدن اشخاص میاننده بر (پرومته) واردرکه گویا بوآدمك آغزندن اوله‌رق هائله نویسانك اك شهرتشعاری و بوصنعتك مابه‌الافتخاری اولان (اس شیل) کلمات آتیه‌یی تحریر ایلمشدر . پرومته دیمشدرکه :

« انسانلر تحت التراب مغارەلردە امرار ايّام ايدرلردی كه اورايه ضيای شمس گیرمز .... بن آنلرك هیسنه معلومات اوگرتدم ..... آتش گتوردم . بر گوناك مخلوق اولان انسانلر شمدی آتش دینلن نعمته مالك‌درلر »

آتشك بين‌البشر انتشاری حقنده سویلدیگمز بومعلوماتك اساسی بك چوروك اولدیغی آكلاشيلير. عجبا آتشك الك صحیح اوله‌رق موجدی كیمدر ؟ كیم اوله‌جق ؟ تصادف ! شمدی بر برلريله تصادم ايدن ایكی چاقل طاشنك دلگندن ظهوره گلن شرارەنك صمان اوزرینه دوشدیگی دوشونلسون ! گونشك تأثیر حرارتیله قاوگبی یانان اورمانلرك حالی تفكر اولنسون ! بونلرك مطلقا آتشك اختراعنه سبب اولدیغی آكلاشیلور . انسانلر هر معلومات مفیدەیه تقرب ايتدكلری وقت خوف ايدرلر. بوسفردە آتشك ظهورندن قورقدیلر . حتی بو عصردە كشف اولنان « پاسیفیق » جزایر صغیرەسندەكی اهالی آتش طانیما

مشلردر . (لاردن) آطه‌سنده ساکن بولنان
طبیعی وَوحشی انسانلر سیاح مشهور (ماژه‌للان)دن
آتشك صورت استحصال وَطرز استعمالنی اوگرنمشلردر.
(طاسمانیه‌ن) دنیلان قومه گلنجه آنلرده سونك
اوزره بولنان آتشلرینی انطفایه براقسه ایدیلر بر دها
آتش یاقه‌میه‌جقلردی . زمانمزده آتش یاقمق خصو-
صنده نه‌درجه مهارت کسب ایدلمش اولدیغی. بش
پاره‌یه صاتیلان کبریتلردن مستبان اولور .

۸

[طباخت]

اوّلکی انسانلر نصل اولدیده قرمزی درجه‌یه قدر
ایصنمش اولان طاشلرك آره‌سنه بولدقلری آواتلرینی
صوقه‌رق پیشیردیلر؛ وَیاخود فنا آچلمش اونی کولك
کوللری ایچنده نه صورتله قیزارتدیلر؟ بوده تصادفدر.
یمك پیشیرمك نه‌در؟ یمك پیشیرمك اویمگه
حرارت ضم ایدرك آشنای طعامده معده‌ده سهولتله
حل اولمسی دیمکدر. فقط بر گون گلدیکه انسان

گوكلرى يمكدن استنكاف ايتدى . زيرا معدەسى اونوع اغديەيى هضم ايتمكدە صعوبت چكيوردى . گميكلرك ايليكلرى كنديسيچون ضيافت مقامنە كچدى . چونكە معدەنك كنديسيچون مركز يگانۀ حيات مقامنە كچديگنى گوردى . بوحالدە كنديسنە برمركز حيات انتخاب ايتديكە اومركز اوّل امردە (مغز)در آرتق شدت ضرورتندن طباخنى ايجاد ايلدى . طبخ ايلە اغديە علاوە اولنان حرارت صرف اولنان يكى قوّتلرك يرينە كچدى .

-- ٩ --

[طويلى وديكيش ايكنەسى]

بر بالغك قيلچغى، برآغاجك ديكنى الك برنجى طويلى وديكيش ايكنەسى برنجى درجە برانقلابدە مشهوداولان آلات صغيرە مقامنە كچدى . آيو بوستى تلبس ايدرك گزن ايلك انسانلرك آيودن فرقلرى يوق ايدى . انسانلر حيوانلر گبى برر پوست ايدنمكە، باشلرينە برر سرپوش كيمگە كنديلرنجە مجبوريت حس

ایتمگه باشلادیلر. او سترەیی دیکمك ایچون بر آلتکده
وجودینه لزوم گوردی. ایگنەیی اختراع ایتدی.
بو حالده (توالت) یعنی (تنظیم قیافت) میدانه
چیقدی.

-۞ ۱۰ ۞-

[برنجی زینت . برنجی رسم]

آتشـك اختراعی، طباختك بولنمسی ایله برابر
تلبس وتزین فکرلری انسانلر بیننده شـیوع بولمغه
باشلادی. صکرەلری انسـانلر اشکال خارجیەلرینی
دوزلتمگه قالقشـدیلر. انسـان طبیعت ایله مجادلەیه
قالقدی. کندیسنده بر حس مظفریت حس ایدر
ایتمز طبیعته قارشو « ایستر ایسەك دها زیاده مرحمتسز
اول. بنم آتشم وار. کندی کندیمی الباس ایدیورم.
سن دها آکلاشلمز گورولك! بن سـنك حیلەلرینه
صـو قاتەجغم، زیرا طباخت نامنی آلان کیمیام، بنی
بطـالت و بطائتدن قورتاردی. بو جهتله بنده زماندن
استفاده ایدرك معمالرینی ایستدیگم گبی سهولتله حل

ایده‌جکم . همده بنم بیلنك کیمیا خانه‌سی ایچنده
حل ایده‌جکم » دیدی .

برنجی انسانلر ایچون لازمگلان سوس کندیسنجه
بر زمان آسودگی‌یه نائل اولمق ایدی. آنلرك عندنده
سوس، اطرافلرینی آلان اضطراب مدهشدن قورتلمق
وَطبیعتك ربقهٔ ظالمانه‌سندن استرداد گردن ایلمك ایدی.

انسانلرك اك برنجی زینتی وجودینه رسم یاپمق
اولدی . سوس، صنعتك طفل نوزادی گبی ایدی .

ایلك ابتدا انسانك بری « ماموت » دنیلان
فیلك رسمنی یاپمشدرکه بو رسم بر طاقم شیلر بیان
ایدییوردی « ماموت » اووقتك انسانلرینی توحیش
ایتمز ایدی . بو برنجی رسامك دستی نه پنچه‌یه، نه
منگنه یه، وَنه‌ده سائر شیلره بکزه‌یوردی. بوال عادتا
بر پرگل ایدی . دست صیادانه‌سنه آلدیغی تیر جا-
نشکاریله ماموتلری اولدیردیگی وقت انسان حس
طبیعی وَالجاآت طبیعه‌سنك اسیری ایدی . فقط
رسمنی یاپدیغی حالده کندی مغزینك استقلال

صریحنك مكملشدیگنی آڭلادی . وَ بیننك موجد
اولدیغنی فهم ایلدی .

۱۱

[ایلك اولوم]

اقوام اوّلیهٔ بشریه‌ده اختیارلر زیاده‌سیله احترام
گوررلر وَ زیاده‌سیله قورقارلردی . زیرا او اختیارلر
بعض شیلر بیلیرلردی مثلا ، بر ملاذ انتخاب ایتمك
بر منبع بولمق ، اورمانلرده بر طاقم نقاط مهمه تدارك
ایلك گبی .

اشته بو سن شیخوخت ایچنده اولومك قارشوسنده
ایلك انسانك قوللاندیغی طورك ایضاحاتنی آراشدیر.
مق لازمدر . اسکیمولر بو گونکی گونده حس دهشت
طبیعه‌لری ایله موت بیننده اولان انقلاباتی ارائه
ایدییورلر . خسته‌نك شفایاب اولمسندن قطع امید
ایتدکلری وقت او بیماری علی حاله ترك ایدرلر . زواللی
بیمار! اجل، صوك ساعتنده کندیسنی متسلی ایده‌جك

اشیای حاضره آره‌سنده وحجره‌سنده ترك دغدغهٔ وحشت ایلر.

برنجی انسانلر ایچلرندن بر رئیس ویاخود ماهر براختیار غائب ایتدکاری وقت اولومه قارشو ایتد.
کاری تحقیرك بادی اولدیغی اکداری صکره‌دن مصدق صورتده آکلادیلر؛ اوّلا، چوجقلر گبی اولومك موجودیتنه ایناندیلر وبونی ظاهراً واقع اولان برشی گبی قبول ایدرك متوفانك قبری اوزرنده بردها دیریلیر دیه بکلشدیلر. ایشته مشهور قپودان (قوق) لك قاتللری اولان (اوویه) لیلر موسی الیهك وفاتندن صکره بلکه دیریلیر دیه قبرینی برعصر بکلمشلردر. اخیراً اولوم کندیلرینه حقیقی گبی گوروندیگی وقت متوفانك عقل وکیاستندن حصه‌مند اولمق ایچون اولونك یانی باشنده اوتورمق ایستدیلر.

دفن اصولی اوّلدن بری جاری اولوب حتی زمانمزده دخی حفظ الصحه‌یه رعایةً واقع اولمقده‌در.

۱۲

[برنجی مراکز بشرده فکراً ومادةً عدم تساوی]

انسانلرك مجمعی اولان کوچك مراکز اوّلیه مادةً عینی شرائط اوزره اولمدقلرندن انسانلر درس طبیعت وتصادفدن آز چوق استفاده ایده بیلمشلردر . وبراز اوزون زمان نهایتنده بر برلرندن متفرّق اختلاف او- مراکز بیننده داعیٔ مباحث اولمشدر .

بوراده برقطعۀ منبته ومحدوده درونده اهالی یواش یواش تشکل ایدر . اوته طرفده بر مملکت غیر منبته روزگارلرك هردرلو مهاجماتنه وهرنوع مصائبه قارشو اولان محلده‌ده اهالی وجـوده گلیر . لکن بینلرنده‌کی فرق بو ایکی محلك بینلرنده اولان فرق قدردر .

۱۳

[ایکی نوع مدنیت : فتح . وکسب آگاهی]

برملت فاتحه ، براهالینك اوزرینه هجوم ایتمه‌دن اوّل برطاقم ملاحظاته مستغرق اولورکه بوملاحظاتك هپسی برانسانك یمك باشنه اوطورمه‌دن اوّل حس

ایتدیگی اشتهای حقیقی یه بگزر . کندی کندیسنه عجبا محو ایده‌جکم شی بنی طویوره‌جقمی ؟ دیر .

فقط مسقط رأسلرنده فقر اوزره یشایان اهالی هیچ دوشونمزلر . یالکز هجرت ایدرلر . بعضاً کندیلرندن متفرق اولان اهالی ایله دوکوشورلر . اوللری، اهالیء فاتحه اقوام صغیره ایله اوریشورلردیکه بوحقیقی غوغادر ؛ زیرا بیوکلر کوچکلره غلبه چالەرق آنلری زیر ضبطلرینه آلورلر واهالیء محکومه ایله برلشه‌رك عائله‌لر تشکیل ایدرلردی .

بونکله برابر بر خلق کندی کندیسنه‌ده تشکل ایدر. بوحالده یالکز کسب آگاهی ایله اولور. ایشته مصریلر کندی اقلیملری حسبیله قپانیق اولان بریرده کاملاً مضی اولان برمدنیتك ظهورینی گوردیلر . چینك مدنیتی دخی بووجهله‌در . مع مافیه دستور اوّلیسی حق قوت اولان اختلال ، ایله براهالیء غالبه‌نك براهالیء فقیره اوزرینه نظارت وغلبه‌سی اوقدرلازمدرکه بوایکی حالده‌ده فتح کسب آگاهی ایله

تبدیل اولنور . بعض ملتلر واردرکه یالکز خیال
پرستانه برصورتده امرار ایام ایدرلر لکن آنلرك ترقیسی
افکار ترقی پرورانه ایله اشتغال ایدن دیگر اهالینك
غلبه‌سنه منوطدر برنجی نوع اولان اهالی دیشی
نباتات ترلاسنه بکزرکه تخم گتورن روزگارلرك وزانه
انتظار ایدر . بوحالده (کسب آگاهی) برسیاح
شکلنده گورینیور .

۱٤

[قورقو . فائده . مضرت ؛ نحوست . تصادف]

انسان، اوّللری اطرافنی محیط اولان اشیادن
خوف ایدردی . هرشی کندیسنه اجنبی ، هرشی
کندیسنه برشکل مخوف گورینوردی . قورقو، برنجی
حسیدر . بعده بو مجهولات ایچنده بر عنصرك دیگر
عنصره ضد ، برحیوانك دیگر حیوانه دشمن اولدیغنی
گوره‌رك دوشوندی . بوندن‌ده فائده‌ایله مضرتی تفریق
ایتدی . فائده‌لی اولان شیلره برنام الوهیت ویردی .
مثلا فائده‌لی اولان حیوانات ونباتاتك هپسی الله (حاشا!)

صره‌سنه کچدی . دها صکره‌لری افکاری ، تقلیده ، بعده ابداع وایجاده گیدرك کندی کندینه فائده‌سنی چیقاردی . وآلات وادواتنی اکماله سعی ایتدی .

بونك گبی ازمنهٔ اوّلیه‌ده بعض قوانین عادیه طبیعتی اداره ایدرگبی گورینیور . بوقوانین، نحوست ونکبتی تشکیل ایلدی . طبیعت ، حرکت عادیه‌سی اوزره انقسام، اجتماع کسب انتظام ایدرك اراضی اقالیم‌ده، اجناسده، بیك درلو امتزاجات حاصل ایتدی. وقوانین‌اوّلیه لاتتناهی صورتده‌تکثرایلدی. بدایت احوالده اولان بیوك نحوستلر تفرّق ایدوب قاریشدیلر . و (تصادف) دنیلان شیئی وجوده کتوردیلر . عناصر تصادف نه فنا ، نه ده ایودر . بو، انسانك ذکاوتنه تابعدر . هرج ومرجلردن انتظام، ظلماتدن ضیا چیقاره‌جق انساندر .

١٥

[السنه]

منشاء السنه‌یی بولمق وآنك زمانی تمدید ایتمك

یك گوچـدر . بونك ایوسی بعض افکار صحیحه‌یی
عرض ایتمکدر .

منشاء السنه بحثی ازمنهٔ اوّلیه‌دن بری موضوع
بحث ومذاکره ایدلمش وَاذهـان بشری یورمش بر
مسئله‌در . (وه‌دا) نك حکم فرما اولدیغی زمانلرده
برهمنلر لسانی برمرتبهٔ الوهیته اصعاد ایتدیلر، وَآنك
نامنه آلهه‌لر یاپدیلر . اعتقادلرنجه (لسـان) اوّلدن
بری سمواتده طوریورمش. شمدی ایسه برقسمی ینه
سمواتده طوروب‌یالکز برقسمی انسانلرك یانـنه گلمشدر.

یونانسـتانده ده بر برینـه مغایر ایکی فکر حکم
فرما اولیوردی. بریسی، منشاءلسان صرف انساندن
اولوب فقط شرائط تحتنده‌در. دیگری ایسه « منشاء
لسان مطلق وحدانی برشیدر . » گبی فکرلری ایدی.
بو ایکی فکر زمانمزه قدر دوام ایتمشدر .

الحاصل منشاء لسان اوزرینه یکی [فیلولوژی]
لردده برطاقم افکار مسروده وار ایسه‌ده ایودن ایویه
قناعت بخش وجدان اوله‌میور .

گلهلم تنوع السنه‌یه :

موسیو (رەنان) نامنده برذات لسان عبرانینك صرف ومبحث اشتقاقنه نظراً تعجب وحیرت ایله یاقوب السنهٔ بشرك منشائی مطلقا آلهی بر واسطه ایله اولدیغنی بیان ایلمشدر . عجبا مومی الیه افکار تعجب فرماسنه طالمه‌دن اول ۵,۰۰۰ عدده بالغ اولان کوچوك لسانلر ایله برابر جهانك هرطرفنده مداولهٔ افکاره واسطه اولان ۸۶۰ لسانی مطالعه ایتمشمیدر ؟

روی آرضده ساکن اولان اهالینك سویلدکلری ۸۶۰ لسان صورت انتشارلرینه گوره بروجه زیر تقسیم اولنور :

اوروپاده	۵۳
آسیاده	۱۵۳
آفریقانك معلوم اولان محللرنده	۱۱۵
آوستراليادە	۱۱۷
آمریقاده	٤۲۳

ازمنهٔ عتیقه‌ده لسانلرڭ اختلافاتیله اشغال افکار ایدلمزدی. زیرا « قارل و وغ » گبی ذوات انسانلرڭ سلسلهٔ مختلفه‌لری اولمدیغنی قبول ایدرلر ایدی .

(نیه‌بوخر) وَ (هردر) نام ذاتلر دخی لسانلرڭ مختلف اوله‌رق انتشار ایتدکلرینه قانع اولمشلردر .

(ویقو) نامنده بر ذات دخی فی زماننا مرعی اولان (فیلولوژی) یه [۱] واقف اولمدیغندن اختلاف السنه حقنده‌کی افکارینی شو وجهله اتیان ایلمشدر :

« انسانلر اوّلا آوجی اولدیلر . آرضڭ حاوی
« بولندیغی اورمانلرڭ ایچریسنده سرسریانه گزه‌رڭ حال
« وحشته گیردیلر . وَلسان مادر زاده‌لرینی اونوده‌رق
« جنسلرینڭ بولندقلری دیارڭ وَ گوردکلری وقایعڭ
« الجاآتیله تکراراً لسان اختراعنه مباشرت ایلدیلر . »

ایشته موسیو (ویقو) یکی فیلولوژی یه واقف

[۱] مبحث لسان دیمکدر .

اولدیغی حالده ایکی مطالعهٔ عجیبه ایله فیلولوژینك
صوك معلومات صحیحه‌سنه دسترس وصول اولمشدر .

موسی الیه اوّلکی انسانلری کاملاً دیلسز فرض
ایدرك مثلا نزول صاعقه‌دن متأثراً بی‌هوش اولدقلری
وقت یالکز فریاد ایتدکلرینه وَدیکر زمانلرده یالکز
اشارات ایله‌افادهٔ مرام ایلدکلرینه قانعشدر . انسان
چوجقلرك ابتداکی حاللری کبی بیه‌لمکه باشلاینجه
صکره‌لری برطاقم نغمه‌لرك سببیله او بیه‌لمکدن فراغت
ایتمشدر؛ دیمکدر .

آغوش طبیعتده مثمر اولدیغی وَافکارینی معلن
اولان‌اشاراتی کاملاً طبیعی و معنیدار بولندیغی جهتله
بونغمه‌لرده آنك (شعری) مقامنده‌در .

لسانك برهجاایله برازیوز کوسترمسی صکره‌لری
برطاقم هجالرك ظهورینه میدان آچمشدر . ایشته
موسیو « ویقو » نك آکاه اولدیغی نقاط حقیقیه
بوکبی نقطه‌لردر .

اوّللری لسان عبرانی ، آنا لسانی کبی تاقی

اولنمقده ایکن اون سکزنجی عصرك نهایتنده و اون طقوزنجی عصر میلادینك باشلانغجنده (قور - دوژه‌بەلن) و (لاتوردو ورن) - که بونلر غولووا لسانته مبتلا ایدیلر - لسان مذکورك اسکیلکنی اعلان و آدم (ع) ایله حوانك غایت بسیط بر لسان استعمال ایلدکلرینی اثبات ایلدیلر .

اوصاف جلیله‌سندن بریده (مبین) اولان قرآن کریمك آیات بیناتنه امعان نظر اولندقده حضرت آدم علیه‌السلامه جناب واجب‌الوجودك بالجمله اسمانی تنزیل وتعلیم بیوردیغی ظاهر اولور .

۱٦

[اشارات تحریریه]

انسان برکره ساکن اولدقلری مغاره‌لردن چیقار چیقماز مسکن انشا ایتدیلرکه بومسکنلرك گرك دیوار- لرنده وگرك سائرطرفلرنده آلجیلق و بوصنعته مناسبت آلان دها سائر صنایعك مقدماتی گوریلیوردی . ایشته بو برنجی معمارلقدندرکه تزییناته متعلق حکاکلق

ظهوره کلدی . بو معمارلق الڭ زیاده علامات دلفریبا‌نه‌یی، استاتولره منسوب اشکال طبیعتدن اخذ ایتمکه مستعد ایدی .

بونڭ گبی انسانلرڭ برنجی رسملری استراحت اولیه‌لرنده متولد اولدقلری گبی علمڭ، صنایعڭ، لسانڭ، موسیقینڭ مناسبات اولیه‌سنی حاوی و بوندن ماعداده بالجمله افکار وحسیاتیده محتوی ایدیلر .

ایشته موسیو (ویقو) بواساسه استناد ایدرك لسان بشرڭ الڭ برنجیسی لسان شعرا اولدیغنی بیان ایلمشدر . انسانلر [سنه] دنیان فکر صعب الفهمی آکلامدیغی حالده آیلری، موسم ازهاری، موسم حصاد و موسم زرعی حساب ایدرلردی . انسانلر اووقت جناسلرله تزیین کلام ایدرلر ایدی . منطقڭ ظهوری پك صکره‌در . اشته بو احتیاجه مبنی شعر دنیایه کلدی .

اوّلکی انسانلر ایچون برفاره رسم ایتمك [فاره] یی یازمق دیمك ایدی . اشته بوندن برنوع یازی ظهور

ایتدی. دها طوغریسی رسم چیقدی. آمریقا اهالئ اصلیه‌سی ایچون ایکی یومروغك گوسترلمسی اوّلا عددینی بیان ایدر. برکمی، سیاحت بحریه‌یی، طوپراق اوستنه قونولمش برآیاق سیاحت بریه‌یی، قنادلرینی آچمش برقوش رسمی، عزیمتی، برال مواصلتی، برایکی اوچ گلبه رسمی، برایکی اوچ گونك مرورینی گوستردی.

بناءً علیه رسملر ازمنهٔ مجهوله‌یه [هیه روغلیف] خطلری که مصریلر استعمال ایدرلردی معبودین زمانه، شمدیکی یازیلر ایسه زمان حاضره اشارتدر.

— ١٧ —

[رقم]

ارقامك اوزرینه بنا ایدیله‌جك برمطالعهٔ کامله طبیعی تشکل تحریریسی وَطوپلانمسی وَآنك اجرا ایتدیکی تأثیراتی دخی جامع اوله‌جغی جهتله بومطالعه علی العموم انسانلرده ترقیات ذهنیه‌نك نه درجه‌لره واصل اولمش اوله‌جغنی مکمل صورتده گوسترر.

بعض حاللرده حیوانلرده « خاطره » صاقلادقلری وَ بوندن ماعدا بر حاکم مستبد، وجدان، اجتماع گبی شیلره دخی مالك اولدقلری گوریلیور . اقوام اوّلیه (ایکی) فکرینی بردرلو آکلایه مامشلردر . حالبوکه (ضعف) حالی طبیعت هر وقت آنلره گوسترمشدر .

اقوام اوّلیه عزمنده باش پارمق دیگر پارمقلردن دها زیاده بر اهمیتی حائز ایدی . چینلیلر سائر درت پارمقده موجود اولان اون ایکی مفصلی حساب ایتمشلردی .

یگرمی لفظی، اقوام اوّلیه طرفندن ایجاد اولنمشدرکه بو آیاقده کی پارمقلرله الده کی پارمقلرك مجموعی ایدی . اوّللری بش عددی صاغ الك باش پارمغندن استخراج ایدلمشدر . لکن اوبر الك پارمقلرینده حساب ایدوب (اون) ی بوله مامشلردر . صول الده صاغ ال گبی حسابه گیرنجه (اصول اعشاریه) میدانه چیقمشدر . قرون وسطیده حساباته مخصوص وَ (آباق) دینان تحته‌لرله (غوبار) رقملری حرفلرك

رقملره انتقالنی گوسترر . مثلا فرانسزجه (m) کلمه‌سی (3) رقمنك ظهورینه میدان آچمشدر. ارقام عربیه دخی هندلیلردن قالمه‌در .

§

بورایه قدر یازیلان معلومات مختصره انسانلرك بدایت حاللرنده نه درلو یشادقلرینی مصوّردر. بوندن صکره یازیله‌جقلر ایسه مدنیت وشرائط اجتماعیه نه اولدیغنك آکلاشلدقدنصکره اولدیغی جهتله بالطبع آثار تمدنه دلالت ایده‌جك پك چوق یرلر گوریله‌جکدر . ترقیات مدنیه وعلمیه یالکز انسانلرك ساحهٔ مدنیته نه‌یولده خطوه‌انداز اولدقلرینی وعلوم و فنونی نه‌صورتله توسیع ایتدکلرینی موضحاً ومکملاً گوسترمز ایسه‌ده عمومی اوزرینه برفکر اساسی ویره بیلور .

شروع مقصد

١

اديان

كرۂ ارضـك اوزرنده موجـود اولان وَياخود انقراض بولان اديانك جمله‌سی اوچ بیوك قسمه منقسم اولورکه آنلرده شونلردر :

(١) كثرت معبودی قبول ايدن اديان .

(٢) وحدت الٰهیه‌یی قبول ايدن اديان .

(٣) حيواناته نباتاته، وسائر گبی شيلره پرستش ایدلمسنی تصويب ايدن اديان .

كثرت معبـودی قبـول ايدن اديانه علی‌العموم (اساطير اولين) دینورکه اوّلا بونی مطالعه ايتمه‌مز لازمگلير .

اسكی روماليلرله يونانيـلر علی‌العموم (اساطير اوّلين) بانيلرندندر . روماليلرده اساطير ايكی قسمه منقسم ايدی . بری عالی صـنفی ديگری سـفلی صنفی ايدی .

معبودیت عالیه، اون ایکی عدده بالغ ایدی. آنلر ژوپیتر، ژه‌نون، مینه‌رو یاخود پاللاس، وستا، سه‌رس، نپتون، ودنوس، وولکن، مارس، مرکور، آپولون وَ دییان ایدی.

شمدی بو معبودلرك وظائفنی گوستره‌لم:

ژوپیتر — معبود المعبودین ایدی.

ژونون — ژوپیترك قز قرنداشی وَقاریسی وَ معبودلرك قرالیچه‌سی ایدی. بوندن ماعدا تولد و تزوج حامیه‌سی ایدی.

منیرو یاخود پاللاس — ژوپیترك قزی وَصنایع ایله محاربه وعقل معبوده‌سی ایدی.

وستا — آتش معبودی ایدی.

سرس — زراعت معبودی ایدی.

نپتون — دڭزلر معبودی ایدی.

ودنوس — محبت معبوده‌سی ایدی.

وولکن — آتش معبودی ایدی.

مارس — معبود الحرب ایدی.

مرکور — معبودلرك ساعیسی ایدی .

آپولون — طب، شعر، فصاحت وَموسیقی معبودی ایدی .

دییان — اورمانلر وَشکار معبوده‌سی ایدی .

بونلردن ماعدا روماليلرده برطاقم معبودیت سفلیه دها وار ایدیکه آنلرده آتیده کیلردر :

ساتورن — زمان معبودی ایدی .

ژانوس — آپولونك اوغلی وَبرنجی ایتالیا قرالی ایدی .

رهآ — والدةالمعبودین ایدی .

پلوتون — جهنم معبودی ایدی .

باکوس — شراب معبودی ایدی .

پریياب — معبود الحدایق ایدی .

ژه‌نیوس — ولادتده قاریشان برپری ایدی .

لاروپه‌نات — خانه، اوجاق وَعائله حامیه‌سی ایدی .

بونلردن ماعدا قهرمانلردن متشکل برگروه معبودین دخی وار ایدیکه شونلردر :

هرکول — قهرمانلقله متصف وَژوپیترك اوغلی ایدی .

قاستور و پولوقس — ژوپیترك اوغللرندندر .

ئه نه — وه نوزك اوغلیدر .

قسم علویلری انسان شکلنده اولان معبودلر دخی شونلردر :

پان — چوبانلرك معبودی ایدی .

ورتوف — معبودالمواسم ایدی .

فلورا — چیچکلر معبودی ایدی .

الحاصل بونلر گبی دها نیجه نیجه معبودلر وار ایدیکه جملهسنك نامنه عبادت اولنور وَهیکللر رکز ایدیلور . رومالیلرله یونانیلرك بومعبودلره فوق العاده حرمت ورعایتلری وار ایدی . حتی آنلرك شرفلرینه ذبح قرابین ایدیلوردی .

یونانیلرك تابع اولدقلری دین ، رومالیلرك اتباع

ایتدیکی دیندن فرق ایتمز ایدی . یونانیلری بر بری
ایله امتزاج ایتدیرن پولتیقه‌دن دهازیاده دین ایدی .

یونانستانده برطاقم هاتفلر دها وار ایدیکه آنلرك
الڭ مشهوری (اپیر) قطعه‌سنده (دودون) نامیله
مشهور اولان هاتفدر . بوهاتفلردن (دلف) ده
(فوسید) ده دخی بولنوردی . بونلردن ماعدا
آپولون ، ته میز (عدالت الهی) (فوبه)نڭ نامرینه
وَدها سائر معبودلرك شرفلرینه‌ده هاتفلر وار ایدی .

ایام رسمیهٔ ملیه دخی وار ایدی (اولیمپیك)
اویونلری بونلرك الڭ برنجیسیدر (پی‌تیك) وَ (نه
مه ئن) یوم رسمیلری دخی معبودلره اسناد اولنان
یورطیلردن وَ بوندن بشقه (الستمیك) یوم سروری
دخی نامنه اجرا ایدیلان یوم رسمیلردندر .

معابد یونانیه‌نڭ الڭ مشهوری (پانته ئون) نامیله
یاد اولنان معبددر . بومعبد گویاشهرك حامیه‌سی اولان
(مینرو) لڭ نامنه انشا ایدلمشدر . لكن بومعبد مشهور
١٦٨٧ سنه‌سنده وندیكلیلر طرفندن تخریب ایدلمشدر .

[اسکی مصریلرك دینلری]

اسکی مصریلرك بیننده ایکی درلو اجرا اولنوردی؛ بری اهالینك دیگری صنف رهبانك دینی ایدی .

صنف رهبان ، بر خالق جهانك و ار اولدیغنه اینانورلردیکه بو معبود (آمون) نامیله یاد اولنوب (تب) شهر مشهورنده معبدی وار ایدی .

بقای روح ، مجازاة و مکافاة اخرویه ، انتقال روحه فوق العاده اعتقادلری وار ایدی ،

اهالینك دینی ، بودیندن پك اوزاقده ایدی . فرانسز منشئ مشهوری (بوسوئه) نك دیدیگی گبی اهالی ایچون اللهدن ماعدا هر شی الله اولمش ایدی .

فی الحقیقه اسکی مصریلر ، حیوانات ونباتاته و ارض اوزرنده و سماده بولنان اشیا واجرامه معبود نظریله باقارلردی . لکن طاپدقلری معبودلرك آره‌سنده ایکی دانه‌سی مشار بالبنان : ایدی بونلرك اسمی (اوزیریس) و (ایزیس) اولوب (اوزیریس) کونش وارکك ومصری احیا ایدن نیل مبارك و (ایزیس) ایسه

دیشی اولوب بوده مصرڭ اراضیٔ منبته‌سی ایدی .
بونلرڭ علامات ظاهره‌لری دخی اولوب اینك
(ایزیس) وَ (آپیس) دیدکاری بوزاغوده
(اوزیریس) ایدی .

[فنیکه‌لیلرڭ دینلری]

فنیکه‌لیلرڭ اڭ باشلوجه معبودلری (بعل)
تسمیه ایتدکاری ایدی . بوندن ماعدا یونانیلرده
اولدیغی گبی فنیکه‌لیلرده‌ده صورڭ حامیسی (ملقارت)
ثروت ، صناعت وَسیاحت معبودی (هرکول تیریه‌ن)
گبی معبودلر دخی وار ایدی .

[آثوریالیلرڭ دینلری]

آثوریالیلر (بل) وَیاخود (ال) دیدکاری
گونشه طاپمق آیین رسمیلرندن ایدی . بوندن ماعدا
(نرغال) (بلتیس) (نه بو) (بعل‌غاد) نامیله
معبودلری وار ایدی .

[سوریه لیلرڭ دینلری]

بونلرده (بعل) تسمیه ایتدکاری وَاصلاً گونش

اولان معبوده طپارلردی . گویا بونك قاریسی اولمق اوزره (بعل‌غاد) دیدکلری آیه دخی اجرای مراسم دینیه ایدرلردی .

[فرس قدیم ادیانی]

اسکی عجملر دینلرینی (زوؤآستر) [۱] دیدکلری بر فیلسوفدن اخذ ایتمشلردر . بودینك اساسی (زندا وستا) ده [۲] گورولدیگی اوزره ایکی قسم اولوب بری (اورموزو) [۳] دیدکلری ایولك وضیا وَدیگری (اهریمن) دیدکلری فنالق ویا ظلمت ایدی . هرنه‌قدر بوایکی فکر زیاده‌سیله اجرای حکم ایتمکده ایدیسه‌ده عجملر بونلردن ماعدا (زروان آکه‌رن) دیدکلری بروجوده طاپارلردی . لکن شمدی عجمستانك همان هرطرفنده دین مبین احمدی جاری اولمقده‌در .

[۱] یعنی (زارتشت) تایه بدل دال ایله دخی لغتدر .

[۲] یعنی زند وپازند .

[۳] یعنی یزدان ــ و ــ اهرمن . [مطابع]

[هندلیلرك ادیان قدیمه‌سی]

هندلیلرك میاننده ایکی درلو مذهب حکم فرما اولمقده ایدی . بری (براهما) دیگری (بودا) مذهبی ایدی . براهما مذهبنده بولنانلر باشلوجه ایکی معبودك وجودینه اینانورلردیکه (آندرا) دیدکلری (افلاك) دیگری (آغنی) دیدکلری (آتش) ایدی . بونلردن ماعدا دیگر معبودین تالیه دخی وار ایدیکه آنلرده (ثریا) (گونش) (وایود) هوا ، (وارونا) صو ، (صوما) آی . (آدی‌تی) ارض ایدی .

براهما مذهبی ظهورندن بش آلتی عصر صکره بشقه برقالبه گیرمش ایدی . اللرنده بولنان کتاب دخی (ودا) نامیله یاد اولنوردی .

ودانك ایچنده بولنان معبودین عظیمه (براهما) (ویشنو) (سی‌وا) نامنده‌کی معبودلر ایدی .

(بودا) مذهبی (بودا) نامنده بر پرنس طرفندن ایجاد اولنمشدر . بودا مذهبی براهما مذهبنه

علی العموم مغایر اولوب بومذهب مومی الیه پرنسـك یگرمی یدی یاشـندن اوتوز آلتی یاشـنه قدر امتداد ایدن مدت وحدتنـك اثریدر . بومذهبـك مبنیٔ علیهی علم؛ شـدت ، طهارت ، صبر وتحمل صـدقه وشفقت ، گبی فضائل ایدی . صـكره‌لری بومذهب چین، جاپونیا وَسیلان آطه‌سنه قدر انتشار ایتمشدر .

بودا مذهبنـده الڭ زیاده اساسی اولان درت فضیلت عالیه ایدی . آنلرڭ برنجیسی مزاحم ومصائبك حقیقتی ، ایکنجیسی اسباب مزاحم اوچنجیسی خراب و معدومیتـله برابر مزاحمك حـدی وَدردنجیسی ایسه معدومیته وصـول ایچون لازمکلن طریقدر . قتل ، سرقت ، کذب ، زنا منهیاتدن ایدی .

[چینده بولنان ادیان]

چینده عمومیتله اوچ درلو دین حکم سورمشدر . بری (قونفوسیوس) نام فیلسوفك تأسیس کرده‌سی اولان دین ، دیگری (فو) یاخود، بودا اوچنجیسی‌ده (لائوچو) دینی ایدی .

قونفوسیوس ولادت عیسیدن تخمیناً آلتی عصر اول کلمشدر . لکن کندی نامیله یاد اولنان دینك اصل بانیسی کندیسی دگلدر . مومی الیه (یو) نامیله یاد اولنان مذهبی اصلاح ایتمشدر . بودین علی العموم مهمات اوزرینه اولوب حتی قونفوسیوس بیله وجود باری یی ادراکدن عاجز قالدیغنی کمال صفوتله اقرار ایتمشدر . قونفوسیوس ابدیت روحی قبول ایتدیگی گبی هر نوع اعمال صالحه ومضره نك جهانده مقابلی گوریله جگنی بیان ایتمشدر . جهانی خلق ایدن بر وجود عالی یه و بونك اشاغیسنده بعض معبودلره ایناغق بودینك متمماتندندر . قونفوسیوسك دینی دین رسمی اولوب ایمپراطور بودینك حامیسیدر . عملیات فضیلت ، حسناته محبت ، طهارته دقت وحرمت ، چوجقلرك اقربایه اطاعت و بوندن ماعدا بیوکلره حرمتی بودینك فضائل عظیمه سندندر .

بودا مذهبی دخی چینده یاییلمشدر . (لائوچو) مذهبی دخی اوچ اساسی قبول ایتمشدر . بو اساسلر

شرف وشانه وثروته تحقیر ، استبداد ذات وهوسات اولوب صکره‌لری بونلر دخی دکیشمشدر .

[سلت اقوامنك دینی]

سلت لرك ابتدالرده‌کی دینی بت پرستلك ایدی بعده بودین تعدد آلهه تحول ایتدی (ناران) نامنده‌کی معبودلری برق پریسی ایدی . بوندن (ووژز) دیدکلری معبود (ووژ) ، (په‌نین) دیدکلری معبود ، آلپ و (آردووین) دیدکلری معبوده (آردن) اورمانلرینك معبوده‌سی اولوب بونلردن ماعدا (آورن) (بیب راقت) معبوده‌لری دخی وار ایدی . بوندن ماعدا قوای عمومیهٔ طبیعت ایله روح انسانی معبودلر صره‌سنه کچدی . (بل) نامیله یاد ایتدکلری گونش ، معبود برکت دیه یاد اولنوردی .

غولوآلرده تجارت پریسی ، (توتاتت) نامیله صنایع وطرق حامیسی وار ایدی .

بو ادیاندن بشقه سلت قومنده برده (دورووی دیزم) (druidisme) نامنده بردین دخی انتشار ایتمشیدی . بو طریقتك سالکلری روح ومادّه‌نك بقاسنی وانتقال روحی وجهانك اوته‌سنده اولیب دنیان بر دیگر جهانك بولندیغی واوراده محاربلرك سلاح و عربه وحیوان بولدقلرینی دشمنلرینك باشیله برنوع شروب ایچدکلرینی سویلرلر ایدی . بونك ایچون سلت اقوامی بیننده اولومك اصلا اهمیتی یوق ایدی .

(دورویـد) لر اوچ قسمه منقسم ایدی : بری صنف علما ، ایکنجیسی ، رهبان تالیه اوچنجیسی شعرا ایدی . بوصنفلردن ماعدا (واسو) (ساروینـد) نامیله دیگر صنفلر دخی وار ایدی . (واسو) لرآیین الهی ایله مشغول وساروینـدلر ایسه اوقوتمق وعدالت ایله متوغل ایدیلر . دورویدلرك بوینـنده علامت فارقه اولمق اوزره بللور برکله وار ایدی . (دورودین) لرك قادینلری دخی اولوب بونلرده بشقه برطریقت

تشکیل ایدرلردی . لکن بونلر ارککلرك یاقاریلری
ویاقزلری ایدی . بونلر هم باباس هم کاهن هم ده
سحرباز ایدیلر . (ش) آطه‌سی مقر اقامتلری ایدی .

[جرمانیا اقوامنك دینلری]

اسکی جرمنلرك دینلری سات اقوامنك دینی ایله
متناسب گبی ایدی . چونکه جرمنلر دخی قوای
طبیعیه یی تألیه ایتمشلردر . جرمنلر (آل فاتر)
نامنده بر وجود عالی طانیمشلردر . وجرمن سلاله‌سنك
باباسی نامیله‌ده (تویسقو) نامنده برینه عبادت
ایتمشلردر . (تویسقو) نك اوغلی (مان اب الامم)
ایدی . بوندن ماعدا (زییو) نامیله محاربه
معبودی ایدی . معبودالبوارق (دونار) ایدی
بونلردن بشقه برطاقم معبودین سفلیه دخی وار ایدی .
اورمانلر ، مغاره‌لر جرمن اقوامنك معبدلری ایدی .
معبودلره عبادت ذبح انسان ایله اولوب لکن بوعادت
یواش یواش محو اولمشدر .

❀

[اسقاندیناولیلرك دینلری]

اسقاندیناو معبدلری ائك اوّل اون ایکی معبود ایله اون ایکی معبوده قبول ایتمشلردر . باشلوجه‌لری شونلردر :

(١) (اوده‌ن) ابالمعبودین (٢) (تور) برق معبودی . (٣) (بالدور) شعر معبودی، (نژور) نهرلر، دکزلر روزگارلر ثروت معبــودی (مزه‌یر) ایلك بهار برکت، صالح معبــودی . (ننیر) محاربه معبودی . (لوق) فنالق معبودی .

باشــلوجه معبوده‌لرده شــونلردر : (فریغا) اوده‌نك زوجه‌سی وتزوج معبوده‌سی (فره‌یا) فرح ومحبت معبوده‌سی (ایدون) فواکه معبودین معبوده‌سی . بونلردن ماعــدا برصره معبودین ســفلیه واردر . اسقاندیناولیلرك دینی علی‌العموم اسکی فرس اقوامنك دینه پك مشابهدر .

❀

شورایه‌قدر صایلان اقوام مشهوره‌نك دینلرندن ماعدا پرولیلر وَجاپونیالیلرك وَمکسیقالیلرك وَ دها سائر

ملل سائرهٔ عتیقه‌نك دینلری وار ایسه‌ده علی العموم جمله‌سی تکثر آلهه‌یی قبول ایتمش اولدقلرندن جمله‌سنك اساسی برکیدر. بو دینلرك اکثریسی شمدی موجود اولمیوب الیوم موجود اولان باشلوجه اوچ دین واردرکه آنلری مطالعه ایتمك دها اولادر.

١

دین موسی علیه السلام

دین موسوی، ادیان موجوده‌نك الك اسکیسیدر. قرآن مبینك دخی نصوص جلیله‌سنه نظراً بو دین حضرت موسی علیه السلامه جناب حقدن نازل اولان تورات شریف وجود باریناك وحدتنی تصدیق ایدر. دین موسانك تاریخ ظهوری علی التخمین میلاددن ١٦٢٣ سنه مقدمه‌قدر واریبور.

توراتك درونده بولنان موادّك باشلوجه‌لری بروجه آتیدر:

١ — بن سزك الك بيوك اللهكزم . بشقه الله يوقدر . سز بنم نامه بتلر ياپميه جقسكز .

٢ — نام ذوالجلالمی هر يرده آغزكزه آلميه جقسكز .

٣ — آلتی گون چاليشوب يدی گون استراحت ايده جكسكز .

٤ — چوق يشامق ايسترايسه كز آناكزه ، باباكزه احترام ايديكز .

٥ — قتل حرامدر .

٦ — زنا حرامدر .

٧ — سرقت حرامدر .

٨ — شهادت كاذبه حرامدر .

٩ — آخرك قاريسنی ايستهمك حرامدر .

١٠ — بشقه سنك املاك عقار وخدمتكار وحيواناتنی واسراسنی ايستهمك حرامدر .

بو اون مادهٔ مهمه‌يی (ميتولوژی) نامیله موجود اولان بر كتابدن ترجمه ايتدم صحت وكذبنی بيلمم .

يهوديلرك مصردن خروجلرندن صكره ، ١٦٢٥ ده

فلسطین قطعه‌سنده اقامت ایتمشلر وَبك چوق حکمدارانه مالك اوله‌رق نهایت رومالیلر طرفندن (اندومن هرود) نامنده نصب ایدیلان برقرال زماننده حضرت عیسی علیه‌السلام وجوده گلدی.

میلاد عیسی علیه‌السلامدن آلتمش بش سنه اوّل یهودیلر رومالیلره قارشو عصیان ایتدیلر (واسپازیین) یهودیلری قدس شریفده محاصره ایدوب بعضلرینی اسیر، بعضلرینی‌ده اعدام ایلدی. وَمعابدی دخی خراب ایتدی.

لکن قدس صکره‌دن ینه کسب شرف ایتمکه باشلادی، ١٣٥ ده (آندیه‌ین) نام ایمپراطور خرابه شهر اوزرنده ینه معابد انشاسنی آرزو ایتد. یکندن یهودیلره قیام ایدوب مقاومته باشلادیلر. لکن ... و٥٨٢ یهودی مقتول دوشوب شهر دخی بتون بتون خراب اولدی. اشته یهودیلرك بر برلرندن آیرلدقلری تاریخ بو تاریخدر.

[نصرانیت]

نصرانیت حضرت عیسی علیه‌السلام طرفندن تأسیس ایدلمش وَ بونك صورت تأسیسی ایچون انجیل شریف نازل اولمشدر. بوگونکی گونده خرستیانلق علی‌العموم اوچ فرقه‌یه منقسمدر. برنجیسی قاتولیك مذهبی، ایکنجیسی اورتودوقس وَایاخود روم مذهبی اوچنجیسی پروتستان مذهبیدر. قاتولیك مذهبنده ایمان اولنه‌جق شیلر بروجه آتیدر.

(١) اقانیم ثلثه. یعنی بر الله ایله وجود باریده تشخص ایتمش اوچ ذات. که بونلر بابا، اوغول، روح‌القدسدر.

(٢) اللهه نسبتله سفلی انسانه نسبتله عالی‌اولان ملکلرك وجودینه اینانمق.

(٣) هبوط آدم وَ ذلهٔ اصلیه.

(٤) خرستیانلرك. انقارناسیون ورهدامپسیون دیدکلری شی.

(٥) لطف وعطیه وامداد الهی.

(٦) مقدسات : واقتین، تصدیق، اوقاریستی [١] ، پەنی‌تانس [٢] اکسـترم اونقسـیون، [٣] اوردر [٤] وَتزوج .

(٧) محاکات شخصـیه . محاکات عمومیـه . وَمجازاة ومکافاة اخرویه .

(٨) l'immaculée conception [٥] دنیلان‌شی . ایشـته قاتولیك مذهبنده اولان شرائط ایمانیه بونلردر .

اورتودوقس مذهبی میـلادك دردنجی عصرنده قاتولیك مذهبندن آیرلمشدر . بناءعلیه اورتودوقس

[١] حضرت عیسی علیه‌السلامك اتك وشراب حالنده اولەرق جان وقان وجسمنی حاوی اولان ساقرەمان .

[٢] ندامت دینیه .

[٣] حال نزعده کلش خستەنك اوزرینده قونیلان مقدس دهن آیینی .

[٤] نطامات .

[٥] حضرت مریمك بلا قباحت کبه قلمسی .

مذهبنك قاتولیك مذهبندن نه صورتلرله آیرلدیغنی گوستره‌لم :

اولاً : روح‌القدس قاتولیك مذهبنده اولدیغی گبی نه بابادرنه ده اوغل . یالکز بابادر. (قومونیونی) [٦] ایکی صورتله اداره ایدر . و افتیز وجودك تماماً صویه گیرمسیله‌در . پاپاسلرك بکارلغنی رد ایدر . عبادت لسان روم ایله اولوب بتلری وآلات‌موسیقه‌یی قبول ایتمز . پاپانك حکومتنه تابع اولمیوب یدی سکز پطریقلگه تابعدر . اك بیوك کرسی استانبول پطریقلگی‌در .

پروتستان مذهبی ١٥١٦ سنه‌سنده لوتر نام ذات طرفندن احیاسنه بذل غیرت ایدلمشدر . بونكده اینانیله‌جق ماده‌لری یگرمی بر دانه‌در . پروتستانلر علی‌العموم اوچ درلو ساقره‌مان طانورلر آنلر وافتیز ، قومونیون وندامت دینیه در .

بوندن ماعدا خرستیانلقده قالوینیزم، انغالیقان،

[٦] وجود عیسی‌نك صورت قبول آیینی .

اسقوچیالیلرك ملی کلیسالری وَ مذاهب متعددهٔ سائره واردر .

[اسلامیت]

اسلامیت تاریخ میلادك ٦٢٢ سنه‌سنده نور پاش اقطار جهان اولمشدر . پیغمبر ذیشان افندمز مکه‌ده تاریخ میلادك ٥٦٩ سنه‌سی گهواره زیب وجود اولمشلردر . کندیلری قرق یاشنده ایکن نبوت وَقرق اوچ یاشنده ایکن رسالت ایله تبشیر اولندی . مصحف شریف عنوان عالیسیله دنیوی واخروی کافهٔ حقوق و معاملاتمزی جامع بولنان فرقان کریم قبل باریدن آیت آیت نازل اولمشدرکه الی قیام الساعه بقاسنه امینز .

ترقیات علمیه وَ فنیه‌یه شروعمزده اوّلا ادیان ایله باشلایغمز انسانلرك اوللری نه درجه معلومات اخذ ایتمش اولدقلرینی گوسترمك ایچون ایدی. لکن اوچ دین عظیم اخیردن اولکی اساطیر بحثلری هپسی

اختراعات انسانیه‌دن اولوب بوده او یتیشان انسانلرك فکر الٓهی‌دن نه‌درجه حصه‌مند اولدقلرینی گوستر ر. فلسـفه‌که علم‌العلوم‌در . خلقت بشرایله برابر جهانه گلمشدر . روماليلر وَ یونانیلر بیننده اوللری منتشر اولان تعدد آله مسـئله‌سی اوزمان اهالیسنك فکر الٓهی یه نه درجه قوّت و یردکارینی ارائه ایدر .

تمّ

مطبعهٔ ابو الضیا

کتابخانهٔ ابو الضیا

سانحات العجم

جزء ۱

حافظ شیرازی

مترجمی

معلم ناجی

برنجی طبعی

قسطنطنیه

۱۳۰٤

مطبعهٔ ابو الضیا

مقدمه

مشاهیر شعرای فرسك كرك ضروب امثالدن وكرك امثاله بكزر حكيمانه اقوالدن معدود اولان بعض ابيات ومصارعنى (سانحات العجم) عنوانى آلتنده جمع ايتمك فكرى ـ سعادتلو ابوالضيا توفيق بك افنديك اخطار مشوقانه سى اوزرينه ـ بكا بوندن برسنه مقدم (سانحات العرب) ى يازمغه باشلاديغم زمان كلديكى حالده كثرت مشاغلدن طولايى برطرفدن ده آنى تحريره ابتدا ايده مامش ايدم .

انسان ايچون ذهننده اجراسنه قرار قطعى ويرديكى بر خصوصى فعله كتيره مامك الك بيوك عذابلردن اولديغى جهتله وقتك مساعده سنه انتظاراً مضطرب اولور طورردم .

شمدی ذهنم مستریح اولمغه باشلادی، چونکه سانحات العجمی یازمغه باشلایورم .

بو باشلایش بعض ارباب مطالعه‌جه اهمیتسز عد اولنه‌بیلیر . اوراسی بنم وظیفه‌م دکل !... بنم وظیفه‌م یاپه‌جغم دیدیکم شیئی یاپمغه چالشمقدر . ایش میدانه گانجه بکنیلیرسه اوده بر بشقه موفقیت اولور .

سانحات العجم سانحات العرب گبی ایضاحاتی حاوی اولمیه‌جق، یالکز مشاهیر مشار الیهمک انتخاب ایده‌جکم ابیات ومصارعیله بونلرك ممکن اولدیغی قدر آچیق ترجمه‌لرندن عبارت بوله‌جق .

بونك سببی فارسینك عربی‌یه نسبتله قولای اولمسی، برده امثالدن صاییله‌بیله‌جك عجم سوزلرینك عثمانلی مثللری گبی وقتیله مورد ومضربلری لایقیله ضبط ایدلمامش بولنمسیدر .

واقعا الده (جامع التمثیل) گبی امثال فارسیه‌یی شامل بعض کتب موجود ایسه‌ده بونلرك تعیین موارد ومضارب خصوصنده اتخاذ ایتدکلری مسلك

بتون بتون (تعليـل بعد الوقوع) يولنـده اوزون اوزادی‌یه اویدرمه حکایه سویلمکدر . بو ایسه اوقدر استفاده اولنور بر شی دکلدر .

مع مافیه سانحات انجم منحصراً امثالدن متشکل اولمیه‌جق‌که موارد ومضاربك مطلقا تعیینی قضیه‌سنی التزام ایتمکه مجبور اولسون .

سانحات انجمك اجزاسـندن هر بری بر شاعر شهیر فرسك اڭ گوزل بیتلریله مصراعلرینی حاوی اوله‌جقدر .

بعضاً ایکی ویا اوچ شـاعرك سـانحاتی جزء واحد تشکیل ایده‌بیله‌جکی گبی قائللری بنجه مجهول اولان ابیات ومصارع ایچون دخی بر جزء تخصیص قیلنه‌جقدر .

سـانحات العربده مندرج امثالك چوغی منثور اولدیغی حالده سانحات انجمده مندمج اقوالك هپسی منظومدر .

بو مجموعه بر قاچ بیـك بیت و مصراعی جامع اوله‌جقدر . منثور اقوال گزیدهٔ عجمك جمله‌سـیله منظوملرندن بر چوغنـك صورت مناسبه‌ده جمعی خدمتنی دخی آرقداشلردن بکلیه‌جکم .

معلم ناجی

سانحات العجم

— ۱ —

❀ نهان کی ماند آن رازی کزو سازند محفلها

برسر، که مدار تشکل محافل اولور، نصل مکتوم قالیر؟

— ۲ —

❀ خود آید آنکه یاد نیاید زنام ما

برکون کله جك که اسممز آکلیه جق !

— ۳ —

❀ در عیش نقد کوش که چون آبخور نماند

❀ آدم بهشت روضهٔ دار السلام را

ذوق حاضردن استفاده یه چالش . باق ! آدم بیله — قسمتی قالمینجه — جنتی ترك ایدیویردی !

۴

۞ دردا که راز پنهان خواهد شد آشکارا

ایواه ! کیزلی سر آشکار اوله جق !

۵

۞ گر تو نمی پسندی تغییر کن قضارا

بکنمیورسه‌ك حکم آلهی بی دکشدر !

۶

۞ توازین چه سود داری که نمی کنی مدارا

مدارا ایتامکدن نه فائده کوریورسین ؟

۷

۞ بخت بد تا بکجا می برد آبشخور ما

طالع نامساعد باقه‌لم قسمتمزی دها نره‌لره آته‌جق !

۸

۞ کاشکی هرگز ندیدی دیدهٔ ماروت را

کاشکی کوزمز یوزیکی هیچ کورمیدی !

— ٩ —

۞ گناه باغ چه باشد چواین گیاه نرست

ایشته بو اوت بتمدی ! باغك گناهی نه‌در ؟

— ١٠ —

۞ فکر هر کس بقدر همت اوست

هر کسك فکری همتنه گوره اولور .

— ١١ —

۞ بسا سرا که درین کارخانه خاك سبوست

بو کارخانه‌ده نیجه باشلر دستی طوپراغی اولمشدر !

— ١٢ —

۞ زاهدان معذور داریدم که اینم مذهبست

صوفیلر ! بنی معذور طوتك؛ مذهبم بودر .

— ١٣ —

۞ نا امید از در رحمت مشو ای باده پرست

ای مدمن خمر ! باب رحمت حقدن مأیوس اولمه !

﴿ ١٤ ﴾

❀ ترك كام خود كرفتم تا بر آيد كام دوست

سودیکمك مرادی حصوله کلسون دیه کندی مرادمك ترکنی اختیار ایتدم .

﴿ ١٥ ﴾

❀ سلطان جهانم بچنین روز غلامست

بویله بر کونده سلطان جهان غلاممدر !

﴿ ١٦ ﴾

❀ آنکس که چوما نیست درین شهر کدامست

بو شهرده بزم کبی اولمیان کیمدر ؟

﴿ ١٧ ﴾

❀ باپادشه بکوی که روزی مقدرست

پادشاهه دی که : هرکسك رزقی مقسومدر .

﴿ ١٨ ﴾

❀ برو بکار خود ای واعظ این چه فریادست

واعظ ! ایشکه کیت ! بونه بتمز سفسطه‌در !

١٩

❀ نصیحت همه عالم بگوش من بادست

بتون عالمك نصیحتی قولاغمه روزکار کبی کلیور !

٢٠

❀ بهست ونیست مرنجان ضمیر وخوشدل باش
❀ که نیستیست سرانجام هرکمال که هست

وار ایله' یوق ایله کوکلکی اینجتمه؛ آسوده خاطر اول . هر کمالك صوکی زوالدر .

٢١

❀ بس طور عجب لازم ایام شبابست

اطوار عجیبه کنجلك زمانك لازمیدر .

٢٢

❀ چه وقت مدرسه وبحث کشف وکشافست

مدرسه نك' کشف وکشافدن بحث ایتمه نك صره سی دکل!

٢٣

❀ احباب حاضرند باعدا چه حاجتست

احبا بوراده' اعدایه نه حاجت !

-- ۲٤ --

۞ چراغ مصطفوی باشرار بولهبیست

مصطفوی چراغدن ابو لهبی قیغلجم آیرلمز !

-- ۲۵ --

۞ کس را وقوف نیست که انجام کار چیست

ایشك صوکی ندیه وارهجغنی کیمسه بیلمز .

-- ۲٦ --

۞ غمخوار خویش باش غم روزگار چیست

کندی دردیکی دوشون ! عالمك دردیله اوغراشمق نه اولیور ؟

-- ۲۷ --

۞ زهی مراتب خوابی که به زبیداریست

نه کوزل مراتب رؤیه! اویانقلقدن بیك قات اعلی!

-- ۲۸ --

۞ هرکسی آن درود عاقبت کار که کشت

هرکس اکدیکنی بیچر .

۲۹

❀ همه جا خانهٔ عشقست چه مسجد چه کنشت

هر یر دارالعشقدر، مسجدله کلیسانك فرقی یوق !

۳۰

❀ نه عارفست که نسیه خرید ونقد بهشت

پیشینی براقوب دوه‌ره‌سی بی اختیار ایدن عارف دکلدر.

۳۱

❀ نکته‌ها هست بسی محرم اسرار کجاست

نکته چوق، فقط آکلایان زده ؟

۳۲

❀ فکر معقول بفرما کل بیخار کجاست

کوزلجه دوشون ! دیکنسز کل وارمیدر ؟

۳۳

❀ ترسم این نکتهٔ بتحقیق ندانی دانست

قورقارم، بو نکته‌یی بروجه تحقیق آکلایه‌مزسین !

-- ٣٤ --

❀ آری باتفاق جهان می توان گرفت

اوت ! اتفاق ایله جهانی ضبط ایتمك ممکندر .

-- ٣٥ --

❀ خرم آن کز نازنینان بخت برخوردار داشت

طالعی نازنینلردن استفادهیه مساعد اولانك ایشی یولنده!

-- ٣٦ --

❀ چون صبر توان کرد که مقدور نماندست

نصل صبر ایتملی ؟ طاقت قالمدی !

-- ٣٧ --

❀ چو مفلسی که طلبکار گنج قارونست

طالب مال قارون اولان مفلس کبی !

-- ٣٨ --

❀ درکار خیر حاجت هیچ استخاره نیست

خیر ایشده استخارهیه حاجت یوقدر .

۳۹

❀ جای غم باد هر آن دل که نخواهد شادت

سنك مسرور اولمه‌کی ایسته‌ین کوکل مغموم اولسون !

٤۰

❀ نازکم کن که درین باغ بسی چون توشکفت

اوقدر ناز ایتمه ! بو باغچه‌ده سنك کبی پك چوق چیچك آچلدی !

٤۱

❀ ماباتو نداریم سخن خیر وسلامت

بزم سنکله سوزمز یوق، اونودلر اولسون !

٤۲

❀ یارب مباد کس را مخدوم بی عنایت

الهی ! کیمسه‌نك ولی نعمتی عنایتسز اولمسون !

٤۳

❀ جانا روا نباشد خونریز را حمایت

افندمز ! ظالمی حمایه ایتمك لایق دکلدر .

— ٤٤ —

❀ جور از حبیب خوشتر کز مدعی رعایت

آشنانك جوری بیكانه‌نك رعایتندن اولادر .

— ٤٥ —

❀ کوته نتوان کرد که این قصه درازست

قیصه کسیلمز ؛ بو قصه اوزوندر .

— ٤٦ —

❀ دولت آنست که بی خون دل آید بکنار

❀ ورنه باسعی وعمل باغ جنان این همه نیست

دولت زحمتسز اله کچملی ؛ یوقسه مساعی یه مقابل ویریله جك جنت برشی دکلدر !

— ٤٧ —

❀ مباش در پی آزار وهرچه خواهی کن

❀ که در شریعت ما غیر ازین گناهی نیست

کیمسه یی اینجتمده ده نه ایسترسه‌ك یاپ ! بزم شریعتمزده بوندن بشقه کناه یوقدر !

-- ٤٨ --

❀ در رهگذر کیست که دامی ز بلا نیست

کیمك یولنده بلا طوزاغی یوق ؟

-- ٤٩ --

❀ در هیچ سری نیست که سری زخدا نیست

هیچ برسر یوقدر که آنده برسر الهی بولنمسون .

-- ٥٠ --

❀ آه ازین راه که در وی خطری نیست که نیست

آه بو یولدن ! هر درلو خطر بونده در !

-- ٥١ --

❀ چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست

بر عارف سوزی ایشتدیکك وقت « خطادر ! » دیمه .

-- ٥٢ --

❀ تبارك الله ازین فتنها که برسر ماست

باشمزه نه قدر فتنه اوشونتی ایتمش ! مدد الله !

٥٣

۞ من این نگفته‌ام آنکس که گفت بهتان گفت

بن اویله سوز سویله‌دم ، سویلدی دیین بهتان ایتمش .

٥٤

۞ مصلحت نیست که از پرده برون افتد راز

۞ ورنه در مجلس رندان خبری نیست که نیست

سرك خارجه چیقمسی مناسب دکلدر ، یوقسه محفل عرفانك آلمدیغی خبر یوقدر .

٥٥

۞ طالع بی شفقت بین که درین کار چه کرد

مرحمتسز بخته باق ، بوبابده نه یاپدی !

٥٦

۞ یار دیرینه ببینید که بایار چه کرد

اسکی دوسته باقکز ، دوسته نه یاپدی !

٥٧

۞ بطالتم پس از امروز کار خواهم کرد

آرتق تنبللك ایتمم ، بوکوندن صکره ایش کوره‌جکم .

۵۸

❀ مارا خدا ززهد ریا بی نیاز کرد

الله بزی زهد ریاکاراندن مستغنی ایتمشدر .

۵۹

❀ غبار ره بنشان تا نظر توانی کرد

یولده‌کی توزی باصدرکه کوره‌بیله سین !

٦٠

❀ خدارا باکه این بازی توان کرد

الله ایچون سویلیڭ ! بو اویونی کیمه ایدیله‌بیلیر ؟

٦١

❀ توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر می کنند

توبه ایتمه‌مزی امر ایدنلر عجبا نیچون توبه ایتمیورلر !

٦٢

❀ دزکجا این ظلم بر انسان کنند

انسانه بوظلمی نره‌ده ایدرلر ؟

۶۳

❀ نصیب ماست بهشت ای خدا شناس برو
❀ که مستحق کرامت کناهکارانند

ای عارف بالله ! کیفکه باق ! جنت بزم نصیبمزدر، زیرا الکزیاده احسانه مستحق اولانلر کناهکارلردر .

۶۴

❀ نفی حکمت مکن از بهر دل عامی چند
برقاچ جاهلك خاطری ایچون حکمتی حکمسز براقه !

۶۵

❀ چشم انعام مدارید زانعامی چند
حیوان کبی حریفلردن احسان امیدنده بولنمیك !

۶۶

❀ زهی سجادهٔ تقوی که یك ساغر نمی ارزد
ماشاءالله نه کوزل تقوی سجادهسی ! برقدح شراب ایله اتمیور !

﴿ ٦٧ ﴾

❀ بروکاین وعظ بی معنی مرادر سرنمی کیرد

هادی اورادن ! بو معناسز وعظ بنم ذهنمه کیرمیور .

﴿ ٦٨ ﴾

❀ هرکسی برحسب فهم کمانی دارد

هرکسك آکلایشنه کوره برظنی وار .

﴿ ٦٩ ﴾

❀ هرسخن وقتی وهرنکته مکانی دارد

هرسوزك زمانی، هرنکتەنك مکانی وار .

﴿ ٧٠ ﴾

❀ کلك مانیز زبانی و بیانی دارد

بزم قلمزلدە لسانی، بیانی وار !

﴿ ٧١ ﴾

❀ موسی بهشت وازپی کوسالەمی رود

موسایی براقشدە بوزاغینك آرقەسی صره کیدیور !

۷۲

❀ دیو چو بیرون رود فرشته در آید

شیطان چیقنجه ملك کیرر .

۷۳

❀ چند نشینی که خواجه‌کی بدر آید

افندی چیقه‌جق دیه نه وقته قدر اوطوره‌جقسین ؟

۷٤

❀ ویران سرای دل راکاه عمارت آمد

ویرانهٔ قلبی آباد ایده‌جك زمان کلدی .

۷٥

❀ هان ای زیان کشیده کاه تجارت آمد

ای ضرر دیده ! متبصر اول' تجارت وقتی کلدی !

۷٦

❀ کجا ست شیر دلی کز بلا نپرهیزد

زه‌ده بلادن صقنمیه‌جق بر ارسلان یورکلی ؟

۷۷

٭ بر همانیم بودیم وهمان خواهد بود

اول نصل ایدیسەك یینە اویلەیز، یینە دە اویلە اولەجغز.

۷۸

٭ ای بسا خرقەکە شایستهٔ آتش باشد

آتشە آتیلەجق خرقە چوق !

۷۹

٭ حیف باشد دل داناکە مشوش باشد

قلب عارفك مضطرب اولمەسی شایان تأسفدر .

۸۰

٭ دلا کی بە شود کارت اگر اکنون نخواهد شد

کوکل! ایشك شمدی یولنە کیرمزسە نە زمان کیرەجك؟

۸۱

٭ همای کو مفکن سایهٔ شرف هرگز

٭ بر آن دیارکە طوطی کم از زغن باشد

همایە سویلە : طوطینك چایلاقدن آشاغی طوتلدیغی دیارە سایە انداز شرف اولمسون !

-۸۲-

۞ یارب مباد آنکه گدا معتبر شود

یارب ! شخص دنی هیچ بر وقتده معتبر اولمسون !

-۸۳-

۞ روشکر کن مبادکه ازبد بترشود

شکرایت ! الله ایتمسون ! حال بوندن‌ده بتر اوله‌بیلیر.

-۸۴-

۞ همچو کل برخرقه رنك می مسلمانی بود

خرقه کل‌کبی آلودهٔ شراب ! بویله مسلمانلقمی اولور ؟

-۸۵-

۞ بد پسندی جان من برهان نادانی بود

عزیزم ! استحسان قبایح برهان جهالتدر .

-۸۶-

۞ بخشا برکسی کش زر نباشد

ذوکرده آجی !

۸۷

۞ براحتی نرسید آنکه زحمتی نکشید

زحمت چکمین راحت ایرمز .

۸۸

۞ این کوش بس حکایت شاه وکدا شنید

بو قولاق چوق شاه وکدا حکایه‌سی دیکله‌مشدر !

۸۹

۞ نبود خیر درآن خانه‌که عصمت نبود

عصمت اولمیان خانه‌ده خیر اولمز .

۹۰

۞ هرکرا نیست ادب لایق صحبت نبود

ادبی اولمیان صحبته لایق دکلدر .

۹۱

۞ کس بمیدان درنمی آید سوارا نراچه شد

میدانه کیمسه چیقمیور ، آتلیلره نه اولدی ؟

۹۲

❀ گر راهزن تو باشی صد کاروان توان زد

اگر قاطع طریق سن اولورسه‌ڭ یوز کاروان اوریله بیلیر .

۹۳

❀ شاید که چو وابینی خیر تو درین باشد

بلکه حقکده خیرلیسی بودر .

۹٤

❀ سر پیاله بپوشان که خرقه پوش آمد

قدحڭ اوستنی اورت؛ خرقه پوش کلدی !

۹۵

❀ گدای شهر نگه کن که میر مجلس شد

شهرمزڭ دیلنجیسنه باق؛ رئیس مجلس اولمش !

۹٦

❀ کسی آن آستان بوسد که جان در آستین دارد

او آستانی جانی آستیننده اولان او په بیلیر !

۹۷

❀ سامری کیست که دست از ید بیضا ببرد

سامری کیمدر که ید بیضایه غلبه ایتسون !

۹۸

❀ درد دارد چه کند کز پی درمان نرود

دردی وار ، نصل درمان آرامسون ؟

۹۹

❀ الله الله که تلف کرد وکه اندوخته بود

فسبحان الله ! کیم تلف ایدیور ! کیم قازانمش ایدی !

۱۰۰

❀ بهوش باش که نقد تو پاسبان نبرد

عقلکی باشکه طوپلا ! نقدیکی نگهبان آشیرمسون ؟

۱۰۱

❀ من از بیگانگان دیگر ننالم

❀ که با من هرچه کرد آن آشنا کرد

بن آرتق بیگانه‌لردن شکایت ایتمیه‌جکم ، زیرا بکا نه ایتدی ایسه او آشنا ایتدی !

۱۰۲

❀ چه کنم بازیٔ ایام مرا غافل کرد

نه یاپدیم ؟ زمانک اویونی بنی اغفال ایلدی !

۱۰۳

❀ من آن نکین سلیمان بهیچ نستانم

❀ که گاه گاه درو دست اهرمن باشد

بن او خاتم سلیمانی‌یی هیچه آلم؛ زیرا بعضاً دیو النه کچییور !

۱۰٤

❀ غریب را دل سرگشته باوطن باشد

غریبك بی چاره کوکلی وطندن آیرلمز .

۱۰٥

❀ جنك هفتاد ودو ملت همه را عذر بنه

❀ چون ندیدند حقیقت در افسانه زدند

دین خصوصنده مشغول جدال اولان ملل مختلفه‌نك بو حالنی معذور طوت . آنلرك بویله خیالات ایله اوغرا ـ شوب طورملری حقیقتی کوره‌مدکلرندندر .

۱۰۶

❀ واعظان کاین جلوه در محراب و منبر میکنند
❀ چون بخلوت میروند آن کار دیگر میکنند

محراب ومنبرده بویله جلوه ایدوب طوران واعظلر خلوته چکیلنجه بشقه ایشله مشغول اولورلر !

۱۰۷

❀ دمی باغم بسر بردن جهان یکسر نمی ارزد

بتون جهان برنفسی غم ایله کچیرمکه دکمز .

۱۰۸

❀ بیفتد آنکه درین راه باشتاب رود

بو یولده عجله ایله کیدن دوشر!

۱۰۹

❀ در محفلی که خورشید اندر شمار ذرست
❀ خودرا بزرك دیدن شرط ادب نباشد

کونشك ذره عد اولندیغی بریرده کندینی بیوك کورمك موافق ادب دکلدر .

-- ۱۰۲ --

۞ چه کنم بازیٔ ایام مرا غافل کرد

نه یاپه‌یم ؟ زمانه‌نك اویونی بنی اغفال ایله‌دی !

-- ۱۰۳ --

۞ من آن نگین سلیمان بهیچ نستانم

۞ که گاه گاه درو دست اهرمن باشد

بن او خاتم سلیمانی‌یی هیچه آلم، زیرا بعضاً دیو النه کچیور !

-- ۱۰٤ --

۞ غریب را دل سرگشته باوطن باشد

غریبك بی چاره کوکلی وطنده‌ن آیرلمز .

-- ۱۰٥ --

۞ جنك هفتاد ودو ملت همه‌را عذر بنه

۞ چون ندیدند حقیقت در افسانه زدند

دین خصوصنده مشغول جدال اولان ملل مختلفه‌نك بو حالنی معذور طوت . آنلرك بویله خیالات ایله اوغرا- شوب طورملری حقیقتی کوره‌مدکلرندندر .

۱۰٦

❀ واعظان کاین جلوه در محراب ومنبر میکنند
❀ چون بخلوت میروند آن کار دیگر میکنند

محراب ومنبرده بویله جلوه ایدوب طوران واعظلر خلوته چکیلنجه بشقه ایشله مشغول اولورلر !

۱۰۷

❀ دمی باغم بسر بردن جهان یکسر نمی ارزد

بتون جهان برنفسی غم ایله چکیرمکه دکمز .

۱۰۸

❀ بیفتد آنکه درین راه باشتاب رود

بو یولده عجله ایله کیدن دوشر!

۱۰۹

❀ در محفلی که خورشید اندر شمار ذرست
❀ خودرا بزرك دیدن شرط ادب نباشد

کونشك ذره عد اولندیغی بریرده کندینی بیوك کورمك موافق ادب دکلدر .

-۞ ۱۱۰ ۞-

۞ شاها روامدارکه مفعول من اراد

۞ کردد بروزکار توفعال مایرید

ای پادشاه ! بر (مفعول‌من‌اراد) ك سنك دورکده (فعال مایرید) اولمسنی روا کورمه !

-۞ ۱۱۱ ۞-

۞ برادر بابرادرکی چنین کرد

قرداش قرداشه بویله‌می معامله ایدر ؟

-۞ ۱۱۲ ۞-

۞ دائما یکسان نباشد حال دوران غم مخور

دنیانك حالی هرزمان بر اولمز؛ غم یمه !

-۞ ۱۱۳ ۞-

۞ هرآنچه ناصح مشفق بکویدت بپذیر

ناصح مشفق سکا هرنه دیرسه قبول ایت .

-۞ ۱۱٤ ۞-

۞ حریف راه نیندیشد از نشیب وفراز

جدی یولجی اینشدن، یوقشدن صاقنمز .

۱۱۵

❀ بی چاره ما که پیش تو از خاك کمتریم

بی چاره بزکه نزدکده طوپراق قدر قدرمز یوقدر !

۱۱٦

❀ سخن بخاك میفکن چراکه من مستم

سوزیمی ضایع ایتمه، چونکه بن سرخوشم .

۱۱۷

❀ کار فرمای قدر میکند این من چه کنم

بونی فرمازان قدر یاپیور، بن نه یاپدیم ؟

۱۱۸

❀ کرلاغرم وکرنه شکار غضنفرم

نحیف ایسه‌مده، دکل ایسه‌مده ارسلانه شکاراولورم!

۱۱۹

❀ من لاف عقل میزنم این کارکی کنم

بن عاقلم دییورم، اوله ایش یاپارمی‌یم ؟

۱۲۰

❀ من نه آنم که دگر گوش بتزویر کنم

بوندن صکره تزویره قولاق ویره‌جکلردن دکلم .

۱۲۱

❀ ببین که اهل دلی درجهان نمی بینم

باق ! جهانده براهل دل کوره‌میورم !

۱۲۲

❀ روح را صحبت نا جنس عذابیست الیم

ناجنس ایله مصاحبت روحه عذاب الیمدر .

۱۲۳

❀ پدرم روضهٔ رضوان بدو گندم بفروخت

❀ نا خلف باشم اگر من بجوی نفروشم

بابام جنتی ایکی بغدایه صاتمش . بن برآرپه‌یه صاتمز-سه‌م ناخلف اولمش اولورم .

۱۲٤

❀ من که بد نام جهانم چه صلاح اندیشم

بن که بدنام عالمم نیچون صلاح فکرنده بولنه‌یم ؟

۱۲۵

۞ نا کسم گر بشکایت بر بیگانه روم

شکایت ایچون اجنبی نزدینه کیدرسه‌م آدم دکلم !

۱۲۶

۞ کار صعبست مبادا که خطایی بکنیم

ایش مشکلدر، امان برخطا .

۱۲۷

۞ خود غلط بود آنچه پنداشتیم

بزم ظن ایتدیکمز یاکلش ایمش !

۱۲۸

۞ محتاج جنگ نیست برادر نمی کنم

برادر ! غوغایه نه حاجت ! یاپمیه‌جغم !

۱۲۹

۞ معذورم ار محال تو باور نمی کنم

محال سوزیکه اینانمزسه‌م معذورم .

— ١٣٠ —

❀ كار بد مصلحت آنست كه مطلق نكنيم

على الاطلاق فعل قبيح ارتكاب ايتمامك حكمتدر

— ١٣١ —

❀ وعدهٔ فرداى واعظ را كجا باور كنيم

واعظك فردايه عائد اولان وعدينه اعتمادى ايدرم ؟

— ١٣٢ —

❀ شكايت از كه كنم خانكيست غمازم

كيمدن شكايت ايده‌يم ؟ غمازم اودندر !

— ١٣٣ —

❀ طوق زرين همه در كردن خر مى بينم

آلتون كردنلكى هپ اشكلرك بوينده كوريورم !

— ١٣٤ —

❀ چون ساغرت پرست بنوشان ونوش كن

مادام كه قدحك طولودر، هم ايچ هم ايچير .

— ١٣٥ —

❀ نتوان نهفتن درد از طبيبان

اطبادن درد صاقلانماز .

۱۳۶

۞ اعتبار سخن عام چه خواهد بودن

عوامك سوزینه نه اعتبار !

۱۳۷

۞ از دوستان جانی مشکل بود بریدن

صمیمی دوستلردن آیرلمق مشکلدر .

۱۳۸

۞ گوش سخن شنو کجا دیدهٔ اعتبار کو

سوز دیکلر قولاق نره ده؟ عبرت آلیر کوز هانی؟

۱۳۹

۞ دور خوبی گذرانست نصیحت بشنو

کوزللك دوری چابك چكر، نصیحت دیکله !

۱۴۰

۞ معذور دارمت که تو اورا ندیدهٔ

سنی معذور طوتارم، چونکه آنی کورمامشسین .

-- ١٤١ --

❀ دلم زمدرسه وخانقاه کشت سیاه

مدرسه‌دن، تکیه‌دن قلبم قارار دی !

-- ١٤٢ --

❀ دریاب ضعیفانرا دروقت توانایی

قوی اولدیغك زمان ضعیف اولانلرك امدادینه یتش!

-- ١٤٣ --

❀ آنجا که بصر نیست چه خوبی وچه زشتی

بر یرده که کوز یوقدر، کوزللکله چرکینلك مساویدر.

-- ١٤٤ --

❀ کار نا کرده چه امید عطا میداری

ایش کورمدن نیچون احسان امیدنده بولنیورسین ؟

-- ١٤٥ --

❀ رندی وهوسناکی درعهد شباب اولی

هر درلو هوسه تبعیت کنجلك زماننه یاقیشیر .

-- ١٤٦ --

❀ هر قبلهٔ باشد بهتر زخود پرستی

هر هانکی قبله اولورسه اولسون خودپرستلکدن هیر ایدر.

۱٤۷

❀ تکیه برجای بزرگان نتوان زد بگزاف
❀ مگر اسباب بزرگی همه آماده کنی

لاف ایله بیوکلرك یرینه کچیله‌مز اوله‌مز ، بیوکلك اسبابنی حقیله تهیئه ایتدکسه او بشقه !

۱٤۸

❀ آفرین برتوکه شایستهٔ صد چندینی

آفرین سکا ! یوز بوقدره دها شایسته‌سین !

۱٤۹

❀ آن به کزین کریوه سبکبار بگذری

بو طاغ یولدن سبکبار اوله‌رق کچمك اولادر .

۱٥۰

❀ چنین شناخت فلك قدر خدمت چومنی

بنم کبی برآدمك قدر خدمتنی فلك بویله بیلدی !

۱٥۱

❀ اینچنین عزت صاحب نظران میداری

ارباب نظری بویله‌می عزتلیورسین ؟

۱۵۲

* چه توقع ز جهان گذران میداری

فنی دنیادن نه امید ایدییورسین ؟

۱۵۳

* عروس بس خوش ای دختر رز .
* ولی که که سزاوار طلاقی

ای بنت العنب ! چوق گوزل گلینسین، فقط بعضاً سزاوار تطلیق اولورسین !

۱۵٤

* ای جهاندیده ثبات قدم از سفله مجوی

ای تجربه‌کار ! آلچاقدن ثبات اومه !

۱۵۵

* زهم صحبت بد جدایی جدایی

کوتو مصاحبدن اوزاق بولن، اوزاق !

۱۵٦

* عمارت چیست که مزدش دو جهان می خواهی

نه ایش گوردک که مکافاةً ایکی عالمی ایستیورسین ؟

۱۵۷

❁ دل زتنهایی بجان آمد خدایا همدمی

کوکل یالکزلقدن بك مضطربدر، اللهی! بر آرقداش !..

۱۵۸

❁ عالمی دیگر بباید ساخت وزنو آدمی

بشقه برعالم، خصوصیله یکیدن آدم ایجاد ایتملی !

۱۵۹

❁ مشکل بود نشستن در اینچنین دیاری

بویله برمملکتده اوطورمق کوجدر .

۱٦۰

❁ اگر تو عشق نداری بروکه معذوری

اگر سنده عشق یوق ایسه پك ایی، معذورسین !

۱٦۱

❁ وه که بس بی خبر از غلغل چندین جرسی

یازیق ! بونجه چاکارك ولولەسندن خبرك یوق ! .

-- ١٦٢ --

❀ حیف باشد چوتو مرغی که اسیر قفسی

سنك كبی برقوشه آجنیر، قفس اسیری بولنیورسین !

-- ١٦٣ --

❀ وعظت آنکاه کند سودکه قابل باشی

نصیحت سکا - قابلیتك وارایسه - فائده بخش اولور.

-- ١٦٤ --

❀ تند میروی جانا ترسمت فرومانی

عزیزم ! پك سر كشانه كیدیورسین، قورقارم كیدەمز اولورسین !

-- ١٦٥ --

❀ عاقلا مکن کاری کآورد پشیمانی

ای عاقل ! ثمرەسی ندامت اولەجق هیچ برایشدە بولنمه !

مطبعهٔ ابوالضیا

كتابخانهٔ ابو الضيا

ضيا و حرارت

اثر

نجيب عاصم

برنجى طبعى

معارف عموميه نظارت جليله سنك رخصتيله

قسطنطينيه

١٣٠٤

مطبعهٔ ابو الضيا

مقدمه

. . .

کتاب طبیعتدن ایدیلن استفاده قدر لطیف وَ فائده بخش برمطالعه هیچ برکتابده بولنه‌ماز .

شاعرلر اوراق نامحدود طبیعتی تدقیق ایله وجده گلیرلر . حکیملر اسلافك کشفیاتنه نتایج تتبعلرینی ضم ایتدکلری حالده معلومات مستحصله‌لرینی سطور حادثات دهرك بر سطرینه معادل بوله‌مازلر .

گوزلرمزله گوردیگمز ، خرده بینلرله تدقیق ایلدیگمز موجوداتك هر بریسی کتاب طبیعتك برلفظ معنیداری اولدیغی حالده الفاظ مذکوره‌دن هر بریسنك شرحی جلدلر طولدیرر .

ضیا وحرارت حقنده‌کی معلوماتده بر جلد طولدره بیلوز ایدی . فقط بز شویله بر رساله‌جکله اکتفا ایتدك .

مکاتب رشدیهٔ عسکریه فرانسزجه
معلملرندن پیاده ملازمی
نجیب عاصم

ضیا

صدا حرکتده بولنان بر جسمك هوانی بالتضییق اهتزازه گتیره‌رك آنك قولاغمزه واصل اولمسندن عبارتدر . حصول صدایه سبب هرنه اولورسه اولسون بوحال هرهانگی بر حرکتك انتقالی عضو مخصوصك حس و ادراك ایلمسندن عبارت اولدیغنه نظراً ضیا دخی عادتا یوکسك بر درجۀ حرارتده بولنان اجسامدن متحصّل اهتزازات مخصوصه‌نك گوزومزه تأثیر ایلمسی دیمکدر .

غایت دقیق ورقیق بر مادّه اجسام مضیئه‌دن آیریله‌رق برخط شعاع مرئی تشکیل ایتدیگندن لسان عوامده « ضیا صاچیلور » تعبیری فنه پك مطابقدر .

اجسام مضیه شمس، کواکب وشمعه کبی کند.
یلرندن ضیا انتشار ایدن جسملره دینور . هرنه‌قدر
فانوس ایله تنویرایدلمش براوطه درونده بولنان آیینه
وَدوشمه وقماش وَسائر مجلاشیلر آز چوق کوزومزه
پارلاق کورینور وَبونلرك بوخاصه‌لری کندیلرینی
ارائه ایله شکللرینك وَرنکلرینك تفریقنه وَموضع
نسبیلرینك تعیننه مدار اولور ایسه‌ده بوپارلاقلق
منبع ضیا اولان فانوسدن آلدقلری ضیانك نقاندن
بشقه برشه اولمدقلری فانوسك انطفاسی آنده کند-
یلرینك کوزدن نهان اوله‌رق ظلمتده قالملریله
استدلال اولنور .

پنجره جامی، موسقوف جامی (میقا) . صو
وَبوز کبی بعض موادّ درونندن ضیا مرور ایدرك
بونلرك آرقه‌سنده‌کی اشیا همان حائلسز کبی کوروند-
کلرندن بوکبی جسملره « شفّاف » دینور .

باغا، بوینوز، یاغ طلا اولنمش اینجه کاغد،
قورساق وَجلاسز جام کبی ضیانك قسماً مرورینه

مساعد وآرقه‌لرندن اجسامی تفصیلاتیله گوسترمین شیلره « نیم شفاف » دیرلر .

طبیعتده منابع ضیائیه پك چوقدر . الك زیاده گوزه گورینی ایسه شمس، قمر، ثوابت وسیارات گبی اجرام سماویه ایله فوسفور وامثالی معادن ارضیه وسیالات برقیه گبی حوادث طبیعیه‌در .

ارض اوزرنده نشو ونمایه سبب مستقل شمسدن وارد اولان ضیا وحرارت اولدیغندن بعض ملل سالفه حاشا اشبو جسم منیره پرستش ایدرلردی .

شمس اطرافنده بولنان سیارات ایله بونلرك توابعنه ضیاسنی بذل وایثار ایدر برکوکب ضیا داردر . ثوابتدن هر برینكده بویله شمس گبی سیارات وتوابعه مرکز اولدقلری هیئتشناسانك جمله‌ٔ اعتقاداتندندر .

موم وغاز ونفط گبی مواد مشتعله‌نك اشتعاللرنده دخی ضیا حاصل اوله بیلور . بونلرده صناعی اوله‌رق منابع ضیائیه‌دن عد ایدیلور .

منابع ضیائیه گرك طبیعی وگرکسه صنعی اولسون

نشر ایلدکلری ضیا ایله برابر حرارت دخی نشر ایدرلر. بوحالده : حرارتسز ضیا وَضیاسز حرارت اولهماز نتیجه‌سی ظاهر اولور. کیجه‌لری ماه شب آرانك نشر ایلدیکی ضیا شمسدن مستفاض اولدیغی حالده بیله الات دقیقه ایله اجرا ایدیلن تدقیقاتدن ضیای قمرده دخی جزئیجه حرارت بولندیغی مستبان اولمشدر. حتی حرارت قمرك دخی نباتاتك نشو ونماسنجه فائده‌سی اولدیغی ارباب فنك جملهٔ تدقیقاتندندر. افادات مبسوطه‌مزدن منابع ضیائیه‌نك بریسی طبیعی وَدیکری صنعی اوله‌رق ایکی نوعی اولدیغی وَهر ایکیسنك دخی بریسی طوغریجه منبع ضیادن وَدیکری بالواسطه انعکاسی صورتیله دیکر بر جسم مظلمدن بزه وارد اولدیغی ظاهر اولور.

منبع ضیادن طوغریجه کلنلر شمس وَثوابت ضیالریله موم وَامثالنك اولوب بالواسطه وارد اولانلر ایسه قمر وَسیارات وَسائره‌دن کلنلردر.

§

شمس ستاده برسحابپاره آلتنه گیردیگی زمان ابنیه وَآغاجلر اوزرینه برخط مستقیم اوزره ضیا وارد اولدیغندن خطوط وَیا حزمهٔ شعاعیه‌نڭ طوغری براستقامتده انتشار ایلدیگی آڭلاشیلور .

براوطه‌نڭ هرطرفنی قپادقدنصکره پنجره قنادینه اوفاق بردلیك دلنسه بورادن خطوط شعاعیه خط مستقیم اوزره داخل اولور .

ایمدی ضیانڭ وارد اولدیغی محله افقی برآیینه وضع ایدلسه پنجره دلیگندن گلان خط شعاعڭ آیینه‌یه واصل اولدیغی نقطه ده منعکس اوله‌رق ینه خط مستقیم اوزره وَفقط ضیانڭ وارد اولدیغی نقطه‌دن اقامه ایدیلان عمود ایله ضیای واردڭ رسم ایلدیگی زاویه‌یه مساوی برزاویه تشکیل ایلمك صورتیله منعکس اولدیغی مشاهده اولنور .

راكد برصوكنارنده‌کی آغاجلر وَخانه‌لر صوسطحنه عکس ایدن ضیا حسبیله جفت وَفقط افقی برآیینه اوزرینه قونان برجسمڭ خیالی گبی صوده باش آشاغی اوله‌رق رؤیت ایدیلیر .

براوطه درونـنـه قویدیغمز افقی آینـه یرینـه جامدن کنیش برقاب وضع ایتدیگمز حالده خـط مستقیم اوزرینه وارد اولان ضیا هوادن کثافتی دها زیاده اولمق حسبیله صودن ینه خط مستقیم اوزره چکمیوب انکسار ایتدکدنصکره آلدیغی اسـتقامت جدیده اوزرینه گذار ایدر .

خطوط شعاعیه‌نك بووجهله مختلف اجسام کثیفه درونندن مرورنده آلدیغی تبدیل استقامتنه « انکسار ضیا » ویاخود ساده‌جه « انکسار » دیرلر .

بربوش قاب درونده فرضـا برسیم مجیدیه وضع ایتدکدن ومجیدیه‌یی گورمگه قابك کناری مانع اوله‌جق قدر چکلدکدنصکره قابك درونی صو ایله املا ایدر ایسـه‌ك اوقلجه گورنمیان سکه تبـدیل وضعیت ایتمش گبی دها اوزاق ودها یوکسك گورنمگه باشلار . بوده سـکه‌دن منتشر اولان خطوط ضیائیـه قاب درونده‌کی کثیف صودن مرور ایتدکدنصکره صویه نظراً کثافتی دها آز اولان هوایه واصـل اولدقده اولکی استقامتی تبدیل ایتمسندن ایلری گلیر .

كذا برآقار صويك كنارنده اگيلوب قعرينه باقلديغى حالده صويك يتاغى يقين گوريندیگى گبى اوزرنده بولنان برچاقل طاشى دخى اصل موقعنده گورنميه‌رك دها يوكسكده وناظردن اوته‌ده مشاهده اولنور . بوده كنديلرندن گوزومزه واصل اولان خطوط شعاعيه‌نك صودن هوايه كچديكى اثناده انكسار وانحرافندن نشئت ايليه‌رك اشيانك خيالى صوسطحنه مائل اولان خطوط منكسرۀ ضيائيه استقامتنده رؤيت اولنور .

تفصيلات معروضه‌دن صويه طالديريلان آغاج پارچه‌لرينك وقايق كوركلرينك قريق گبى گورنملرينه سبب نه اولديغى دخى قولايجه آكلاشيلير .

براوجى صو دبنده وديگرى خارجده قالان بردگنك هرنه قدر طوغرى اولسه دخى نظرمز ، صوده بولنان اوجنه گلن خطوط شعائيه استقامتنده بولنميه‌رق هوايه چيقدقدن ، يعنى استقامتى تبديل ايلدكدنصكره آلدقلرى استقامت اوزرينه منعطف

اولمغله دگنگك اوجی اشبو خطوط منکسره
استقامتنده گوریله‌رك دگنك قریق ظن ایدیلیر .

§

انکسار حقنده ویردیگمز تفصیلاته دقت ایدنلر
گونشك هنوز افقمزه واصل اولمقسزین گورونمسی
و یوم ظاهری بی تمدید ایلك اوزره غروبدنصکره
دخی مشاهده قلنمسی اسبابنك انکسار ضیادن نشئت
ایلدیگنی آکلارلر .

هوای نسیمی سطح ارضه تقرب ایتدکجه کثافتی آرتان
برطاقم طبقه‌لردن متشکل بولندیغی جهتله اجرام
سماویه‌دن ورود ایدن خطوط شعاعیه اشبو طبقه‌لردن
مرور ایتدکجه استقامت اصلیه‌سندن هوا درونده
انحراف ایدر . یالکز اجرام مضیئهٔ سماویه سمت
رأسمزده بولنورلر ایسه ضیالرینك استقامتی تبدل
ایتمیه‌رك عموداً واصل اولور .

بوسببه مبنی سماده‌کی کواکب مواقع اصلیه‌لرنده
گورونمیه‌رك افقدن زیاده مرتفع بر موقعده رؤیت

اولندقلرندن اهل هیئت کواکبك مواقع حقیقه‌لرینی تعیینه لزوم گورمشلردر .

شمسك افقه یقین اولدیغی زمان قرصنك شکلنده‌کی عدم انتظام ظاهری دخی انکسار ضیادن‌ناشیدر . چونکه شمسك اقسام سفلیه‌سی اقسام علویه‌سندن دها عریض ودها مرتفع گبی گورینور .

بر یاز گونی فورطنه‌لی هواده تشکل ایدن الوان گونا گونی جامع قوسلری گوروبده تماشاسنه حیران اولمیان وارمیدر ؟

اقوام قدیمه‌نك اکثریسی بوقبیل علائم سماویه‌یی بر بشارت لطف الهی اولمق اوزره تلقی واعتقاد ایدرك ظهورندن ممنون اولورلردی . حالبوکه ترقیات فنیه « قوس قزح » ك مافوق‌الطبیعه برشیٔ اولمدیغنی وکره‌مزی احاطه ایدن عناصر بسیطه‌دن حالات معینه وقوانین مضبوطه‌یه تابع اوله‌رق حصوله گلن بیکلرجه آثاردن بریسیده بو اولدیغنی اثبات وتفهیم ایدرك ظنون وعقاید باطله‌یی تدریجاً امحا ایلمشدر .

نظردقتمزه دائما مصادف اولان بوحادثهٔ طبیعیه‌یی لایقیله افهام ایچون قرانلق اوطه‌یه بر دلیکدن خرمهٔ شعاعیه ادخال ایده‌لم : بو دلیکدن خطوط شعاعیه مائلا وارد اوله‌جغندن اوطه‌نك زمینینه ضیانك بر اوجی واصل اولمسی طبیعیدر . اشبو خطوط شعاعیه‌نك اوکنه زاویهٔ وجهیه‌سنك بریسی آشاغی گلمك اوزره بللوردن بر منشور مثلثی وضع ایدر ایسه‌ك جامك کثافتی هوادن پك زیاده اولمق حسبیله اشبو منشوردن مرور ایدن ضیا انکسار ایده‌رك موردی اولان ثقبه قارشوسنده‌کی دیواره ویاخود آکاموازی برحائل اوزرینه دوشر. ضیانك بو وجهله تبدیل استقامت ایلیه‌جگی ذاتاً یوقاروده ویردیگمز ایضاحاتدنده آکلاشیلیر . آنجق ضیا ظن ایدلدیگی وجهله خرمه‌نك تشکیل ایده‌جگی براثر قدر، یعنی بر نقطه‌گی حائل اوزرینه دوشمیه‌رك افقه عمود بر شرید شکلنده گورینور . بوندن بشقه شمسدن وارد اولان اشبو ضیانك رنك معلومی

بیاض ایسه‌ده بو رنگی محافظه ایده‌میه‌رك بنفشه، چیویدی، مائی، یشیل، صاری وَ تورنجی وَ قرمزی رنکلرینه بالتحلل بربرندن فرقلی صورتده مشاهده اولنور . ایمدی بیاض دیدیگمز ضیا بربرندن فرقلی وَ خواص مخصوصه‌یی حاوی یدی مختلف خطوط شعاعیه‌دن مرکب اولوب خطوط شعاعیه‌یی بووجهله الوان سبعهٔ اصلیه‌سنه تفریق ایچون قوللانیلان اصوله « تحلیل طیفی » دینور .

§

ضیاء شمسك الوان سبعه‌دن مرکب اولدیغی وَ الوان سبعه‌نك امتزاجندن بیاض حاصل اوله‌جغی شو تجربه ایله دخی آکلاشیله‌بیلور : دائره شکلنده کسیلمش مقوه وَ یا تخته آلمه‌لی . اشبو دائره‌یی برطاقم قطرلر ایله بالهندسه یدی قسمه تقسیم ایتمه‌لی . شو صورتله تقسیم ایدیلان دائره‌نك هر قسمندن بریسنی بنفشه، دیگرینی چیویدی ، اوچنجیسنی مائی ، دردنجیسنی یشیل ، بشنجیسنی صاری آلتنجیسنی

تورنجی وَ یدنجیسنی قرمزی رنکلرینه بویاملی . ایشته بو یا‌هجه تهیه اولنان دائره‌نك مرکزینه برمحور کچیره‌رك شدتلیجه چویره‌جك اولور ایسه‌ك دائره اوزرنده‌کی الوان سبعه غائب اوله‌رق بیاض برنکرلك شکلنده کورورز .

منشور تجربه‌سیله ضیا الوان سبعهٔ اصلیه‌سنه تفریق وَ شمدی ذکر ایلدیکمز اصول ایله دخی الوان مذکوره ترکیب ایدیله‌بیلدیکندن ضیاء شمسك مرکب اولدیغنه شبهه ایدیله‌مز .

شمدی‌یه قدر ضیای شمسك بیاض اولدیغی وَ اشیانك الوان مختلفه‌ده بولندیغی ظن وقیاس ایدییور ایدك . حالبوکه بو ظنك برعکس اولدیغی قبول ایده‌جکز :

ضیا مرکبدر : اشیانك ایسه کندیلرینه مخصوص هیچ بررنکی اولمیوب آنجق مالك اولدقلری خاصه وساطتیله ضیانك هرهانکی برقسمنی اولورسه اولسون مص ایدرك اقسام سائره‌سنی عکس ایتدیرر .

مثلا برقاشك مائی گورونمسی کندیسنی ویاخود بویاسنی تشکیل ایدن موادّك الوان سبعهٔ ضیادن آلتیسنی گوسترمیه‌رك یالکز قسم ازرقی ارائه ایتمسندندر. بناءً علیه اشیایه رنك ویرن شیلر مادّه‌لرنجه وقوعه گتیریلان تعدیلات وحالات مخصوصه در.

برچوق شیلر غبار حالنه گتیرلدکلری زمان رنکلرینی ضایع ایدر. مثلا آلتون گبی بعض مواد صاری رنك عکس ایتدیردیگی حالده شفافیتلرندن آنجق مائی رنك گوسترر. آلتونك بوراده شفافیتنی بیان ایدیشمز داعیٔ تعجب اوله‌ماز چونکه آلتوندن تشکیل ایدیلان لوحه قالینلغی نسبتده غیر شفاف واینجه‌لگی نسبتنده شفافدر. آلتون دوگیله‌رك برمیلمترونك $\frac{1}{10.000}$ اونبیك‌ده بری ثخننده برطبقه تشکیل ووسائط کمیویه ایله برجام اوزرینه دخی قونه بیلدیگندن حال شفافیته تحویل اولنه‌بیلور. ضیاحقنده ویردیکمز شو معلومات علائم سمانك ایضاح ماهیتنه کافی اولدیغندن شمدیده برقطره صودن

بچن برحزمهٔ شعاعیه‌نك صورت انعکاس وانکسارینی عرض ایده‌جگز :

بر داماله صویه تصادف ایدن خطوط شعاعیه صویك کثافتی زیاده اولمق حسبیله انکسار ایده‌رك تبدیل استقامت ایلر ایسه‌ده اشبو صوکره جگنك دیکر طرفنه مرور ایتمیوب کره‌نك اوته طرفنده صوسطحنده مجلا آیینه‌لرده اولدیغی گبی برزاویه‌تشکیل ایده‌رك تکرار انعکاس ایدر وَ زاویهٔ وروده مساوی برزاویهٔ انعکاس حاصل ایتمك اوزره خط مستقیم استقامتنده منعکس اولدقدنصکره بالانکسار هوایه چیقار . منشور ایله اجرا اوثنان تجربه‌ده گورولدیگی اوزره مختلف رنکلرده اولان خطوط شعاعیه‌نك انکساری مختلف استقامتلرده وقوع بوله‌رق مثلا قرمزی خط شعاع یوقاریده وَصاری آندن دها اوته‌ده، مائی دها ایلروده بولنه‌رق بیاض برحزمهٔ ضیائیه‌ده منشورده اولدیغی گبی الوان مختلفه نمایان اولور. حصوله گلن اشبو الوانك یالکز بنفشه مائیسی

ایله صاری وَقرمزیدن عبارت اولدیغی وَ چیویدی ایله یشیل وَ تورنجینك الوان ثلثهٔ اصلیه‌نك امتزاج واختلاطندن حاصل اولدیغی رأینده بولنیله‌بیلور .

علائم سمایه نظرایدلدیگی صورتده ناظر، قرص شمس ایله مطره منقلب اولمش بربلوط آراسنده بولنه‌جغندن شمسدن وارد اولان خطوط شعاعیه‌نك هوا درونده‌کی صوحبه‌لرنده انکسار وانعکاس ایده‌رك الوان اصلیه‌یی صره‌سیله حصوله گتیردیگنی گورور .

بعضاً هواده ایکی وَیا اوچ علائم سما رؤیت اولنورکه بوده بالرّیاضیّه مثبت اولدیغی اوزره خطوط شعاعیه‌نك برکرّه انعکاس وانکسارندنصکره تکرار منعکس ومنکسر اولمسندن ایلرو گلیر . ایکنجی وَیا اوچنجی انعکاس وانکساردن متحصّل علائم سما پارلاقلقجه برنجی علائم سمادن دون اولور . ایکنجی علائم سمایی تشکیل ایدن الوان برنجینك عکس ترتیبنده بولندیغی گبی اوچنجی دخی ایکنجینك عکس ترتیبنده وَ برنجی‌یه مشابه اوله‌رق بولنور .

علائم سمانك حصولیچون هوای نسیمینك برنقطه‌ـ
سنه برچوق یاغمور دانه‌لرینك علی‌الدوام متعاقباً نزول
ایتمسی ایجاب ایدر . یاغمور دانه‌لری نه قدر بیـوك
اولورسـه قوس قزح دخی اوقـدر پارلاق اولور .
وَناظر دخی اشـبو صو دامله‌لریله گونش آراسـنده
بولنورسه دائما قوس‌قزح سیر ایده بیلیر. حتی‌بوسببدن
طولایی بعض نهرلرك شـلاله‌لرنده شـدت جریاندن
هوایه ترفـع ایدن صو دامله‌لری ایچنـدن خطوط
شـعاعیهٔ شمسیه انکسـار وانعکاس ایده‌رك گونك
بر قسمنده بر طرفنـدن وَقسم دیگرنده اوته طرفندن
شبه علائم سما مشاهده اولنور .

هر نه قدر ضیـای قمر شمسـدن منعکس غایت
ضعیف برضیا ایسه‌ده آندن دخی قوس قزح ظاهر
اوله‌بیلور . لکن رنکلری زیاده صولغون وَطونقدر.
شمس وقمرڭ اطرافنده اکثریا غایت صولغون وَقوس
قزحه مشابه بر « هاله » مشاهده اولنور . بو علامت
راصـد ایله اجرام مذکوره آراسـنده حبّه وَیا

حويصلات حالنده صو بخاری بولنمسندن نشئت ایلر. بناءً علیه هاله‌نك تشكلنه سبب انكسار ضیا اولمیوب ضیانك برجسم كثیف یاننددن مروورنده حاصل اولان «انقطاع» وَ «میلان» نیدر. برجام لوحه‌نك اوزرینی نفسله بخارلندیره‌رق آرقه‌سنده بولنان بر لامبه‌یه باقدیغمز صورتده اوفاق بر هاله گورلمسی‌ده بونی تأیید ایدر.

§

قبّهٔ نیلگون سمایه نظر ایدن جوده‌كی اجرام وكائناتك مطلقا بر سور ایله محاط ومحدود اولدیغنه وَ كرهٔ ارضك دخی آشاغی طرفلری كول رنگنده وَ یوقاریلری قویی مائی رنگنده جسیم بر قبّه تحتنده بولنه‌رق اشبو قبّه‌یه ارضمزك افقده كسب اتصال ایلدیگنه ذهاب حاصل ایدر.

حال بوكه كرّهٔ ارضك عادتا برطبقهٔ هوائیه ایله محاط اولدیغی وَهوای نسیمینك اوته‌سنده خلای غیر محدود داخلنده ظلمت وبرودت وسكون دائمی حكمفرما اولدیغی معلومدر.

قبهٔ آسمانك اوصورتله گورونمسی سطح زمینه تقرب اولندقجه کثافتی آرتان طبقات هوائیه‌ده ضیانك انعکاسندن ایلری گلیر . فی الحقیقه هوا اشعهٔ شمسیه‌نك بر قسمنی مصّ ایدرك دیگرینی عکس ایتدیرمك خاصه‌سنه مالك اولمغله سود رنگنده بولنان جام گبی طیف شمسیدنك قرمزی شعاعلرینی ضعیفجه برصورتله امرار وَمائی‌یه یقین بولنان شعاعلری عکس ایتدیرر . دروندن ضیا گچن هوا طبقه‌لری کثیف اولمغله مائی خطوط شعاعیه‌یی جزئیجه عکس ایتدیروب صاری وَ تورنجی وَ قرمزی ضیالرك مرورینه دها زیاده مساعددر . ایشته بو سببه مبنی شمس افقه یقین بولندیغی اثناده ضیاسی هوانك الك کثیف طبقه‌لرندن مرور ایتدیگی جهتله کندیسنی قرمزیمسی رنکده گوروروز .

هوانك شفافلغی وَ رنکسزلگی اوقدر مکملدرکه اوزاقده گوریلن اشیا بزه نه قدر بعید اولسه یعنی مقدار هوا نه‌قدر چوق بولنسه جسم مرئینك رنگنی

اصلا تغییر ایتمز . اگر رنك هوا مائی اولمق لازمگلسه استانبولدن کشیش طاغنك اوزرنده‌کی بیاض قار مائی گورونملی ایدی .

هوا بو قدر شفافیتی ایله برابر درونده بولنان صو بخاری سببیله آلدیغی ضیانك بر قسمنی مص ایده‌رك بر مقدارینی عکس ایتدیرر . بر مقدارینی دخی دروندن امرار ایلر . قبهٔ سمانك بررنك نیلگونده گورولمسی وَ عموداً ضیای شمس استقامتنده بولنان اجسام ضیانك وَ محیطلرنده نه شدتلی کولگه، وَنه ده ضیا بولنه‌رق طاتلی بر صورتده گورلمسی وَ گیجه‌نك گوندوزه وَ گوندوزك گیجه‌یه بردن بره قلب اولنمیه‌رق فجر وشفق حاصل اولمسی هوای نسیمنك ضیا اوزرینه اولان تأثیرات عدیدهٔ مرکبه‌سندندر .

سطح زمینه‌یقین وَصو بخاری حاصل اولان طبقات کثیفهٔ هوائیه‌دن ضیانك مرور ایتمسی صیجاق گونك اقشامنده تماشاسی حیرتده عقول و اذهان وَلطافتنی تعریف وترسیم خارج از اقتدار و امکان اولان صوك

بهارك اوعظمتلی غروبنی حصوله گتیرركه غایت قدرت خالقیت وصانعیت اطلاقنه بحق سزادر .

جهت غروبك مقابلنده وحدود انظارك منتها سنده بولنان سحابپارهلردن بزه یقین اولانلری حرارت شمس ایله ایصندقجه منکشه وقرمزی رنكلرینه تحوّل ایدر .

افقه تقرب ایدن شمس منیرك قرصی کسب جسامت وقزغین بردمیر کلهّسنه مشابهت ایتدیگی واطرافنی زرّین صچاقلی بلوطلر احاطه ایلدیگی حالده گویا بربحر آتشینه طالمش وغایت جسیم برحریق مثالی علولرینی سمت رأسمزه صالمش گورینور وبو وجهله اشعهسنی آز برزمان ایچنده بتون بتون پردهٔ استاره چکهرك سمانك رنك ازرقنی تزیید ایدر .

اثنای غروب شمسده خدمت تشییعی ادا ایچون رکابنهقاتیلان پارلاق بلوط بیغنلرینك رنك گلگونده وجهت علیالری لیلاق ومنکشه رنگنده بولنهرق

کواکبك بعدالغروب اشتعال و استناره‌لرنده ضیالرینی ستر ایدر .

مقابل جهتده حاصل اولان بلوط کولکه‌لری شرقی استیلا ایدن ظلمت عمومیه‌یه التحاق ایچون کویا استعجال وخفیف برضیاسی قالان مشرقدن ماه شب آرا طلوع ایده‌رك شمسدن اقتباس ایلدیکی ضیای لطیفی سطح زمینه ایثار و ایصال ایدرکه عالم طبیعته برنشقه حیات، برنشقه لطافت ویرن بتون بو حاللر، هوای نسیمی وضیانك یکدیگرینه اولان تأثیراتندن نشأت ایلر .

§

قمر دخی کره‌مز کبی شمسدن ۳۸٤٠٠٠ کیلو متره مسافه‌ده برسیاره‌جك اولوب شمسدن اقتباس ایلدیکی ضیایی آیینه آسا نشر ایده‌رك ایکنجی درجه‌ده بر منبع ضیا حکمنده در . لکن قمردن ورود ایدن ضیا اصل ضیای شمسك اوچ یوز بیکده برقسمی درجه‌سنده اولدیغندن پك ضعیفدر .

شمس وقمرك بزه اولان مسافه‌لرینی بالاده بیان ایتمشیدك . مسافات مذکوره‌یی اشعار ایدن ارقام زهنلره طورغونلق ویره‌جك مرتبه‌ده اولدیغی حالده هر بریسی برر مرکز عالم اولان وبزم شمسمز گبی اطرافنده‌کی برچوق سیاراته ضیا نشر ایدن کواکب ثابته عجبا بزه قاچ میلیار فرسخ بعد ومسافه‌ده‌در ؟

ارضه الڭ یقین برکوکبك بزه اولان اوزاقلغی قمر ایله بیننزده‌کی مسافه‌نك برمیلیون مثلیدر. شمسدن ارضه بردمیر یولی اولسه‌ده اوزرنده برسرعت قطاری ایشله‌سه بریولجی آنجق ١٥٠ سنه‌ده کره‌مزدن شمسه واره بیلیر .

برطوپ کله‌سی ١٦ سنه‌ده و برثانیه‌ده ٣٢٠,٠٠٠ کیلومتره مسافه قطع ایدن ضیا دخی ٨ دقیقه ١٦ ثانیه‌ده اشبو مسافهٔ جسیمه‌یی قطع ایدر .

ثوابتدن برینك ضیاسی بزه واصل اولمق ایچون بیکلرجه سنه‌لر لازم اولدیغندن شمدی خلق اولنان برکوکب ضیادارڭ ضیاسنی آنجق اوچ درت بیك

سنه صکره راصدلر کشف ایده بیله جك وَ ینه شمدی
ضیالری منطفی اولان کوا کبـدن الك صکره چیقان
ضیا نظرمزه واصـل اولنجه‌یه قدر بر چـوق عصرلر
کچه جکدر !

§

عوالم عـلویه‌ده بوقدر آثار خوارقی مشـاهده
ایدیلن ضیانك نهـایت درجه‌ده کچـوك عالملرده کی
خارقه‌لری باعث حیرت اولمازمی ؟

برصیجاق کیجه‌ده سطح بحرك برطاقم نقاط صغیرهٔ
مضیئه‌یی حاوی اولدیغی وَ کوندوزین شمسك ویردیگی
ضیایی امواج بحرك صـانکه ظلمت لیله نثار ایلدیگی
وَقیالره چارپان طالغه‌لردن متحصل کوپوکلردن وَقایق
کوره‌کلرینك حرکتندن فوسفوری شراره‌لر چیقدیغی
وَ برگمی حرکت ایدر ایکن قبورغه‌لرندن آتشلر فشقیر-
دیغی دائما کوریلورکه بوکا ملاحین « یقاموز » دیرلر.

اشبو حادثه یه سبب ۳۰ سانتیمتره مکعبی صوده
بولنـان ۲۵۰۰۰ عدد حیـوانات نقیعیهٔ خرده بینی

اولوب گیجه پارلایان اشبو حیواناته طبیعیون [نوقتیلوك] Noctiluqun نامنی ویررلر. بونلرك «حشر» یعنی اوفاق حبّه حالنده شفاف وَپارلاق بوزادانه‌لری گبی حیباتی حاوی اولدقلری وَحیبات مذکوره کندیلرینك جرثومی مقامنده بولندیغی مظنوندر. وسعت وامتدادی سطح ارضك درتده اوچنه معادل اولان سطوح بحاری تنویر ایچون نه مقدار حوینات لازم اولدیغنی حساب وتخمین وله رس عقول محاسبین اولور!

§

مشهور بوناپارتك مصره تخطیسیندنصکره نیل وادیسنده کثرتله وقوعه گلن «سراب» نام حادثهٔ طبیعیه ارباب فن طرفندن تدقیق ایدلمشدر. شویله‌که: مصر وادیسی دوز بر اوودن عبارت اولمغله نیلك طغیانندن تحفظ ایچون شهور وقصباتی جابجا تصادف اولنان تپه‌لره انشا اولنمشدر. شمس سمت رأس نقطه‌سنه گله‌رك خطوط شعاعیه‌سی ارضك شدّت حرارتله قورویان سطحی اوزرینه مصادف ومنعکس

اولدقده سطح ارضه تماس ایدن هوا ایصینه‌رق طبقات علویهٔ هوائیه‌دن زیاده منبسط اولمغله خطوط مسخنهٔ شمسیه‌دن مقدار کلیّ حرارت مص ایتمیه‌رك مرورینه مساعده ایدر . بویله برمحلده بولنان سیّاح حرارت شمسك شدّت تأثیرندن دلی، دماغی تنفس ایلدیگی هوای محرقله قوریه‌رق دفع حرارت واکتساب تاب ایچون افقه طوغری عطف نظر تجسس ایله صوتحریسنه باشلار . بواثناده مدّ نظرك گوچلکله واصل اوله‌بیلدیگی محلده ابنیه واشجاری صوینه عکس ایتمش گبی جسیم برگول گورمکله برساعت قدر طبانی قالدیره‌رق صویه طوغری شتاب ایدر ایسه‌ده برامید متجددله سیّاح گتدکجه گولده کندیسندن تباعد ایدر . حال بوکه بیچاره سیّاحك آرقه‌سندن قوشوب طوردیغی شی غلط حس وخیالدن عبارت اولوب بولندیغی افقده ایسه غایت قزغین برچولدن بشقه برشی یوقدر. ایشته بوخیاله « سراب » دیرلر .

اول وقت فرانسه‌نك مصره سوق ایلدیگی اردوده

بولنـان ریاضیوندن « مونژ » بوعلامتـك اسبابنی ایضاح ایلدی . بونی آکلامق ایچون ضیانك صورت انکسارینی درخاطر ایلملیدر . کثافتی آز برمادّه‌دن، کثافتی زیاده برمادّه‌یه ضیانك دخولی اثناسنده ارضه طوغری تبدیل استقامتله منکسر اولدیغی وَ بالعکس کثـافتی زیاده برمادّه‌دن، کثافتی دها آز برمادّه‌یه مروزنده عکسی جهته، یعنی سمایه طوغری منعکس بولندیغی معلومدر . شمـدی شومعلوماته برده « اگر خطوط شـعاعیه کثافتلری مختلف مادّه‌لر اوزرینه برزاویه رسم ایده‌رك سقوط ایتدیگی تقـدیرده اشبو نقطه‌دن اقامه ایدیلان عمود ایله برزاویهٔ قائمه احداث ایتمك اوزره منکسر اولدقدنصکره آلدیغی استقامتده دوام ایتمیـه‌یه‌رك منعکس اولدیغی » معلوماتنی علاوه ایدر ایسـه‌ك دها زیاده مسئله کسب وضوح ایدر . ذاتاً بومادّه‌یی علائم سمانك صورت حصولنده ضیانك یاغمور دانه‌لری ایچندن منعکس اولدیغنی بیـان ایله اثباتنه چالشمش ایدك .

فرضا برجام قدحی صو ایله طولدیردقدنصکره یوقاری طوغری قالدیردرق سطح تحتانیسنه باقلدیغی صورتده درونند طالدیریلن برقاشیغك برآینهده اولدیغی کبی سطح داخلیده منعکس اولدیغی کوریلو.

شمدی اشبو انکسار ضیا قانونی سرابه تطبیق ایدهلم: یوقاریدن آشاغی‌یه طوغری کثافتی آزالمقده بولنان طبقات هوائیه دروننده‌کی برآغاجك تپه‌سندن برحزمهٔ شعاعیه‌نك ارضه طوغری نزوانی فرض ایدر ایسه‌ك اشبو حزمهٔ شعاعیه کثافتی آز هوا طبقه‌لری درونه کیردکجه استقامتی منکسر اوله‌رق یواش یواش افقی براستقامته یاقلاشدیغندن ارضه کیره‌جك یرده برزاویه رسمیله منعکس اولدیغنی کوروروز.

اشبو خطوط منعکسه یکی آلدقلری استقامتده کثافتی کیتدکجه آرتان طبقه‌لر دروننده کچه‌جکلرندن یواش یواش ارضه تقربله اوزاقده‌کی راصدك کوزینه واصل اولورکه راصد دخی آینه‌ده وقوع بولان انعکاس

قانونلری موجبنجه اشیایی معکوساً صویه دوشمش خیال گبی مشاهده ایدر .

بعض کرهٔ دنی دگزده هوا بر ارتفاعه قدر آشاغیدن یوقاری یه کثافتی آرتمش طبقه‌لر حالنده بولنه‌رق راکد هواده کملرك خیال منعکسلری گوریلور . وپك نادر اوله‌رق یکدیگرینه موازی وعمودی استقامتده بولنان هوا طبقه‌لرنده یانلامسنه سرابلر حاصل اوله‌رق اوفاق برروزگار ایله حرکت وتبدیل وضعیت ایتدکلری مشاهده ایدیلور .

§

ضیانك کره‌مزله اولان مناسبات عمومیه‌سنی وبونلرك وقوعنه سببیت ویردکلری علائم عجیبهٔ طبیعیه‌یی نظر تدقیق ومطالعه‌دن کچیردیگمز جهتله نباتات اوزرینه اولان تأثیرات خصوصیه‌سندن بحث ایتمه‌مزده لزوم واردر .

برقاچ نوع منطار استثنا ایدلدیگی صورتده کافهٔ نباتاتك نشو ونمالریچون ضیایه احتیاجی واردر .

اوراق واغصانك يشيللنمسى وچيچكلرك درلو درلو رنكلره كيرمسى ضيانك تأثيراتندندر .

اوزياده باغچوانلر « تذبيل » يعنى نشو ونما ورائحه وحموضت ومرارت كبى خواص طبيعيه‌دن نباتاتى محروم ايتمك ايچون ضيادن محافظه ايدرلر .

آلافرانقه سفره‌لرده بولنان صالاته‌لرك ترلاسى وعسلوج يعنى قوش قونماز طومورجغى بووجهله تهيئه ايدلديكى كبى پتاتس وسائر نباتاتدن بعضلرى دخى زرع ايدلمزدن برقاچ كون اوّل ضيايه معروض اولمق ايچون كونشه سريله‌رك قوهٔ حياتيه‌لرى تزييد ايديلور .

باغچه وترلالرده وفدانلقده بولنان يبانى اوتلر، يتشديرلمسى مطلوب اولان نباتاتى استيلا وقوهٔ انباتيه‌يى افنا ايده‌جكى كبى چونكه بو مضر اوتلر زرع ايديلان فدانلرك هوا وضيا آلمسنه‌ده مانع اوله‌جغندن ديكيلان فيده‌لر رطوبت ويبوسته وبر طاقم بوجكلرك هجومنه طيانه‌جق قدر قوّت آلنجه‌يه قدر كمال اعتنا ايله يبانى اوتلرك امحاسنه چالشمق ايجاب ايدر .

آغاجلرك دائما گولگه‌سی آلتنده بولنان یرلر زراعته غیر صالح والا آغاجلری گبی صیق یاپراقلی آغاجلرك آلتی نباتاتدن خالی بولنورلر. باغلرله نباتات عطریه وطبیه‌دن گولگه‌ده بولنانلر انسجهٔ نباتیه‌نك تشکلنه ومواد سکریه وعطریه‌نك حصولنه وبعض علتك عدم وقوعنه ضیانك سبب قوی اولدیغنی اثبات ایدر.

ضیانك حصول الوانه سبب اولدیغی بالتجربه ثابت اولمشدر.

برگل فدانی ضیادن کلیاً محروم قرانلق برمخزن درونده بیودیله‌رك برنوع صالاته حالنه گلدیگی وصارمتراق ویابیاض بررنك آلدیغی میدانه چیقارلمشدر. واشبو فدان تموز آینده نظر امتحانه آلنه‌رق اوصاف آتیه یی ارائه ایلمشدر؛ ساقلری وچیچگنك صاپلری وتخماغنك آشاغیسی و «کأس» یعنی آشاغی قبوغی صدف رنگنده وهمان شفاف وبعض یرلری صاری وبك آزجهتلری دخی خفیف یشیل رنکلی گورولمشدر:

صاپلرینڭ دیبی منکشه رنگنی آکدیرهجنی برگول رنگنده اولدیغی حالده صاپلر و یپراقلر قرمزی کوك بویاسی ایله بویانمش گبی و غایت کوچوك غنجه و چیچکلری قویی ایله آچیق منکشه رنگنده حاصل اولمش ایدی .

بوخصوصده اجرا ایدیلان تتبعات کثیره و عمیقه نباتات اوزرینه ضیانڭ تأثیراتی الزم اولدیغنی میدانه قویمش و علم نباتات اربابی طرفندن تأثیرات مذکوره خرده بین تدقیقه آلنمشدر .

برایکی گون قرانلقده حفظ ایدیلن بر یوصون شدتلی برضیایه عرض ایدلدیگی صورتده آچیق یشیل زمین اوزرنده برطاقم اوفاق حبهلرڭ اجتماع ایله حرکت و عارضی یاپراقلر اوزرینه قونهرق ثبات ایتدکلری و اگرینه ضیادن محروم ایدیلیورسه بونلرڭ ترك موضع ایله شبکه حالنی آلدقلری مشاهده اولنور . ضیا بونلری یشیل بر رنگه بویادقدنصکره « حضارت اوراق » مادهسنی تشکیل ایچون اشبو حبهلر اوزرینه برتأثیر میخانیکی اجرا و بووجهله رنك اخضر نباتاتی اعطا

ایلر . نباتاتده تحصیل وَیاتعبیر اصحله انتقال ایدن اشبو قوهٔ معجزه حقنده‌کی معلوماتی بسط ایچون گوندوزین نباتاتك حامض فحمی نه صورتله تحلیل ایتدیگنه دقت ایدلملیدر .

نباتات ضیانك تأثیریله « قاربون ـ فحم » وَ «اوقسیژه‌ن ـ مولدالحموضه‌دن» مرکب حامض قاربونی مص ایده‌رك انسجه‌سنك حجیراتنی ترکیب ایچون فحمی حفظ وَمولدالحموضه‌یی دفع ایدر . نباتاتك نشوونماسنی سنه‌نك هرموسمنده مساوی فرض ایده‌رك بریکی دونم (یعنی طول وعرض یوز متره) براراضیده بولنان اورمان سنوی ۳۲۰۰ یکی قیه فحم مص ایدر .

بووجهله مزروعات مختلفه طرفندن حفظ ایدیلان قابل احتراق قاربونك مقداری سنه‌ده برهکتار ایچون ۱۰۰۰ الی ۵۰۰۰ یکی قیه بیننده‌در .

بریکی قیه قاربونك ۸۰۰۰ واحد قیاسیٔ حرارته یعنی احتراقندن ۸۰۰۰ قیهٔ جدیده صویی بردرجه حرارته ترفیع ایتدیگی مزروعات مختلفه‌نك

حفظ ایلدکاری فحمك مقداری یوقاریده کی واحد
قیاسی‌یه نظراً تعیین ایدلمك لازمگلسه برهکتاره یعنی
یکی دونمه ۲٤ میلیون واحد قیاسی حرارت
ویردیکی عندالحساب معلوم اولمشدر .

شوحسابه نظراً اگر هوای محیطی دروننده کی
حامض فحم تجدد ایتمسه، کرهٔ ارض دخی کاملا
اورمانلرله مستور اولسه بونلری مص ایچون اون‌سنه
ایجاب ایدییور . لکن مواد عضویه‌نك تحللی‌وَوولقانلردن
چیقان غازلر وَ حیواناتك احتراق وتنفسلری هرآن
هواده ضایع اولان قاربونك یرینی طولدیرمقده
وَبو وجهله هرشخص ذی‌حیات وسطی اوله‌رق یگرمی
درت ساعتدن عبارت برگونده ۲۱٦ یکی درهم فحم
حاصل ایتمکده اولدیغندن یگرمی اوچ کمسه برسنه‌ده
بر دونم اورمانك مص ایتدیگی فحمی افراز ایدرلر .

فقدان ضیا نباتاتك علت وموتنه سبب اولدیغی
گبی ظلمت دائمه ایچنده حیواناتك کمال تندرستیده
یشایانی نادردر . انسان ضیای شمسدن محروم

اولورسه تیز وقتده صولار وَفقرالدمدن رنگی آتەرق امراض گونا گونه استعداد قزانیر . سوق طبیعی ایله حیواناتك وَآی چیچکی (دها طوغریسی گون چیچکی) گبی بعض نباتاتك ضیای شمسی تحریلری نصل برقانون خلقته تابع ایسه انسان دخی جناب خالق ذوالجلالك خلق بیورمش اولدیغی وسائط حیاتیه‌نك الڭ مهمی اولان ضیا وحرارت شمسه محتاجدر .

حرارت

. . . .

ضیا حقنده اعطا ایلدیگمز معلومات مختصره اکثر قواننده ضیایه تابع اولان حرارت مسئلهٔ حکمیه‌سنك قولایقله تدقیقنی موجب اولور .

ارضمز ایچون منبع ضیا شمس اولدیغی گبی منبع حرارتده ینه اوجسم منیر اولدیغندن کرّه‌مز حرارتك قسم کلیسنی اشبو محراقدن اخذایدر .

هر نه‌قدر حرارتسز خطوط ضیائیه تشکل ایده‌مز ایسه‌ده اکثریا یوکسك بر درجه‌یه واران حرارتك چوغنده خطوط شعاعیه گوروئمز .

حرارت و برودت فکری اعضامزڭ وَبالخاصه قوای لامسه‌مزڭ حسیاتی اوزرینه ذهنده حاصل وَ بزی احاطه‌ایدن اشیانك تأثیراتیله ظاهراولور. بونلرڭ درجه‌سنی تعیینه‌واسطه‌ایسه وجودمزڭ‌اعتدالیدر .

فرضا حرارتی جلدمزك حاوی اولدیغی حرارتدن دها آز برجسمله جلدمز تماسده بولنورایسه جسم مذکورك صغوق اولدیغنه حکم ایدەرك بردرجەیەقدر صحتله جلدمزله اوجسم آراسندەکی تفاوت اعتدالی قوهٔ لامسەمزله ادراك ایلرز . وینه جلدمز درجهٔ حرارتی کندیسندن زیاده برشی ایله تماسده بولندیغی وقت صیجاق دیرز .

افادات مسبوقه لسان عمومیده استعمال ایدیلان صغوق وصیجاق تعبیرلرینك فنه مستند اولمدیغنی ومحضا حسیاتمزك مقایسەسندن متولد برسوزاولدیغنی افهام ایلر .

وجود بشرك اعتدالی دائما برنقطهٔ مقایسه اولاق اوزره قبول ایدیلەمز . چونکه بعض انسانك وجودی ادمان واعتیاد وشرائط انتعاش ایله عینی تأثیراتی صور مختلفەده تعیین ایدر .

مثلا قیشین صیجاق اوطەدن نادراً چیقان برذات ایله ایشی دائما سوقاقده اولان برذات دیشاریده

بولنـدقلری حالده برنجی ذات اوشـودیگی حالده دیگری صـغوقدن اوقدر متأثر اولماز . کذا بر الی صیجاق دیگری صغوق اولان برذات اللرینی مناوبةً عادی صوایله مملو برقابه طالدرسه صیجاق الی صویی صغوق وَصـغوق الی صویی یامعتدل وَیاخود عادتاً ایلیق بولور .

یا بر لاپونیالی بزم قیشـلری عادتا صیجاق عد ایتدیگی حالده بر (سنه غامبیا) لیده تموزمزی الڭ لطیف برموسم اوله‌رق تلقی ایدرسه نه‌دیملی ؟

§

حکمت طبیعیه‌ده بزم « صیجاق وَصـغوق » تعبیر عامیانه‌مز یرینه « Température اعتدال » کلمهٔ واحدسی قبول اولنه‌رق مختلف اعتداللری مقایسه ایچون دخی « میزان اعتدال ــ ترمومتره » نامیله برآلت میدانه قویه‌رق بزم کیفی تخمینلریمزه برسد چکمش وَیرینه ریاضی بر « اصول تعیین اعتدال » اقامه‌ایتمشدر .

شمدی هوا « صغوقدر وَیاصیجاقدر ! » دیه‌جك

یرده میزان اعتدال « زائد بش ویاناقص اوچ درجه گوستریبور » دیه جکز .

میزان اعتدالك نه‌دن عبارت اولدیغنی بروجه‌آتی تعریف ایدرز :

چقورجه برقابك درونی صو ایله آغزینه قدر طولدیره‌رق اوجاغه قویوب براز طوردیرر ایسه‌ك صویك حرارتدن منبسط اوله‌رق طاشدیغنی گورورز.

بونك گبی عربه‌جیلر تکرلك چنبرلرینی اعمال ایدر ایکن قطرلرینی اخشاب تکرلکدن براز کوچك یاپوب اوجاغه صوقارلر . چنبر اوجاقده ایصندقده انبساط ایده‌رك قطری کسب جسامت ایلدیکندن اوّلجه درونه صیغمیان تکرلك گوزلجه چنبرك درونه یرلشور . براز مدت صکره چنبر صغودقده منقبض اوله‌رق حال سابقنه رجعت ایتد . یکنده تکرلك محکمجه تضییق ایدلمش اولور .

بوش برشیشه‌نی آغزینی گوزلجه طپالدقدن صکره بر آتشك قارشوسنه وضع ایلسه‌ك درونده‌کی هوا

حرارتله منبسط اوله‌رق شدتله طپاسنی مسافهٔ بعیده‌یه آتمسی دخی بو قانونك اجاباتندندر .

بو قانونی حکمت درسخانه‌لرنده اثبات ایتمك ایچون « دس غراوزاند » نام ذاتك بر حلقه‌سی استعمال ایدیلور. خالقه درونده صغوق بر گلّه سربست اوله‌رق گیردیگی حالده گلّه ایصیدلدقده حلقه درونه گیره‌مز .

شو مثاللردن اجسام صلبه ومایعه وغازیه‌نك کافه‌سی اعتدال هوانك تبدّلی نسبتنده انبساط وانقباض ایده‌جگنه بناءً اعتدال هوانك تبدّلی مقایسه ایچون اجسامك درجهٔ انبساط وانقباضی مساحه ایتمك بزه کفایت ایدر . [*] ترمومتره (میزان اعتدال) آلتلری ایشته بو دستوره تبعیتله انشا ایدلمشلردر .

[*] یالکز Angile دنیلن اوزلی طوپراق بو دستوردن مستثنا اولدوق حرارتله منقبض اولمقده‌در .

بو آلت قطر داخلیسی آنجق بر صاچ قللنك مرورینه مساعده ایده جك مرتبه اینجه بر جام بوریدن عبارت اولوب بورینك قسم سفلاسنده اوفاجق مجنف بر کره جك واردر. کره جك بر آتشه طوتلدیغی زمان درونندهکی هوا انبساط ایده رك بورینك یوقاری اوجی آچیق اولمق حسبیله قسماً خارجه چیقه جغندن خروج ایدن هوا مقداری درونه بر مایع وَمثلا رنکلی القول (اسپرتو) وَیاخود زیبق (جیوه) مملو بر قاب درونه بورینك آچیق طرفی طوتلدیغی تقدیرده قاب درونده بولنان مایعك سطحی اوزرینه هوای محیطینك اجرا ایلدیگی تضییقدن طولایی بر مقدار مایع بوری درونه نفوذ ایدر. بو عملیات برقاچ کرّه تکرار ایدیله رك کره جك ایله بورینك بر قسمی جیوه وَیا اسپرتو ایله املا ایدلدکدن صکره بورینك آچیق طرفی بر میناجی کوروگی ایله اریدیله رك قپادیلور.

ایشته بو بوری اگر تسخین اولنورسه درونده

بولنان مایع انبساط ایدەرك یوقاری چیقدیغی
وتبرید ایدلدیگی حالدە اونسبتدە آشاغی ایندیگی
گوریلور . لکن آلتك اعتدال هوایی مساحه
ایدەبیلمسی ایچون برطاقم درجاتە تقسیمی اقتضا ایدە-
جگندن بو خصوصدە ایکی مهم وشایان دقت تجربه
اساس اتخاذ اولنمشدر : تجربەنك برنجیسی بوزك
دائما ثابت بردرجۀ اعتدالدە اریمسی وایکنجی صویك
تضییق هوا تبدّل اتمدکجە ینە ثابت بردرجۀ اعتدالدە
غلیان ایلمسیدر .

ایمدی برقاب درونندە براز صو ایلە برطاقم
بوز پارچەلری وضع ایلدکدنصکرە ترمومترەنك
کرەجگی قاب درونندە طالدیرلدقدە ترمومترەنك
ایچندەکی مایع برودتدن انقباض ایدەجگی جهتلە
نە قدر آشاغی اینر ایسە اورایە بر (٠) صفر علامتی
وضع) ایدرلر . بعدە بارومترە (میزان هوا)
آلتی (٧٦ سانتیمترو ارائە ایتدیگی برزماندە) غلیان
ایتمکدە بولنان صو درونندە طالدیریلوب بورادە

دخی کره وَبوری درونندەکی مایع بالانبساط
یوقاری چیقەجغندن مایعك الك یوقاریدەکی سطحی
حذاسنه اگر ترموتره سانتیغراد اولەجق ایسه ۱۰۰
رقمی وَاگر «رەئومور» اصولی مطلوب ایسه
۸۰ رقمی وَیاخود بورینك برطرفنه ۱۰۰ وَدیگرینه
۸۰ رقملری اشارت اولنەرق بونقطه ایله صفرنقطەسی
آراسی ۱۰۰ وَیا ۸۰ درجه تقسیم ایدیلەرك برمقیاس
اعتدال ترتیب واعمال ایدلمش اولور .

برشیئك درجهٔاعتدالنی آکلامق ایچون ترمومتره
کرەسنی اوشی ایله تماسه گتیرمك وَدوروندەکی مایعك
هانگی رقمی گوستردیگنه دقت ایتمك کافیدر .

بوزك درجهٔ ذوباندن آشاغی وَصویك درجهٔ
غلیانندن یوقاری بولنان اعتدال درجەلرینی مساحه
ایدەجك میزان اعتدالك بوریسی استعمال ایدیلەجگی
محللرله متناسب برصورتده اوزنجه اعمال ایدیلەرك
تقسیمات صفردن آشاغی وَ ۱۰۰ دن یوقاری ۱ دن
بدأ ایله یوریدیلەرك اشبو درجاتی اشعار ایدن رقملر

صفردن یوقاری ایسه (+) زائد وآشاغی ایسه (—) ناقص اشارتلریله یازیلوب تلفظ اولنور .

§

قیشلک برصغوق گونده آتشسز بر اوطهده بولنان ماصه اوزرینه تخته، تیمور، مرمر، کرچ پارچهسی وبر پاموق مندیل، وبرکتان مندیل، بر ایپك بیون باغی، بریوك یوماغی وبرمقدار قوش توکی وضع وبونلرك هربرینه مقیس اعتدالی آیری آیری طوقوندردیغکز حالده ترمترهنك درونندهکی مایع ثابت بردرجهده بولنهرق تنزل ویا ترفع ایتمز. حال بوکه اشیای مذکورهنك هربریسنه الکزله طوقوندیغکز حالده پاموق مندیلك ایپك بیون باغیدن زیاده وکتاندن آز وکیرچ پارچهسنك مرمردن دها آزصغوق اولدیغی وتختهنك نهپك صغوق ونهده پك زیاده صیجاق بولندیغنی حس ایدرسکز . قابل تبدل اولمیوب بر برهان ریاضی‌یه مستند بولنان میزان اعتدال ایله حسیاتمز آراسندهکی بو اختلاف المزله یوقلادیغمز

اشیای مختلفه‌نك بر برینه نسبتله آز چوق مرور حرارته مساعد اولدقلرندن انسجهٔ داخلیه‌لرندن مختلف درجه‌لرده الکزك حرارتنی امرار ایتملرندن و یاتعبیر فنیسی موجبنجه هر برینك ناقل حرارت خاصه‌لری مختلف اولمسندن نشئت ایتمکده‌در . مواد خشبیه فناً ناقل حرارت اولمق حسبیله الکز کندیسنه قوندیغی حالده حرارتندن برشی آلمدیغندن برودت وحرارتندن برشی حس ایده‌مزسکز . قوش توکی دها آزناقل اولدیغندن جلدکزك هوایه تماس ایده‌رك تبرّد ایتمسنه مانع اولوب بووجهله تحته‌دن زیاده حرارت حصوله گتیرر . تیمور ایسه حرارتی زیاده ناقل اولدیغندن درعقب الده بولنان حرارتك قسم کلیسنی جذب ایدرك برودت حس ایتدیرر . انسان قابل اولسه ده بویلری مساوی وفقط بری تیموردن و یادیگراغاجدن ایکی چبوغی آتشه صوقه‌رق اوجلرینی قزارتسه و النه آلسه آغاج هیچ برشیء یاپمدیغی حالده تیمور انسانك الی مخاطره‌لی صورتده یاقار و بو ایسه ذکر اولنان

ایکی جسمك مساوی درجه‌ده حرارت نقل ایلدکارینی اثبات ایدر .

هر نوع مایع وَغاز ، حرارتی موّاد صلبه‌یه نسبتله آز نقل ایدر . بوسببله درکه برقدح وَیافنجان درونده بولنان برطبقه صو اوزرینه یواشجه اسپرتو دوکیلوب اوزرینه آتش وضع اولنسه آلتنده بولنان صویك جزئیجه ایصندیغی گوریلور . برتجره درونده بولنان صویك چابوجق ایصنمسی تجره‌نك جداری ایله تماسده بولنان مایعك ایصنه‌رق صو درونده برجریان حاصل اولمسندن، یعنی تجره‌نك اطراف داخلیسنده بولنان صولر ایصندقجه داخلنده‌کی صویه طوغری جریان ایلیه‌رك یرینه صغوق صولرك قائم اولمسندندر .

بونك گبی حرارتی آز نقل ایدن برمادّه داخلنده برمقدار هواحبس ایدلسه قوهٔ نقلیه‌سی دها آزالور. صمان، طلاش ، آتلمش پاموق وَتوك بوحالده‌درلر . بوز پارچه‌لرینك کچه وَطلاش درونده برچوق زمان محافظه ایدلمسنه‌ده سبب بودر . قار قیولرینك

اطرافنده‌کی طوغله وَاوزرنده‌کی صمان پك زیاده مساماتلی وَبناءً علیه آرالری هوا ایله مملو اولمق حسبیله حرارتی آز نقل ایلدکلرندن قیولرده کی قار وَبوزلری حرارتدن بالتجرید طول مدت محافظه ایدر. طلومبه‌لرك کنارینه ییغیلان صمانلر بوزیلرك انجمادینه مانع اولمسی وَیوك اثواب وَکورکك سائر قماشدن زیاده بزی برودتدن محافظه ایتمسی دخی بوکامبنیدر.

§

لکن حرارتك انتشاری یالکز انتقال ایله، یعنی جزؤ فردن جزؤ فرده واصل اولمسیله حصوله کلمیوب ضیا کبی خطوط مستقیمه اوزره انتشار ایلیه‌رك درجهٔ حرارتی آرتدقجه رؤیت اولنه‌رق خطوط ضیائیه ایله مرافقت ایدر.

هوا، صو وَجام کبی شفاف جسملر ضیانك مرورینه مساعده ایلدکلری کبی شدتنی حس اولنه‌جق قدر تعدیل ایتمکسزین خطوط حرارتك مرورینه‌ده مساعده ایدرلر.

خطوط حرارت ضیا گبی انعکاس دخی ایدر . مقعر برآیینه‌نك محراق نقطه‌سنه برمقدار باروت وضع ایله‌كدنصكره گونشه قارشو قونسه خطوط حرارت بالانعکاس مادۀ ملتهبه اوزرنده طوپلانه‌رق باروتی احراق ایلر .

§

حرارتله ضیانك برمشابهتنی دها بیان ایده‌لم :

بعض اجسامك ضیایی عکس ایتدیره‌جگی یرده مصّ ایتدیگنی وَیاخود ضیایی تحلیل ایله برقسمنی اطفا وَدیگرینی عکس ایتدیره‌رك الوان حصوله گتیردیگنی عرض ایلمش ایدك . خطوط حرارت دخی برجسمه تصادف ایلدیگی حالده کافه‌سی منعکس اولمیه‌رق برقسمی مصّ اولنوب جسم مزبورك درجۀ اعتدالنی تزیید ایدر . ایکی میزان اعتدال آلنه‌رق بریسنك محفظه‌سی تباشیر ایله بیاض وَدیگرینکی ایس ایله سیاهه بویاندقدنصکره ایکیسی بردن گونشه عرض اولنسه‌لر سیاه بویالی بیاضدن زیاده

بردرجهٔ حرارت ارائه ایدرکه بوده تباشیرك خطوط
حرارت وضیائیه‌یی کاملاً عکس ایتدیردیگنی و ایس
ایسه همان کاملاً مصّ ایله برقسم اصغرینی عکس
ایلدیگنی اثبات ایلر .

ارباب زراعتك بیاض بر طوپراقدن عبارت
اولان و حرارت شمس ایله ایصینیان اراضیٔ کاسیه‌یه
« صغوق » وقوهٔ امتصاصیه‌سی زیاده اولان اسمر
طوپراقلره « صیجاق » تعبیر ایتلری فنه مطابقدر .
میوه آغاجلرینك داللری بر بیاض بادانه‌لی دیوار
ویا بولمه اوزرنده ثابت اوله‌جق وجهله صره‌واری
غرس ایدلملری دخی بو دستورك تطبیقاتندندر :
بووجهله غرس ایدیلان آغاجلر بیاض دیوارك حرارت
شمسی مصّ ایتمیه‌رك داللره عکس ایتدیرمسندن
ناشی نشو و نمالرینی تشدید و میوه‌لرینك کماله
ایرملرینی تعجیل ایدر . آغاجلره بو اصولده حرارت
اعطاسی تازه و کوریه داللره مضر اولدیغندن اوزرلرینی
مناسب وجهله اورتمك ایجاب ایدر .

گونشـه قارشو بولنان قار اوزرينه مساوى قطعه‌ده
برى بياض وَديگرى سياه ايكى پارچه چوخه وضع ايله
برآز زمان صكره چوخه پارچه‌لرينى قالديرسه‌ق سياه
چوخه‌نك همان حرارتى كاملاً مص ايلمسى حسبيله
آلتنده‌كى قارك اريوب صوكسيلديكنى وَبياض چوخه
ايسه حرارتى بوسبتون عكس ايتديرديكى جهتله
آلتنده‌كى اولديغى گبى قالديغنى گوروروز . ايشلنمش
برتجره‌ده بولنان صو بياض وَمجلا وَآيينه آسا خطوط
حرارتى عكس ايتديرن تجره‌ده‌كى صودن دها اوّل
ايصينور .

حرارتى قولايجه مص ايدن اجسام او نسبتده
دخى خارجه سهولتله نشر ايدر . ايشته بوسببله دركه
سياه اثواب گونشده صيجاق وَگولگه‌ده صغوق اولور .
حال بوكه بياض قماشلر گولگه‌ده صيجاق وَگونشده
سرين طوتار .

بو حالده سياه البسه گيمكده‌كى فائده يالكز
وَسخدن حسن محافظه اولنه بيلمسندن عبارت قالير .

اوجاقلرك اطرافنی بیاض چینی طوغله‌سیله قاپلامق حرارتك انعکاسنی موجب اوله جغندن فائده‌لی ایسه‌ده بیاض صوبه سیاهدن دها آز حرارت نشر ایده‌جگی جهتله بولندیغی اوطه‌یی لایقیله تسخین ایتمز.

هوای نسیمینك راطب اوله‌رق ارض ایله خطوط شعاعیهٔ شمسیه آراسنده بولنمسی باغچوانلرك بعض نباتات اوزرینه اورتدکاری جام فانوس مقامنه قائم اولدیغنی بالمناسبه بالاده بیان ایتمشیدك: هوای راطب شمسدن وارد اولان خطوط حارهٔ مضیئه‌نك مرورینه مساعده ایده‌رك ارضدن یوقاری طوغری انتشار ایدن خطوط حارّهٔ مظلمه‌نك مرورینه ممانعت ایلدیگی جهتله اشبو خاصهٔ مضاعفه‌سیله هوای محیطمزك خیلیجه سخونتنی موجب اوله‌رق بردن بره یعنی غروب شمس ایله برابر تبدّل اعتداله مقاومت ایدر.

§

خطوط حارهٔ مضیئه ایله مظلمه آره‌سنده بولنان اشبو اختلاف غریب سنه‌نك هر موسمنده گوندوزلر،

افقندن گونش اکسیك اولمیان اقالیم حارهده بر طاقم تطبیقات مهمهیه میدان آچمشدر . اشبو تطبیقات اوزرینه اصحاب مطالعه تجربۀ آتیـه ایله بر فکر تام حاصل ایدهبیلیرلر :

درونی اوجاق قورومی ایله سیاهلنمش قالین تختهدن بر صنـدوق اعمال ایدیلهرك درونه صو ایله مملو برقاب وضع اولنـدقدن وَاطرافی حرارتی آز نقل ایدن بر طاقم مواد ایله بسـیلدکدن وَصندوقك آغزینی آرالری بر سانتیمترو قدر بربرندن آچیـق وَدرونی هـوا ایله مملو اوچ قات پنجره جامی ایله قپادقدن صکره گونشدن گلن خطوط حارّۀ عمودیهنك قارشوسـنه قویلی . شمسـدن وارد اولان خطوط حرارت جام قپـاقدن کچدکدن صکره صـندوقك جدار داخلیسی وسـاطتیله مص اولنهرق حرارت مظلمه انتشاره باشلارسهده جامدن خارجه چیقهمدـ یغندن صـو قابنه تأثیر ایدهرك دروننده‌کی مایعـاتی غلیانه گتیرر . مدارین آراسـنده (مدار سرطان

ایله جدی) بو وجهـله ترتیب ایدیلن بر صنـدوق ایچنده لحم پیشوریله بیلور .

حتی بولندیغمز مملکتلرده بیله غایت بسـیط بر آلت وساطتیله هرنوع طعام طبخ اولنه‌بیلیر :

بیوك بر جام شیشه آلتـه‌رق درونته اسـتوانی شـکلنده معدندن معمول وَدیشاریسی سـیاهلنمش وَ ایچنه صو ، ات وَسبزه طولدیرلمش برقاب قونه‌رق هر ایکیسـنك آغزی بر جام لوحه ایله اورتیـله‌رك ضیـای شمسی عکس ایتـدیریجی بر مرآت منعکس اوکنه وضع ایدیلورسه درت سـاعت صکره مطلوب اولان طعام پك گوزل پیشر . بو اصولده بر امیقدن بعض شـیلر تقطـیر ایدلدیگی گبی اکمك دخی طبخ ایدلمك امکانی بالتجربه ثابت اولدیغندن یقین وقتلرده بو قوّتدن بالاستفاده خانه‌لرده استعمالی سهولتلی آلتلر اختراع ایدیله‌جگی شبهه‌سزدر .

یوقاریده ضیا بحثنده شمسدن وارد اولان ضیا یر آلتنده بولنان طاش کمورلرینك تشکلنه وَآز جوق

طیانقلی اوطون حاصل ایتمك ایچون فحمك نباتات
وساطتیله تکاثف و تمثل ایتمسنه سبب اولدیغنی
بیان ایتمشیدك : فابریقه وَاوجاقلرده صنعی اوله‌رق
حاصل ایتدیگمز منابع حرارت دخی حد ذاتنده
گونش وساطتیله حاصل اوله‌رق واپور وَلوقوموتیفلر
حرکت ایللکده‌درلر. طبیعتده حرارتك دخی اساسی
شمس اولوب شمس اولمسه کرهٔ ارض بوزلرله مستور
بر حالده قاله‌رق اوزرنده موجودات ضیائیه بولنمق
قابل اوله‌مز . زیرا بو حالده کرهٔ ارضك اعتدالی
صفردن ـ ۲۵۰ درجه دون اوله‌جغی بالحساب
معلوم اولوب اشبو صفردن ـ ۲۵۰ درجه آشاغی
اولان اعتدالك نه‌درجه‌ده بر برودت اولدیغنی ادراك
قابل دگلدر . صنعی اوله‌رق استحصال ایدیلن برودت
ایسه صفردن ۱۰۰ درجه آشاغی تنزیل اولنه‌میور .

§

انسانك معلوم اولان عجزی ایله برابر ذکا
وکیاستی سایه‌سنده گوندن گونه ترقی ایدن فن هیئت

وحکمت دلالتی ایله شمسك ارضه اولان مسافهٔ عظیمه‌سنی مساحه ایتمك وثقلتنی طارتمق وسطحنده غلیان ایدن موادی تحلیل ایلك وجوسمایه نشر ایلدیکی حرارتی وبوندن کره‌مزه گلن مقداری حساب ایلك قابل اولمشدر. شمسك نشر ایلدیکی مقدار حرارتی تفهیم ایچون کرهٔ ارضه واصل اولان حرارت اصلا ضایع ایدلمکسزین بوز اریتمکده قوللانیلسه برسنه‌ده کرهٔ ارض اوزرنده ۳۱ متره قالینلقده اولان بوز طبقه‌سنی اذابه‌یه کفایت ایده‌جکنی عرض ایدرز. اکر حرارت شمس کاملاً کرهٔ ارض اوزرنده بوز اریتمکه تخصیص ایدلسه هر کون ۱۷ کیلو متره قالنلقده بربوز طبقه‌سنی مایع حالنه وضع ایلر!

§

احکام قانون الٰهی‌یی باکمال انتظام ایفایه دوام ایتمکده اولان مکوّنات ومخلوقاته انسان، عطف نگاه انتباه وبونلرك تابع اولدقلری قوانینی استکناه ایلسه نصل محیر عقول اولمز؟ کرّهٔ ارضك بریره اسناد ایتمکسزین

فضـاده بلا توقف دور ایدیشی کونش وسـاطتیله
اولدیغی گبی حرارت وضیـای شمس دخی حیاتك
صور مختلفه‌ده تشکل وتمثلنه وکافهٔ حرکاتك حدوثنه
جناب قادر مطلقك بر واسطهٔ مستقله‌سیدر .

مقعر آینیـه‌لردن خطـوط حرارتك متوازیاً
انعکاسی بونلرك ضیـا گبی بر حرکتـه تابع اولدیغنی
ارائه ایدر ،

لکن بو مختلف خطوط بربرندن متفرق اولمق
حسبیله هوای محیطی درونده صو بخاری برچوق
خطوط شعاعیه‌یی امرار ایلدیگی گبی خطوط حارّه‌-
نکده کچمسنه مساعده ایدر . هوای محیطی بوسببله
شمسدن وارد اولان خطوط حارّه‌نك بر قسمنی حفظ
ایده‌رك روزگار وساطتیله تحریك وتشدید ایلدیگندن
شـدت برودتدن غـیر قابل توطن اولان مناطـق
قطبیه‌یه یقین اراضی بوسایه‌ده دائرهٔ استوادن گلان
صیجاق روزگارله ایصنه‌رق انسانك اقامتنه مساعد
بر اعتدال کسب ایدر .

غایت خالص بر هوا دزوننده وَغیر مرئی بر صورتده بولنان صو بخاری دخی سطح ارض ایله مسافهٔ سماویه آراسنده شفاف بر حائل مشابهسنده بولندیغندن، بو حائل اولمسه ارض اجسام حیاتیهدن انتشار ایدن خطوط مظلمه قولایجه هوادن کچه‌. جگندن گوندوزلرك شدت حرارتنی تحملی غیر قابل بر برودت تعقیب ایدر . ایشته آفریقاده « صحرای کبیر » دینلان اراضیده شمس + ٧٥ درجه‌یه قدر گوندوزین قوملری ایصیدهرق هوا کسب یبوست ایتدیگی جهتله غروب شمسدن صکره مهتابلی کیجه‌لرده زیادهسیله برپارلاقاق وَبرودت حاصل اولهرق صولر بعضاً برطبقه بوز طوتار .

هوا نه‌قدر برّاق اولورسه ارض حرارت مکتسبه‌. سنی اونسبتده نشر ایده‌جگندن اویله هوالرده هر موسمك کیجه‌لری صغوق اولدیغی گبی بلوط ، پوس وَدومان اولدیغی زمانلر دخی بونلر حرارتك انتشار. ینه حائل اولهرق کیجه‌لری صیجاق اولور . ایمدی

بزم اقلیملرده اکثریا ایلك بهارلر براق کچدیکی جهتله حرارت مظلمه (خفیه) انتشار ایده‌رك نباتاتك حرارتلری صفردن اشاغی اینر. باغ طومورجاقلر- ینك وَمیوه‌لرك طوکمه‌سنه سبب بودر.

برسنه ایچنده یگرمی کیجه قدر بو حال مشهود اولوب اوکیجه‌لرده طوك اوله‌جغی ارباب دقته معلوم اولدیغندن طوك حس ایلدیگی کیجه برقریه اهالیسی محصولاتنی ضرردن وقایه ایچون یر یر قوری اوت، ساز، قطران، زیفت، وَرچنه یقارق هواده خفیف بر دومان حاصل ایتسه‌لر باغ وَباغچه‌لرینی صغوقدن محافظه ایده بیلیرلر.

اوروپاده میوه آغاچلرینك طرطالرینی آیقلامغه زرّاع قانوناً مجبور اولدقلری گبی بویله کیجه‌لرده مزروعاتی محافظةً دخی دومان حاصل ایتملریچون حکومته ارباب فن طرفندن بعض تکالیفده بولنلمشدر. اوروپا باغجیلرندن بعضیلری کیجه‌لری حصیر وَتخته‌لرله صغوقدن مزروعاتی محافظه ایدییورلرسه‌ده بو اصولك

اجراسی مشکل اولدیغیچون تکلیف اولنمماز . ترفنده میوه یتشدرمك ایچون اوروپالی باغچوانلر چارچوبه‌لرله دیوار بوینه صره‌واری دیکدکاری آغاجلری صغوقدن محافظه ایدرلرکه بوده بزده خصوصی آغاج مراقلیلریله آغاجلرینی صغوق وروزگاردن محافظه غیرتنده بولنانلره توصیه ایدیله بیلیر .

برطاغ تپه‌سنه چیقلدیغی صورتده طبقات هوائیه‌دن برچوغنی بزدن آشاغی قاله‌جغی گبی درونده بولنان صو بخارینك حیلولت وحمایه‌سی آزاله‌جغندن اعتدال هوایی طاغ اتگندن دها آز بولورز . اجرا ایدیلن مختلف تجربه‌لرله ۲۰۰ متره ارتفاعنده ۱ درجه اعتدال تناقص ایتدیگی بیان اولنیورسه‌ده بومقدار وسطی برشی اولوب عرض مکان، مواسم وروزگار وهوانك رطوبتی مقدار مزبورك تخالفنه سبب اولور . ضیای شمس افقدن آز ارتفاعده بولندیغی حالده کثافتی زیاده برهوا دروننده مرور ایده‌جگی جهتله کسب ضعف ایلدیگنی ایضاح ایتمش ایدك .

شمسدن وارد اولان حرارت دخی ضیا ایله مرافقةً
گلدیگی وَشمس سمت رأسده ایکن راصده الڭ یقین
برنقطەده اولوب افقه میل ایتدکجه کرۂ ارضڭ
کرویتندن طولایی زیاده برمسافه قطع وَدها چوق
واسطەلردن مرور ایلدیگی جهتله گونش سمت
رأسمزه گلمزدن اوّل حرارت آز وَسمت رأسده زیاده
حس اولنور .

مواسم مختلفه ده یکده اوقدر منتظم اولمیەرق
معتدل اقلیملرده حصوله گلن بوتبدلاتڭ اسبابنی
بروجه آتی عرض ایدرز :

§

کرۂ ارض ٢٤ ساعت ظرفنده دور ایلدیگی
فرض اولنان محور وهمیسی اطرافنده دور ایدرکن
اشبو محو دور ایلدیگی سطحه عمود اولسه یعنی
برطوپاجڭ بردوز دوشمه اوزرنده دوندیگی گبی دوران
ایلسه دائرۂ استوادن قطبلره طوغری حرارت تناقص
ایدرك دائما اوحالده قالیر وَ مواسم حاصل اولمیەرق

کیجه وَ گوندوز هریرده بربرینه مساوی وَهر محالڭ
درجهٔ اعتدالی ثابت قالیر ایدی . لکن محور ارض
سطح مذکوره عمود اولمیوب دوز برمحلده وَفقط
برطرفه مائل دونن طوپاچ گبی دور ایدر . کرهٔ
ارض انقلاب صیفی نقطه‌سنده ، یعنی آلا فرانقه
حزیرانڭ ۲۱ (رومی حزیران ۹) قطب شمالی
کاملاً شمسڭ ضیاسنه معروض اولدیغی حالده قطب
جنوبی اصلا گونش گورمز .

بوحالده قطب شمالی آلتی آی گوندوز وَقطب
جنوبی کیجه اولور . آلتی آی دخی قطب جنوبی
گوندوز وَشمالی کیجه‌نڭ ظلمتنده قالیر . یاز گونی (یعنی
بزه گوره قطب شمالی گوندوز اولدیغی آلتی آی مدت
ایچنده) ارض برچوق زمانلر گونشه قارشو بولندیغندن وَکیجه‌لری دخی قیصه اولمق حسبیله صغومغه
میدان قالمدیغندن حرارت تراکم ایدرڭ درجهٔ اعتدالی
تزاید ایلمکده‌در .

مسئله‌یی دها واضح اوله‌رق افهام ایچون کرهٔ

ارضك شمس اطرافنده دور سنویسنی اکمال ایدرکن بولندیغمز نصف کرهٔ شمالینك زیاده ضیا آلدیغی بناءً علیه چوقجه حرارت نه‌زمان معروض بولندیغنی ایضاح ایده‌لم : انقلاب صیفیده برنجی دائرهٔ متوا ـ زیه کاملاً ضیا داخلنده بولنوب اعتدال خریفی نقطه‌سنده برقسمی ضیا ودیگری ظلمت ایچنده قاله‌رق انقلاب خریفیده ایسه کاملاً ظلمتده بولنور. اعتدال ربیعی نقطه‌سنده ایسه ینه برنصفی ضیالنوب انقلاب صیفیده بوندن ۱۲ ماه مقدم بولندیغی وضعیتده بولنه‌جغندن کاملاً ضیادار اولوب حزیران ۲۱ دن کانون‌ثانی ۲۱ (کانون ثانی رومی ۱۱) نه قدر ضیانك آزالمسیله برابر شمسدن وارد اولان ضیا دخی مائلاً گلدیگندن کثافتی زیاده طبقات درونندن مرور ایلمسی حسبیله ارضه واصل اولنجه‌یه قدر زیاده مص اولنه‌رق آزالمسیدرکه بوندن کرهٔ ارضك قسم شمالیسی بری ضیا وحرارتك هوای نسیمی درونده ضایع اولمسی وَدیگری دخی گونلرك قیصه اولملری حسبیله

٢٤ ساعتده آز بر زمان حرارت شمسه معروض بولنمسی گبی ایکی مهم سببله تبرّد حصوله گلیر. دائرهٔ استوادن اوزاق بولنان مملکتلرده مواسمك وَاعتدال هوانك اختلافنه سبب ایشته شو مختصراً بیان ایدیلین حالاتدر .

تفصیلات مبسوطه‌دن آکلاشیلدیغی وجهله کرهٔ ارضك اوزرنده بری حرکت یومیه‌سندن وَدیگری دور سنویسندن اولمق اوزره ایکی صورتله اختلاف اعتدال حصوله گلیر .

صفردن آشاغی ـ٢٣ درکهٔ اعتدال هرنه قدر بزم ایچون شدتلی بر برودت ایسه‌ده لایقلیجه اثوابلرله مضرتندن تحفظ ایدیله بیلیر. کرهٔ ارض اوزرنده مسکون برچوق محللرده میزان اعتدال آیلرجه صفردن ـ٤٠ درجه اشاغی یی ارائه ایدر . قطب شمالی یه سیاحت ایدنلر ـ٤٨ درکهٔ اعتداله قدر چیقلمق قابل اولدیغنی وفقط روزگار وزان اولورسه جلد انسانیده احتراقدن حاصل اولان انفساخ

عضوى حصوله گلديگنى بيان ايديورلر. صنعى اوله‌رق صفردن آشاغى ـ ٥٠ وحتى ـ ٦٠ دركهٔ اعتدال حصوله گتيرمك قابلدر .

حرارت ايسه اقاليم حاره‌ده وَ مثلا سويش شهرنده گولگه‌ده + ٥٢° فزانده «مرزوق» شهرنده + ٥٦،٢° درجه‌يه قدر چيقوب گونشده + ٩٥° درجه ارائه ايتديگى گورلمشدر .

§

ممالك عثمانيه‌ده بعض بلادك حرارت وسطيه‌سنى مبين اولان شو جدولك ارباب زراعت وَ سائره‌جه اهميتى واردر :

اسامئ بلاد	سانتيغراد درجه‌سى
استانبول	+ ١٤،٤°
سلانيك وَ دراج	+ ١٥،٧°
آولونيا	+ ١٥،٥°
بروسه	+ ١٥،٢٠°
طربزون	+ ١٤،٩٣°

اسامیٔ بلاد	سانتیغراد درجه‌سی
ارضروم	+ ٦°، ٤
قیصریه	+ ١٢°،٦٥
ازمیر	+ ١٧°، ٤
ساقز	+ ١٦°،٩٠
طرسوس	+ ٢١°، ١
موصل	+ ٢٠°،١٩
دیار بکر	+ ١٦°،
بغداد .	+ ٢٣°،
فاو	+ ٢٧°، ٢

اشبو جدولك مطالعه‌سندن ممالك محروسه‌ده درجهٔ اعتدالی صفردن وحتی + ١٢° دن آشاغی برمحل اولدیغی آکلاشیلیور .

وجود انسانینك حرارتی وسطی اوله‌رق هر نه‌قدر + ٧٦° درجه ایسه‌ده برقاچ ثانیه قدر فوق‌العاده حرارتلره تحمل ایدر . حتی برآدم + ١٣٧° درجهٔ اعتدالده بولنان برفرون درونده برقاچ دقیقه

قالمشـدر ! بوحالده شـدت حرارتله توازن ايتمك ايچون وجود انسانيده فوق‌العاده تبخرات حاصل اوله بيلديكى مشبتدر .

§

قشر ارضى تركيب ايدن مـواد پك آز ناقـل حرارت شمس اولديغنـدن پك آز برعمقده بيـله كچ حس ايديلير .

سطح ارضده حس ايديلن حرارت ١ دسيمتره عمقنه نفوذ ايتمك ايچون بزم اقليملرمزده ٣ سـاعت مقدارى زمانه لزوم واردر . سطح ارضده حاصـل اولان حرارتك الڭ شديد زمانى زوالدن ايكى ساعت صكره اولديغنـدن زوالدن بش ساعت صكره ، يعنى اوچ سـاعتده بردسيمتره عمقنـده الڭ زياده حرارت حس اولنور . سطح ارضده برگونده الڭ زياده حاصل اولان برودت نصف‌الليلدن درت‌ساعت صكره وقوعه گلديگندن بردسيمتره تحت ترابده الڭ زياده برودت اوچ ساعت صكره حاصل اولور .

تموزده حس ایدیلن صیجاقلق کانون اولده تحت التراب ٨ مترو عمقنه نفوذ ایلدیگی و بوحرارت قیشک برودتیله سطح ارضه انتشار ایده‌رك آنجق حزیرانده الك زیاده تبرد ایلدیگی اجرا ایدیلن تجربه‌لردن آکلاشلمشدر . آغرجه حصوله گلن بوتبدله حشرات واقف اولدقلری جهتله کندیلرینك تعیشلرینه کافی اولان درجهٔ اعتدالده بولنمق ایچون تحمللرینه گوره زیر زمینده قیشلاقلرنی تهیه ایدرلر .

گرچه صیجاق زمانلرده زیر زمینه گیرلدیگی زمان صغوغه وَ قیشین بالعکس صیجاغه تصادف اولنورایسه‌ده ٢٨ متره آشاغی انیلدکده درجهٔ اعتدال سنه‌سنك هرموسمنده ثابت قالیر . دها زیاده مرکز ارضه تقرّب اولندقجه حرارتك تزاید ایلدیگی ایسه معدن اوجاقلرنده حس ایدلمشدر . فرانسه‌ده مشهور « پاسی » وَ « غره‌نل » (آرته‌زیه‌ن) یعنی بورغو قیولرینك صولری ٥٠٠ متره عمقندن چیقدقلری جهتله صولری سطح ارضه ایلیجق اوله‌رق واصل

اولور . دها درین یرلردن چیقان بعض منابعك صولری قاینار برحالده نبعان ایدر ١٦ کیلو متره عمقنده بر قیو قازلسه ١٠٠ درجهٔ حرارتده وحال غلیانده صولر بولنور .

مرکز ارضك بیاض درجهٔ حرارتده اولدیغی ظن ایدلمش ایسه‌ده حالا اثبات اولنه‌مامشدر . مرکز ارضه تقرب ایدلدکجه حصوله گلن حرارتك بردرجهٔ عمقده ختام بولدیغی اقوای محتملاتدندر . معلوم اولان طبقات ارضیه‌نك حرارتی وبرکانلرك تشکلی برعکس تأثیر کیمیویه حمل ایدییورلر .

برزمانلر شمسدن استناره ایله کیجه‌لری اقمرزی تنویر ایدن قمردن سطح ارضه ضیا ایله برابر برچوق حرارت وارد اولدیغی ظن ایدیلیر ایدیسه‌ده حسی غایت زیاده اولان برطاقم آلتلرله قمردن وارد اولان حرارتك مقداری تعیین ایدیله‌رك حرارت شمسك ١٢ میلیون جزؤنده برجزؤ اولدیغی یعنی فائده‌سز برحرارت اولدیغی آڭلاشلمشدر .

شمسدن بشقه بزم ایچون دها برچوق منابع

حرارت واردر : بالجمله تأثیرات کیمویه و حیاتیه حصول حرارته وَموادِّ عضویه نك تحلل واختماری درجهٔ اعتدالك تزایدینه سبب اولور. باغچوانلر اشبو تأثیر طبیعیدن استفاده ایله تخملری چیللندیرمك وَنازك نباتات یتشدیرمك ایچون گوبره دن یاصدق یاپارلر . چفتلکلرده حیوانی صولامق وَامور بیتیه‌ده قوللانمق ایچون چنقو صو مخزنلرینك اطرافنی گوبره ایله بسلمك وَ بووجهله دائما ایلیق صو بولندرمق ممکندر.

فیلیزلرك حصولنه حرارت بادی اولدیغی گبی حبوبات دخی بولندقلری « نوم مستغرق » دن اویانمق ایچون حرارتك تأثیرات حیاتبخشاسنه وَ یمورطه‌لرك قولوچقه آلتنده اویانوب جیو جیو اولملریده حرارته محتاجدر . طومورجقلر حرارت شمسدن وَ یمورطه‌لر حرارت غریزیه‌دن حیات بولور . منبع اصلیٔ حرارت ایسه شمس منیردن بشقه برشی دگلدر .

تم

مطبعهٔ ابو الضیا

کتابخانهٔ ابوالضیا

کمال

منتخبات تصویر افکار

اوچنجی قسم : ادبیات

برنجی طبعی

معارف عمومیه نظارت جلیله سنك رخصتیله

قسطنطینیه

١٣٠٤

مطبعهٔ ابوالضیا

منتخبات تصویر افکار

بند مخصوص

ادبیاتمز حقنده بعض ملاحظاتی شاملدر

[تصویر افکار — نومرو ٤١٦ — فی ١٦ ربیع الاخر ١٢٨٣]

اجزای بشر جالب تعجیل فنادر
ابقای اثر موجب تحصیل بقادر
(لنامقد)

حقیقت انسان ایچون سرعت زوالده مثل سائر
اولان لذت حیاتك ثباتسزلغنه مقابل گله جك بر
نعمت وار ایسه اوده بنی نوعنه بر یادگار عمر اهدا
ایدەرك نفع ناس ایله خیرناس اولمق شرفیکه وجودك

فضیلت صحیحه‌سیدر؛ الی الابد محافظه ایله جبر مافات ایتمکدر.

آثار بشریه‌ده ایسه سوزدن پایدار بر یادگار یوقدر. چونکه اڭ زیاده رصانت معموریتله معروف کشورلری بیله دور زمانه غور زمینه کچیرسه بیله خاطرهٔ انامده جایگیر اولان بر بیت متین رغبت اسلافدن حمایت اخلافه انتقال ایده‌رك دنیا طوردقجه خالدن امین قالور.

واقعا مادامکه سوز تعاطیٔ افکاره واسطه‌در. وَمادامکه تعاطیٔ افکار انسانیت مجسمه دینلمگه شایان اولان تمدن عمومی مناسباتنه رابطه‌در. کلامڭ فائده‌سی بشرڭ نوعیتیله قائم وَبناءً علیه بر گوزل سوز ناطقیتله برابر دائم اولور.

ایشته کلام مداولهٔ تصور خدمتنه قدرتدن مؤکل بر جسم لطیفدرکه بیڭلرجه سنه‌لر کچسه طراوت نوجوانیسنه زوال ایرشمز. امّا حیثیت کمالی اعتبارنده بولنان صحت مألیله تناسب اندامی حکمنده اولان

ترتیب انتظامی یرنده اولملیدرکه هرکس عندنده
محبوب قلوب وَاوحال ایله هرزمانده ممدوح ومرغوب
اولا بیلسون .

اگرچه سیرت ظریف اولنجه صورت لطیف
اولماسه‌ده نقایصدن معدود اولمامق لازم گلور . فقط
آثارادبیه‌یی بلاغت مؤدّا فصاحت ادا احتیاجندن
وارسته ایده‌مز . زیرا برتألیف‌که حسن افاده‌دن
محروم اولور؛ حاوی اولدیغی حقایق، چهرهٔ دستیٔ
انتحال ایله مهارت قلمیه اصحابنك ملك یمینی صره‌سنه
یك قولای انتقال ایده بیله جگیچون محفظه‌سز جوهر
حکمنده‌در .

خلاصه بشرده دائم اولان کالدر؛ جمال متحوّل
اولور . حال بوکه اثرده قائم اولان مقالدر؛ مآل
منتقل اولور . فقط مادام‌که ماهیتك تغیری وَطبیعتك
حسن افاده‌دن تنفری عدیم‌الاحتمالدر. براثرك ابدیتنه
مآل صحیحنك مقال فصیح ایله اتحادی کافل اولور .

بوکا بر برهان مؤیددرکه عصرمزده ترقیات

معارف اثر یله قدمای فلاسفه نك افکار حکمیه سنی که هیولای عرفان تعریفنه صادقدر ؛ جرح و اصلاح ایچون ماهیت کمالك دقایقنه واقف اولان بونجه ارباب نظر تعریضات شدیده ایراد ایتمکده ایکن ادبای سالفه نك آثار قلمیه سنی که مزایای وجدان توصیفنه لایقدر شرح و ایضاح ایچون خاصیت مقالك حقایقنه عارف اولان نیچه اصحاب هنر تقریضات عدیده انشاد ایلکده در .

حتی ادبای حکمادن بری محاسن ادبیه فوائدینی محاکمه ایتدیکی صره ده معلومات کثیره وَ وقوعات غریبه وَ بلکه کشفیات جدیده بیله بر اثرك بقاسنه ضمین امین اوله میه جغنی بیان ایلدکدن صکره دیرکه: « بونلر انساندن خارج شیلر اولوب بیان ایسه عینیله انساندر . »

بو مطالعه یه باقیلنجه اخلافه ادبیانه بر اثر براقانلر ماهیت انسانیه سنی حیات ابدیه ایله انسانیته خدمت ایچون استخلاف ایتمش اولیورلر . بو یله برخیر الخلف

صاحبنه گوره نه بیوك شرفدرکه بنی نوعی ایچنده الی‌الابد یاد جمیلنی صاقلار . بر صورتده‌که انقلابات عالم بر ادیب کاملك نامنی سنك مزاردن افنا ایتسه ینه سرنامهٔ آثارندن امحا ایده‌مز .

سوزك ابقای نامدن بشقه اجرای مرامده دخی خدمتی بر درجه‌ده‌درکه تحویل افکارده تأثیر نطق شمشیر قهره غالب اولدیغی تجارب عدیده ایله ثابت اولمشدر . حتی زمخشری مقدمهٔ تفسیرنده کلامك شانی تأیید ایچون دیمشدرکه « ظهور اسلامده سیف شریعته قارشو طوران متعصبین عرب ، حکم بلاغته مقاومت ایده‌مدیلر . »

واقعا افکار عمومیه‌نك حصه‌دار حکومت اولدیغی یرلرده قوهٔ نظر صاحبی اولان بر بلیغ ملتنك قوهٔ عسکر احتیاجندن وارسته بر حاکم نافذ الکلامی حکمده بولنور .

اگرچه ادبیات مأمورینه گوره مابه الاستحقاق اولدیغی مسلمدر . امّا بر قسمی اولان انشانك تداول

معاملاته واسطهٔ منفرده اولمسی جهتیله ادارهٔ دولتجه دخی وجود وانتظامی الزمدر .

سوزك احوال وجدانیه‌یی تحویلده اولان تأثیر بلیغنه مبنی بر بیوك فائده‌سی دخی ملتك حسن تربیتنه خدمتیدرکه حقیقت حالده لفظاً ادبیاتك مأخذ اشتقاقی ادب ایسه معناً ادبك مصدر انتشاری ادبیاتدر دینیله بیلور . زیرا ایکی معناسیله ادبیاته یازلمش بر اثر مکارم اخلاق ایچون اویله بر قانون معتبردرکه هرکس بالاختیار اطاعتنه مائل وَاوجهته یالکز وجودی محافظهٔ احکامنه کافل اولور .

بوندن بشقه توسیع قریحه‌یه خدمتی جهتیله معارف ادبیه افکارك دخی معلّم اوّلی عد اولنور . حتی بو مطالعه ایله بعض ارباب دانش فکرك کالی لسانك کالندن بیلنمشلردر . حقیقت بوکا بر برهان استقرائی دکلمیدرکه فطرتلری طبیعته موجب افتخار اولان اجلهٔ حکمانك همان جمله‌سی محاسن ادبیه ایله تزیین لسان ایدن ملتلر بلغاسندن ظهور ایتمشدر .

بوقدر فنون دقیقه وحوادث کونیه‌نك تدوین وتعلیمنده‌کی سهولت کلامك وضوح واختصار وحسن ترتیبی گبی قواعد ادبیه‌یه رعایت سایه‌سنده حاصل اولدیغیچون ادبیات معارفك دخی احتیاجات اصلیه‌سندن صاییلور. برده اتحاد مدنیت ملتك برمشخص مثال ذی حیاتیدرکه لسانی ادبیاتدر. او جهتله ادبیاتسز ملت دلسز انسان قبیلندن اولور.

فی الحقیقه تاریخ مدنیتی نظر حکمتله مطالعه ایدنلر ادبیاتك محافظهٔ ملیتده اولان تأثیرینه هرملت منتظمه‌یی بر دلیل ناطق بولمشلردر. شمدیکی حالده دولت ومعرفتلری منقرض اولمش اولان عربك احوالی بزم ایچون برعبرت کافیه‌درکه بعض فرقه‌لری وحدت کلمه‌لرینك رابطه‌سی اولان دیانت اسلامیه‌یی دخی غائب ایتمشیکن لسانلری قوتیله حالا قومیتلرینی محافظه ایتمکده‌درلر.

ایشته ادبیات بوقدر فوائدی حائز اولمق حسبیله هرملت عندنده غایت قیمتدار برفن جلیل اعتبار

اولنور . بزده ایسه رغبتی اوقدر افراطه وارمشدرکه بیاغی گوزلجه کتابت کرامت درجه‌سنده طوتیلور . بونکله برابر شایان تأسفدرکه ادبیاتمز یوقاریده تعداد اولنان محسناتك همان جمله‌سندن محروم گبیدر .

کتاب صورتنده فنی تألیف ادبیانه‌مز واردرکه تزیینات لفظیه‌دن آیرلدیغی حالده بحق شایان تحسین اوله بیلسون ؟ صباح معرفت که ماهیت اشیایی گوسترمك شانندندر انواری هرطرفه نشر ایتدکجه خیالات گبی حقیقت وطبیعتك خارجنده اولان بویله بر طاقم آثارك زوالدن قورتلمسی نصل امید اولنور ؟

لسان ادبیاتی آکلامغه عوام مقتدر دکلدرکه اصول اداره‌مز خطابته مساعد اولسه دخی تأثیرندن استفاده ممکن اولسون . حتی ادبیاتمز نطق دینیله جك بر اثره مالك اولمدقدن بشقه مکالمه‌ده فصاحتك قدری بیله معلوم دکلدر .

مؤلفات منثوره‌مزده افکار وگفتاری طبیعی برکتاب یوقدرکه طبیعتـه تأثیر ایله تهذیب اخلاقه

خدمت ایتسون . رکن اعظمی مبالغات ریاکارانه
وَ مشرب قلندرانه‌دن عبارت اولان منظوماتمز ایسه
فساد اخلاقی اوقدر ترویج ایدرکه دیوانی (فرس
جدید لغتلرنده شیطان معناسنه مضبوط اولان)
دیوك صیغهٔ الجمعی ظن ایدنلرك قولنه شاعرانه بر
توجیه آرانورسه بزم دیوانلری گوسترمك کفایت ایدر.

ادبیاتمزده معنی صنعت اغورینه فدا اولنه گلد-
یگندن وسعت تصوّر او درجه افراطه وارمشدرکه
بعض کرّه تخیلده ابعاد مطلقه داخلنه بیله قناعت
اولنماز. وظیفهٔ اصلیه‌سی تمییز حقیقت اولان افکاره
ایسه بو یله آثارك مضرتدن بشقه نه تأثیر اوله‌بیلور ؟

ترکجه‌ده دگل فنون حالا ادبیات دخی لایقیله
تدوین اولنمدیغچون عرب وعجم وَ آنلره علاوةً اهل
قلم لسانلرینی اوگرنمك یولنده زمان تحصیلك برچوغنی
افنا ایتمدکجه تحریراً درستجه افادهٔ مرام قابل دگلدر.
حال بوکه اوقدر همت، معارف سائره‌یه صرف اولنسه
ذکی بر انسانی بیاغی برعالم ذوفنون ایدر .

واقعا قرون اخیرده‌کی ملتـلرك بلغاسی لغات وادبیاتده لسانلرینك مأخذی اولان السنهٔ عتیقه‌یه انتساب ایتمك مجبوریتندن وارسـته دکلدر . فقط آنلرده بو مجبـوریت فنـلك اکمالنی آرزو ایدنلره مخصوصدر. بزده ایسه برآدم عربی وفارسی مقدماتنه آلتی یدی سنه وقف وجود ایتملیدرکه املا ومعناسی برنده بر مکتوب یازه‌بیلسون. ایشته ادبیاتمزك معارف عمومیه‌جه تأثیری بو مضرت عظمادر .

ادبیاتك رابطهٔ ملیـه‌یه عائد اولان خدمتندن ایسـه اوقدر محرومزکه لسان عرب منتشر اولدیغی یرلرده یونانی گبی زمانك کافهٔ مأثر علمیه‌سـیله قوّت بولمش برلسـانی غلبهٔ فصـاحتله محو ایتمش ایکن ترکجه‌مز هنـوز الفباسی بیله اولمیـان آرنود وَلاز لسانلری دخی اونوتدیره‌مامشدر . مناسبات ادبیه‌نك فقدانی جهتیله مثـلا بر بخارالی ترکجه سـویلدیگی حالده بوراده‌کی ترکلر ایچنده بر فرانسز قدر دیلندن آکلایه‌جق آشنا بوله‌ماز .

آنلر شویله طورسون استانبولده اوقویوب یازمه بیلانلردن دخی بلکه اونده بری سبك معروف اوززه یازلمش بر کاغددن وَحتی کافل حقوق اولان قانون دولتدن بیله استفادهٔ مرامه قادر دکلدر. چونکه ادبیاتمزه شرق وغربك برقاچ اجنبی لساندن مستعار اولان شیوه‌لر غلبه ایده‌رك اطراد افاده‌یه خلل ویرمش وَادوات وتعبیرات وافاداتی تقریردن بتون بتون آیرلمش اولان اسلوب تحریر ایسه بیاغی بر بشقه لسان حکمنه گیرمشدر. بر صورتده‌که اکثر ارباب قلم یازدیغنی سویلمکدن وَسویلدیگنی یازمقدن حیا ایدر! حال بوکه بونده اوتانه‌جق برحال وارایسه تبلیغ افکارده اصیل اولان لسانه بشقه وَوکیل اولان قلمه بشقه ادب تصوّر ایتمکدر.

بوتخالف سیئه‌سیدرکه لسانمزده سهویات ادبیه‌دن عاری پك آز اثر بولنه بیلور. وضع وقاعده ایله عرف استعمال بیننده اولان مباینته بو سهویاتك انضمامی تعیین فصاحتده اوقدر صعوبت حاصل

اتمشدرکه تصویر افکار « مبحوثة عنها » تعبیر معهو-
دینك بداهت مرتبه‌سنده اولان سقامتنی انظار
عمومیه‌ده اثبات ایچون دور ودراز برطاقم مباحث
ایرادینه مجبور اولمشیدی . [١]

شیوهٔ لسانی یولنه فدا ایتدیگمز اسلوب تحریر
ایسه اویله بر طرز غریبدرکه لذت شناس ادب
اولانلره گوره تخطری حقیقةً موجب تأثر اولور .
بعض نقایصنك مجملا زیرده بیانه ابتدار اولندی :

§

ظن و بداهت افاده ایدن کلمه‌لر بر معناده قوللا .
نیله‌جق قدر الفاظك حکم وقوّتی اعتباردن قالمق
جهتیله بیانی دقیقجه تصورلرده ایضاح مرام ناقابلدر.

الفاظده غرابت او قدر معتبردرکه مثلا نرکسی
گبی ملتزلك الك مشهور برتألیف ادیبانه‌سندن استخراج

[١] مباحث مذکوره منتخبات تصویر افکار جمله‌سندن
آریجه ایکی جزؤ اوله‌رق کتابخانه عدادنده نشر ایدلمشدر .

مآل ایتمك بزه گوره اجنبی بر لسانده یازلمش اولان گلستانی آڭلامقدن مشكلدر .

تركجه‌نك اجزای تركیبی اولان اوچ لسان كه تلفظده اولدقچه اتحاد بولمشیكن تحریرده حالا هیئت اصلیه‌لرینی محافظه ایدییور ؛ اقانیم ثلثه گبی سوزده گویا متحد وَحقیقتده ضد كاملدر .

برمصلحت نه قدر تفصیل اولنسه افاده‌ده هیچ فاصله ویرمامك ملتزم اولدیغیچون محرراتك امواج ظلمت گبی بربرینی تعاقب ایدن سطرلری افكاری كشاكشندن قورتارمق ممتنع برر گرداب هائلدر .

مؤلفات ادبیه‌ده صنعت وزینت گوسترمك مقصد اصلی حكمنه گیردیگندن كلامك بنیهٔ وجودی اولمق لازم گلان معنا بك چوق آثارده صاتیلق البسه‌یی ارائه ایچون استعمال اولنان آغاچ پارچه‌لرینه مماثلدر .

افاده‌ده مجاز برصورتله مجاز اولمیه‌جق قدر رواج بولدیغیچون آثارمز لطافت طبیعیه‌دن محروم اولدقدن بشقه اكثری حقیقتدن دخی عاطلدر .

استطراد

بو ملاحظات ادبیاتك طرزینه عائددر ؛ ادبای سالفه‌یه تعریض عد اولنمسون . مشاهیر اسلافك تألیفاتی نقیصه‌لی دخی اولسه ینه کماللرینه دلالت ایدر . زیرا بر مؤلف‌که دوز معارفك اوائلنه مصادف اولور ایجاد قوتنه مالك اولنجه آثاری بر مرتبه‌یه قدر صورت غیر طبیعیه‌ده بولنمق طبیعت ادیبانه‌سنك قدرینه مناقض دکلدر . نته‌کیم مبادئ خلقتده‌کی بعض مصنوعاتك ترکیب اعضاسنده انتظامسزلق کورلمکله قدرت فاطرەنك شانته خلل کلمز .

تکملهٔ صدد

ترکجه‌مز بر لساندرکه بالقوه شامل اولدیغی محسناته کوره دنیاده الك برنجی لسانلردن عد اولنمغه شایاندر . چونکه زمین افاده‌سی مناقب طبیعیات ایچون ترتیب اولنمش بر نمونه خانه کبی اوچ اقالیم جسیمك محصول طبیعتنی جامع بولندیغچون درونده

جلوه ساز تنزه اولان ابکار اندیشه عرب بادیه‌لرینك اثمار افکاریله روم وایران چمنزارلرینك ازهار آثارینی جمع ایده‌رك گلدستهٔ بیانه بگندیگی گبی زینت ویره‌بیلور .

آنکاه متکلم اولان خلق ایسه روی ارضك اویله برعرض اعتدالی ایچنده یشامقده‌درکه آفاقنده‌کی لطافتك گوك قبه‌سنده اصلا نظیری منظور اولماز . مگرکه دریالرینك عکس مائیسی صباح نوبهارك سمائی جوهردن مصنوع برآینهٔ آبداری آگدیرن ابر هوائیسنه انعطاف ایله طبیعتك بویله انفسی وآفاقی ایکی بدیعهٔ رنگینی بریرده ائتلاف ایلیه .

یا ادبیاتمزده بویله اوچ بیوك لسانك محسناتی ممتزج وزمانمزك فکرکالی مکانمزك بکرخیالیله مزدوج ایکن آثارمز حسن صورتده نه درجه فائق اولمیدرکه بزه گوره زادهٔ طبیعت دینلمکه لایق اوله‌بیلسون .

بو مطالعه‌یه گوره ادبیاتك حالی دخی ملکمزده

اصلاحنه احتیاج اولان نقایص جمله‌سندن دگلمیدر.
او یله ایسه ظن عاجزانه‌مزجه اسباب اصلاحی :

اوّلا، قواعد لسانك مکمل صورتده تدوین وتمهیدی .

ثانیاً، کلماتك استعمال عمومی دائره‌سنده تحدیدی.

ثالثاً، املا ومعناجه اجزای لسان بیننده‌کی ارتباط صورینك اتحاد حقیقی حالنه گله‌جك قدر تشییدی.

رابعاً، ربط کلام وَ افادهٔ مرام شیوه‌لرینك طبیعت لسانه تطبیقاً تعدیل وتجدیدی .

خامساً، افاده‌نك حسن طبیعیسنه حائل اولان کلفتلی صنعتلردن تجریدی صورتلرندن عبارتدر .

گله‌لم بو بش صورتك وسائط حصولنه :

برنجیسی — الده موجود اولان قواعد عثمانیه‌نك تعدیل واکمالیله تعمیماً وَعربی وفارسینك قواعد وامثال رسائلنه تقدیماً تعلیمنه توقف ایدر .
زیرا برآدم‌که معارف ادبیه‌یی بشقه لساندن تحصیل

ایده البته کندی لسانڭ ادبیاتنده تقلید شائبه‌سندن قورتیله‌ماز. تجدید ایسه ایجاد دیمك اولدیغی معلومدر.

ایکنجیسی — ترکجه‌یه مخصوص ممکن مرتبه منتظم و مکمل بر لغت ترتیبیله حاصل اولور. بو احتیاج بر وقتدن برو عموماً حس اولنمقده‌در. حتی بعض طرفلردن قاموس و برهان مزج اولنه‌رق لغاتڭ ابتداکی حروفی اعتباریله بر ترتیب جدیده قونلمق آرزو اولندیغی گبی برقاچ کره اجرا آتنه دخی تشبث ایدلمشیدی.

تصویر افکارڭ مطالعه‌سنه گوره مادامکه برملتڭ موضوعات خاصه‌سنی بشقه برقومه تمامیله تطبیق ایتمك قابل دگلدر. عرب و عجم ایچون ترتیب ایدیلان لغتلر دخی هرنه صورتله گیرسه ترکجه‌ده مرجع فصاحت اوله‌ماز. چونکه بویله بر لغت لسانڭ رکن اصلیسی اولان ترکجه ایله بونجه اصطلاحات علمیه‌یی که ترقیات زمانه آثارندندر شامل اولمیه‌جغیچون هیچ بر وقت مکمل اولمق احتمالی یوقدر.

بر ده تصریف اولنان کلمات عربیه‌یی لسانمزده (اکثریت اوزره مصدر وَفاعل وَمفعول وَصفت مشبهه وَاسم زمان ومکان وَاسم آلت وَمبالغه وَتفضیل وتصغیر وَبعض کرّه دخی ماضی وَمضارع گبی) برچوق صیغه‌ده وَهر صیغه‌یی (جمع وتأنیث اشکالنه وَمزیداته نقل ایله) متعدد هیئتلرده استعمال ایتمکده‌یز . قاموسك اصولی ایسه یالکز مادهٔ لغتی ضبط ایتمك وَاشکالندن معنای اصلی وَبنای معروفه مطابق اولمیانلری علاوه ایلمکدن عبارتدر. بو حالده طوته‌لم که قاموس اوّلکی حروف اعتباریله ترتیب اولنسون . مادام‌که قواعد عربیه مضبوطی اولمیان برآدم درونده صیغه وَاشکال مستعمله‌دن استدیگی کلمه‌یی نه بوله‌میه‌جقدر . نهایت برقاچ یوز لغتك تحریسنده اولان صعوبتی ازاله‌دن بشقه بوندن نه استفاده اولنور ؟

بوندن بشقه عربی وَیا فارسی پك چوق کلمه‌لر واردرکه لسان عثمانیده بر وَیا برقاچ معنا ایله معروف

ایکن قاموس ویا برهانده معانیٔ زائده ومباینه ایله مضبوط بولنور . بوصورتده آنلرك مزجندن حاصل اوله جق بر لغت کتابندن یالکز ترکجه‌یی بیلانلره گوره حین مراجعتده تغلیط ذهندن غیری نه حاصل اوله بیلور ؟

قالدی‌که عرب وعجمك برجه مستعمل اولمیان برچوق کلماتی عثمانلی لغت کتابنده ابقا ایله ادبیا- تمزده‌کی نقایصك اك بیوك سببلرندن معدود اولان غرابت الفاظه بر جواز ضمنی گوسترمه‌نك نه لزومی واردر ؟

ایشته بودلائلك اثبات ایتدیگی وجهله بعض ترتیباتی تغییر ایله قاموس و برهانی ترکجه‌یه لغت اتخاذ ایتمك تصوّری‌که عرب وعجمك باشلرینه برر فس گیدیرمکله عثمانلی ملیتنه ادخاللرینی آرامق قبیلندندر هیچ برصورتله قابل اجرا اوله‌ماز . لغت ، عثمانلیلر ایچون یاپیله‌جق ایسه آنلرك احتیاجنه توفیق اولنمالیدر .

اوچنجیسی — (غلط مشهور دینیلان) استعمال عمومینك (لغت فصیحه اعتبار اولنان) وضع اصلیه ترجیحنه متوقفدر. بومقصدی ایسه اهل قلمك رغبتی حاصل ایدر. حتی لسانمزك بو بابده بعض مرتبه ترقیسی دخی - الك بیوكلری مرحوم عاكف پاشااولان - برطاقم مجددین ادبانك همتی سایه‌سنده‌در.

دردنجیسی — آثار موجوده‌نك افادات طبیعیه لطافتنه مالك اولان مقاله‌لرندن مرتب وَمحاكمه‌لی بر منتخبات مجموعه‌سی تنظیم وَ مكتبلرده تعلیم اولنمسه منوطدر. [۱] ادیب مشار الیه ایله تاریخ صاحبی نعیما وَ اسلاف ومعاصریندن سائر بعض ادبانك بوكا خدمت ایده‌جك خیلی اثرلری بولنه بیلور. هله معنی وتعبیرلرنده اولان غلو وغرابتله اسكیمش بعض شیوه‌لرندن قطع نظر یالكز حسن بیان ایچون نثرده ویسی وَنظمده نفعی الك گوزل نمونه اولور. فقط بزده

[۱] نمونهٔ ادبیات اساساً بو مطالعه‌یه مبنی انتخاب وتدوین اولنمشدر. [ناظمه]

کتابتدن مقصد خدمت دولت اولمق اعتقادی غالب وَ بلکه عمومی حکمنه گیرمش برظن کاذب اولماسنه گوره اقلام دولت شمدیکی طرز افاده‌یی التزام ایتدکجه تجدید شیوه ممکن دگلدر.

بشنجیسی — لسانمزه مخصوص بر بلاغت کتا. بنك تألیف وتدریسیله وجوده گلور.

بویولده براثر میدانه گتورمکه همت ایدنلر ایچون ظن اولنورکه تزیینات لفظیه‌نك بحث جوازی افکارده بعض مرتبه اختلاف حاصل ایدجکدر. چونکه عصرمزده حسن طبیعتله شهرت بولان ادبایه مراجعت اولنسه برچوغی تزییناتك اسکی اعتباریله بقاسنی استر. برطاقمی ایسه بالعکس جوازینی بیله قبول ایتمزکه اوّلکیسی آثار عربیه‌یه وَایکنجیسی افکار غربیه‌یه مفتونیتدن حاصل اولمش برر مطالعه‌در.

واقعا گوزل سوزك ذاتنده برلطافت واردرکه آنك محاسن بدیعیه‌یه قیاسی حسن فطرینك زینت عارضیه‌یه نسبتی قبیلندن اولور. لکن مادامکه اجزای

لسانمزك الڭ بیوكی اولان عربیـده اشـكال كلمات
بر انتظام كلی حالنـده‌در . تركجه‌نك آثار ادبیه‌سـنی
ساده‌لك لطافتنی غائب ایتمیه‌جك صورتده بردرجه‌یه
قـدر تزیین ایتمـك قابل وَ بلكه سجع وتوازن كبی
بعض صـنعتلردن بری اوله‌رق گوزل براثر میـدانه
گتورمك دها مشكلدر .

بوحالده صرف اجنبی لسـانلرینه تقلید ایچـون
شیوهٔ افاده‌یی تقیید نه‌دن تجویز اولنسون !

مألده لطـافت اولنجـه افاده‌نك قنغی طرزینی
قبول ایتمز ؟ مگركه موضوعی طبیعت اصلیه‌سـندن
چیقاره‌جق قدر كلفت وغرابت اختیار اولنه .

گوزله نه یاقشمز ؟ وار ایسـه بعض طبیعتسز
مشاطه‌لرك تزیینات قبایح پسندانه‌سیدر . برطاقم محله
گلینلرینی اعجوبه قیافته گتیرن رنگارنك دوز گونلر
وَ آلتونلی ، گومشلی ورقلر كبی .

گرچه برمشهور فرانسز منشیسـنك اعتقادینه
گوره هر عاقل مؤدّب البسه‌یی آرایش ایچون دگل

تستر مقصدیله اکتسا ایلدیگی گبی، بر عالم ادب دخی الفاظی تزیین مقالدن ایسه تبیین مأله صرف ایتمك لازم گلور. امّا بزه قالورسه طبیعت افاده‌نك خارجنه چیقمیه‌جق قدر تزییناتدن کلامك فصاحتنه بر فائده کلسه بیله لطافتنه‌ده خلل ترتب ایتمز. نته‌کیم دأب معروفه مغایر اولمیان لباس فاخر، باطن وظاهرك محسناتنی تزیید ایتمزسه تنقیصده ایلمز.

بناءً علیه لسانمزده تزیینات لفظیه‌نك بتون بتون اعتباردن اسقاطی اقتضا ایتمز. بزه لازم اولان ادبیاتمزی «خیرالکلام مافهمته‌العامه بسلاسة مقاله ورضیته‌الخاصه بحقیقة مأله» تعریفنك دائره‌سنه ارجاع ایتمکدر. بو ایسه لسانمزده ایران شیوه‌سنك جاری اولان تأثیرینه بر نهایت ویرمگله حاصل اولورکه آثارمزی دشمن حقیقت و منفور طبیعت اولان اعظام وابهام نقیصه‌لرندن قورتاره‌جق واسطه دخی بودر.

§

اربابنه معلومدرکه اکثر آثارنده ایرانك تحریری

تصویرینه بکزر . برنده الوان نه قدر دلنشین ایسه
دیگرنده الفاظ اوقدر رنگین اولمغله برابر بری
مناظره وَدیگری مناظره‌یه مطابق اولمدیغیچون ایکیسی
دخی طبیعتك خلافنده‌در . حتی عجمك لوایح
مرسومه‌سنه نظر اولنسه بر پهلوانك بیغی مزراغندن
اوزون وَمدایح منظومه‌سنه باقلسه برمزراغك طولی
ماه ایله ماهی بیننده اولان بعد مجرددن فزون
گوریلور !

معرفتك سن کمالی اطلاقنه شایان اولان بوعصر
مدنیتده اویله برطاقم هیاکل هائله مدّاحلرینی
حسن طبیعت اصحابی نصل ندیم افکار ایده‌بیلور ؟
دنیاده هیچ بر صاحب رشد وارمیدرکه غول بیانی
حکایه‌لرینی استماعدن محظوظ اولسون ؟

بدیعك بیانی

« مبالغه مقبولدر . اگر عقلاً وَعادةً وقوعی
قابل ایسه . (بوکا تبلیغ تسمیه اولنور)

معقولدر. اگر عقلاً ممکن وعادةً باطل ایسه. (بوڭا اغراق دینیلور)

مدخولدر. اگر بر مناسب توجیه ایله اغراق درجه‌سنه ارجاعی ممکن اوله‌مامق اوزره عقل وعادتجه امکاندن عاطل ایسه. (بوڭا غلو نامی ویریلور) »

اوچنجی نوعك (بلا شرط جواز) استعمالنه، وار ایسه طبیعتك محسناتیله فقدان قناعت سببدر ــ طبیعتك محسناتیله فقدان قناعت آثار قدتك مافوقنی طلبدر ــ آثار قدرتك مافوقنی طلب ایدن ادیب دگل نه بیوك بی ادبدر .

نتیجهٔ مراده گله‌لم : گرچه بویله بر مقصدی هر یرده اولدیغی گبی ملتمزده دخی آنجق افکارڭ کمالی اکمال ایدر . فقط شمدیدن اساسنی وضع ایتمك ایچون بالاده تعداد اولنان وسائط نظریه‌یی فعله گتوره‌جك بر ویا برقاچ بیوك جمعیتڭ وجودی لازمدرکه حسن طبیعتی جواهر معرفتیله تزیین ایدن ارباب ادبدن مرکب ومحتاج اولدیغی اسباب ایسه دولتڭ حمایت ومعاونتیله مرتب اولملیدر .

فقط بویله برجمعیت اوروپاده اولان بعض امثالی گبی ترتیب ایده‌جگی لغت کتابنی نص قاطع وگوستره‌جگی قاعده و نمونه‌لری حکم شارع صورتنده طوته‌جق اولور ایسه ادبیاتمزی مطلوب اوزره تجدید ایتسه‌ده عمومك افکارینی قرق اللی فردك معلومات وطبیعتیله تحدید ایده‌جگیچون او حالده بلکه ضرری فائده‌سنه غالب گلور .

بو قبیلدن اولان جمعیتلرك وظیفه‌سی اهل ادبه حکومت دگل خدمت ایتمکدر .

طبیعت ادیبانه‌ده حریت بر درجه‌ده‌درکه هیچ کیمسه‌نك استقلالنه محکومیت شانلرندن اولمدیغیچون ارباب قلمك عمومنه جمهور ادبا تسمیه اولنمشدر .

ایشته ملتك دلیل ناطقیتی اولان لسانی اصلاح ایتمك گبی بر مقصد جلیلك احضار اسبابنه هرکیم تشبث ایدرسه یاد جمیلنه بقای ابدی ویرن مجددلردن اولمق شرفنی احراز ایده‌جگنده شبهه ایتمیزکه بوده جمله‌دن زیاده هیئت دولتك شاننه یاقیشور .

خاطره

(بومقاله‌نك طرز افاده‌سی ادبیاتك ساده‌لگنی آرزودن عبارت اولان موضوعنه مغایر ایسه تصویر افکارك قول وفعلندن برنوع تناقض عد اولنمسون . مرادمز لسانك اصلاحیچون ارباب اقتداره بر مراجعت خالصانه‌در . یوقسه بویله برامر خطیرده آثار حقیرانه‌مزی مثال گوسترمك هرحالده حدّمزك فوقنده اولدیغنی لسان عجز ایله اعتراف ایدرز .)

ردّ اعتراض

[تصویر افکار ـ نومرو ۴۳۱ ـ فی ۱۶ ربیع الاخر ۱۲۸۳]

گرید مسئله‌سنه . ولسان عثمانینك ادبیاتنه [۱] دائر تصویر افکارده نشر اولنان ایکی بند مخصوص

[۱] کرید مسئله‌سنه دائر اولان مقاله کتابخانه‌مزك طقوزنجی نومروسنده مندرج ولسان عثمانیه دائر اولان مقاله ایسه بالاده‌کی بند مخصوصدر . [للطابع]

حقنده بعض اعتراضاتی حاوی بر ذات طرفندن ویرلمش اولان ورقه جریدهٔ حوادثك ۲۰۵ نومرولی نسخه‌سنده اعلان ایدلمشیدی .

بوذاتك قوللاندیغی لسان اثنای بحثده دائرهٔ ادبدن تجاوز ایتمیه‌جگنه برهان اولدیغیچون اعتراضاتی حقنده اولان ملاحظاتمزك بیاننه ابتدار ایدرز . اگرچه بوجواب براز اوزامشدر ؛ فقط سبب تأخر روزنامه ایله کچن نومرومزده ختام بولان مباحثك وَ بعض اهمیتلی ملاحظات وحوادثك سرعت اعلانی مجبوریتندن نشأت ایتدیگندن مأمولدرکه اول بابده اولان معذوریتمز مقبول اولور .

[اعتراض]

. تصویر افکارك ۴۲۳ نومرولی نسخه‌سنده کریده دائر مندرج اولان بند مخصوصی کمال دقتله مطالعه ایتمش اولدیغمدن اول بابده وارد خاطرم اولان بعض مطالعات واعتراضاتك جریده‌کزه طبعنی رجا ایدرم . شویله که تصویرافکارالحکم للغالب قاعده‌سنی اساس اتخاذ ایده‌رك کرك افراد بشرك و کرك هیئت مجتمعهٔ بشریه‌نك شوقانون

غدر شئوندن احکامندن سالم اولدیغنی ادعا ایله برابر افراد نوع بنی‌آدم میانه‌سنده الحکم للغالب قاعده‌سنڭ صورت مطلقه‌ده جریاننه دلیل واضح اولمق اوزره ضابطه اداره‌لرینی کوستر مشدر . »

جواب

تصویر افکارڭ « الحکم للغالب » قاعده‌سندن بحث ایدیشی یالکز معاملات دولیه‌یه عائد ایدی .

افراد آراسنده بوقاعده‌نڭ دستورالعمل اولدیغنی ادّعا ایتمدك . بلکه حقانیتڭ واجب الاطاعه طو تلمدیغنی بیان ایتدك .

فی‌الحقیقه هر طبیعتڭ حکم غالبیته میلانی منکر دکلدر . شوقدر وارکه افراد ایچنده بو حکمڭ فعله کلمسنی حکومت منع ایدر . مصالح دولیه‌ده ایسه قاپچدن بشقه امرینی انفاذ ایده‌جك بر قوهٔ حاکمه یوقدر .

ایشته منطوقنه مغایر بر معنایه حمل اولنمش اولان فقره‌مز دافع اشتباه ایچون عیناً ایراد اولندی .

« واقعا دولتلر بیننده ظهور ایدن دعوالره حاکم

حاسم (اسباب سطوتك تعريف مجملی او لان) سيف صارمدن بشقه كيم اوله بيلور ؟ اگر آكا مقابل حقانيت گوستريله جك ايسه نصل تسليم اولنور كه حكمتك بو دستور مقدّسی قوّهٔ اجرائيه‌دن بری اولدقجه افراد ايچنده بيله واجب الاطاعه طانيلديغنی اثبات ايچون يالكز هر يرده موجود اولان ضابطه اداره‌لرينی گوسترمك كافيدر . »

قانون غالبيتك افراد ايچنده حكمی جاری اولمق بو عباره‌دن نصل آكلاشيله بيلور .

[اعتراض]

« مادامكه انسانك طبيعتنده بهيميت واردر . فطرت انبته شو قاعده‌نك جريانی ضروری ايسه‌ده بر جمعيت بشريه‌ده علوم ومعارف وحسن اخلاق نه‌قدر تزايد ايدر ايسه فطرت مذكوره او قدر تناقص ايتمك امر طبيعی اولديغی جهتله قاعدهٔ مذكوره‌نك علی العموم صورت مطلقه‌ده جاری اولمديغی زهين رتبهٔ بداهتدر . افراد اهاليسی علوم ومعارف سايه‌سنده اخلاق حسنه وخصائل بركزيده حاصل ايتمش اولان دولتلر ميانه‌سنده جاری اولان معاملات دوليه وخارجيه دخی بالكليه اشبو قاعدهٔ غير محقديه توفيقاً جاری دكلدر . »

جواب

جمعیت بشریه نڭ « الحکم للغالب » قاعده سنه تمایلی ادّعا اولندیغی گبی یالکز صفت بهیمیتدن نشأت ایتمز . آکا اصل قوت ویرن حب وطن، عزت نفس وَ حرص تفوق گبی بعض داعیه‌لردرکه جمله‌سی صفت ناطقیت مأثرندندر .

حاصلی دنیاده جماددن بشقه هیچ بر مخلوق یوقدرکه مادوننه تحکم شائبه‌سندن بری اولسون .

« مغالب اولدی طبیعی طبایع ذی‌روح
قوی ضعیفی ایدر جبرو قهر ایله تسخیر »

معارفڭ تأثیرینه گلنجه علوم دینیه وسیاسیه‌ده انسانه ملتنڭ اقوام سائره‌یه تفضیلی وَفنون طبیعیه‌ده اسلحه‌نڭ اصلاحیله اسباب غلبه‌نڭ تسهیلی قواعدینی تعلیمدن بشقه معاملات دولیه‌جه بر تأثیر اولمدیغیچون معارفڭ بوجهتلرنده حکم غالبانه‌یی تقلیل ایتمك خاصیتی یوقدر . بوخصوصه خدمت ایده‌جك

اولسه اولسه فن اخلاق اوله بیلورکه بزده معترض اولان ذاتك دخی مقصدی آنی بیاندن عبارت اولدیغی شیوهٔ افاده سندن آڭلاشیلور .

مکارم اخلاق ایسه تن پرورلر صفتی دگل جهانگیرلر مزیتیدر . بوڭا عربلرله رومالیلر ایکی بیوك شاهددرکه اخلاقجه کافهٔ اقوامه نه درجه‌ده فائق ایسه‌لر مأثرغالبیتده دخی ملل قدیمه‌نك جمله‌سنه اومرتبه‌ده تقدّم ایتمشلر ایدی . هر بری فضائل اخلاقك برمثال مشخصی اولان اشراف عربدن دها تربیه‌لی ملتمی اولور ؟

احسان ومرؤت گبی فداکارلقلر افراد آراسنده نه‌قدر ممدوح ایسه حکومتلرینك معامله‌سنه نسبت اولنجه اوقدر مقدوح اولور .

چونکه افرادك غیره فتوتی یالکز کندی منفعتنه طوقنور . حکومتك اجانبه مرؤتی ایسه میلیونلرجه ابنای وطنی اضرار ایدر .

فی الحقیقه مدنیت حاضره حکمنجه محاربه خیلی

آزالدی؛ امّا بونتیجه معارف وَیا اخلاقك تأثیریله حکم غالبانه یه خلل گلمسندن دگل هردولتده احتیاط وَمنفعت شناساق خصائلنك قوّت بولمسندن حاصل اولمشدر .

یوقسه بالجمله مسائل دولیه‌ده قانون تغلب محاربه یه حاجت گورمز ایسه مخابره‌نی واسطه ایدرك ینه حکمنی اجرادن خالی دگلدر .

قلیجك تأثیر معنوی ایله انفاذ ایتدیگی حکم غالبیت تأثیر ظاهری‌یه حاجت براقمامقله عدالتمی اولور؟

حاصلی دنیاده منازعات دولیه‌یی فصل ایده‌جك برمحکمه موجود دگل‌ایکن « الحکم للغالب » قاعده سنك علی الاطلاق جریاننه تعرّض ایتمك سلاح بداهته ادّعای مجرد گبی مجروح بردلیل ایله مقابله قبیلندن اولور .

[اعتراض]

« وحتی اشبو برقاچ سنه‌لر ظرفنده تکون ایدرك سفك دمایی داعی اولان مسائل دولیه دخی بعض حقوق

قديمهٔ مثبتـه . اوزرينـه مبنى اولديغى تواريخ شناسانك معلوميدر . »

جواب

برقاچ سـنه‌دنبرو سـفك دمائى موجب اولان مسئله‌لر دانيمارقه محاربه‌سيله آلمانيانك مجادلهٔ اخيره‌سى دگلميدر ؟ فى‌الحقيقه آلمانيا دولتلرى شلزويغ وَهولشتين دوقه‌لقلرينه بعض حقوق بيانيله ادّعاى تصرف ايتـديلر . فقط بوحقوق ابتـداى امرده آلمانيا اتفاقى نامنه اوله‌رق ميدانه قونلمشيدى . حال بوكه پروسـيا دولتى دوقه‌لقلرى دانيمارقه‌دن آيردقدن صكره ايشى برقاچ رنگه قويه‌رق نهايت بونلرك حق تصرّفى ذاتاً دانيمـارقه قرالنـه عائد اولديغنى وَفقط غلبهٔ حربيه جهتيله منحصراً آوستريا وَپروسيادولتلرينه انتقال ايلديگنى اعلان ايتدى . وَآنى متعاقب آوستريايى حائز اولديغى حق اشتراكدن كفـيد ايتمگه اجبار ايلدى . بومعامله‌لر حكم غالبانه‌دن بشقه برسببه اسـناد اولنه‌بيلورمى ؟ پروسـيانك باجمله مقاصدنده واسطهٔ اجرا سلاح دگلمى ايدى ؟

آلمانیا منازعهٔ اخیره‌سنده ایسه ساردنیا خاندان حکمداریسنك وندیکی ضبط ایتمسی نصل حق قدیمه مستند ایدی ؟ آلمانیانك شمال جهتلرینه تصرّف ایلکده وَآوستریایی منسوب اولدیغی ملتك اتفاقندن اخراج ایلکده پروسیادولتنه حق ویره‌جك کونقسغراج غالبیتندن بشقه برسند وارمیدر ؟

برده مادامکه حسن تأویل هیچ برمادّه‌نك ماهیتنی تبدیل ایده‌مدیکی مسلمدر . شمشیر وَیاتدبیر غالبانه ایله فیصل بولان مسائل دولیه، ولو برحقه استناد اولنه بیلسه دخی ینه « الحکم للغالب » قاعده‌سنه اتباعدن قورتیله‌ماز . مگرکه دعاویٔ قولیه‌نك دلائل فعلیه‌یه رجحانی تسلیم اولنسون !

[اعتراض]

« بند مذکورده (طبیعی وموضوع اعتباریله ایکی‌یه منقسم اولان حقوق دولیه) دیو برفقره اوُوب بوایسه بسبتون یاکلشدر . شویله که حقوق دولیه حقوق طبیعیه وحقوق موضوعه‌دن عبارت دکلدر . افراد نوع بشر حال انفرادده تعیش ایتدکاری تصور اولندیغی حالده

هر بررلرینك حقوق طبیعیه‌لری وار ایسه‌ده برکره هیئت مجتمعه تشکیل ایتدکلری کبی حقوق طبیعیه‌لرینك برمقدارینی فدا ایتمشلردر. اشته افراد نوع بشر میانه‌سنده جاری اولان اصل حقوق موضوعه‌در. بو بابده دستور العمل اولان مقیاس دخی احکام دینیه وقوانین موجوده‌در. هیئات مجتمعهٔ بشریه برشخص معنوی مثابه‌سنده اولدیغندن عادتا حال انفرادده تعیش ایدن افراد بشره مثابه ایسه‌ده بونلر دخی ممالك عالمده برهیئت عمومیه صورتنده بولنمقلرندن آنك حسن اداره‌سی ایچون حقوق طبیعیه‌لرینك برقسمنی فدا ایدرك برطاقم حقوق وضع ایتمشلردر که آکا حقوق ملل اطلاق اولنور. بو صورتله حقوق طبیعیه ایله حقوق دولیه‌نك یکدیکرینه قطعا مربوطیتی اولمیوب حتی بعض مواد حقوق دولیه حکمنجه جائز اولدیغی حالده حقوق طبیعیه‌یه کلیاً مغایر بولندیغی هرکسك معلومی اولان موادندر. »

جواب

عقلاً هیچ برنوع حق یوقدرکه اساسی حقوق طبیعیه‌یه مستند اولمدقجه صحیح اوله‌بیلسون. نته‌کیم انتاج حقیقت ایده‌جك برقیاس بولنه‌مازکه سلسلهٔ استدلالاتی بدیهی‌یه منتهی اولمسون.

حقوق موضوعه، حقوق طبیعیه‌ده احتیاج اوزره ینه اجرا اولنان تعدیلات دیمکدر. انسانك احتیاجاتنده بتون بتون تحویل طبیعت ایده‌جك قدر شمول نصل موجود اوله‌بیلور؟ بر ملت، اوزرینه حرکت ایدن دیگر بر ملته مقابله‌ده حقسزمیدر؟ دگل ایسه اول بابده اولان حق، حقوق موضوعه‌دنمی عد اولنور؟

حقوق طبیعیه حقنده تدوین کتاب ایدن مؤلفلرك جمله‌سی اثرلرینك مقدمه‌لرنده دولتلرك حقوق طبیعیه‌سنه دائر برطاقم مباحث ایراد ایدرلر. حتی موسیو [مارتنس] نام ذات بوفنه متعلق آثارك اك زیاده متداوللرندن اولان کتابنك اون ایکنجی فصلنی « حقوق موضوعه وطبیعیهٔ دولیه‌نك تاریخ تدریسی » عنوانیله توسیم ایتمشدر.

وحتی بارون اشلحته‌نك حقوق ملل نامیله لسان ترکیده تصنیف ایتدیگی کتابك مقدمه‌سنده دخی « عموماً حقوق ملل کتابندن بحثله کتاب مذکور

ایکی قسم مختلفی شامل؛ یعنی حقوق طبیعهٔ ملل وَحقوق موضوعهٔ ملل قاعده‌لرینی مشتمل بولنمشدر » دینلمشدر .

وَحتی بعض ارباب فن وَازجمله مشهور [پوفند - روف] دولتلر بیننده برمقاولهٔ عمومیه موجود اولمدقجه حقوق موضوعه‌نك وجودی قابل اوله‌میه‌جغنی ادّعا ایده‌رك حقـوق دولیه‌یی حقـوق طبیعیـه‌یه حصر ایتمك استمشدر .

ایشته افادات مشروحه‌دن آ کلاشیلورکه حقوق دولیه حقنده‌بوتقسیمی بزایجاد ایتمدك؛ ذاتاً موجوددر. وَمقسومینی‌اوتعبیرلرله بزتعریف ایلمدك؛ عموماً معروفدر.

بوندن بشـقه ورقه‌نك صاحبی افراد آراسـنده هیئت مدنیه وَهیئات مدنیه بیننده مناسـبات دولیه حصوله گانجه فدا اولنان حقوق طبیعیه‌یی « برمقدار » وَ « برقسم » تعبیرلریله تبعیض‌ایده‌رك احوال دولیه‌ده حقوق طبیعیه‌نك برقسمیده باقی اولدیغنی سوق کلام

حکمنجه اعتراف ایتمشدر . بناءً علیه بز آنك رد مدّعاسنده کندی قولنی دخی بر دلیل قوی عداید٭رز.

[اعتراض]

« تصویر افکار بند مذکورك مبدأنده (الحکم لمن غلب) قاعده‌سنك صورت مظلقدده جریان ایتدیکنی ادعا ایلدیکی حالده بش اون سطر آشاغیسنده حقوق مشروعه و حق و انصاف لفظلرینی استعمال ایتمش اولوب بر ینك وجودی دیکر ینك عدم وجودینی استلزام ایدن اشبو ایکی مادهٔ متضاده نصل تألیف اولنه بیلور ؟ »

جواب

حکم غالبانه‌نك وجودی حق و انصافك نه‌دن عدمنی اقتضا ایتسونکه غالبیت بعض کرّه حقك ابطالنی موجب اولور ایسه ده بعض کرّه استحصالنه مدار اولور . طوته‌لمکه دائما ابطالنی موجب اولمش . ینه آنك وجودی حقوقك عدمنی مستلزم دکلدر . حق فعلده ابطال اولنغله حقیقتده دخی باطل اولمق لازم کلور ؟

حاصلی حقوق مقاصددن وَغلبه وسائلندر .
مقاصد ایله وسائل بیننده ایسه تناقض تصوّری
ممکن اولهماز .

افادهسندن آکلاشلدیغنه گوره بزه معترض
اولان ذات بوقاعده‌یی بیان ایدیشمزی حقوق صحیحه‌ـ
نك وجودینی انکار معناسنه حمل ایتمش اولمق گرکدر .
بزایسه [الحکم للغالب] دیدك؛ [الحق للغالب] دیمدك .

§

[اعتراض]

« شونی دخی علاوه ایدرمکه مذکور غزته بوندن
اقدم ادبیاته دائر یازمش اولدیغی بند مخصوصنده ملت
عثمانیه‌ده آثار ادبیه اولمدیغنی ادعا ایتدیکی حالده برقاچ
سطر آشاغیده (نظمده نفعینك دیوانی نثرده ویسینك
تألیفاتی آثار نفیسه‌دن) اولدیغنی ذکر ایتمش اولدیغندن
بونده دخی ضدیت کورلمشدر . »

جواب

بز لسان عثمانیه‌ده آثار ادبیه اولمدیغنی ادعا ایتمدك.
موجود اولان آثار ادبیه‌مز ادبیاتجه اقتضا ایدن

محسناتك همان جمله‌سندن محروم اولدیغنی تصریح ایتدك .

بو مدّعامزك بطلاننی اثبات ایچون بند مخصوصده بیان ایتدیگمز شرائطه مطابق بر کتاب گوسترلمك ویا او شرائطك مجروحیتنه دلیل ارائه اولنمق لازم گلور .

نثرده ویسی ونظمده نفعیدن بحث ایدیشمز ایسه یالکز حسن افاده‌لری جهتنه منحصر ایدی . حتی عباره‌مز دخی بودر . « هله معنا وتعبیرلرنده اولان غلو وغرابته اسکیمش بعض شیوه‌لرنده قطع نظر یالکز حسن بیان ایچون نثرده ویسی ونظمده نفعی الك گوزل نمونه اولور . »

بوافاده ادبیاتك نقایصی حقنده اولان ادّعامزه نه‌دن مناقض اولسون ؟

استطراد

بعض ارباب تمیزك تدقیقاتنه گوره ادبای روم

ایچنده انشا ایله مشتهر اولانلر یا بتون بتون طرز عجمی وَیا خلقك لسانـنه مغایرت کلیه ایله مخالف اولان مسلك ارباب قلمی التزام ایتدکلریچون تقلید اولنماز برکتاب براقه‌مامشلردر .

بزم اعتقادمزجه بو نقصان ملکمزده معارفك کمال بوله‌مامسندن نشأت ایتمشدر . مع مافیه قوهٔ طبیعت وَ فنون ادبیه‌ده مهارتلری مسلم اولان ادبای اسلافك اثرلرنده انواع محاسنی شامل پك چوق پارچه‌لر بوله‌بیلور. بوزمین شرقدر؛ تربیتیات معرفت اولمسه‌ده ینه طبیعت هر جانبنده کلفشان لطافت اولمقدن خالی‌می قالور؟

نظمده ایسه نفعی وندیم طبیعت فوق العاده ایله متصف عد اولنمشلردر . واقعا (دیوان نامیله) فضیلت شاعرانه‌لرینه برر شاهد تصویر ایده‌رك بزم ادبایه یادگار ایتمش اولان بو ایکی استادك ایجاد معانیده،که مراتب ادبك منتهاسیدر؛ اقتدار تاملری انکار قبول ایتمز .

اتمانفعینك آثاری عجایب عالمدن بر وقتلر [ردوس] لیمانی آغزنده مرکوز بولنمش اولان هیکل عظیمه بکزر ؛ فی الحقیقه تصنیع دلفریبنده اولان مهارت استادانه اقتدارك خارجنده‌در. فقط هیئتی طبیعتك فوقنده اولدیغیچون تماشاسی وجدانه حیرتدن بشقه بر تأثیر حاصل ایتمز.

ندیمك دیوانی ایسه آنادن طوغمه صویمش بر گوزل قز رسمنه مشابهدر. اگرچه ارباب مذاق بر نظرده لطافت حسن وآننه مفتون اولور ؛ لکن مفسد اخلاق اولدیغیچون ندیم افکار ایتمك جائز دگلدر.

حاصلی لسانمزده [متنبینك] دیوان اشعاری ویا [لسان الدینك] آثاری گبی جامع الاطراف بر تألیف ادیبانه بولنه‌ماز.

[اعتراض]

« بوندن بشقه سالف الذکر بندلرك بعض عباراتی پك مغلق وبعض عباراتی دخی غایت ساده یازلمشدر. حال بوکه فن انشا اصل اتحاد وامتزاج الفاظه دقتدن

عبارت اولوب بوخسه معقد وغیر متناسب الفاظ استعمال ایتمك دکلدر . »

جواب

[فن انشانك تعریفی]

« هو علم یعرف محاسن تراکیب المنثوره من الخطب والرسائل من حیث انها خطب او رسائل . »

[مناظر انشا]

بوتعریفدن آڭلاشیلورکه فن انشا اتحاد وامتزاج الفاظه رعایتدن عبارت دکلدر . چونکه بر ترکیبك محاسنی یالکز لفظه منحصر اولەماز . اگر منحصر اولسیدی منطق ومعانی وَبیان فنلرینك وَبدیعده‌کی صنایع معنویه جهتنك انشایه هیچ تعلقی اولمامق لازم گلوردی. آنلرك ایسه یالکز اشعار ایچون تدوین اولنمدیغی میدانده‌در .

ادبای غرب گوزل یازمغی گوزل دوشونمکله تعریف ایتمشلردر . واقعا حقیقت حال دخی بو مرکزده دکلمیدر . بر اثرك که معناسنده لطافت

بولنمیه ، الفاظنده اتحاد و امتزاج اولمش نه فائده‌سی گوریلور ؟ بر بشرك که سیرتنده ظرافت اولمیه ، اندامنده اتحاد و ابتهاج بولنمش نه‌مزیتی اولور ؟ امتزاج الفاظ فن انشانك اصلی دگل فروعاتندن اولان بدیعك برفرعیدرکه انسجام وسهولت صنعتلرینه رعایتله حاصل اولور .

حال بوکه او ایکی صنعتك هر اثرده موجود بولنمسی لازم گلمز . بلکه بدیعك اعظم ارکانندن اولان (ائتلاف اللفظ مع المعنی) صنعتنی نقض ایتدکلری‌ایچون ایکیسیده مشاهیر ادبانك آثارنده نادر الاستعمالدر .

افاده‌مزك مسلك ادبایه موافق اولدیغنی اثبات ایچون لسانمزده متأخرین تألیفاتنك الك مقبولی اولان عاکف پاشا تبصره‌سندن ایکی مثال گوسترهلم . [۱]

[۱] تبصره‌نك الك مکملی او بابده کمال بك افندینك یازمش اولدقلری بر ملاحظه نامه ایله مطبعهٔ عاجزانده‌ده طبع ایدلمشدر .

ایچون مغایر فصاحت اولان الفاظ غریبه استعمالنه بیله جواز ویرمشلردر .

بز بو درجه ایلرو گیدهمیز . بند مخصوصده ایسه بعض تشبیهات موجود اولمغله برابر صاحب ورقه نك ادّعا ایتدیگی وجهله غایت مغلق عباره‌لر گوره‌میورز ؛ اگر وار ایسه ارائه بیورلسون !

برده مذکور بندده معقد الفاظ اولدیغی ادّعا اولنمشدر . میزان الادب وسائر کتب عربك بیاننه گوره تعقید لفظی مرجع ضمائرده تردد وقوعندن حاصل اولان اختفای مراد دیمکدر . بندمزك هر نرهسنده بویله بر قصور گورولمش ایسه بزده گوسترلسون !

[اعتراض]

« بوغزته یه ادبیاته دائر اولان بند مخصوصنده بزده ادبیاتك نقایصندن بحثله بونك استحصال اسباب اصلاحی ایچون بعض اصول بیان ایتدیکی حالده اوبنده او اصوله رعایت ایتمامسی جای تعجبدر . مطالعات مشروحه‌یی سرد وایان ایتمکدن مقصد عاجزانه‌م دفع اشکال اولوب برکونه غرضه مبنی اولمدیغنی تأمین ایده‌بیلورم . »

جواب

بزم اعتقادمزه گوره دنیاده هیچ کیمسه یوقدرکه منسوب اولدیغی ملتده فقداننده بحث ایتدیگی شیلری کندیسی حائز اولمغله مکلف اولسون . مثلا ملکمزده ثروت ملکیه‌نك نقصانی ادّعا ایدنلر غایت زنگین اولمقمی لازم گلور ؟

تصویر افکار ایسه ادبیاتجه آرزو ایتدیگی صورته موافق بر اثر میدانه گتورمکده اولان عجزینی بند مخصوصك ذیلنه بر ملاحظه علاوه‌سیله اعلان ایتمشیدی ؛ بو مناسبتله افاده‌سنی ینه تکرار ایدر .

افادۀ مشروحه‌دن آکلاشیلورکه ورقه‌نك بو فقره‌سی جای بحث دگلدر .

بزده مرادمزك ایضاح مرامدن عبارت اولدیغنی تأمین ایلرز . وَبویله تعریضات، دائرۀ ادب داخلنده قالدقچه طوغریدن طوغری‌یه بزه دخی گوندرلسه غزته‌مزده بالافتخار نشرینه برابر رد وقبولی حقنده

وارد افکار اوله‌جق ملاحظات عاجزانه‌مزك لسان
احترام ایله بیاننده قصور ایتمیز .

ترکیه طبابته دائر مقالهٔ مخصوصه

[تصویر افکار - نومرو ٤٣٧ - فی ١٢ رجب ١٢٨٣]

ابنای بشر وجود معموریتـك روحی مقامنده اولدیغیچون حفظ صحتـه بر مأمور معنوی اولان فن طب هر ملته گوره اسباب حیاتیه‌نك برنجیلرندن عد اولنسه شایستـه‌در . بوکا بناءً عالم تمدنده متعیش اولان اقواملك کافه‌سی طبی طبیعتـك احتیـاجات ضروریه‌سـندن عد ایده‌رك برنجی درجـه‌ده ملتزم طوتارلر . از جمله اجزای عقل و نقلدن مرکب بر ترتیب حکمت آمیز ایله انسانیته حیات تازه ویرمش اولان قوم عرب عندنده بوفن جلیل که « علم الابدان ثم علم الادیان » تفضیلنه مظهر اولمشدر؛ روح الحکمه اعتبارنده ایدی .

اربابی ایسه طب وسیلەسیله تقرب سلاطین شرفنه نائل و بلکه ایچلرنده مزاجگیرانه حرکت ایدن اولور ایسه مرتبهٔ وزارته قدر واصل اولدیغیچون فضلا و حکمای مشاهیرینك همان جملەسی بو فنه انتساب ایتمشلردر. حتی بینلرنده اکثر طبابت حکما صنعتی اولمق جهتیله طب و حکمت بیننده‌کی عموم و خصوص شائبەسی اعتباراً بتون بتون برطرف اولمشیدی‌که هر فنه متعلق اولان اصطلاحاتی آنلردن مستعار اولان لسان عثمانیده بو سببله حکیم طبیب معناسنه استعمال اولنور.

واقعا عثمانیلر معارفك برجهتنده عربلرك مرتبەسنی احراز ایده‌مدکلری گبی بو علمده دخی آنلر قدر کسب امتیاز ایلیه‌مدکلری مسلمدر. فقط ملتك زمان ترقیسنده طبك دخی ترقیسی ارباب حکومت عندنده مظهر اعتنا اولدیغنه شونکله استدلال ایدیلورکه دولتك بنیهٔ ترکیبنی آب حیات معرفتله احیا ایتمك ملتزمی اولان فاتح سلطان محمد

مدارسنك برى منحصراً تحصيل طب ايچون تأسيس اولنمشيدى .

صكره‌لرى ايسه قاعده‌جيلكك فائده‌جولغه غلبه‌سى جهتيله مدرسه‌لرك جمله‌سى فنون مدونهٔ معلومه طلبه‌سنه انحصار ايتديكى صره‌ده بو تأسيس نافع دخى وضع اصليسندن چيقمش وطبابت كبى جوهر جان قدر قيمتدار اولمغه شايان بر معرفت مالكمزده بر وقت عرب وعجم ودها صكره‌لرى فرنك اطباسنه قالمشيدى .

تا اول زمانه‌دك كه دولتك اصول اداره‌سنى تجديد ايتمش اولان سلطان محمود ثانى زماننده ملكمزده برده فن طب مكتبى وجوده كله‌رك غربك حفظ صحته متعلق اولان قواعد جديده‌سى بوطرفلره نقل ايدلدى .

ايشته بو مكتب هرسنه بر طاقم اطبا ميدانه چيقارمقده‌دركه شمدى‌يه قدر شهادتنامه‌سنى آلانلر اردولرله بيوجك شهرلرك احتياجنه كافى اوله‌بيلور .

بونکله برابر اوروپاده تحصیل ایدن اطبا خلقك مزاج و صورت امتزاجندن غافل اولدقلری حالده ینه ملکمزده طبابتك شهرت و منفعتندن اك زیاده استفاده ایدن آنلردر .

بو حال ایسه بعضیلری طرفندن جهالته و اوروپا اطباسنه گورەنك صورتیله رغبته حمل اولنیور . واقعا بو ایکی سببك بر درجه‌یه قدر تأثیری بزجه دخی منکر دگلدر . ملتك ایسه هر صورتله عالمه تفوقنی حقیقةً آرزو ایدنلردن اولدیغمز ایچون مکتبمزدن ظهور ایدن اطبانك فضیلت و معرفتلرینی بلکه مبالغه‌یه حمل اولنه‌بیله‌جك درجه‌لرده تصدیق ایدرز.

شوقدر وارکه دلائل فعلیه‌نك احتمالات عقلیه‌یه رجحانی مسلم ایسه مکتبمزدن هنوز اوروپا مکاتب طبیه‌سی قدر استفاده اولنه‌مدیغنی دخی اعترافه مجبوریت گورینور . چونکه آره‌مزده اك زیاده تمییز ودرایتله متصف اولان ذواتك بیله همان جمله‌سی حین حاجتده اوروپادن کلمه اطبایه مراجعت ایتدیگی

گورلمکدهدر . معاملات طبیه گبی حفظ حیاته متعلق برماددده ایسه کافهٔ عقلانك تجربه‌یی ترك ایدوبده علی العمیا بر اعتقاده اتباع ایتمسی اصلا تسلیم اولنه‌ماز .

یا اوروپاده تحصیل ایدن اطبانك بورجحانی تفاوت استعداددمی حمل اولنسون ؟ البته دگلدر . چونکه بالتجربه ثابتدرکه قابلیت ذاتیه‌نك تفاوت آثاری شخصه انحصار ایدر . یوقسه عمومه نسبتله معارفك هیچ بر جهتنده مال سائره‌یه تفوق جائز اوله‌ماز . اگر اولسیدی عثمانلی خلقنك مسلم اولان ذکاوت طبیعیه‌سنه گوره بزم مکتبدن چیقان اطبانك هربری بر حذاقت ذی حیات حکمنی بولمق لازم گلوردی .

بناءً علیه طبیه‌نك بونقصانه سبب اولان حالی بالطبع اصول تحصیلانك صورت انتظامنده آرامق اقتضا ایدر .

آلدیغمز معلومات موثوقه‌یه گوره مکتبك صورت

تحصیلنده اوروپانك مکاتب طبیه‌سندن هیچ بر فرق یوقدر . شوقدر وارکه بزم مکتبده‌کی درسلرینی فرانسز لسانی اوزره تحصیل ایدیور .

بو حالك ایسه اویله بر نقصانی انتاجه کافی اولدیغنده شبهه اقتضا ایتمز . چونکه تحصیل طب متعدد مقدماته وَ بر چوق فنونه محتاجدر . فرانسزجه‌یی گوزلجه اوگرنمك ایسه لا اقل بش آلتی سنه‌یه توقف ایدر .

بناءً علیه اوقدر ییللر یالکز فرانسزجه‌یه حصر ایدیلوبده اویله اوزون بر مدتی ضایع ایتامك ایچون مکتب طبیه‌ده بر طاقم فنلر فرانسزجه ایله برابر تدریس اولنیور. حالبوکه لایقیله بیلنه‌میان برلسانده تحصیل ایدیلان شیلرك اساسی دائما ضعیف قاله‌جغی میدانده‌در .

حتی مقدملری اوروپاده درسلر لاتینجه اوقو- دیلورکن افکار عمومیه استقامته میل ایتدکدن صکره هرملت فنون لازمه‌یی کندی لسانته نقل ایتمشدر .

ایشته ملاحظات مشروحه‌یه بناءً بزده دخی طب درسلرینك ترکجه‌یه نقلی لزومنی تمییز صحیح اصحابنك جمله‌سی تسلیم ایدر . یالکز اقتضا ایدن کتابلرك فقدانی وَ بعض اصطلاحاتك نقصانی جهتیله اصل صعوبت بو مقصدك فعله کلمسنده ایدی .

بوندن براز اوّل طبیه ناظری سعادتلو صالح افندی حضرتلری بو احتیاجك ایفاسنه بر جهت امکان تصوّرایده‌رك هر کونکی درسی برکرّه‌ده ترکجه تقریر ایتمك اوزره هر خواجه‌نك رفاقتنه بر معاون تعیین ایلمشیدی .

بو بر مقدمه‌درکه ایلروده درسلرك بتون ترکجه‌یه انتقالنی ایجاب ایتمسی مأمول اولنور .

فقط شمدیکی حالده لسانمزده بر طاقم تألیفات طبیه وجوده کتوروبده بو نتیجهٔ خیریه‌نك حصولنی تسریع ایتمك ایچون طبه مخصوص برجمعیت مترجمینك تشکلنه احتیاج قالمشدر . بر طرفدن دخی عربك اصطلاحات طبیه‌سنه آشنا اولان ذوات کوندن کونه

آزالمقده اولمق جهتیله بو یله بر جمعیتك تأخر ظهوری
بر طاقم ارباب اقتدارك فوائد معرفتندن ملتی محروم
ایده‌رك تلافیسی مشکل بر خساره سبب اولور .
بناءً علیه کیفیت هر حالده دولتك همت و دقت
مخصوصه‌سنه شایاندر .

استطراد

فرانسز لسانی اوزره استانبولده باصلمقده اولان
طب غزته‌سی ١٠ نومرولی نسخه‌سنده مکتب
طبیه‌نك احوالنه دائر بر مقاله نشر ایده‌رك مکتبده
فرانسزجه تدریسك بقاسنی ترویج ایتمشیدی .

بو یله بر ذهاب ایسه بعض امراض نفسانیه‌دن
حاصل اولمه دگلسه ایشك لایقیله تشریح اولنه‌ما -
مسندن نشأت ایتمك لازم گلور . مسئله‌نك صدد
بحثمزه اولان تعلق جهتیله بعض فقره‌لرینك زیرده
محاکمه‌سی مناسب گورلدی .

— ١ —

بو مقاله‌نك محرری دیرکه : « اگر لسان عثمانی

تدریس طبه کافی اولسیدی . بوندن اوتوز سنه اوّل
طبیه‌ده درسلرك ترکجه تعلیمنه باشلانیلوردی . بولسان
اوتوز سنه اوّل حاوی اولدیغی نقایصی بردن بره
اکمالی ایتدی ؟ »

بو معلومدرکه وقتیله طبیه درسلرینك ترکجه
تعلیم اولنمامسی لسانمزك آکا مساعده‌سزلکنی اثبات
ایتمز ؛ چونکه تعامل ثبوت حقی موجب دکلدر .

نصل تسلیم اولنه‌بیلورکه بر ملت متمدنه‌نك لسانی
افرادینك کافهٔ احتیاجاتنی تعبیر وتعریف ایدوب طو-
ررکن برفنك تدریسنه کافی اولمسون . معارف عقلیه‌ده
لسانه مخصوص فن وَیا فنه مخصوص لسانمی اولور ؟

اگر مراد لسانمزده اصطلاحات طبیه‌نك نقصانی
بیان ایتمك ایسه آکا مقابل شوراسنی دخی دوشونمك
لازم گلورکه هر لسان کندنده موجود اولمیان
اصطلاحات علمیه‌یی یا ترجمه وَیا نقل کلمه صورتیله
بشقه لسانلردن آلور ؛ نته‌کیم فرانسزجه‌ده دخی
گرك فن طبك وَگرك سائر برچوق فنونك اصطلاحاتی

اکثریت اوزره روم ولاتین لسانلرندن مأخوذدر . مکتب حربیه‌ده تدریس اولنان فنونك دخی اکثری اوروپاده انقلابات عظیمه گوردکدن صکره بورایه انتقال ایلدیکچون هر بر اصطلاحی موجود دگل ایدی . از جمله مکتبك علت غائیه‌سی اولان فن حرب ایله طبه مجانستی معلوم اولان فن بیطاریده بوقبیلدندر . حربیه بونلری لسان عثمانی اوزره نصل تدریس ایده‌بیلیور ؟

هله اوروپاده کندی لسانلری اوزره تحصیل ایدوبده بوراده شهرت بولمش بعض اطبا بیلورزکه نه درسلرك کندی لسانمزده اوقونمامسنده‌کی مضرتی تسلیم ایدرلر . نه‌ده مکتبمزدن چیقان اطبانك معرفتجه کندیلریله مساواتنه قائل اولورلر .

واقعا روم ویا ارمنی ملتندن اوروپاده تحصیل ایتمش بعض ارباب حذاقت گوریلیور . حال بوکه آنلرکده تحصیلی کندی لسانلری اوزره دگلدر .

شوقدر وارکه اوروپا مکتبلرنده بولنان برچوجق

اجنبی دخی اولسه بالطبع مکالمه‌سی بولندیغی برك
لسانته منحصر اوله‌جغیچون یا تحصیلاندن وَیا زماننده‌ن
بك آز شی اضاعه‌سیله اولسانده کندی لسانته یقین
ملکه حاصل ایدر؛ وَبلکه کندی لسانی اونودیر.
بناءً علیه درسده فرانسزجه وَمکالمه‌ده السنهٔ محلیه‌دن
برقاچ لسان استعمال اولنمقده اولان مکتب طبیه
اوروپا مکتبلرینه بو بابده هیچ قیاس قبول ایده‌مز.

بونکله برابر بورادەکی ملتلردن برینه منسوب
اولوبده اوروپاده تحصیل ایدن اطباده اثبات حذاقت
ایدنلرك ندرتلرینه گوره صورت استثناده لیاقت
وغیرتلرینه حکم اولنه‌بیلور. بزم مکتبمزدن چیقان
اطباده دخی عدد ومهارتجه آنلر قدر کسب امتیاز
ایدنلر واردر «استثنا برصورتله قاعده اوله‌ماز.»

— ٢ —

ذکر اولنان مقاله‌نك صاحبی شونیده علاوه
ایلشدرکه: «برتأسیسده امر تدریسده لسان رسمی
استعمال اولنماز ایسه اوتأسیسك ملی اولماسی لازم

گلور ظن اولنیور . مدرسه‌لرده تدریس عربی وَ طلبه النده بولنان کتابلر کذلك عربیدر . حاصلی عرب اولمدقلری معلوم اولان طلبه‌دن بشقه هرشی عربدر . بونلره ملی نظریله باقلمامقمی لازم گلور ؟ »

مکتبلرده طبك فرانسزجه اوقونمسندن طولایی وقوعه گلان شکایاتك اك باشلی سببی بوحالك امر تحصیلجه بالاده بیان اولنان مضرتیدر . واقعا درسلر بشقه لسانده اوقونغله مکتبك تأسیسات ملیه‌دن معدود اولماسی لازم گلمز .

فقط بویله بر مکتب تأسیسنده فنونك ملت لسانیله تدریس اولنمامسی پك مناسب برحالیدر ؟ سائر ملل متمدنه‌دن قنغیسی واردرکه مکتبلرنده بشقه لسان اوزره تعلم فنون اولنسون ؟

جامع درسلرینك عربی اولمسی مثال مقامنده گتورمك ایسه قیاس مع الفارق قدر . چونکه اوّلا بودرسلره دوام ایدن طلبه خدمهٔ شریعت مسلکنده بولندیغچون منتهای تحصیللری تفسیر وحدیثه واصل

اولور . آنلره لایقیله انتساب ایچون ایسه عربیده مهارت استر . بو حاله گوره طلبه‌نك لسان عرب اساس تحصیلیدر .

شوقدر وارکه لسانمزده (حربیه درسلرندن ماعدا) هیچ برفن لایقیله تدوین اولنمدیغیچون برطاقم علوم عقلیه و ادبیه‌یی دخی عربیدن اوقورلر ؛ ایشته جامع درسلرینك یالکز بو فرعنده اولان یولسزلق نوعما طبیه‌یه تشبیه اولنه بیلور .

فقط طلبه‌نك اوقودیغی کتابلر عربی ایسه‌ده صاحب مقاله‌نك ظنی گبی تدریسی عربی دگل ترکجه‌در . بناءً علیه جامع درسلرینك استفاده‌جه سهولتی طبیه درسلرینه نسبتله اهون قالور .

بونکله برابر جامع درسلرینه قیاس ایله طبیه‌ده شاگردانك مألوف اولمدیغی برلسانی ابقا طرفنی التزامدن ایسه طلبه آراسنده دخی علوم عقلیه و ادبیه‌نك ترکجه تدریسنی آرزو ایتمك دها معقولدر . چونکه بر یولسزلغی دیگر یولسزلغه مثال گوسترمك آنلردن برینك لزوم بقاسنه سند اوله‌ماز .

بر ده عربلر الان دولت عثمانیه‌نك عناصر اصلیه‌سندن بریدر. بناءً علیه آنلره مخصوص هر نه‌وار ایسه برجه دخی آثار ملیه‌دن عد اولنمق لازم گلور.

[سؤال مقدر]

بزده نه قدر همت ودقت اولنسه فرانسزجه‌ده موجود اولانلر قدر کتب طبیّه میدانه گتورمك برقاچ عصرلره توقف ایدر. خصوصیله اوروپاده بلکه هر گون بونجه دقایق طبیه کشف اولنیور. بونلری وقتی وقتنه اطبّایه یتشدیره‌جك قدر اوراق مطبوعه وَمآثر سائره‌نك حصولی ایسه ملکمزده معارفك فرانسه قدر ایلرولمسنه محتاجدر. شمدیکی اطبّانك تحصیلی فرانسز لساننده اولدیغیچون فرانسز- جه‌نك هردرلو آثار وَکشفیات علمیه‌سندن استفاده ایده‌بیلورلر. درسلر ترکجه اوقوندیغی حالده اطبّا بو فائده‌دن محروم اولمق وَبناءً علیه ملتمزده طبّك

ترقیسی آرزو اولنورکن بر دائرهٔ محدوده ایچنده قالمسنه سببیت ویرلمك لازم گلمزمی ؟

[جواب]

مکتب طلبه‌سی درسلرینی ترکجه اوقومغله فرانسزجه‌یی ترك ایتمك لازم گلمز . حربیه‌ده اولدیغی گبی طبیه‌ده دخی فرانسزجه ایچون مکمل بر درس بولندیغی حالده بو محظورك دفعنه کافیدر .

[سؤال]

اوحالده طبیه طلبه‌سی درسلرینی برکره ترکجه‌ده اوقودقدن صکره برکره‌ده فرانسزجه‌ده‌کی طب کتابلریله الفت ایتمك لازم گلیور . بر ایشی ایکی ایتمکده نه لزوم واردر ؟

[جواب]

انسان بیلدیگی برفنی بیلدیگی برلسانده تحصیل ایتمکله . بیلدیگی برلسانی بیلدیگی برفنه متعلق کتابلری آڭلایه‌جق قدر اوگرنمك نصل بر برینه قیاس اولنه بیلور ؟

اسکی اصول اقتضاسنجه طبیه‌ده بر شاگرد -[غرامر] وَ برقاچ حکایه کتابی اوقور اوقوماز فرانسز لسانی اوزره مقدّمات علوم وَآنی متعاقب فن طب تحصیلنه باشلردی . بو تحصیلنده ایسه خواجه‌لرك فرانسزجه اوله‌رق تقریر ایتدیگی درسی ضبط ایتمك وَفرانسزجه اوله‌رق یازمق مجبوریتنده بولنوردی .

درسلر ترکجه‌یه نقل اولندیغی حالده ایسه یالکز لسان تحصیلی ایچون آلتی یدی سنه آیریجه بر درس گوره‌جکدر . بو صورتله لسانجه تحصیلی البته دها قوّتلی اولور . وَمنسوب اولدیغی فنونه متعلق کتابلردن یك آز الفتله استخراج مأل ایدر .

اوقویه‌جغی درسلرك ترکجه تحصیلنده گوره‌جگی سهولت ایسه آیریجه تحصیلنه صرف ایده‌جگی امکدن البته زیاده‌در .

. . . .

رمضانك تعريف احوالنه دائر برمكتوب

[تصویر افکار — نومرو ٤٥٣ — فی ١١ رمضان ١٢٨٣]

بزم شو دنیاده مثلی نامشهود اولان شهرمزی براز مدتجك اولسون گورمشیدیگز . ذوق تماشاسی خاطرگزدن چیقدیمی ؟ البته چیقمامشدر . هیچ بوغاز ایچنك لطافتی نصل اونودیلور ! اوطاغلرینك صفاسی نه‌در ؟ نظر ایدنلرك حیاتنه برحیات دیگر علاوه ایدیور ! آره سندن جریان ایدن آب روا نمیدر ؛ یوقسه عمر شتابانمیدر فرق اولنماز .

سز اوصافدن دلسیر تنعم اولدیگز آنکچون تفصیلات زائده ایله تحریك اشتیاقه حاجت گوره‌مم . فقط مملکتمزك رمضانه تصادف ایده‌مامشیدگز ؛ باری آنك احوالنه دائر بعض معلومات ویره‌یم : اکثریسی شایان استهزادر اما ینه دگلنور ظن ایدرم .

بوسنه قمر کانون اولك یگرمی بشنجی بازارکیجه‌سی ۹ ساعت ٥ ؛ دقیقه‌ده قران ایتمشیدی . فقط شرعاً

بداء صیام رؤیت هلاله مشروط اولدیغندن رمضان طبیعتیله بازار ایرتسنه قالدی . کچن سنه ایسه قران چارشنبه کیجه‌سی وقوع بولمشیکن غالبا شاهدلرك اخباریه حرصیله گوزلری زیاده‌جه آچیله‌رق هلالی غروبندن صکره گورمك گرکدلرکه آی چارشنبه‌دن اعتبار اولنمشیدی . هرنه حال ایسه رمضانك برنجی گونی هوا یك قارلی ایدی . مبارك یوزینك آقیله گلدی . امّا نه‌قدر صغوق اولسه صیام حالیله بالطبع اولرده قالنه‌مدی . هپمز سوقاقلره دوگلدك . فقط آچلقدن بربرینه صالدیرن بعض تریاکیلرك جدال بیمالندن بشقه برشی گوره‌مدك .

برده اقشام اوزری توتونجی دکانلرینك غلبه‌لگی اولدقچه‌شایان تماشا ایدی . معلومدرکه توتونه رمضانده اتمکدن زیاده اعتنا اولور . دنیاده بویله پك چوق احتیاج غیری طبیعی واردرکه احتیاجات طبیعیه‌یه غلبه ایتمشدر . مثلا تحصیل مناصبده اکثری رتبه استحقاقدن مؤثر اولدیغی گبی .

رمضان گونلرنده بوراده مجمع ناس جوامع شریفه‌در . جامعلردن ایسه برنجی درجه‌ده بایزید ، ایکنجی فاتح ، اوچنجی آیاصوفیه پك غلبه‌لك اولور . کچن سنه‌دنبرو و گلانك رغبتی اوزرینه نور عثمانیه‌یه‌ده خیلی خلق طوپلانیور .

شوراسنی مع التأسف بیان ایدرم‌که برطاقم بدع دینیه‌نك سنن دینیه‌یه غلبه‌سی قبیلندن اولمق اوزره جامعلر مجمع سیئات حکمنه کیرمشدر . هرکس جامعه گویا واعظ ویا حافظ دکلمك ایچون گلور . امّا بوزده بری نه واعظك ، نه ده حافظك یانه اوغرادیغی یوقدر .

هرکوشه‌ده حلقه حلقه طوپلانورلر . وجامعده لزومسز سوز سویلمك منع شرعی تحتنده ایکن قهوه خانه‌لردن زیاده ترّهات بیهوده گویانه وکلوب کچن کنجلره امالهٔ نگاه متسلطانه ایله وقت کچورورلر !

برطاقم اسافلده پابوشجی‌یه اون پاره ویرمامك ایچون قوندره‌لرینی اللرینه آله‌رق وشوکا بوکا سورینه‌رك نظافت شرعیه‌یی اخلال ایدرلر . ایکی سنه اوّل

کیمسه‌دن پاره استمامك اوزره پاپوشجیلره معاش تخصیص اولنمش وقوندره ایله جامعه گیرلمسی منع ایدلمشیدی. حیفاکه بو اصولك دخی سائر بر طاقم تدابیر مفیده گبی خاطرلرده یاد تأثرندن بشقه براثری قالمامشدر.

هله دیلنجیلرك تصدیعاتنه طاقت کلیور. مسجدده شرعاً تصدقده ممنوعدر. حال بویله ایکن ایریلی اوفاقلی برچوق عارسزلر اللرینه یا امساکیه ویاخود بر [مقامك جنت اوله] کاغدی آلوب تحصیلدار طوریله راست گلدکارینه مسلط اولورلر. وبش اون پاره‌سنی آلوبده گناهه اوغراتمدقچه یاقه‌سندن آیرلمزلر. دیلنجیلر شریعت ومدنیتك خلافنده اوله‌رق مالکمزده موجود اولان رذائلك برنجیلرندندر. هیچ کیمسه بونلمزکه بونلردن شکایت ایتمسون، هیچ کیمسه‌ده بولنمزکه ازاله‌لرینه همت ایتسون!

کله‌لم واعظ افندیلرك حالنه: واقعا بونلرك ایچنده تبیین احکام دین ایدر بعض علمای کرام واردر. فقط اکثریسی گیك حکایه‌سیله امرار وقت ایدر.

بوزمان معرفتده اویله برطاقم اسرائیلیانه قولاقی ویریلور ! « نصل بوتازه معارفله اسکیلر آله‌لم » واعظ مربیٔ عالمدر . اویله بروظیفه‌نك اجراسی خالقك وزمانه‌نك احتیاجنه واحکام دینیه وآداب عمومیه‌یه واقف اولان ذاتلره حصر ایدلسه نه‌درجه فائده بخش اوله‌جغی تعریف اقتضا ایتمز .

واعظلر دگلمیورکه خلق استماعلرینه رغبت ایتسون دینیله بیلور . فقط حافظلر بوقبیلدن دگلدر . هله نور عثمانیه‌ده اوچ حافظلر واردرکه بلبلر گبی نغمات حالت افزالریله گوکللری گلفشان صفا ایتمکده‌درلر . نه‌چاره‌که آنلرده هر کسی لقلقه‌دن منع ایده‌جك قدر جلب رغبت ایده‌میورلر . حاصلی جامعده‌کی مساوی حلقه‌لری منع ایدلسه وجمعیت احباب ایچنده لقردی ایله وقت کچیرمك استیانلر ایچون مناسب موقعلرده برایکی مجمع مخصوص پیدا اولنسه آداب دینیه‌یه پك بیوك برخدمت ایدلمش اولور .

افکار سربستی یه میلانکزی بیلدیگم جهتله

شوراسنی صورت مخصوصه‌ده اخطار ایدرم که ملاحظات مشروحه‌یی تعصبه حمل بیورمیکز . بومعلومدرکه حکمتجه انسان نه قدر سربست طوتیلسه یالکز وجداننده مختار براقیله بیلور . یوقسه آداب موضوعه‌یه مغایر افعالده هیچ بروقت مسؤلیتدن بری قاله‌ماز . سربستیء افکارك درجهٔ انتهاسنه وارن ممالك متمدنه‌ده واقعا هرکس مذهبنجه برقید ایله مقید دکلدر . فقط ایام ومواقع دینیه احکام دینك بتون بتون خلافنده استعمال اولنمق هیچ بریرده جائز کورلمز . دنیاده آمریقادن سربست مملکت یوقدر . اوراده بیله پازار کونلری عربه‌لرك کورلدیسی خلقك عبادتنه مانع اولمامق ایچون سوقاقلره زنجیر کررلر .

§

بزینه صددمزه کله‌لم : رمضانك اوچنجی کونی بلوطلر صیریله‌رق افقمزده ضیای شمسك خیاط زرین فامیله مزین برچتر هوایی آچیلدی ومملکتمزك اعتدال

هوای رشك بهاران اوله‌جق برحاله گلدی . آندن صکره گیجه‌لریده اولرده طوریله‌مامغه باشلامشدر .

استانبولك رمضان گیجه‌لری شهرآیین لطافتنه بکزر . منارەلر نورانی قندیللرله طونانور . دکانلر آچیلور . قهوه‌لرده وسائر مواقع متعدده‌ده اورته اویونلری، خیاللر، چالغیلر بولنور . حاصلی اسباب طرب مکملدر؛ امّا ابتداسنده دگل . چالغی وخیال گبی شیلره آنجق سکزنده، اوننده رخصت ویریلور . بو رخصتك باعث تأخرینی سؤال بیورورسه‌کز « ملکمزده پك کثرتلی اولوبده هیچ برسبب معقوله حمل اولنه‌میان مناسبتسز گوره‌نکلردندر » دیمکدن بشقه سوز بوله‌مم . عقله مطابق صورتده توجیهنه مقتدر اولان وارسه سویلسون . چالغی وخیال و اویون گبی شیلرك برمضرّتی اولدیغی حالده بیلمم که رمضانك سکزندن صکره نه‌دن رخصت ویریلیور ؟ یوقسه سکزندن اوّل نیچون منع ایدیلیور ؟

ایشته بوممنوعیتدن طولایی بوسنه رمضانك ایلك

هفته سنده اگلنجه محلی یالکز ایکی یره منحصرایدی.
بونك بری کدك پاشاده کی سرق محلیدر. شمدی
اوراده [سوهر] نامنده بر ذات آت جانبازلغی ایدیور.
او یونلری بك فنا دکل امّا موسقی بیلانلر چالغیسنی
بکنمیورلر. آت جانبازیله ایسه نه قدر اگلنیله بیلور!
خصوصاکه او یونلرك همان جمله سی [سولیه]نك زما ـ
ننده ده گورلمشیدی. آکا بناءً تماشاسنه رغبت
اولنه جق یکی برشی یوقدر. شو قدر وارکه بعض
زادگان حسن جمالیسنه مفتون اولدقلری او یونجیلره
قارشو گوستردکاری اطوار ایله هم گدك پاشانك
اسکی نامنی، همده کندیلرینك شهرت سابقه لرینی
تجدید ایدیورلر ایمش،

هانی سزبوراده ایکن رشید پاشا تربه سنك
قارشوسنده برقرائتخانه آچیلمشدی. بر اگلنجه یریده
اشته اودر. مطبوعاتك برمدتدنبرو گوستردیگی ترقی
جهتیله قرائتخانه نك اهمیتی وَ خلقك بوکا رغبتی
گوندن گونه آرتیور. صاحبی ایسه مشتریلرینی

لایقیله خشنود ایتمکده‌در . مطبوعاتك ترقیسندن بحث ایتدمده بو بابده بعض تفصیلاته کیرشمك لازم گلدی . یقین وقته گلنجه‌یه قدر استانبولده وَایالاتده چیقان غزته‌لرك جمله‌سنی بیلورسکز . فقط بیلم تقویم تجارتی گورمشمیدیکز . اسملرینك بر جزؤی متحددر امّا بو غزته اوته‌کی تقویمه هیچ بکزه‌مز . حاوی اولدیغی افکارك استقامتی وَمحررلرینك سلیقهٔ کتابی جهتیله حقیقةً شایان مطالعه براثردر . [١]

لکن ایشتدیکمه گوره ایرادی مصرفنه مقابله ایتمدیکندن اداره‌سنده صعوبت چکلمکده ایمش . برغزته اوروپاده برقاچ یوز کشی‌یی بکلرگبی کچندیرر . بوراده اکثری کندی مصرفنی قوریده‌ماز . البتّه فوائد معرفتدن حصه‌دار اولان برملتله محروم اولان برقومك هرحالده نسبتی بویله‌در . رمضاندن براز اوّل برده مخبر نامیله برغزته ظهور ایتدی . حقیقةً

[١] دولتلو حسن فهمی پاشا حضرتلرینك همت قلمیه‌لریله نشر اولنورایدی . للطابعه

رغبت ومطالعه‌یه شایاندر. هردرلو حوادثدن خلاصه وجهله بحث ایدییور. برطرفدنده خلقك معارفه وکسب وکاره ترغیبنه دائر برچوق افکار مفیده نشر ایلیور.

رمضان ایچنده برده آیینهٔ وطن نامیله رسملی برغزته چیقدی. فرانسه‌نك رسملی غزته‌سی هیئتنده در. برنجی نومروسنده بش رسم ایله بر پولتیقه خلاصه‌سی وحوادث ومعارفدن خیلی شیلر گورلمشدر. واقعا رسملری اوروپا غزته‌لرنده کی تصاویر قدر منتظم دگلدر. فقط بزم مملکتزده تصویر وحك فنلرینك حالنه قیاس اولنور ایسه صاحبنك بوقدر اثر میدانه گتورمکده اولان همتیده فوق‌العاده صاییلور. جسامتنه ومصرفنك کثرتنه گوره دوامی قابل اوله بیلسه تشکر اولنوردی.

اورته اویونلرینك حالی بیلورسکز. بونلر اولسه اولسه خلقك فساد اخلاقده حائز اولدیغی درجه‌یه نمونه اوله بیلور. واقعا تخفلغی انکار اولنماز. فقط نه درجه مغایر ادب اولدیغیده میدانده در. اکثر

ممالك متمدنەدە تحف اویونلر اوینادیلور . حتی مباحثنی الڭ معتبر شاعرلر ترتیب ایدر . فقط آنلرڭ ایچنده کبار مجلسلرنده سویلنیلەمیەجك قدر قبیح وقباحتی صریح بر کلمه یوقدر . اکثریسنك تماشاسی انتباه وتهذیب اخلاقه خدمت ایدر[١] . حال بوکه مکانت مزاجك اهمیتنی لایقیله تقدیر ایدن بعض حکما آنی بیله تجویز ایتمامشلردر . بزم اویونلرڭ ایسه تعبیراتی اودرجه شنیعدرکه کبار مجلسنده دکل باکه طلومباجی قهوه‌سنده بیله تفوه اولنەماز . خیاللرڭ حالی کذلك .

معلومکزدرکه بو اورته اویونلری یاز موسمنده بعض مسیرەلرده اوینار . وتعریف ایتدیکم حالیله

[١] شو تعریفدن مرام تیاترو اولدیغی الیوم محتاج ایضاح دکلدر . بوندن یکرمی سنه اول تیاترویی بو یولده بر تعریفله آنجق تفهیم ایده‌بیلان برخلقك اون سنه صکره اون بشر یکرمیشر یاشنه واصل اولان اولادی طرفندن تیاترو یازەجق قدر عادات ومعارف غربیەیه اطلاعات وقوف ایدنمی حقیقةً سزاوار تشکردر . للطابع

برابر سیرینه قادینلر وَ بلکه معتبر حرملر بیله گلور. عجبا بوندن اشنع بر عادت اوله بیلورمی؟ عندمزده هرشیدن زیاده ناموسجه مدخول اولان اوروپالیلر قزلرینه عشقه دائر برحکایه کتابی بیله اوقوتمازلر.

§

رمضانك بشندن، آلتیسندن بری ظهوره گلان احواله گلنجه: هوا آچیلور آچیلمز یگرمی اوتوزسنه‌دنبرو معتاد اولدیغی اوزره قادینلر سوقاقلره دوكلدی. باب سرعسکری پیشگاهندن عجم اوغلی قره‌غولنه قدر بایزید میدانیله شهزاده جاده‌سی عربه‌لر وَ قالپاقجیلر باشی عربه سِرلرله مالا مالدر. افادم بتون بتون تخصیصه حمل اولنمسون؛ مرادم اکثریتی بیاندر. یوقسه چارشوده بعض عربه‌لر بولنیور؛ میدانله جادّهده دخی برچوق پیاده قادین گوریلور.

بلکه برایکی گون چارشوده بایزیددن زیاده عربه‌لر وار ایدی. فقط صگردلری ایشتدیگمه گوره

بر ذاتك شكايتی اوزرینه چارشویه عادی عربه گیرمك منع اولنمش . خیلی تأثیری گورلدی .

بو مجمعلرك حالنی سؤال ایدرسه‌گز برطاقم سوسلی بگلر یا میدانك بر کوشه‌سنده قرار ویاخود اطرافی گشت و گذار ایله گلوب کچن قادینلره قیریلوب دوکیله‌رك بیك درلو مباحث ناز ونیاز عرض ایتدکدن نشئه « یتمزمی تماشای جمالده صونرسن؟ » تعزیرینه قات قات مستحق اوله‌جق صورتده اطالهٔ دست سلطدن حیا ایتمزلر . برطاقم نازنده خانملرده عربه‌لرینك تکرلگی لسان حال ایله « طاقمش پشینه بیك مبتلایی » شرقیسنی چاغره‌رق میدانه گلوب اطرافه ارککلردن زیاده صارقندیلق ایدرلر .

حاصلی بوراده گزن ذکور ونسوان ادب وتربیه‌جه برقید ایله مقیّد دگلدر . گوریلان فناقلر انسه الك سربست مملکتلرك الك سربست یرلرنده بیله وقوع بوله‌ماز . مگرکه طنطانك مولد زماننده اوله .

ملت اسلامیه عرض وادب مسئله‌سنده اعتنای

تام ایله مکلف ایکن شوراسنی مع الحجاب بیان ایدرمکه بو مجمعلرده گزن قادینلرك حالی اوروپا مادامهلرندن البته دها او یغونسزدر .

واقعا اوروپاده قاریلر مستور دگلدر ؛ لکن یولده بر آدم اك ادنا فاحشهیه بیله سوز آتهماز . بوراده ایسه هر کس هیچ بیلمدیگی برقادینه اللی ییللق محرمی گبی استدیگنی سویلیه بیلور . خانملرگده برطاقمی بو معاملهلری ضررسز بر اکلنجه ظنیله حسن مقابلهدن قاچماز .

بیلم که حق وَوظیفه بیلور وَحیثیت طانور برآدم سوقاقده شونك بونك حرمنه نصل طاشقنلق ایده بیلور ؟ عجبا بونلر هیچ قیاس نفس ایتمزلرمی ؛ یوقسه بو قیاسك نتیجهسندن متأثرمی اولمازلر !

ذکر اولنان احوال هر کسك نفسنه عائد دگلمیدر ؟ بوندن مدنیتمز نه ضرر گورکه بوقدر شکایته حق اولسون ؟ بیوررسهکز شویله جواب ویررمکه قباحت ایکی درلو اولور : بری حقوقه

تعرضدر ؛ بونك سراً، علناً هر یرده وقوع بولسه منعی لازم گلور ؛ بریده بونك گبی آداب موضوعه‌یه مغایر شیلردر . آنلر دائرهٔ خفاده جریان ایدرسه « محتسب را درون خانه چه کار » حکمنه داخل اوله بیلور. فقط علانیته چیقدیغی گبی اخلاق عمومیه‌یی افساد ایده‌جگندن جمعیتك حقوق مخصوصه‌سنه طوقنور . جمعیتك حقوقنه طوقنه‌جق بر حالك منعی لازم گلور . بونده شبهه ایدن وارمیدر ؟ اگر وار ایسه تشریحات آتیه اقناعنه کافیدر ظن ایدرم .

عزت نفس وَمحبت اقرباحبّ وطنك، حبّ وطن ایسه ملیتك اساسیدر . هزار آشنالقله مألوف بر قادینك خانه‌سنه نه قدر محبتی اوله بیلور ؟ وطنه خدمت ایده‌جك صورتده نصل اولاد تربیه ایدر؟

برده شونك علاوه‌سنه لزوم گوریرم‌که استانبولده چوجوقلر اون یدی. اون‌سکز یاشنده ایکن مکتبدن چیقیور . هردرلو مربی الندن قورتیلیور . منتهای طفولیت وَمبداء انسانیت اولان اوزمان ایسه آدمك

الك بیوك زمان بحرانیدر . حاذق مربی یه دوشر وطبیعتی یاردم ایدرسه قورتیلور ، عكسی حالنده حیات معنویه‌سنه سكته گلور .

بناءً علیه برخسته‌یی مشتهیاتندن نصل محافظه لازم ایسه او سنده بر گنجیده تمایلات نفسانیه‌سندن اویله‌جه وقایه الزمدر .

خصوصاكه ملكمزده مأمورین عسكریه‌دن بشقه ایكی سوزی بریره گتورمگه مقتدر هیچ كیمسه یوقدركه مكتبلر سایه‌سنده تحصیل ایتمش اولسون . هر كسك معلوماتی سعی ذاتیسیله حصوله گلمشدر . تحصیل زمانی گنجلك اوانی دگلمیدر ؟ سنه‌نك بر ربعی طاشقناق یولنده وعربه آرقه‌سنده گچیرن ارباب شبابده نه قدر معرفت هوسی قاله بیلور ؟

خلاصهٔ كلام بوگورەنك شرعاً وادباً وملكاً واخلاقاً بیك درلو مضرتی موجب اولدیغی مسلمدر . فقط منعنك امكاننده تردد اولنیور . بگا قالورسه شو بیتك مآلنه قائلم .

« مشکلی نیست که آسان نبود »
« مرد باید که هراسان نبود »

§

کیجه‌نك تفصیل احوالنـه کلمه دن اوّل گوندزه عائد بر وقعه‌نك بیاننی لازمه‌دن عد ایدرم . اوده شودرکه یکیچریلرك مهترخانه‌ده محفوظ اولان رسملری عمومك تماشاسنه عرض اولندی ·

کچن گون گیتدك . اصول ملیه‌مزده‌کی تغییرات عظیمه‌یی و برقاچ یوز بیك نفوسك اهلاکنی موجب اولان البسه‌یی گوردك . غالبا واضعلرنده حسن طبیعت یوق ایمش . ایچلرنده انسانك اندامنه یاقیشور برقیافت بوله‌مدم . هله هرصنفك باشلرینه گیدکلری شیلر لزومندن قات قات زیاده بیوك وعقله گلمز صورتده عجایب گورینیور . فقط بیلم که بومطالعه صحیحیدر ؟ یوقسه گوز آلیشقانلغندنمی حاصل اولیور ؟ عجبا آنلر بزم قیافتمزده برآدم گورسه‌لر بگنورلرمیدی . یاخود گوزلرینه دهامی فنا گورینوردی !

رسملرڭ اکثری آلچیدن وفقط بش آلتی سرای اغالری بالمومیدندر . بو بالمومیلر ترزی دکانلرندهکی رسملره بڭزیيور . هرنهایسه مراد رسم دکل البسهدر .

سزه عموماً البسهنڭ تعریفاتنی یازهجق ایدم . امّا موفق اولهمدم . چونکه قپودن گیرر گیرمز خاطرده قالمق ایچون بعض رسملرڭ مجملاً احوالنی برکاغده اشارت ایتمکه باشلاینجه یانمده برعسکر پیدا اولدی . « نه یاپیورسن؟ » مقدمهسیله سوزه گیریشهرك تعریفات یازدیغمی آڭلادیغی گبی « چوق فنا شی بیلمم طوپرلرسه سڭا نه یاپرلر! » یوللو برطاقم هرزه وگیللکلر ایتدی . بردقیقه یانمدن آیرلمدی . حاصلی برصورتله تعجیز ایتدیکه اشارت یازمغه دکل لایقیله سیره بیله موفق اولهمدم . شکایتم عسکردن دکل آنك اورایه تعیینندندر .

بونکله برابر ایکی شی زیادهسیله تعجبمی ایجاب ایتدیکندن خاطرده قالمش ؛ باری آنلری یازهیم : اوستهلر آلایلرده کموشدن برکسوه گیرلرمش . بردانهسنی

گوردم . تقریباً اللی اوقه گلور . شبهه یوقدرکه بونی کیان یوزی‌یه بیلك ایچون قولتوقلرینه آدم گیرمکه محتاج اولور . دقت ایدك که انسان تزیین‌گبی بر بیهوده شی اغورنده نه قدر مشقتلره تحمل ایدییور ! برده برسبیلجی وارکه جمعه گونلری یکیچری آغاسنك اوکنده گیدرمش . بونده ده هیچ برمناسبت آکلایه مدم . قپودان پاشا چبلاغیده خیلی عجایب شی . بو آدملر باندن یوقاریسی چیر چبلاق گزر وفقط اوزرینه برصرمه‌لی یالك گیرمش . بوقیافتدن کندیلریده ممنون اولمدیغنه شبهه یوقدر . حتی روایت اولنیورکه برینه برصغوق گونده « برادر اوشومیورسن ؟ » دیه سؤال اولنمش . « طوکیورم امّا نه یاپه‌یم برکرّه صوینمش بولندق! » مألنده جواب ویرمش. انسان بویله‌در . بریوله گیرنجه نتیجه‌سنده گوره‌جگی مشقته استر استمز تحمل ایدر .

بونلردن بشقه ات قاپیشان سکردم اوسته‌لرینك وعلوفه آلان وقازان طاشییان نفرلرك رسملریده تحف

شیلر ایسه‌ده تفصیللری تاریخلرده واردر : تکرارینه حاجت گورمدم . برده نظام جدید ایله آندن‌صکره یاپیلان طوائف عسکریه‌نك البسه‌لری گورلدی . اصل شایان دقت بونلردر . حکومت نه‌عجایب ایمش‌که یکی برصنف آچدیغی گبی همان قیافتنی دگشدیرر . وآنکله خلقك تعصبنی تحریك ایدرمش . قیافتدن نه‌چیقار . تعلیمی اثواب ایده‌جك دگلدی یا !

عسکرده نه‌عجایب ایمش‌که قیافتلرینی دکشدیر-مامك ایچون اوجاقلرینی سوندیرنجه‌یه قدر چالشمشلر . بنده‌کز تبدیل البسه‌نك محسناتنه قائل‌دکلم . بیلورم‌که ممالکمزده اسلامك مألوف اولدیغی صنایعك انقراضنه سبب مستقل اولدی . فقط شوراسنی اعتراف ایتمك لازمدرکه یکیچریلر تبدیل قیافتك مضرتنی بیلوبده علیهنده بولنمدیلر . هرنه‌یی گوره‌نکلرینه مغایر بولور-لرسه مطلقا فناظن ایدرلردی . ایشته اوجاغك تأویل وتوجیه قبول ایتمز برقباحتی وارسه بودر . زیرا دائما حال حاضری محافظه ایتمك انسانی حیواناتدن مدار تمیزی اولان ترقی فیضندن محروم ایدر .

بونکله برابر رسملری گوکلمه فنا تأثیر ایتدی . یاد حزینلری تجسّم ایتمش ظن ایلدم . بو زلزلرندن مضرت گورلمدی دیمم . فقط دشمن ومتغلبه‌یه قارشو ایتدکاری خدمتلرده انکار اولنماز . دولتمزك تاریخی لایقیله مطالعه اولنسه ایچنده اڭ ممتاز گوربنه‌جك صنف ینه آنلردر .

§

رمضانك سکزنده قره قولاق خانی آچیلدی . بیلورسکز که استانبولده آندن بشقه غازینو یوقدر . مستأجری هر رمضان برطاقم چالغی طوتیور . وَدخو - لیه‌سی بشی غروشه اولدیغندن حمال طاقمی کیرمیور . اواسط ناسك اڭ گوزل اکلنجه محلیدر . مستأجر غالبا مصرفی قوریده میورمش . ینه مشتریلرینی ممنون ایتمك ایچون فداکارلق ایده‌رك چالغی چالدیرمقده‌در . کاشکی شرکت خیریه‌نك شوقدر مروّتی اولسه ! اوقدر دکل خالقك بحق شکایاتنی منع ایده‌جك درجه‌ده حقانیته بیله قائلز .

سوقاقلرك حالی ایسه رمضانك اون بشنه قدر بردرجه‌ده ایدی‌که اگر ثابت مرحوم گورمش اولیدی مطلقا « کیجه فصلنده شکمخواره‌لر گذر سیران » مصرعنی « کیجه فصلنده‌ده زنباره‌لر گذر سیران » صورتنه تحویل ایدردی . هله اقسرای ایله دیرکلر آره‌سنه برر حجله‌گاه شقاوت دینلسه شایسته ایدی . اون بشندن صکره مخصوص اعلاننامه‌لر نشر اولنه‌رق کیجه قادینلرك سوقاغه چیقمسی منع اولندی .

شمدی سوقاقلرده اویله مناسبتسزلکلر یوقدر . لکن چنگانه‌لر، کوردلر، چوجوقلر، بکجیلر بوغازلرینه برر طاول طاقه‌رق محلاتی قاپو قاپو طولاشیور . وَ [هله سا یالاسا!.] آهنکیله هر کسی اوده‌اوتوره‌میه‌جق صورتده تجیز ایدیور . بو اهمیتلی برشی دگلسه مناسبتسزلکنده ده شبهه یوقدر . ایشته شمدیلك بوقدر . ایلروده شایان تحریر برشی ظهور ایدرسه آیریجه یازارم افندم . فی رمضان ١٢٨٣

تربیهٔ نسوان حقنده بر لایحه درکه قدمادن والیوم وزرادن بر ذاتك شیوهٔ افادهسنه تقلید اولنمشدر

[تصویر افکار – نومرو ٤٥٧ – فی ٤ شوال ١٢٨٣]

برشیئك ضدینه نظر اولنمدقجهٔ حقیقتی بیلنهمیه‌جگی مثللو برحالك قبایحی میدانه چیقمه‌دقجه اصلاحنه ابتدار اولنمیه‌جغی قضایای مسلمه‌دندر . بناءً علیه اکتساب سعادت حال وتحصیل فیض وکمال ایتمك استیانلر نقصان وخطالرینك اخطارندن دلگیر اولمازلر. فقط اکثریا انسان بولندیغی هیئت ایچنده جاری اولان عادات وآدابی امور ضروریه‌دن عدایدرك نافع ومضرینی فرق ایده‌مدیگندن ارباب رشد وانصاف بو حالك تمییز صوابه حائل اولدیغنی ادراك ایله کندیلرینه عرض اولنان اخطارات خیر خواهانه‌یی یالگز مملکتك گورهنگنه مغایردیه‌رك تزییف واستخفاف

ايتمیوب برمسئله هرنه يه متعلق اولورسه اولسون موقع بحثه قونلديغى حالده « اسمع بقلبك ان الاذن كاذبة ، وانظر بعقلك ان الطرف خوان » قاعده سنجه مسموعات ومشهوداتلرينه تطبيق سطحى ايله اكتفا ايتميه‌رك عريض وعميق مطالعه وتدقيقنه اعتنا ايلرلر .

ايمدى وطنمزده سعادت حالك ترقيسنه مانع برطاقم اسباب اولوب عقول سليمه اصحابى بونلرى اطرافيله بيله‌رك دواملرندن دلخون اولمقده ايسه‌لرده اكثرناس موجودايله قانع وَ (البلية اذاعامت طابت) حكمنه تابع اولدقلرندن احتياجات مدنيه وَاصلاحات لازمه حقنده بعض مباحثك انظار عموميه‌يه عرضى فائده‌دن خالى اولميه‌جغنه بناء خاطر فاتره سنوح ايدن ملاحظات آتيه‌نك بيانه اجتسار اولندى :

شيمهٔ كريمهٔ خير خواهى وبيغرضى ايله موصوف اولان ذواتك بوافاداتى هتك پردهٔ اسرار قبيلندن عد ايتميوب سنجيدهٔ ميزان دقت وَخطا ونقصانى

گورلدیگی حالده اصلاح واکماله عنایت بیورملری عاجزانه نیاز اولنور .

« فکر بافکر دکر اقواشود »

« نور افزون کشت وزه پیداشود »

نوع بنی آدم بالطبع تمدّنه مجبور وقوای ذهنیه وحواس وجدانیه‌سنك تهذیب واکماله واکتساب رفاه وخوشگذرانی ضمننده مالك اولدیغی وسائط مادّیه ومعنویه‌نك استعماله شرعاً وفطرة مأموردر . بنابرین معموریت وسعادت آرزوسنده بولنان ملتلر تهذیب اخلاق وتحصیل معرفتله اکتساب فیض وراحت ایچون دائما تزیید سعی واقدام ایدرلر . وممکن اولدقجه هیچ کیمسه‌یی جهالت وبطالتده براقمق استمزلر . زیرا افرادندن برینك حائز اولدیغی قابلیت مستور پردهٔ خفا ویاخود حیاتنك عقلاً سعی واقدامه مخصوص اولان اوقاتی هبا اولمق هیئت ملت ایچون برخسار عظیمدر . بو خساردن الك زیاده متضرر اولان یرلرك بریده ممالك عثمانیه اولوب اهالیٔ اخلاق

ومعرفت وَاقدام وغیرتجه سائر مواقع متمدنه‌یه نسبتله پك گیرو قالمش وَباخصوص قادینلر اوتوز قرق سنه‌دنبرو مساعیٔ عمومیه‌یه اشتراکدن بتون بتون چکیله‌رك بیاغی چالغی وَمجوهر گبی صرف اسباب تلذذدن معدود اولمشدر. تناسله خدمتدن بشقه بنی نوعمزه هیچ برمنفعتلری گوزیله‌میور. حالبوکه آنلر دخی عادتا بزم گبی انسان اولوب جمعیت بشریه‌نك بالجمله منافعندن حصه‌دار اولدقلری وَارککلره قادینلر خدمتکار اولمق ایچون یرادلمدیغی مسلم بولندیغی حالده مشاق سعی واقدامدن نیچون وارسته اولسونلر؟ بوحالك مضرتی یالکز افراده عائد اولمیوب وجودبشر هردرلو اسباب معموریتك روحی مثابه‌سنده اولدیغی حالده بنی نوعمزدن نصف وَبلکه دها زیاده‌سنك دیکرلرینك ثمرهٔ مساعیسیله تعیش وتزین ایدرك عطالت حالنده قالمسی تعاون عمومی قاعدهٔ اساسیه‌سنه نه‌درجه‌لرده خلل ویره‌جکی وَبلکه هیئت ملتی وجودك برطرفنه عارض اولان علت فالجه‌قدر اضرار

ایتمکده اولدیغی میدانده در . احوال مشتکابها
بادیٔ نظرده قادینلرك مباینت جنسیه وَیاخود
مستوریت مشروعه‌لرندن ایلرو گلمش ظن اولنور
ایسه‌ده لدی‌التأمل بو ذهاب مقرون صدق وصواب
اولمدیغی آ گلاشیلور . چونکه نسوانك عقل
وبصروَدست وپا گبی وسائطده ذکوردن هیچ فرقلری
اولمدیغندن جنسیتلرنده اولان مباینتك احوال
حاضرهلرنجه هیچ تأثیری اوله‌ماز . اولمق لازم گلسه
اوروپا قادینلری دخی بزمکیلرك حالنده بولنوردی .
مستوریت بحثنه گلنجه ظهور اسلامده گروه نسوان
رجالك کافهٔ امورندن وَحتی مشاق حرب وضربدن
بیله حصه‌دار اولدقلری وَبوندن اوتوز قرق سنه‌اوّل
استانبولده حوائج بیتیه‌نك همان برنصفی قادینلرك
اعانهٔ دست اهتمامیله حصوله گلدیگی تاریخ وتواتر ایله
مثبت بولندیغی مثللو وَالحالة هذه طشره‌لرده قادینلر
صنعت وزراعت وَکندیلرینه مخصوص اولان بازارلرده
تجارتله مشغول اولدیغی گورلمکده اولمسندن دخی

آکلاشلدیغی اوزره بوحکم شرعی هوسات نفسانیه‌نك نقلیلیله حفظ ناموس مسئله‌سنه عائد بر قانون مرعی اولوب یوقسه نسانك جمادات گبی حرکاتنه حائل اولمیه‌جغی آشکاردر .

بونك سببی مملکتمزده قادینلرك بتون بتون جاهل وحق و وظیفه و نفع ومضرتدن غافل بولنملرندن عبارتدر . آنك نتایج مضره‌سی ایسه یالکز موادّ محرره‌یه منحصر اولمیوب امعان نظر اولنسه معاملات مدنیه‌نك هرجهتنده عین تأسفله نیجه سوء تأثیراتی مشاهده اولنور . ازجمله چوجقلر بش آلتی یاشنه گیرنجه‌یه‌قدر بالطبع والده النده قالمقده اولوب بیانه حاجت اولمدیغی اوزره اطفال چکلدیگی طرفه مائل وحسن پرورشله نشوونمابولدیغی حالده ثمرات فوائدینی یتشدیگی زمینه ایثار ایله مربیلرینی نعم لذایذندن حصه‌دار ایتمکه قابل اولان نورسته نهال مثابه‌سنده اولدیغندن ووالده‌لرك تربیه‌سی آشی صنعتی قبیلندن بولندیغندن برشجرك ذاتاًنه‌درجه کسب ارتفاع ایتمکه

وَنه صورتده اثمار نافعه حصوله گتورمگه استعدادی اولسه آشیسنك نوعنده رفعت و منفعت اولمدیغی صورتده قابلیت اصلیه‌سنی اظهار ایده‌مدیگی گبی برچوجق دخی مادرندن سوءتربیه گوردیگی تقدیرده نه‌قدرذکا ونجابت ایله مجبول اولسه‌ده آثارینی بالفعل گوسترمگه مقتدر اوله‌میه‌جغی وَ اولانلر وار ایسه نادراتدن بولندینی اصحاب تجربه‌نك مجزومیدر .

ایشته بزم قادینلرك جهالت و بطالتی اولادلرینی دخی بالطبع اومسلکه سوق ایلدیگی گبی شفقت ومحبت طبیعیه‌لرینی تمییز خیروشرایله تعدیل ایده‌مدکلر- ندن اکثریسی چوجوقلری آغوش احترامدن دوشورمیوب هرصورتله شمارتمقده اولدینی مثللو سیر محللرنده وَ ایّام مبارکه‌ده مواقع معلومه‌ده ارککلرله بیمحابا معاملهٔ نازونیازه مألوفیت تکثر ایدرك محبتلری خانه‌لرینه انحصاردن قورتلدیغی جهتله زیردست تربیه‌لرنده بولنان اطفاله هرملتك واسطهٔ قوام ودوامی اولان عصبیت افکارینی بالطبع القا

ایده‌مدکلرندن بوکیفیت اطوار واخلاق عمومیه‌یی گوردیگمز حال اسف اشتماله گتورمگه باشلیجه سبب اولمقده‌در .

بوندن بشقه قادینلر ولیلرینك اموالندن بادهوا مستفید اولان میراث یدیلر قبیلندن اولوب وظیفهٔ اداره ایله نفسلرینی مکلف بیلمه‌دکلرندن تزیینات واسرافاتلری هرکسك اقتدار وتحملنی قات قات تجاوز ایتدیگی جهتله ثروت عمومیه وتصرفات بیتیه قواعد طبیعیه‌سی خللپذیر اوله‌رق گرك افراد وگرك عمومك حسن اداره‌سی یولندن چیقمش وبیاغی هرکس استقراض ایله تعیشه مجبور اوله‌جق درجه‌یه کلمشدر .

. بو سببیت یالکز احوال مشروحه‌یه منحصر طوتیله‌ماز ایسه‌ده آنك مدخلی اسباب سائره‌یه نه‌درجه‌لرده غالب اولدیغنی وطمزك احوالنی بیلانلره تعریف اقتضا ایتمز .

برده ادارهٔ بیتیه‌ده گورینان صعوبت ایله اخلاق نسانك گوندن‌گونه فساده میلانی هرکسده براحتراز

حاصل ایتدیگندن امر ازدواج آز المقده وَاهالیٔ اسلامیه بیننده نیجه موانع مضره‌یه دوچار اولان تناسل خصوصی بو صورتله دخی تدنی ایتمکده اولدیغی بعض اصحاب تجربه‌نك روایات موثوقه‌سندندر .

احوال مشروحه‌یه مسامحه‌نك وخامت انجامی تعریفدن مستغنی اولوب انسانك هرحالده مرجع تعاونی علم وتربیه اولدیغندن قادینلره تربیهٔ اولاد وَادارهٔ بیت وَحفظ آداب حقنده مکلف اولدقلری وظائف شرعیه وعقلیه‌یی بیلدیره‌جك صورتده معرفت وَکسب وکار ایچون حاللرینه مناسب بعض صنعت تعلیم ایدلسه محاذیر مذکوره آززمانده برطرف اولور .

مذهبجه مقتدامز اولان عربلرده نسوان گروهی دخی رجال گبی بهره‌دار معارف ایدی . حتی ایچلرندن نیجه مؤلف وعلما وَکمالات سائره‌ایله متصف اذکیا ظهور ایتمشدر . بوحالدن دخی آکلاشلدیغنه نظراً نسوانك تربیه وتعلیمی شرعاً ممنوع اولمیوب بلکه ملتك سعادت حالی ایچون امورمفروضه‌دن عداولنور .

طباعت

[تصویر افکار ـ نومرو ٤٤٨ ـ فی ٢٤ شعبان ١٢٨٣]

عقلا دمبدم افکارینی تزیید ایلر
فکرینك، طبعنك، آثارینی تجدید ایلر

بیتنده اولان طبع کلمه‌سنی طبیعت یرینه طباعت معنا سنه حمل ایتمك اگر مقامه مناسب ایسه نه‌دن جائز اولمسون ! فن تاریخه آشنا اولان ذواتك معلومیدرکه معارف بشریه‌یی گوردیگمز درجهٔ اعتلایه واصل ایدن باصمه‌نك ظهوریدر . وطنمزده ایسه بو صنعت مفیده عثمانلیلرك افکار غربیه‌یه مبداً میلانی اولان سلطان محمود اوّل [١] زماننده مشهور ابراهیم افندینك غیرتیله وجوده گلمش وَ فقط بعض کتبك نشرندن صکره برمدت سکتهٔ تعطیله اوغرامشیکن سلطان سلیم ثالث دورنده ینه تجدیداً ایجادینه همت اولنمشیدی .

[١] احمد ثالثك زمان سلطنتنده , ١١٣٥ ده‌در .

اوزمان حك ایدیلان قالبلرکه حالا استانبولده هر مطبعه‌نك قوللاندیغی حروف آنلرله اصاغه اولنور [١] اسکیسندن دها مطبوع بر طرزده یاپلمش وَباصمه‌خانه‌سنی اداره ایدن عبدالرحیم افندینك تحت نظارتنده طبع ایدیلان کتابلرك ایسه جسامت وَباصمه‌جه لطافتی بحق شایان تحسین بولنمشدر .

مؤاخراً سلطان محمود ثانی عصرنده استانبولده تقویم وقایع وَمصرده بولاق مطبعه‌سنك کشادی مناسبتیله برغزته وَبرچوق اثر نافع میدانه گلمشدرکه

[١] بوقالبلر بوندن برسنه اوله کلنجه‌یه‌قدر صانعنك حفیدی اولان عرب اوغلی آرتینك ید انحصار وجهالتنده ایدی . بناء علیه ناقابل استعمال برحاله کلدیکی جهتله هیچ بر مطبعه اصاغه ایتدیرمز ایدی . غریبدرکه عمومنك ١٥ پاره دکری یوق ایکن ترسانه مطبعه‌سی طرفندن ١٥٠٠ لیرا مقابلنده اشترا اولنمشدر . الیوم قوللاندیغمز بالاده‌کی حرفلر ایسه مهندسیان اوخانسك مؤخراً یعنی مقالده ایجادندن بحث ایدیلان ٢٢ پونتو حرفلرك اختراعندن اون‌سکز سنه صکره حك واصاغه ایدلمش وبونکله دخی مومی الیه ملت اسلامیه‌یه برخدمت ممدوده بولنمشدر . للطابع

لسان عثمانیده طباعتك ظهور تامی اوزماندەدر دینیله بیلور .

چونکه ممالك متمدنەده غزته باصمەنك عالل غائیەسندن عد اولنمشدر . بر درجەده‌که طباعت معناسنه برلفظ ایشیدلدیکی کبی غزته باصمغله کتاب نشر ایتمك افکاره متحداً تبادر ایدر .

اوزماندن آلتی یدی سنەیه کلنجەیەدك مطبوعاتده کوریلان ترقی ایسه جریدهٔ حوادثك حدوثیله اوفق تفك برایکی باصمەخانەنك کشادندن وَ سعادتلو رجائی افندی حضرتلرینك تقویمخانه نظارتی زماننده برطاقم آثار لازم الانتشارك طبعنه مصروف اولان سعی واجتهادندن عبارتدر .

حتی اووقتـه قدر طباعتی ولونه قـدر جزؤی اولورسه اولسون اصلاح ایتمك وَ دولتدن اعانه کورمەدن ترکجه برغزته اداره ایده بیلمك خاطرلره بیله کلمز ایکن غزته‌مزك مؤسسی عزتلو شناسی افندی بوبابده جمله‌یه مسابقت ایدەرك تشویقات قولیه وقلمیه سیله

ترجمان احوالك ظهورينه سبب اولمشيدي‌كه لسان عثمانيده طباعتك تاريخ ترقيسي اوزماندر.

نته‌كيم ١٢٧٧ سنه‌سنه دكين وطنمزده لسان عثماني اوزره باصيلان غزته‌لر تقويم ايله جريده‌دن عبارت ايكن شمديكي حالده اون درده بالغ اولديغندن دخي آڭلاشيلور. [١] منفرداً احداث ايتديگي تصوير ايسه افكار وَشيوهٔ افاده وَحسن ترتيبجه بره نارفته آچمش وَبوندن ماعدا بلا اعانه شمدي‌يه قدر بقاسي عثمانليلر ايچنده سربست برغزته‌نك دوامني اثبات ايتمشدر.

شمدي ايسه ارمني ملتي معتبرانندن مهندسيان اوخانس يكي برطاقم نسخ قالبلري حك ايده‌رك طباعته برخدمت جديده ابراز ايلدي.

بوقالبلرك يازيسي رئيس العلما سماحتلو مصطفى

[١] تقويم وقايع، جريدهٔ حوادث، تصوير افكار، جريدهٔ عسكريه، تقويم تجارت، مخبتنا، مجموعه‌فنون، عبرتنما، مجموعهٔ معارف، روزنامهٔ وقايع مصريه، طونه، سوريه، بوسنه وطرابلس غرب.

عزت افندی حضرتلرینـك اثر قلمیدرکه مشار الیه زمانمزده فن خطك شیخی وَ بلکه شیخ الرئیسیدر .

حکنه غیرت ایدن صاحب صنعت ایسه عملیاتنده اودرجه مهارت کوسترمشـدرکه نه قدر دقت اولنسه بلکه برحرفده قصور گورنمز .

حقّاکه بویله بر همت ایچون گرك خطاط گرك صانعنك عنـوان شهرتی پولاده حك اولنســه شایسته‌در .

بو یکی قالبلردن مطبوعاتجه بر طاقم فوائد حاصل اولمشیدرکه اك مهملری علی الانفراد زیرده تعداداولنور:

برنجیسی ، شمدی‌یه قدر موجود اولان قالبلردن انحصاراً تمتع ایدن طرفه یکی قالبلره متصرف اولانلرك رقابتیدر .

ایکنجیسی ، بو حروف دها طولغنجه وَحقّ قلمی یرنده اولمق جهتله قرائتنك موجـود اولان حرو- فلردن زیاده سهولتیدر .

اوچنجیسی ، ملکمزده هیچ اولمازسه برکتاب ، ایکی

نوع یازی ایله باصیله بیله جك صورتده ادوات طبعك حصول کثرتیدر .

دردنجیسی ، حروف جدیده نك موجود اولان حرفلره بر صورتله قیاس قبول ایتمیان جودت و لطافتیدر .

جداول سطوری اشعهٔ معارفه و اسطهٔ انتشار اولان مطبوعاتك ترقیسنی کیم استمز ؟ مگرکه سوء افعالی پردهٔ ستر آلتنده قالمق ایچون عمومك نورنظردن محرومیتنی استیه جك قدر بی انصاف اولانلردر .

قرا کلغك دوامنی کیم آرزو ایدر ؟ وار ایسه نفوس ظالمه درکه شرارهٔ فسادینی آنجق ظلمات ایچنده اخفا ایده بیلور . نته کیم قونداقجیلرك سرمایهٔ جسارتی خاقك خواب غفلتدن عبارتدر .

طباعت بر صنعتدرکه مخترعات بشریه نك پادشاهی عد اولنسه شایسته در . آکا مالك اولمیان مملکت ایسه اکثری فوائد عدالتدنده محروم اولور .

او یله بر صنعتکه اوروپاده ملتلرك تربیهٔ افکاریله حکومتلرك تزکیهٔ اطوارینه پك بیوك خدمتلر ایده رك

دستكاهلرینه هم دار الفنون، همده محكمهٔ حق مزیتی ویرمشدر.

باصره‌نك اهمیتنی بر فكر ادیبانه محاكمه ایتمك استنسه شویله تصور ایتمزمی؟

(برتوذكا نوع بشرك باشنه قونمش برنورانی همادركه سایهٔ سعادتنی تعمیم ایده‌جك واسطه بولنماز، الاكه لزومی قدر شهبال مطبوع اندامی [١] حكمنده اولان

[١] بو تركیب سهو قلم اولدرق اتف الام ایله (مطبوع الاندام) یازلمش ایدی. فقط مقالدنك نشرندن بش سنه صكره یعنی ١٢٨٩ سنه‌سنده نشر ایلدیكمز عبرت غزته‌سنده فقرهٔ مذكوره علی طریق الاستشهاد ایراد اولندیغی صرده (مطبوع اندام) صورتنده تصحیحاً ترتیب ایدلمش ایدی. بوندن مقصدمز صاحبی طرفندن ذاتاً واسطهٔ نشریاتله تصحیح اولنمش بر تركیبك نه جودت پاشانك بلاغتنده ونه‌ده ابراهیم افندینك شرح بلاغتنده كوریلان تعریضاتدن صكره اولمیوب اون سنه مقدم تصحیح ایدلمش اولدیغنی ایضاحدر. نته‌كیم شرح بلاغتده شهبال كلمه‌سی بالتعامی (نهال) اوقوندرق تعریضاتده بولنلمشدر. بو حالده سویلنیلان سوزلر صاحب تعریضك عرفانده دكل اغراض فاسده‌سنده بنفسها بینه اولمقدن بشقه نه ایشه یارار. [للطابع]

صحایف مطبوعه‌نك وسعت انتشاریدر. شهبال دگل اوبر برات اقبالدركه هرقنغی ملته مقارن اولسه رفته رفته ظلم و جهالتك زنجیر اسارتندن آزادینه حجت اولور. خادم عدالت عنوانه مظهر اولسه نابجامیدر.)

بویله بر صناعت خیریه نه قدر تزیین و تكثیر وآ كاه دائر ظهوره گلان خدمتلر نه مرتبه تحسین وتقدیر اولنسه شایسته‌در.

تزیین وتكثیری خصوصنده دولتك و بعض افراد ملتك همتی اشته بودرجه اثر كوستره بیلدی. بومقرردركه شایان اولدیغی قدر ترقیسی عمومك معارفه رغبتیله میسر اولور.

اسكندریه كتابخانه‌سی

[تصویر افكار — نومرو ٤١٨ — فی ٢٣ ربیع الاخر ١٢٨٣]

معرفتك شرف وامتیازی اسلام آراسنده بغایت مرعی وبلكه براعتقاد شرعی اولمق جهتیله «اطلبوا العلم

ولو بالصین » امرینه مطیع اولان بهادران عرب
ممالك مفتوحه‌لرنده بولدقلری مؤلفات گران قدری
مال جهاددن مقبول بر غنیمت اجتهاد بیلورلردی .
فنونه خدمت ورغبتلری ایسه اسکی مدنیتك بقایای
آثارینی صحیفهٔ عالمده پایدار ایدن تراجم عربیه‌ایله
مثبت ایکن ٦٠٠ سنهٔ هجریه‌سی رجالندن اولان
[ابوالفرج] نام‌راهب متعصبك تألیف‌ایتدیگی تاریخده
مشهور اسکندریه کتبخانه‌سی مصرك حین فتحنده
عربلر طرفندن احراق اولندیغنه دائر علی طریق
الافترا دلیلسز بر دعوا میدانه چیقارلمشیدی . نه‌چاره‌که
شان اسلامیته شین گتیرمك ایچون تصنیع اولنان
بو یله برروایت لاتین لسانه آشنا بعض علما طرفندن
دخی قبول اولنمشدر . وقعه‌ایسه برمنوال محرر بزجه
بر ذل ترتبنی موجب اولدیغیچون خرستیانلغه محبت
و یا اسلامیته اهانت قصدنده اولان برطاقم دشمن
تعصب عنوانلی متعصبلر اندلسده ضایع اولان بونجه
خزائن معرفتی خیاله بیله گتورمز ایکن روایت

مذكورهيي كه اوروپا عقلاسى عندنده دخى مردوددر قال وقلملرينه ورد ايتمكدن خالى دكلدر ايدى . بناءً عليه ملت اسلاميهنك بويله بر بهتان عظيمدن اثبات برائتى حميت دينيه ومليه ايله متصف وفن تاريخه تفرعات لازمهسيله بالاطراف واقف اولان برذات طرفندن التزام واول بابده دلائل مقتضيهيى جامع وغايت مفيد ونافع بر رسالهنك تأليفنه اقدام اولنمشدركه مقرون ختام اولان جزؤ اولى تصوير افكارك ٢٠٠٤ نومروسندن بدأ ايله ١٥٠١ نومروسنه قدر طبع اولنمش وبعض جهتلرى مؤلفى طرفندن تصحيح وتوشيح اولندقدن صكره آيريجه دخى باصلمشدر .

جزؤ مذكور بش فصل اولوب ـ برنجيسى يونانستانده معارفك سبب انتشار وانسلابنى ـ ايكنجيسى رسالهنك موضوعى اولان اسكندريه كتبخانهسنك زمان وسبب انشا واحتراقيله مقدار كتابنى ـ اوچنجيسى ذهاب فلاطونك مذهب عيسوىيه انقلابنى ـ دردنجيسى رومادهيادگار مدنيت

اولان بونجه آثار نفیسه ایله برابر ایکنجی دفعه‌ده انشا اولنان اسکندریه کتبخانه‌سنك صورت خرابی ـ بشنجیسی روم ایمپراطورلغی وقتنده استانبولده موجود اولان کتابخانه‌لرله آثار سائره‌نك افناسی اسبابنی مبیندر.

رساله مذکوره‌نك جزؤ ثانیسی دخی در دست ختام اوله‌رق عن قریب تفرقه‌مزده نشرینه ابتدار اولنمق متصور اولدیغی عمومه اخطار اولنور.

بحق حسنات علمیه‌دن معدود اولان بویله برتألیف گزیده‌دن طولایی صاحبنك سعی مشکوری نامی بین الاسلام لسان تحدیث ایله مذکور اولمق مأمولدر.

طونه ولایتنده بولنان منفعت عمومیه صندوقلرینه دائر شیوهٔ قدیمه تقلیداً یازلمش بر مقاله‌در

[تصویر افکار ـ نومرو ٤٠٩ ـ فی ٤ شوال سنه ١٢٨٢]

نزد اولی النهاده خفی اولمدیغی اوزره بو عالمده بالجمله قوای مادیه و معنویه‌نك تزاید تأثیری ترکب

واجتماعنه متوقف اولوب فوق‌المعتاد مشهودمز اولان
هرقوّت خواص اشیانك تأثیر تلاحقندن عبارتدر .
مثلا حین انفرادده برکوچك مقناطیسك قوتنه
مغلوب و مجلوب اولان اجزای معدنیـه کرهٔ ارضده
بولنان تراکیب عنصریه ایله اجتماعی حالنـده بوبجه
مکوناتی تدویر ایدن جاذبهٔ عمومیه‌یه مقاومت ایدر .
وَتك باشـنه امور بدیهیه‌نك حقی اوزره ادرا کندن
عاجز بولنـان قوای فاهمه افکار انسـانیه‌نك اجتماع
معنویسـندن حصه‌دار معاونت اولدیغی صورتده قعر
ثرا وَفوق سماده نهان اندر نهان اولان نیجه ماهیات
خفیه‌یی بالسهوله استکشاف ایلر .

کافهٔ فیوضات مدنیه‌نك اس الاساسی اولان بو
تعـاون عمومی نوع بشر بیننده سـوق احتیاج ایله
منفعت بخشـای ظهور اوله‌رق اوّلا حفظ حیـات
لوازمنی استحصـال ایتدکدن صکرد تشـکیل روابط
مدنیت وَتزیید وسائط رفاهیت امرنده بدیعه نمای
کمال اولمغه باشـلامش وَهله الان ربع مسـکونك

خمسی معموری دینلمگه شایان اولان اوروپا قطعه‌سنده تعاون قانون طبیعیسی احکامنه اتباعاً تشکل ایدن شرکتلرك احتیاجات مدنیه وترقیات دولیه‌یه ایتدیگی خدمتلر حددن افزون بولنمشدر .

ازجمله بوندن برقاچ یوز سنه مقدم شرکت وتجارت افکارینك سوقیله آچیلان اسفار بحریه سایه‌سنده کرۀ زمینك عمان خفاده مستور اولان برقطعۀ عظماسی مدنیت عمومیه دائره‌سنه داخل اوله‌رق عطایای طبیعه‌سندن بالجمله ابنای بشر حصه‌یاب منفعت اولدیغی گبی اعماق زمینده ظهور ایدن معادن چارسوی عالمك واسطۀ تداول معاملاتی اولان سیم وزری بلکه برقاچ قات تزیید ایلمشدر . وآنی متعاقب حائز اولدیغی ثروت و معموریت جهتیله حسرة الملوك اولوب سایۀ شمشیر جلادتده تسخیری یالکز برقاچ صاحب ظهوره میسر اوله‌بیلان هنداقالیم جسیمی برقومپانیانك اثر اقداماتیله انکلتره دولتنك قبضۀ تصرفنه داخل اولمشدر . وکچنلرده برشرکت

الپه جبال رفیعه‌سنی نقب ایدرك اوروپانك ایکی جهت عظماسی بیننده آمدشده برطریق سهولت آچدیغی گبی الحالة هذه بر دیگر شرکت دخی ایکی دریای عظیمی جمع ایله منافع تجارتی تضعیف ایچون سویش جدولنك کشادیله مشغول بولنمشدر .

ماحصل شرکتلر اللری ایردیگی برده طبیعتك انسان ایچون استفاده‌سی ممکن اولان وسائطندن همان هیچ برینی معطل براقیوب منسوب اولدقلری ملتلره بودار محنت ایچنده برعالم استراحت تشکیل ایتدیلر .

کل یوم ممالکمزه بونجه اشیای گران بها نقل ایتمکده اولان واپورلره امعان نظر اولنسه هر بری بودعوایه دلائل متسلسله‌یی جامع برقیاس مرکب صورتنده گورینور . زیرا بواشیانك اجزای ترکیبینك محل اعماله گیتمسی وتغییر هیئت ایتمسی وبعده براً مخرجنه وبحراً موردینه گلمسی بویله برقاچ شرکتك محصول نقدینهٔ اهتمامیدر .

ممالك دولت علیه‌نك هربرطرفی جواهر قابلیت

وواردات فیض و برکتله مالامال بر خزینهٔ ثروت اولدیغی حالده افراد اهالی بیننده تزیید اموال قواعد طبیعیه‌سی انتظام اوزره جاری اولماق مناسبتیله ملتك استطاعت مالیه‌سی استکمیه‌جك برحالده بولندیغی گبی ترقیٔ معموریتك اعظم اسبابی اولان شرکتلرك ندرتده اولمسنه وَعلی‌الخصوص مستغنیٔ بیان اولدیغی اوزره زراعت بونجه آفات سماویه و ارضیه مخاطرتدن امین اولمدیغندن بویله مجهول العاقبه برکار ایله مشغول اولانلر اکثری استعانه‌یه محتاج بولندقلری جهتله میدان مرابحه‌جیلره قاله‌رق آنلرك معاملات غدّارانه‌سندن ایسه ارباب زرّاعته نه‌درجه مضرتلر ترتب ایتدیگی معلوم اولمغله زرّاعه معاونت ایچون اکثر ممالك متمدّنه‌ده موجود اولان وسائط معاونه‌نك بوراده مفقود بولنمسنه عموماً خیر خواهان عقلا طرفندن تأسف اولنمقده ایدی .

حال بویله ایکن طونه ولایتی منفعت عمومیه صندقلرینی تأسیس ایتمکله وَ بوایسه اومثللو موضوعات

خيريه‌نك فاتحهٔ ظهوری اولمغله بالطبع موجب ممنونيت اولمش وصـورت وضع و اداره‌سی تدقيقاتنه احالهٔ افكار اولندقده واقعا فن ثروت مؤلفلرينك متأخرينی بويله امور تجارت تفرعاتنه حكومتلرك مداخله‌سـنی تجويز ايتمامشلر ايسه‌ده بو بابده اولان ملاحظه‌لری اوروپا اهاليسی گبی تأسيس وتشبث قواعدينه واقف اولان ممالككك احوالنه قياساً اجرا اولنان استدلالات جمله‌سـندن اولوب بورادا ايسـه افكار عموميه هنوز حال طفوليتـده بولنديغی و بر مدير مدبّره محتاج اولديغی جهتـله حكومتك امر وتشـويقی اولمدقجه هيچ برشی ميدانه گله‌ميه‌جگی معلوم اولمق وصندقلرك وجودی ولايتـك اراده‌سی سايه‌سـنده حاصل اولديغی گبی دوام وانتظامی دخی ينه حكومتك اقدام والتزامنه متوقف بولنمق حسـبيله بوخصوصده فن ثروتك ذكر اولنان قاعده‌سنه اتباع اولنماسی محاذير صحيحه‌دن عد اولنه‌مديغنه بناء مسئله‌نك اصل شايان تحقيـق اولان جهتلری بو صـندقلرده جمع اولنان

آقچه‌نك اصول تدارکی وَ اقراضنك شرائطیله مقدار فائضی وَ معاملاتنك صور اجرائیه‌سی خصوصلرینه انحصار ایتمشدر .

طونه غزته‌سنك ویردیگی معلوماته وَسائر یرلردن وقوع بولان افاداته گوره ولایت داخلنده بولنان اکثر قضالر اهالیسی بوصندقلره تخصیصاً بر مقدار تخم زرعیله سرمایه‌سنی آنك ثمراتندن حاصل ایتمش وَ برقاچ قضادخی محصولات ارضیه‌سندن یگرمیده برینی بومقصد خیره وفق ایلمش اولدیغندن وَموجود اولان آقچه ینه اعطاادن قضالرك کندی مالی بولندیغندن بو یولده کیسه‌نك متضرر اولمدیغی میدانده اولدیغی گبی اقراضك شرائطی کفیل ورهن طلبندن وَفائضی یوزده اون ایکیدن عبارت اولوب شرائط مذکوره صندقلرده اولان اسباب ضروریهٔ تأمینیه‌سندن وَهر یرده وَهرجنس اخذ واعطاده مرعی الاجرا اولان قواعد کلیه‌دن اولدیغندن اتخاذ واجراسی پك مناسب وَفائضی دخی اکثر ممالك متمدنه‌ده جاری اولان مقدار معدل ایله متناسب

اولغله مسئله‌نك بوشقلرنده دخی شایان بحث وتعریض اوله‌جق برفنالق گوریله‌مامشدر .

معاملاتك صوراجرائیه‌سنه گلنجه طونه‌نك احوال ادارهٔ حاضره‌سنه دائر معلومات کافیه موجود دگل ایسه‌ده اکثرطرفدن مداىحی ایشیدلمکده اولدیغی حالده بوندن برقاچ گون مقدم برذاتك جریدهٔ حوادثله نشر ایلدیگی ورقه‌ده صندقلرك گرك استحصال سرمایه‌سنده وگرك اداره‌سنده برچوق سوء استعمال وقوع واحتمالی حکایه‌اولنمشدر. فقط بالاده بیان اولندیغی اوزره برقاچ قضادن بشقه عموماً ولایت داخلنده بو صندقلره آیریجه محصول تخصیص اولنمشیکن سرمایه‌سنك جمعیچون کافهٔ محصولاتك خرمن اوزرنده براقدیرلدیغنه دائر ورقهٔ مذکورده مندرج اولان ادّعا دائرهٔ تصدیق وتصورڈن بعید اولدیغی گبی ادارهٔ حاضره‌ده بیان اولنان فنالقلر تماميله وقوع حاله مغایر اولدیغی فرض اولنسه دخی ایچنده پك چوق مبالغه‌لر اولمق لازم گله‌جگنی ورقه‌نك شیوهٔ افاده‌سی ناطق اولدیغندن

بشقه حاوى اولديغى بعض ملاحظاته نظراً صاحبنك
تميز حقيقته اقتدارى دخى تسليم اولنه‌مز .

چونكه ورقهٔ مذكوره‌ده اوّلا بوصندقلرك عين
مضرت اولديغى ادّعا قلنمشيكن دليل مقامنده ايراد
اولنان مقالاتك اكثرى اداره‌سنه متعلق برطاقم
فناالقلرك وقوعنى روايتدن عبارت اولوب حال بوكه
بر اداره‌نك اجراآتنده ظهور ايدن سوء استعمال
اصولنك سقامتنه دال اوليه‌جغندن ورقه‌نك صاحبى
بر مسئله‌نك بويله جهت نظريه وعمليه‌سى بيننده
اولان مباينتى فرق ايده‌مامشدر .

ثانياً بوصندقلردن استقراض اولنه‌جق آقچه‌رهن
قوى وكفيل ملى ايله ويريله‌رك دينى وقتيله ادايه
مقتدر اوله‌ميانلرك املاك واراضىٔ مرهونه‌سى
حكومت معرفتيله صاتيله‌جغى وبوگيدشله برقاچ سنه
صكره اهالى‌يه فوق‌العاده ضعف گله‌رك كيمسه‌نك
ملك اشتراسنه اقتدارى قالميه‌جغى جهتله اوراده
بولنان اسباب ثروتك جمله‌سى منفعت عموميه
صندقلرينه كچه‌جگندن بحث اولنمش ايسه‌ده بوصندقلر

جبراً کیسه‌یه آقچه اقراض ایتموب احتیاجی اولانلره برمرکز معاونت دیمك اولدیغی مثللو وظائف اصلیه‌سی منافع عمومیه نك محافظه‌سندن عبارت اولان حکومتك زیر نظارتنده اولق وَمأمورینه گوره صندقلرك استفاده‌سنی خلقك اضرارنده آرامغه هیچ برسبب بولنه‌مامق حسبیله شرائطی نه‌صورتله بولنور ایسه بولنسون هرحالده فوائد ذاتیه‌سندن بشقه برشی ملاحظه ایتمیان مرابحه جیلرك معاملاتندن اهون اوله‌جغنده هیچ اشتباه اولمدیغندن اهالی خدا گوسترمسون بتون املاکنی الدن چیقاره‌جق صورتده استدانه‌یه مجبور ایسه منفعت عمومیه صندقلرینك فقدانی حالنده بوخرابیتك وقوعنی مرابحه جیلر دها قولا یلقله تسریع ایده‌بیله‌جگی بالبداهه معلوم اوله‌جق مواددن ایکن صاحب ورقه بورالرك دخی تمییزندن عاجز گورنمشدر .

ثالثاً صندوقلرك سرمایه‌سی اولان سکسان بش لیره‌یه قرق سکز سنه‌لك فائض منضم اولدیغی حالده

مقداری اون سکز مليون طقوز يوز يگرمی بوقدر
بيك ليره‌يه بالغ اوله‌جغندن بحثله او مدت ظرفنده
روم ايليده دوران ايدن آقچه‌نك بتون صند.
قلرده اجتماع ايده‌جگی ادّعا ايدلمشدر. آنجق برملكده
اولان ثروتك عموماً براداره النه كچه بيلمسی احتما.
لات عقليه‌نك خارجنده برادّعا اولديغی مثللو
بوصندوقلر مجرد ادّخار ايچون ياپلمش برشی اولميوب
نظامنامه‌سنده تصريح اولنديغی اوزره كارينك ثلثانی
اقتضا ايتدكجه منافع عموميه و معموريت ملكيه‌يه
متعلق اولان برقاچ نوع امور خيريه‌يه صرف ايده.
جكندن وشمديكی حالده يالكز زرّاعه معاونت
مقصدينه تخصيص اولنمش ايسه‌ده ايلروده سرمايه‌سی
تزايد ايتديگی صورتده آقچه‌يی بيهوده حبس ايتمامك
ايچون البته فائضی تنزيل ايله برطاقم تشبثات عظيمه‌يه
دخی مشوّق اوله‌جغی مثللو بويله جزؤی فائضله
مبالغ كليه اقراض ايدن تأسيساتك رونق افزای
بازار جهان اولان اسباب كسب وكاره نه درجه‌لرده
مدار ترقی اولديغی بيوك تجارتگاهلرك معاملات

جاریه‌سنه واقف اولانلر عندنده مسلّم بولندیغندن بوصندقلرك تکثیر رأس‌المال اقتداری ایتمسی اهالی‌یه مضرت بخش مضایقه اولمقدن بشقه معموریت ملکیه وثروت ملیه‌یه پك بیوك خدمتلر ایده‌جکنده شبهه یوقدر.

تفصیلات مبسوطه‌دن آکلاشلدیغی اوزره مذکور ورقه‌نك موادّ مندرجه‌سی صندقلرك گرك اساساً وگرك ادارةً اثبات مضرتنه صالح اوله‌میوب آنجق معترض اولان ذاتك اثبات مدّعایه عدم اقتداری مطلقا انتظام تام تحتنده بولندقلرینه دخی سند اوله‌میه‌جغنه وفی‌الواقع بویله برادارۀ خیریه‌نك محسنات شامله‌سنه برطاقم سوء استعمالات ایله نقصان ترتب ایتمکده ایسه حقیقةً شایان تأسف بولندیغنه بناءً منفعت عمومیه صندقلرینك اسمی مسماسنه مطابق وایالات سائره‌ده دخی بومثللو موضوعات نافعه‌یه نمونه تمای تشویق اولمغه لایق اوله‌جق صورتده منتظم بولنمسی خالصانه تمنی اولنور. « واه موفق الامور »

• ••• • •••